België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 1

De verloren vrede (1918/1939)

Paul Louyet

bron
Paul Louyet, *België in de Tweede Wereldoorlog. Deel 1: De verloren vrede (1918/1939)*. DNB/Uitgeverij Peckmans, Kapellen 1973

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/louy001belg01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

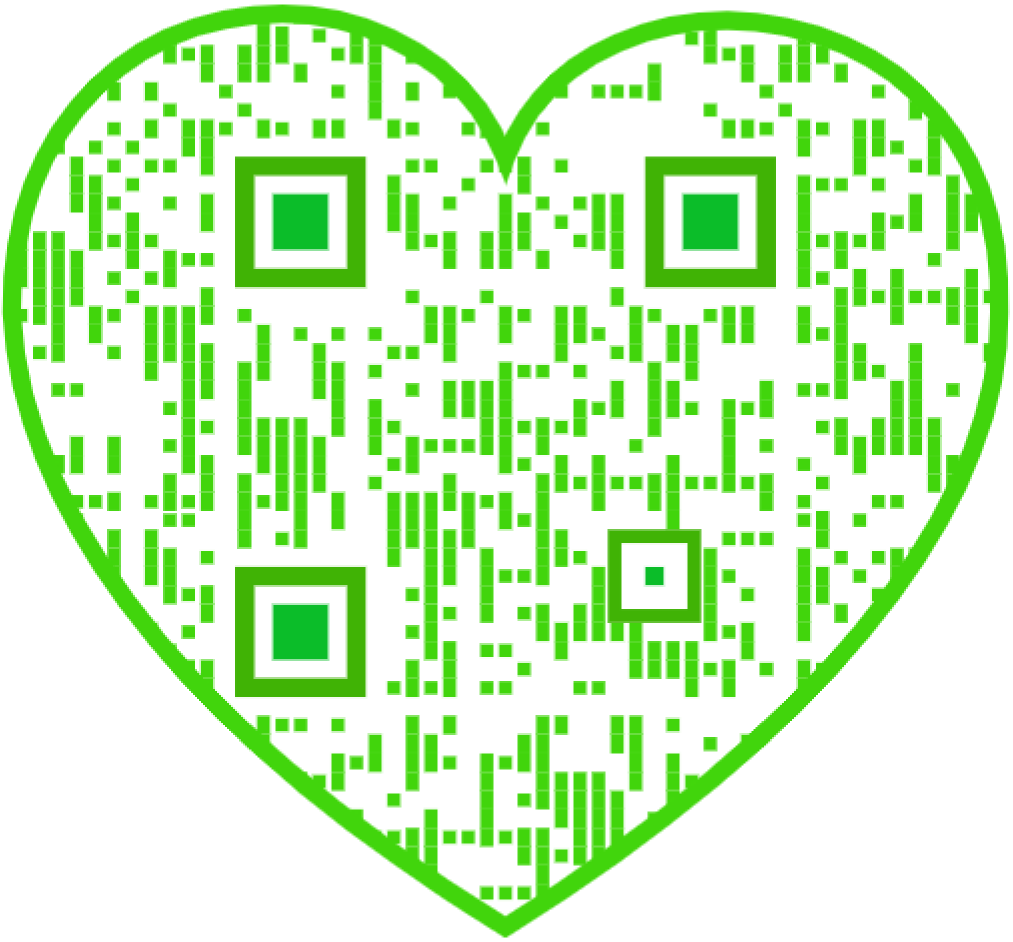

Ten geleide

Pas sedert enkele jaren wordt de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in België wetenschappelijk en systematisch bestudeerd. Ons land heeft in dit opzicht een grote achterstand ten overstaan van de buurlanden. Dit is niet de plaats om de oorzaken hiervan te bespreken. Toch verklaart deze toestand mede het feit dat onze openbare radio- en televisie-instituten, zowel nederlandstalige als franstalige, tot nu toe slechts sporadisch en fragmentarisch aandacht hebben besteed aan de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog m.b.t. ons land, meestal onder de vorm van louter documentaire of informatieve uitzendingen (interviews, archieffilmen, enz...).

Een systematische behandeling, een historisch overzicht, in het bijzonder aangepast aan en opgevat in functie van het medium televisie, ontbrak tot nu toe geheel.

Hoewel de idee evenals de principiële beslissing terzake enkele jaren ouder is, kon pas in 1971 een ernstig begin gemaakt worden met de voorbereiding van een grote televisieserie over de geschiedenis van België tijdens de Tweede Wereldoorlog, omdat vanaf dat ogenblik enkele onontbeerlijke werkinstrumenten daartoe ter beschikking stonden. Desondanks moest door de wetenschappelijke commissie van hoogleraren en specialisten in de nieuwste geschiedenis die deze programma's begeleidt, nog veel oorspronkelijk opzoekingswerk verricht worden.

Niettegenstaande de onvolkomenheden, die daardoor deze televisiereeks onvermijdelijk zullen kenmerken was het belangrijk dat niet langer met dergelijke programma's werd gewacht. Belangrijk voor de opvoeding en de informatie van onze hedendaagse jeugd, die thans een volledig naoorlogse generatie is die van de Tweede Wereldoorlog niets zelf heeft beleefd.

De aflossing van een generatie door een andere speelt in de geschiedenis reeds vanzelf zulk een ingrijpende, vaak beslissende en meestal zelfs conflictscheppende rol, dat het onverantwoord zou zijn, zowel vanwege de wetenschapsmensen als vanwege de verantwoordelijken van de televisie, de eigentijdse informatie- en instructiemiddelen die dit medium ter beschikking stelt, niet te gebruiken om de jeugd een zo objectief mogelijk en historisch zo juist mogelijk beeld van het recente oorlogsverleden van ons land onder ogen te brengen.

Hoe geringschattend sommige onderwijshervormers tegenwoordig ook over het nut en de plaats van de geschiedenis in onze onderwijsprogramma's mogen denken, niemand zal ontkennen dat het zin heeft de geschiedenis van ons land tijdens de Tweede Wereldoorlog op een moderne aanschouwelijke wijze aan onze jonge naoorlogse generatie bekend te maken. Niet met het doel de vaderlandsliefde, bron van zoveel oorlogen en ellende, aan te wakkeren, aan heldenverering te doen of oordelen en veroordelingen uit te spreken, niet met de reeds zo vaak ijdel gebleken illusie ‘nuttige lessen’ uit het verleden te trekken, maar eenvoudig met de bedoeling de jeugd - en waarom ook niet de oudere generaties die het zelf hebben beleefd? - een middel ter beschikking te stellen, een referentiepunt te geven om haar plaats te bepalen tegenover andere generaties in de ontwikkeling van onze maatschappij, deze ontwikkeling beter te begrijpen en haar aldus misschien zinvoller te beleven of zelfs mede te helpen richten.

Prof. Dr. A. Verhulst,
Voorzitter van de Raad van Beheer van de B.R.T.

Woord vooraf

Toen wij de TV-reeks over de Tweede Wereldoorlog in ons land planden, was dit zeker niet bedoeld als een vlucht in het verleden, weg van de vele problemen die ons vandaag bekommeren. Velen - wellicht de helft van onze bevolking - hebben de jaren 1940-1945 niet gekend ofwel waren ze te jong om die bewust te beleven. De ouderen beweren vaak dat die jaren hun leven voor altijd hebben getekend en dat die Tweede Wereldoorlog de kloof zou zijn die de generaties scheidt. Het is de opzet van de enen zowel als de anderen (opnieuw) in contact te brengen met die jaren, om ondermeer te onderzoeken of die Tweede Wereldoorlog wel zulk een beslissende rol gespeeld heeft.

Van een oorlog wordt ook gezegd dat het eerste slachtoffer dat er in valt de waarheid is. Indien de Tweede Wereldoorlog tot nog toe de meest bloedige was die de mensheid kende, dan lijdt het ook geen twijfel dat wellicht nooit de waarheid van alle zijden zozeer geweld werd aangedaan. Ook hierom leek het goed - inzoverre dit mogelijk is - de vleugels af te snijden van legende en propaganda.

Deze opzet wordt tot uitdrukking gebracht in een reeks TV-programma's die over een paar jaren zal gespreid worden. Dat hierbij telkens een begeleidend boekdeel zal verschijnen, moet ervan getuigen dat wij weliswaar de kracht van het massa-communicatiemedium dat de televisie is kennen, maar ook zijn onmacht. Het vluchtige beeld, waarmee men even kennis maakt, is onvoldoende voor een confrontatie die tot persoonlijk inzicht leidt. Het boek blijft hiervoor een onvervangbaar middel. Een uitgave als wat hier voorligt, moge dit nogmaals bewijzen.

J. Verhaeghe
Hoofd van de Artistieke en Educatieve programma's BRT

1 / De grote vrees van november

Herfst 1918. Het einde van de oorlog is in het zidht en het Belgisch establishment, koning, kerk en burgerij, neemt poolshoogte. Zijn gevoelens zijn gemengd. Oppervlakkig bekeken is de toestand immers schitterend. Het tweede Marne-offensief van de Duitsers is mislukt. De verbondenen hebben met sukses in september een tegenaanval ingezet en in oktober zijn de Duitsers overal op terugtocht. Hun nederlaag schijnt onvermijdelijk en in november, nabij.

De Belgische leidende standen hebben dus reden te over om tevreden te zijn. 'Arm, klein België' heeft zijn historische rol met glorie vervuld en het zal nu de vruchten van de overwinning plukken. Want men heeft vele plannen gesmeed en heel wat eisen gesteld: België wil een nieuw en beter internationaal statuut, uitbreiding van zijn grondgebied in Europa en Afrika, alsmede herstel van de geleden oorlogsschade. Uiteindelijk kan de ramp nog een goede zaak worden.

Er zijn evenwel ook schaduwzijden. Want welke eisen zal de Belgische bevolking stellen, wat zullen de frontsoldaten vragen wanneer de wapenstilstand zal gesloten zijn?

Het establishment vergeet niet dat de bevolking vóór de oorlog in beweging was gekomen en dat de Belgische arbeidersklasse beschouwd werd als één der meest revolutionaire van heel Europa. Het is wel, sedert het uitbreken van de oorlog tot een soort nationale eendracht gekomen; sommige arbeidersleiders zijn toegetreden tot de Belgische regering en de 'patron' van de Belgische Werklieden Partij, Emile Vandervelde, heeft zelfs aanvaard minister van Staat te worden. Maar zal de nationale eendracht standhouden nu haar onmiddellijke aanleiding, de oorlog, voorbij is? Het establishment wil voorzorgen nemen en het heeft geen ongelijk.

In februari 1917 is in Rusland de troon van de Romanovs ineengestort. Enkele maanden later, in oktober, is er een sociale omwenteling uitgebroken. Zij heeft niet alleen de hogere standen weggeveegd en alle bezit verbeurd verklaard, maar zij wil de revolutie ontketenen over de hele wereld. Sedertdien waart het spook van het bolsjewisme door Europa. Vandaag, in november 1918, blijken zijn kansen groter dan ooit. Want nu vallen de tronen van de Hohenzollerns en de Habsburgers en waait de rode vlag over Berlijn, Wenen en Boedapest. De traditionele strukturen spatten uiteen als zeepbellen en maken plaats voor nieuwe, revolutionaire lichamen.

Onder de Duitse troepen, die op dat ogenblik ons land nog gedeeltelijk bezetten, ontstaat een opstandige beweging. De rode vlag verschijnt te Brussel en Duitse soldaten trachten de bevolking op te ruien.

Het is duidelijk dat de leidende standen zich zorgen gaan maken. Tognogtoe hebben zij een bijzonder geprivilegieerd bestaan geleid. Maar zal de bevolking, die het altijd heeft moeten stellen met een burgersschap van tweede of derde rang, niet opnieuw gaan luisteren naar radikale taal? Zullen zij, op wie de ellende van de oorlog het meest heeft gewogen, vrede nemen met de vrede alleen? Het establishment vreest dat het volk een nieuw regime wil, een nieuw politiek, sociaal en ekonomisch bestel; dat het, zo het dit niet krijgt, met geweld tegen de gevestigde macht zal opstaan. Om dit te vermijden, om het bolsjewisme de pas af te snijden, zal het meest intelligente gedeelte van de leidende standen bereid zijn koncessies te doen.

Zohaast de Duitse troepen uit België wegtrekken en door Belgische eenheden worden vervangen, is de politiek van hervormingen aan de orde van de dag.

Reeds de 2de november 1918 ontvangt koning Albert, in zijn hoofdkwartier te Loppem, vertegenwoordigers van de bevolking uit het bezette gebied. Onder hen bevindt zich de bekende Gentse arbeidersleider Edward Anseele.

De 21ste november komt een nieuw kabinet, de zogenaamde regering van Loppem, tot stand; het wordt gevormd door de drie grote partijen: de konservatieve katholieke en liberale groeperingen en de Belgische Werklieden Partij.

De 22ste november doet koning Albert zijn intrede te Brussel. Hij houdt er dezelfde dag voor de verenigde Kamers van het parlement een troon-

rede waarin diepgaande hervormingen worden aangekondigd. De koning belooft inderdaad de invoering van het algemeen, enkelvoudig stemrecht. Dit betekent dat eindelijk een einde wordt gemaakt aan het tot dan geldende cijnskiesstelsel. Voortaan zal de bezittende elite, althans wat het stemrecht betreft, met de gewone man worden gelijkgeschakeld. Voortaan zal iedere man één stem hebben en niet, naar gelang zijn opvoeding, fortuin, betrekking twee, drie of vier. Een eis waarvoor generaties hadden gevochten, waarvoor bloed was gevloeid, wordt eindelijk ingewilligd. Het is niet alles.

De koning wenst ook, dat de beperkingen zouden afgeschaft worden die nog op het stakingsrecht wegen, vnl. het berucht artikel 310 van het Belgisch Strafwetboek. Het wordt in het naoorlogs België mogelijk het werk neer te leggen zonder dat men de kans loopt in de gevangenis terecht te komen.

Nadat hiermee aan de wensen van een groot gedeelte van de bevolking is voldaan, wendt koning Albert zich tot een andere kategorie burgers, nl. deze van het Vlaamse landsgedeelte. Hij belooft hun dat voortaan beide landstalen volledig gelijkberechtigd zullen zijn. Hij herhaalt een reeds vóór de oorlog gedane belofte: te Gent zal een Vlaamse universiteit worden opgericht.

Meteen worden de woeligste elementen van de bevolking, de arbeiders en de flaminganten, tevreden gesteld of wordt tenminste de spits van hun eisenprogramma afgebeten.

De drie ‘nationale’ partijen scharen zich achter koning Albert; de nieuwe regering zal worden gevormd door de Brusselse advokaat Delacroix, een beschermeling van de grootfinancier Emile Francqui, en op deze nationale eendracht steunen. Voor de Belgische bevolking schijnt nu een periode van rust en vrede te beginnen. Zo aan alle wensen niet onmiddellijk kan worden voldaan, heeft zij toch het gevoel dat zij terug in beweging is en vooruitgaat. Bovendien wordt het vaderland in de hele wereld geëerbiedigd en geëerd. Want België beleeft een groot moment in zijn geschiedenis: Versailles.

2 / De ‘grote politiek’

Sedert augustus 1914 is België het troetelkind van de verbondenen. Het heeft geweigerd Duitsland doortocht te verlenen, waarop zijn neutraliteit werd geschonden en het land in de oorlog betrokken. Het heeft een zware tol betaald.

België zal trachten uit zijn zeer gunstige morele positie munt te slaan wanneer het uur van de afrekening is aangebroken. Want het heeft niet onaanzienlijke ambities.

België wil gebiedsuitbreiding in Europa; het wil Duits - en waarom niet? - ook Nederlands grondgebied naasten; ook het hele Groothertogdom Luxemburg. Het wil eveneens een nog groter koloniaal bezit, alsmede herstelbetalingen. Als aanloop tot deze eisen wenst het land evenwel de herziening van zijn internationaal statuut.

Na 1830 hadden de grote Europese mogendheden gezorgd voor een regeling van het Belgisch-Nederlands geschil. In 1839 werd de nationale soevereiniteit van België enigermate beperkt: het mocht geen internationale verdragen sluiten, maar zijn onschendbaarheid werd door vijf grote mogendheden gewaarborgd: Groot-Brittannië, Frankrijk, Rusland, Oostenrijk-Hongarije en Pruisen.

Het moest de veiligheid evenwel betrekkelijk duur betalen, want hele gebieden, waarop het land meende recht te hebben, waren uiteindelijk aan Nederland toegewezen.

België wil nu dit internationale zgn. 'neutraliteitsstatuut' kwijt. Het heeft daarvoor flinke argumenten. Twee van de vijf ondertekenende grootmachten hebben immers het statuut geschonden: Duitsland en Oostenrijk; een derde grootmacht, Rusland, verkeert in staat van ontbinding.

In plaats van het neutraliteitsstatuut eist België zijn volledige soevereiniteit op, d.w.z. het recht om verdragen te sluiten met wie het wil en, door een aktieve internationale politiek, zijn onafhankelijkheid veiliger te stellen dan dit klaarblijkelijk het geval was geweest.

De verbondenen tonen begrip voor de Belgische stellingen: het neutraliteitsstatuut wordt opgeheven en de weg ligt nu open voor de 'grote politiek'.

Op dit ogenblik wordt de Belgische diplomatie op verscheidene vlakken bijzonder agressief. In de eerste plaats op dit van de gebiedsuitbreiding. Weer vertrekt men van de verdragen van 1839. Het heet dat wij onder de druk van de mogendheden (waaronder Duitsland en Oostenrijk) grote gebieden hebben prijsgegeven aan Nederland. De kompensatie die wij hiervoor hebben gekregen, nl. het waarborgen van onze grenzen, is door de jongste gebeurtenissen achterhaald geworden. Het is niet meer dan logisch, het is zelfs bijzonder rechtvaardig, dat men derhalve terugkomt op de in 1839 geregelde kwestie der gebiedsverdeling. België eist dat Nederland Zeeuws-Vlaanderen zou teruggeven en ook Nederlands-Limburg. Het wil voorts wijzigingen in het statuut van de Schelde en van het kanaal van Terneuzen.

In 1839 was het Groothertogdom Luxemburg naar Nederland gegaan, evenwel niet zonder heel wat protest van Belgische zijde en zeer pathetische momenten in het parlement. Een volksvertegenwoordiger stierf uit emotie in volle vergadering en heel België herhaalde de slotwoorden van Gendebiens vlammende redevoering: Neen, 380.000 maal neen, uit naam van de 380.000 Belgen die worden geslachtofferd...

Sedertdien was het Groothertogdom onafhankelijk geworden en had het met Nederland weinig of geen banden meer. Toch zal België vragen dat Gendebiens '380.000 Belgen' naar hun vroeger vaderland zouden terugkeren, 'zo zij daarin toestemmen'.

Ten slotte Duitsland. Duitsland is op dit ogenblik het zwart schaap van de hele wereld en het is duidelijk dat de verbondenen het niet zullen aandurven de wensen te weigeren van het heroïsche, maar door de oorlog ook gekruisigde kleine België. De Belgische diplomaten zien dan ook nogal ruim en dienen een eisenprogramma in, dat de naasting omvat van Duits-Luxemburg, Eupen-Malmédy en flinke delen van het Duits koloniaal rijk. Het geheel wordt verder nog afgerond met de vordering tot herstelbetalingen voor de geleden oorlogsschade.

Het blijkt evenwel snel, dat Versailles de Belgische verwachtingen zeer sterk zal teleurstellen, in dergelijke mate trouwens, dat men een ogenblik heeft geloofd dat België het verdrag niet zou ondertekenen. De resultaten waren inderdaad veeleer aan de bescheiden kant: België krijgt wel herstelbetalingen, waarvan een gedeelte zelfs prioritair zal worden betaald. Maar wat verruiming van grondgebied betreft moet het zich met bijzonder weinig tevredenstellen: Eupen-Malmédy in Europa, Ruanda-Urundi in Afrika.

Intussen hebben wij evenwel nieuwe verliezen geleden; de landen, die door onze eisen werden bedreigd, brengen natuurlijk weinig sympathie op voor dat kleine landje met zulke imperialistische allures. Maar, en dat is veel belangrijker, wij hebben ook de vriendschap verspeeld van sommige verbondenen, vnl. Groot-Brittannië. Het is inderdaad duidelijk, dat Groot-Brittannië in de eerste jaren na de oorlog, steeds meer afstand gaat nemen van ons land en zich op bepaalde ogenblikken zelfs tegen België gaat opstellen. Wat is er aan de hand?

De sleutel van het vraagstuk ligt bij Frankrijk of, juister wellicht, bij de gewijzigde machtsverhoudingen op het Europees vasteland.

Frankrijk heeft te Versailles de nederlaag van 1870 uitgeveegd. Het is terug in het bezit van Elzas-Lotharingen, het bezet een flink stuk van Duitsland en heeft het als militaire macht uitgeschakeld. Frankrijk staat te Versailles op het hoogtepunt van zijn macht. Het is in Europa, en meteen in de wereld, de sterkste militaire mogendheid. Toch houdt het, niettegenstaande zijn geweldige overwinning en het hiermee gepaard gaand kokarde-patriottisme, uit het konflikt enkele stevige minderwaardigheidskompleksen over. Het geeft zich immers in ruime mate rekenschap van het gevaar, waaraan het is ontsnapt en weet dat het, zonder de hulp van zijn bondgenoten, moeilijk zou hebben gezegevierd. Bovendien blijft Duitsland, dat meer dan ooit Frankrijks erfvijand is, een zeer groot potentieel gevaar.

Het is veel sterker geïndustrialiseerd dan Frankrijk en één van de lessen die men uit de jongste oorlog heeft getrokken, is precies dat industriële macht essentieel is voor de landsverdediging. Bovendien is Frankrijk ook veel minder bevolkt dan

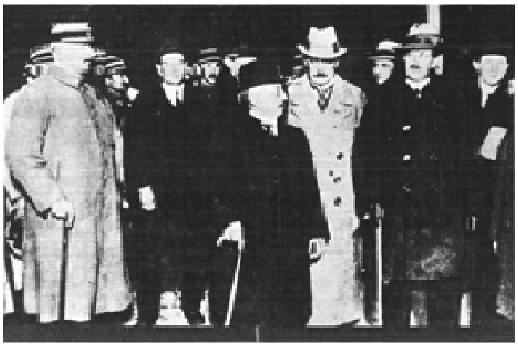

1

2

Die vuile Duitsche Arend !

Ruim vier jaar heeft het moffendom ons provinciaal hotel bezet, het gewezen paleis van eene heele reeks verdienstelijke hoogst eerwaarde prelaten en Kerkhoofden, die het bisdom Antwerpen vereerd hebben met hunne wetenschappen hunne deugd.

De moffen hebben hun merkteeken gelaten, hunnen stempel gedrukt op al de plaatsen waar zij verbleven hebben, en dit verblijf strekt noch hunne zindelijkheid, noch hunne rechtveerdigheid tot eere. Zoolang de Duitsche arend zijnen lafhartigen overmoed op de Belgische duif mocht botvieren, hebben zij zich daar als echte wilden aangesteld.

Daar, gelijk overal waar zij hunnen leelijken vierkanten kop lieten zien, hebben zij schandalig huisgehouden, zich brutaal, onmenschelijk aangesteld, schade aanrichtend uit vernielzucht, uit wraakwoede, stelend gelijk de raven, gelijk de bende van Jan Delichte in het Zoerselbosch. Eens te meer is het daar gebleken, dat een Duitsch officier, ondanks al zijne hoogedele strenggeborenheid, in zake van eerbied jegens des vijands gevrijwaarden eigendom, nog altijd dezelfde princiepen aankleeft van den een of anderen schavotspringer, die zich over een paar eeuwen in het leger ronselen liet, om naar hartelust te kunnen rooven en schoffeeren.

Dezer dagen hadden wij gelegenheid den hoogst geloofbaren persoon aan te treffen, die het eerst na het vertrek van deze brutale ploerten van ambtswege zijnen voet in de ontruimde vertrekken zetten mocht.

3

4

DE ZEGEPRAAL

De wapenstilstand werd gesloten op basis van president Wilson's ‘Veertien Punten’.
Deze werden evenwel prompt vergeten tijdens de onderhandelingen voor het Vredesverdrag, De Duitse onderhandelaars (1) werd te Versailles een ‘diktaat’ opgedrongen.
De haat tegen Duitsland was zo algemeen (2 en 3) dat haast niemand inzag dat de geallieerde eisen te hoog waren, en het Verdrag van Versailles een stap naar nieuwe moeilijkheden betekende.
President Wilson, hier gefotografeerd tijdens zijn bezoek aan België in gezelschap van kardinaal Mercier (4), werd door zijn eigen land niet gevolgd. De Amerikaanse senaat weigerde inderdaad het Verdrag van Versailles te aanvaarden en de Verenigde Staten gingen zich weer van Europa isoleren.

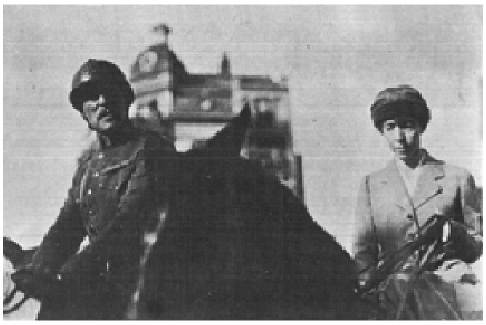

5

6

7

DE ZEGEPRAAL

Het Belgisch koningspaar (5) werd door de bevrijde bevolking triomfantelijk onthaald.
Op 22 november 1918 sprak koning Albert tot het Parlement (6). Hij beloofde o.m. het algemeen enkelvoudig stemrecht, de gelijkheid van de beide landstalen en de oprichting van een Vlaamse universiteit te Gent.
Later kwamen beroemde buitenlandse gasten 'klein, heldhaftig België' bezoeken en sommige van zijn steden eervol onderscheiden. Koning Albert en koningin Elisabeth ontvingen, ter gelegenheid van de toekenning aan de stad Luik van het Frans Oorlogskruis, president Poincaré en zijn echtgenote (7).

1

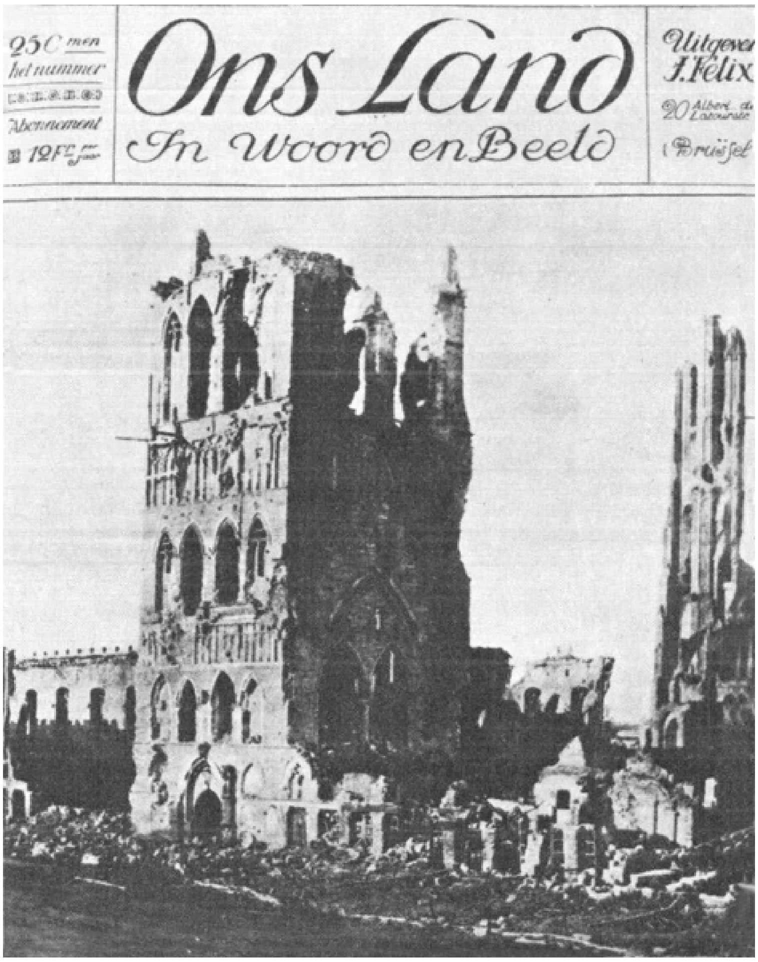

25 C het nummer

Abonnement 12 Fr

Ons Land

In Woord en Beeld

Uitgeve
J. Felix
20
Brussel

2

3

EINDE GOED, ALLES GOED?

Na de wapenstilstand werd de balans-opgemaakt van de Belgische oorlogsschade. 100.000 huizen lagen in puin:

120.000 ha. landbouwgrond waren onbruikbaar geworden en de polders van de Westhoek één grote woestijn vol granaattrechters. Vele fabrieken waren ontmanteld geworden en de helft van de hoogovens vernield.

In steden als Leuven en Charleroi telde men honderden ruïnes (1). Ieper, centrum van de Britse frontsector, was bijna volledig verwoest; van de beroemde Halletoren bleef nog een stomp staan, evenals van de kerktorens (2). De mensen werden in houten noodwoningen ondergebracht, soms zelfs in foorwagens (3).

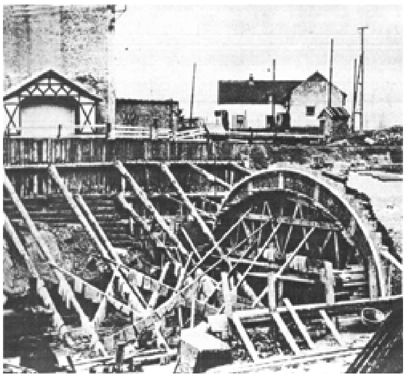

4

5

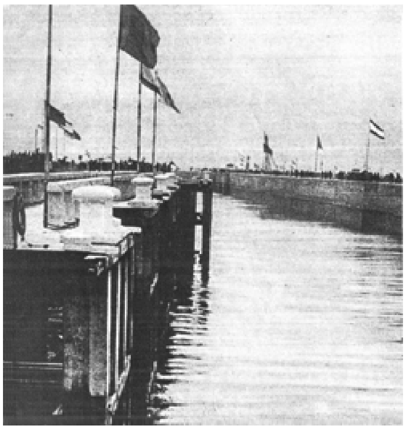

6

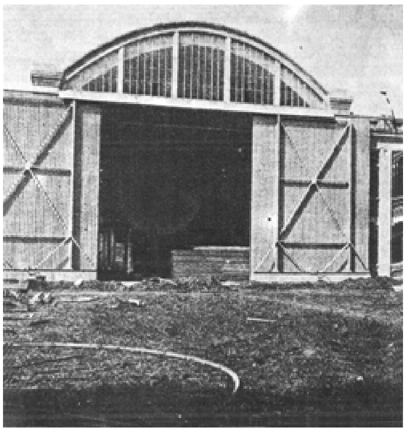

7

EINDE GOED, ALLES GOED?

De wederopbouw

Reeds één jaar na de oorlog waren de Belgische spoorwegen hersteld en begon men nieuwe lijnen aan te leggen (4). Eén van de projekten vergde offers: een doorgang dwars doorheen het Zoniënwoud (5). Ook toen verloren de protesterende natuurvrienden het pleit.

De uitbreiding van de haven van Antwerpen werd na de oorlog voortgezet. In 1928 werd de Kruisschanssluis in gebruik genomen (6), met haar 47 km. kaaien, haar ruime opslagplaatsen, haar spoorwegen.

Ook de Belgische luchtvaart ging vooruit. Te Brussel bouwde men in 1923 het eerste aero-technisch instituut (7).

Duitsland en heeft het een veel lager, deficitair geboortecijfer. Het heeft ook veel meer verliezen geleden dan de andere landen, zowel wat manschappen als wat stoffelijke schade betreft; in het Westen werd het konflikt praktisch alléén op Franse bodem uitgevochten.

De slotsom is snel gemaakt: niettegenstaande zijn nederlaag en zijn volledige ontreddering blijft Duitsland gevaarlijk.

De Franse buitenlandse politiek zal derhalve te Versailles trachten Duitsland definitief te breken. Wij hebben reeds gezien dat Frankrijk Elzas-Lotharingen heeft teruggekregen en dat het een gedeelte van Duitsland, nl. de Rijnstreek, bezet. Het wil evenwel meer en het slaagt erin Duitslands macht tot een minimum te herleiden. Grote stukken van het Duits grondgebied gaan naar de omringende landen, vnl. naar Franse bondgenoten als Polen, Tsjechoslovakije, België. Het strategisch belangrijk gebied van de linker Rijnoever, dat niet kan worden genaast wegens de Britse en Amerikaanse tegenstand, wordt blijvend gedemilitariseerd. Er zullen geen Duitse kanonnen meer vóór Straatsburg staan, en evenmin Duitse troepen. Het wordt Duitsland ook verboden een werkelijk leger, een vloot en een luchtmacht te bezitten evenmin als een oorlogsindustrie. Het mag voorts Oostenrijk, dat eveneens zeer gehavend uit de strijd is gekomen, niet tot een 'Anschluss' verleiden. Bovendien wordt het verplicht zijn uitsluitende schuld in het wereldkonflikt te bekennen en alle hieruit voortvloeiende schade te vergoeden.

Versailles is dus een geweldige Franse triomf. Maar het vredesverdrag is uiteindelijk maar papier en de hele Franse politiek van de volgende jaren zal gericht zijn het verdrag te doen uitvoeren en, waar dit mogelijk is, het voor Duitsland nog te verzwaren.

Laten we als voorbeeld de herstelbetalingen nemen. Het vredesverdrag van Versailles had Duitsland het principe van de herstelbetalingen opgelegd, maar het bedrag ervan niet vastgesteld. Frankrijk zal er voor zorgen dat dit wordt opgedreven tot bedragen, die Duitsland, in de omstandigheden van 1919, niet kan opbrengen. Het zal daarom onder zijn schuld gebukt gaan en leven onder de bedreiging van een Frans militair optreden.

Frankrijk zet anderdeels zijn traditionele verdragenpolitiek voort. Het omringt Duitsland met naties, die Fransgezind zijn en met Frankrijk verdragen hebben gesloten: Tsjechoslovakije, Polen, Roemenië, Joegoslavie.

Het spreekt vanzelf dat, in het Westen, Frankrijk ook zal trachten zijn kleine Belgische bondgenoot in zijn alliantiepolitiek te betrekken en met hem een alomvattend verdrag te sluiten.

Dit valt België in principe goed mee. Want in welke toestand bevindt ons land zich na Versailles?

Nu wij het neutraliteitsstatuut hebben laten varen, deinen wij op de onstuimige zee van de internationale politiek. Wij hebben nu wel de vrijheid verdragen te sluiten, maar wij hebben nog geen partners gevonden. Het is duidelijk dat wij deze zullen zoeken in de richting van onze verbondenen en, natuurlijk in de eerste plaats, van Frankrijk en Groot-Brittannië.

Vooral Frankrijk is ons bijzonder genegen en heeft dit te Versailles meermaals bewezen. Het heeft vele Belgische eisen onvoorwaardelijk gesteund. Wanneer bepaalde kringen in Frankrijk aanstuurden op een Franse naasting van het Groothertogdom Luxemburg, heeft de Franse regering geweigerd dit initiatief te

steunen en kreeg België prioriteit. Wanneer wij er niet in slagen de Luxemburgse bevolking ervan te overtuigen dat zij beter Belgisch zou worden en zij zich integendeel uitspreekt voor een tolunie met Frankrijk, weigert de Franse regering andermaal. Voor Luxemburg, dat ekonomisch is aangewezen op een verstandhouding met één van zijn grotere buren, blijft uiteindelijk geen andere mogelijkheid meer over dan België. De Belgisch-Luxemburgse Ekonomische Unie, wordt dank zij Frankrijk in 1920 gesloten.

Ook inzake herstelbetalingen, gebiedsuitbreiding, noem maar op, vindt men Frankrijk steeds op zijn post wanneer het gaat om de verdediging van Belgische eisen.

Dat heeft vanzelfsprekend voordelen. Evenwel ook nadelen.

Want België wordt nu beschouwd als een satellietstaat van Frankrijk. Deze toestand brengt haast onvermijdelijk, en zeer zeker tegen de wil van de Belgische regering in, een verkoeling met zich van de Engelse houding ten opzichte van ons land. Het was immers de bedoeling van Groot-Brittannië na de oorlog opnieuw zijn traditionele politiek van het Europees evenwicht te volgen. Het wilde weer scheidsrechter worden bij gebeur-

lijke konflikten onder de grote mogendheden van het vasteland en uit zijn ‘splendid isolation’ opnieuw de voordelen halen, die het Brits Imperium hadden gemaakt tot hetgeen het was. Helaas, er waren in Europa buiten Frankrijk geen grote mogendheden meer, bijgevolg ook geen Europees evenwicht. De Britse diplomatie trekt zeer snel uit deze nieuwe toestand haar konklusies en gaat zich, reeds te Versailles, tegen Frankrijk opstellen. Het weigert inderdaad in te gaan op vele Franse eisen; het ontzegt ook de traditioneel met Frankrijk verbonden landen, Frankrijks nieuwe bondgenoot België inkluis, heel wat ambities. Het zal trouwens, met de jaren, de wederopstanding van Duitsland als grote mogendheid, en zelfs als militaire macht, in de hand werken.

De teloorgang van de verstandhouding tussen Groot-Brittannië en Frankrijk heeft voor België onoverzichtelijke gevolgen. Zoals tevoren gezegd, ligt het in de bedoeling van België's ‘grote’ politiek de onschendbaarheid van de Belgische grenzen door zijn beide grote buren en bondgenoten te doen waarborgen. Wanneer Groot-Brittannië herhaaldelijk de wensen van onze diplomaten omzeilt en uiteindelijk bijna brutaal weigert een Brits-Belgisch verdrag te ondertekenen, schijnt maar één weg open te blijven: deze van Parijs.

3 / Het Frans-Belgisch militair akkoord

Het Frans vriendschapsoffensief, dat zeer duidelijk beoogt België te betrekken in zijn anti-Duitse omsingelingspolitiek, wordt van de aanvang af met wantrouwen bekeken door een groot gedeelte van de Belgische bevolking. De anti-Franse gezindheid van het Vlaamse landsgedeelte groeit in belangrijke mate aan tijdens deze periode; zij steunt zowel op de traditionele Vlaamse grieven als op de vrees, dat het Frans politiek overwicht op het Europees vasteland ook het kultureel imperialisme van Frankrijk in de hand zal werken. Wanneer het blijkt dat Groot-Brittannië definitief afstand neemt en België voor een bij verdrag gewaarborgde veiligheid uitsluitend op Frankrijk is aangewezen, ontstaat er deining in het Vlaamse land. De Vlaamse oppositie in het parlement neemt, zonder onderscheid van partij, indrukwekkend in omvang toe. Zij wordt zo sterk dat de Belgische regering onmogelijk onomwonden ja zal kunnen zeggen wanneer Frankrijk aandringt op het sluiten van een Frans-Belgisch verdrag. Het kabinet Delacroix zal evenwel ook niet volledig neen zeggen. Het produkt van deze halfslachtige houding is het Frans-Belgisch militair akkoord. De overeenkomst wordt de 7de september 1920 ondertekend door maarschalk Foch en generaal Buat voor Frankrijk, en door generaal Maglinse voor België.

Wat is de inhoud van het Frans-Belgisch militair akkoord? Met uitzondering van enkele generaals van de generale staf en een paar ministers weet in België niemand het fijne van de zaak. Het akkoord is een geheime overeenkomst, zo geheim trouwens dat men meent dat zelfs koning Albert de juiste inhoud niet kent. Wel weet iedereen dat het akkoord bestaat. De eerste ministers hebben, zonder de inhoud bekend te maken, door de uitwisseling van brieven het bestaan ervan bevestigd. Zij hebben het akkoord trouwens in november 1920 bij de Volkenbond doen registreren en dat heeft maar één betekenis: dat het gaat om een belangrijke overeenkomst met politieke draagwijdte. De Volkenbond heeft immers zijn leden verplicht alleen deze akkoorden te registreren, die werkelijke verdragen zijn. Het ontslaat hen van de verplichting technische akkoorden mede te delen.

Het resultaat is duidelijk. Niettegenstaande het Frans-Belgisch militair akkoord inderdaad niet meer bevat dan een reeks technische maatregelen

tot koördinatie van de militaire aktie van beide landen en het bestendig kontakt vooropstelt tussen de Franse en Belgische generale staven, breekt de storm los. Iedereen gelooft dat buiten het parlement om en tegen de wil in van een groot gedeelte van de Belgische bevolking een werkelijk Frans-Belgisch verdrag is tot stand gekomen. Het akkoord wordt aangezien als een triomf van de geheime diplomatie.

In België wordt deze mening kracht bijgezet door het feit, dat Frankrijk het Frans-Belgisch militair akkoord gelijkstelt met een werkelijk verdrag; meer nog, de Franse militairen hebben, krachtens het akkoord, België steeds beschouwd als behorend tot de Franse militaire ruimte.

Deze overtuiging wordt trouwens door het buitenland, door Engeland, Duitsland en Nederland gedeeld.

De Belgische regering heeft zichzelf in een onmogelijke toestand geplaatst. Zij heeft de wereld verteld dat zij een belangrijke overeenkomst heeft gesloten met Frankrijk en hiervoor het bewijs geleverd door de registratie bij de Volkenbond. Zij kan niemand zeggen dat in feite de overeenkomst weinig om het lijf heeft wil zij haar partner niet verloochenen en zij kan ook de tekst niet voor zichzelf laten spreken, vermits het akkoord per definitie geheim is.

Zo zij het wantrouwen in het buitenland moeilijk kan tekeer gaan, bekomt het haar nog slechter in België zelf. Steeds wegens de geheime aard van de overeenkomst, kan zij ook hier moeilijk aanvoeren dat het niet om een werkelijk verdrag gaat. Men beschuldigt derhalve de regering van een zeer ernstige ongrondwettelijke daad. Waar regeringen dat gewoon zijn, zou het hun weinig uren slaap hebben gekost; maar er is meer. De Vlaamse bevolking begint te steigeren en weigert een akkoord te aanvaarden dat het land naar alle waarschijnlijkheid te sterk aan Frankrijk bindt; wanneer de Belgische regering niet terug kan, en de jaren voorbijgaan in gekanker tegen de overeenkomst, zal dit één van de redenen zijn waarom een gedeelte van de Vlaamse opinie in zijn anti-Franse gezindheid ook radikaal anti-Belgisch zal worden.

Maar niet alleen in Vlaanderen wordt het akkoord over de hekel gehaald; ook alle progressieve, anti-militaristische kringen zijn zonder voorbehoud er tegen. Dat wil zeggen dat heel socialistisch en kommunistisch Wallonië zich opstelt tegen de overeenkomst en zweert de verplichtingen, die hieruit voor de bevolking ogenschijnlijk zullen voortvloeien, niet te vervullen.

Aanvankelijk blijft de agitatie, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, noodzakelijkerwijze beperkt tot woorden. Niemand bedreigt één van beide landen en welke verplichtingen België ook op zich heeft genomen, het akkoord is maar papier en zijn uitvoering ligt nog in het verschiet.

Er komt evenwel een ogenblik waarop de gedane beloften moeten ingelost worden, de regering kleur zal moeten bekennen en het pandemonium uitbreekt. Want in januari 1923 bezetten Franse en Belgische troepen gezamenlijk het Roergebied.

4 / De bezetting van de Roer

De 11de januari 1923 trekken Franse en Belgische eenheden het Roergebied binnen. Deze aktie wordt ondernomen zonder de toestemming van Groot-Brittannië en zelfs

tegen de wil van Londen in. Zij is een duidelijke schending van de bepalingen van het verdrag van Versailles en verwekt zeer grote ontstemming in de hele wereld.

De onmiddellijke aanleiding tot de bezetting van de Roer is het feit dat Duitsland op het stuk van herstelbetalingen in gebreke is gebleven. De lezer

zal zich wellicht herinneren, dat Duitsland één van de artikels van het verdrag van Versailles had aanvaard dat zegde dat Duitsland alléén schuld had aan de oorlog. Hieruit volgde dat het aan alle verbondenen alle reeds geleden en nog te lijden schade zou vergoeden die uit het konflikt voortsproot. Duitsland moest niet alleen de stoffelijke schade betalen die werd veroorzaakt door zijn oorlogsdaden alsmede door deze van de verbondenen; het werd ook verantwoordelijk gesteld voor de oorlogspensioenen die de geallieerden moesten geven aan hun verminkten, aan de weduwen en wezen van de gesneuvelden. Duitslands herstelbetalingen strekten zich derhalve uit over vele decennia en bereikten, gezien de kolossale omvang van de verliezen aan mensen en bezit, astronomische cijfers.

Het eerste bedrag, dat door de verbondenen werd vastgesteld, bereikte zes miljard zeshonderd miljoen pond sterling; Frankrijk had recht op 52% van dit bedrag, Groot-Brittannië 22%, Italië 10%, België 8%, de andere geallieerden 8%. Deze enorme som moest in schijven en in baar geld worden betaald. De laatstvermelde voorwaarde was volkomen boven de kracht van het overwonnen en in volledige ontreddering verkerend Duitsland. Bepaalde kringen en meer in Groot-Brittannië dan in Frankrijk en België, zijn dit gaan inzien en stilaan is zowel het bedrag van de herstelbetalingen gaan verminderen als de els te worden betaald in baar geld. Duitsland kan zijn verplichtingen steeds maar slechter aan, tot het uiteindelijk, in december 1922, de verschuldigde termijnbetaling niet kan uitvoeren. Hierop reageert Frankrijk met een onverwachte brutaliteit, en bezet het samen met België het Roer-gebied. Het is evenwel geen bezetting terwille van de bezetting, dwz. om de eigen veiligheid te waarborgen. Frankrijk wil de Duitse nijverheid rechtstreeks voor de geallieerden doen werken en de verschuldigde herstelbetalingen feitelijk bij de bron innen. Duitsland neemt de Frans-Belgische inval niet en roept de passieve weerstand uit: het is de Duitse burgers verboden met de bezetters samen te werken en alle vrijwillige herstelbetalingen en leveringen in goederen worden stopgezet.

Met één slag valt het hele ekonomisch leven in Duitsland stil. De mark, waarvan de waarde wegens de Duitse oorlogsschuld reeds sterk was gedaald en einde 1922 werd uitgewisseld naar rato van 35.000 mark voor een pond sterling, duikt nu helemaal de diepte in. Zij verliest in enkele maanden tijd alle waarde en wordt einde 1923, omgewisseld tegen 50.000 miljard mark het pond. Er zijn over deze tijd die geen voorgaande kende, ontelbare tragi-komische anekdoten. De bekendste is wellicht deze, volgens welke men, vóór de inflatie, inkopen ging doen met geld in zijn zak en terugkwam met koopwaar in een mand. Tijdens de inflatie ging het andersom: men vertrok met een mand vol geld en kwam met wat koopwaar in zijn zak terug.

In ‘De Zwarte Obelisk’ vertelt Remarque over deze tijd, toen men de arbeiders tweemaal per dag moest betalen, omdat zij 's middags met hun loon van 's morgens zoveel meer konden kopen dan met hun namiddagloon 's avonds.

Het is duidelijk dat in dergelijke omstandigheden geen ekonomisch leven en derhalve ook geen ordelijke samenleving meer mogelijk is.

Voor Duitsland, dat in 1923 volledig aan de grond zit, is de bezetting van de Roer en haar gevolgen een nog grotere ramp dan het verdrag van Versailles. Met één slag wordt een belangrijk gedeelte van de bevolking, de middenstand, geruïneerd. De haat tegen de geallieerden en het verdrag van Versailles wordt tot een hyper-nationalistische hysterie opgezweept; de ene staking volgt op de andere en ook aanslagen en sabotages. Terwijl de Duitse regering te Berlijn alle schuld op de geallieerden steekt en weigert welke maatregelen ook te treffen om een einde te maken aan de onmogelijke toestand, moet het land afrekenen met zowel een putsch van rechts als een kommunistische omwenteling. Het kent de éne te München, de andere te Hamburg en niemand weet welke de volgende stad zal zijn, noch van welke kant het onraad dreigt.

Dergelijke chaos kan uiteindelijk geen eeuwen duren in een modern, industrieel land met een sterk ontwikkeld stedelijk leven. Daarom kapituleert de Duitse regering na acht maanden of, beter gezegd, zij neemt ontslag. In september 1923 komt een nieuw kabinet tot stand dat zal worden geleid door een in het buitenland onbekend politikus: Gustav Stresemann. In feite wordt op dit ogenblik de eerste stap gezet naar een Frans-Duitse toenadering, naar het Dawes-plan, naar Locarno.

8

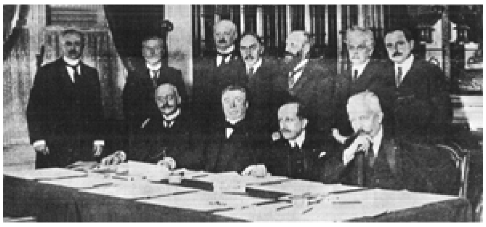

9

Het Fransch-Belgische Schrikbewind in de Roer

Het is de Oorlog. -- De Terreur in de Roer. -- Naar Pruisisch Model. -- De Proteststaking duurt voort. -- De Houding der Duitsche Communisten. Het Congres der Fransche Transportarbeiders

De HOUDING van RUSLAND

DOOR de BREUK van LAUSANNE naar den OORLOG

CORRESPONDENTIE UIT DE ROER

Staking op het Spoor -- Interview met Berten

(Van onzen bijzonderen correspondent)

Geene treinen

Dusseldorf, 25 Januari 1923.

Zeer tegen m'n verwachting zit ik nog te Dusseldorf. Vanmorgen hol ik haastig naar 't station, vraag 'n biljet voor Dortmund. « Keine züge ». Flap, het winket terug toe en daar sta ik!

Dan maar even de stad ingekuierd. Voor de nieuwsbladen-kiosken is het een gedrang : de uitslag van den krijgsraad te

Op mijn vraag, hoe hij zich dan de arbeidersactie onder de gegeven omstandigheden indacht, kon Berten me niet heel duidelijk antwoorden. « Praktisch, ging hij voort, zijn de meeningen hieromtrent zeer uiteenloopend. Ik persoonlijk sta op het standpunt (en met mij velen in de partij), dat wij van de regeering Cuno moeten verlangen, dat zij met alle mogelijke middelen dient te trachten tot een overeenkomst met de

De Tusschenkomst van den Statenbond

Frankrijk weigert

De Raad van den Statenbond zetelt thans te Parijs. Er is medegedeeld geworden, dat een der leden van den Raad, men heeft partijgenoot Branting genoemd, het Fransch-Duitsch conflict ter sprake zal brengen.

De officieuse « Temps » van Parijs verwerpt op voorhand deze bemiddeling, waar hij schrijft in zijn nummer van 28 dezer :

10

EINDE GOED, ALLES GOED?

Het einde van de 'nationale unie'.
Na de oorlog werd de politiek van 'nationale unie', tot stand gekomen tijdens het konflikt, voortgezet. Eerste-minister Lacroix regeerde met de steun van katholieken, socialisten en lineralen. Langzamerhand nam evenwel de spanning tussen de partijen toe. Wanneer, in oktober 1921, in aanwezigheid van de socialistische minister E. Anseele, een rode vlag-met-gebroken-geweer werd overhandigd aan de socialistische oudstrijders van La Louvière (8), viel de regering.
De socialistische partij ging in de oppositie en zou het nieuwe katholiek-liberale kabinet van G. Theunis (9) fel bekampen, o.m. in verband met de Belgische deelneming aan de bezetting van het Roergebied (10).

11

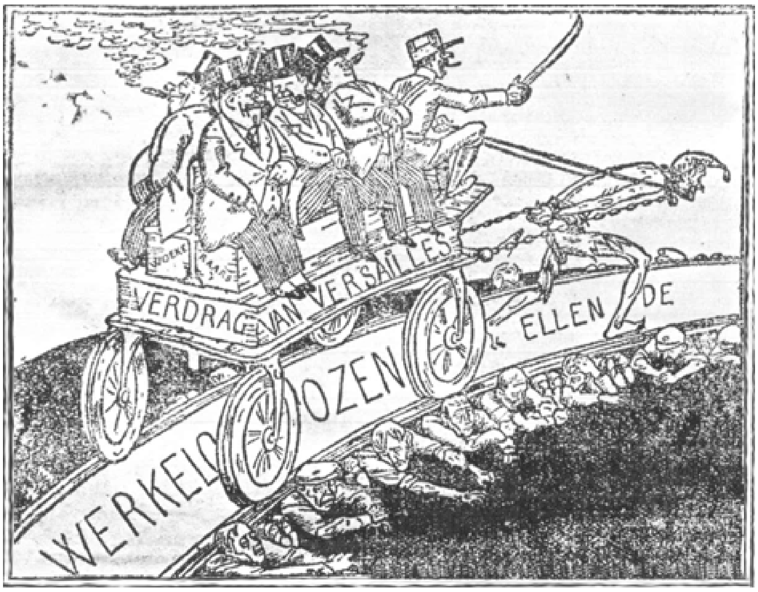

12

Een villa, compleet gemeubileerd, kostte vroeger 180,000 mark ; dien prijs moet men nu voor 'n paar goede schoenen betalen.

Wie 'n flesch bier drinkt betaalt nu 1,200 mark ; daarvoor kreeg men vroeger 50 tonnen bier — twee karren vol!

13

14

15

EINDE GOED, ALLES GOED?

De overwinnaars hadden Duitsland herstelbetalingen opgelegd voor een bedrag van zes miljard zeshonderd miljoen pond sterling. Zij hadden er evenwel niet voor gezorgd dat Duitsland deze last ook zou kunnen dragen. Immers, het moest in goud betalen en niet in goederen; het mocht geen handelsvloot hebben en ook niet lenen in het buitenland.

Wanneer het onvermijdelijke gebeurde en Duitsland faalde, bezette Frankrijk, tegen de zin van Engeland in maar met Belgische hulp, in 1923 het Roergebied (11).

In België was de bezetting van de Roer niet erg populair. De oppositie-pers hekelde de regering zeer sterk (12), en in de meerderheidspartijen ontstond onenigheid.

In Duitsland ruïneerde de inflatie, die door de Roer-bezetting in de hand werd gewerkt, hele lagen van de bevolking en bereikte de ellende een groter dieptepunt dan tijdens de oorlog (13-14).

De tijd was rijp voor initiatieven van uiterst rechts of links. Voor het eerst kreeg Hitler zijn naam in de buitenlandse pers. Hij organiseerde met Ludendorff een putsch te München, maar mislukte (15).

16

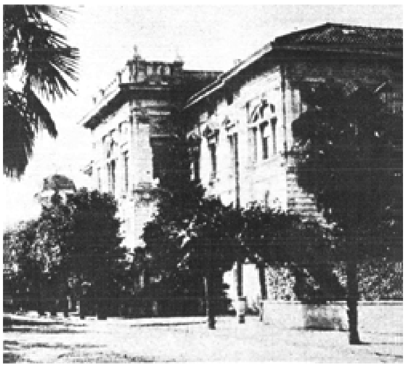

17

18

EINDE GOED, ALLES GOED?

Locarno

De bezetting van de Roer loste het probleem van de Duitse herstelbetalingen niet op. Wel integendeel. De ekonomie van het land ging zienderogen ten gronde, de mark daalde met duizelingwekkende snelheid.

Maar ook in het buitenland, en voornamelijk in Frankrijk en België, was het niet zo bijzonder goed met de ekonomie en steeg de ontevredenheid der bevolking met de dag.

Het beleid zou dan ook in Duitsland en Frankrijk worden gewijzigd dank zij Stresemann, Herriot en Briand (16). Het kwam tot een regeling van de twistpunten en, meer nog, tot een nieuw internationaal evenwicht. Te Locarno (17) werd een politiek tot stand gebracht, die vrede en welvaart beoogde en enkele jaren lang in dit opzet slaagde. In het vaarwater van Locarno werd zelfs door haast alle landen ter wereld het Briand-Kellogg-pakt (18) ondertekend, dat de oorlog buiten de wet stelde.

5 / België en de bezetting van de Roer

Wanneer vernomen wordt dat Belgische troepen de Roer bezetten, staat heel België op stelten. Want niemand, ook de Belgische regering niet, weet waartoe het Frans-Belgisch optreden leidt. Duitsland is met één slag een vulkaan geworden en het meest onwaarschijnlijke kan zich elk ogenblik voordoen. Te München heeft een ultra-nationalistisch splinterpartijtje een greep naar de macht gedaan en is zijn leider, een onbekende, geïllumineerde gewezen frontsoldaat, Adolf Hitler, even in de kranten gekomen. De Duitse kommunisten, die dapper worden aangepord door hun geloofsgenoten in de Sovjet-Unie en de Derde Internationale, aarzelen tot het te laat is, maar wagen toch een halve poging te Hamburg. Het is duidelijk dat de heksenketel elk ogenblik kan overkoken. Wat gaat er dan gebeuren? Zal Frankrijk niet geneigd zijn ook buiten de Roer in te grijpen en de orde in heel Duitsland te herstellen? Mocht dat gebeuren, dan is de kans op oorlog groter dan ooit te voren en zijn wij, als bondgenoten van Frankrijk, onmiddellijk tot over ons hoofd in het konflikt gewikkeld.

De meerderheid van de Belgische bevolking, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, reageert daarom zeer scherp tegen dit gevaar en tegen de oorzaak ervan: het bondgenootschap met Frankrijk, het Frans-Belgisch militair akkoord, de bezetting. Laten wij even nagaan uit welke delen van de bevolking die grote meerderheid is samengesteld. Uit de Vlamingen van de Frontpartij, voor wie het Vlaams nationalisme op de eerste plaats komt en pas daarna hun wijsgerige overtuiging; uit de Vlaamse christen-democraten van de Katholieke Partij die het wel houden bij het bestaand Belgisch regime, maar het stilaan en met mate in meer Vlaamse zin willen hervormen, de zgn. minimalisten; ten slotte de hele Belgische Werklieden Partij.

De redenen van hun oppositie zijn duidelijk. Voor de Frontpartij als voor de katholieke christen-democraten is Frankrijk het zinnebeeld van het Europees militarisme zowel als de bondgenoot van de eigen Belgische reaktie. Frankrijk staat, vanzelfsprekend, ook achter het franskiljonisme in het Vlaamse land.

Deze elementen zijn ook van tel voor de Vlaamse socialisten. Buitendien speelt voor de B.W.P. de hele binnenlandse toestand sedert 1921 een grote rol in hun oppositie tegen de bezetting van de Roer en het Frans-Belgisch militair akkoord. Er is op binnenlands vlak in België immers heel wat gebeurd sedert koning Albert zijn troonrede uitsprak voor de verenigde Kamers van het parlement.

De wetgevende verkiezingen, die overeenkomstig de koninklijke beloften, volgens het algemeen enkelvoudig stemrecht, worden georganiseerd in 1919, leiden tot een zeer groot sukses voor de socialisten. Het aantal socialistische verkozenen wordt bijna verdubbeld.

In de Kamer van Volksvertegenwoordigers zetelen nu 70 socialisten naast 73 katholieken en 34 liberalen. De Belgische Werklieden Partij is een grote partij geworden, maar niet groot genoeg om in het parlement de meerderheid te vormen en alléén te regeren. Integendeel, de konservatieve partijen behouden de meerderheid in beide Kamers; zij slaken trouwens een diepe zucht van opluchting want het grootste gevaar is geweken: de vertegenwoordigers van de arbeidersklasse hebben eerlijk meegespeeld en integreren zich in het bestel.

Het stelsel van nationale unie wordt voortgezet en het land wordt geregeerd door ministeries, waarin afgevaardigden van de grote partijen zitting hebben. De

aanwezigheid van socialistische ministers is immers een waarborg voor het behoud van de sociale vrede en de bescherming van de bezittende klassen.

Wanneer evenwel de tijd voorbijgaat en de ekonomische toestand van het land verslechtert, is deze socialistische aanwezigheid minder een waarborg dan een blok aan het been van de konservatieve regeringsvleugel. In een minder goede ekonomische konjunktuur beginnen inderdaad de toegevingen die men aan de arbeiders na de oorlog heeft gedaan, voor de werkgevers te zwaar te

wegen. Men wil terugkomen op gedane beloften als de acht-urendag, de achtenveertig-urenweek en men weet dat de socialistische ministers dit moeilijk zullen kunnen aanvaarden. Daarom wacht men op de eerste de beste gunstige gelegenheid: op het incident van het gebroken geweer.

De 16de oktober 1921 manifesteert de B.W.P. te La Louvière voor de vermindering van de legerdienst; tijdens de manifestatie krijgt de socialistische Jonge Wacht zelfs een vlag waarop een gebroken geweer is afgebeeld. De kranten, die de manifestatie verslaan, vermelden evenwel de aanwezigheid van de socialistische minister voor Openbare Werken, Edward Anseele. Dit is meer dan de liberale minister voor Landsverdediging, Albert Devèze, kan verdragen. Op zijn protest besluit de katholieke eerste-minister Carton de Wiart Anseele's ontslag te vragen, waarop de socialistische ministers in blok het kabinet verlaten. Noch hun medewerking aan de regering, noch hun ontslag hebben de socialisten in de ogen van de bevolking veel goed gedaan, want bij de kort daaropvolgende algemene verkiezingen gaat de B.W.P. gevoelig achteruit.

Zij begint nu willens nillens een oppositiekuur waarvan zij enkele gunstige resultaten verwacht. Het is klaar dat zij, om te beginnen, zal trachten het bij de kiezers verloren terrein terug te winnen. Maar daarbij komt dat zij, niet gebonden door het programma van een koalitie-regering, de handen vrij heeft om orde te brengen in haar eigen rangen.

Want het botert niet zo best bij de socialisten in het begin van de jaren twintig.

De meer gematigde vleugel van de partij, waarbij de syndikaten, de koöperatieven en de mutualiteiten komen, meent dat de socialistische doeleinden kunnen verwezenlijkt worden binnen het bestaand systeem, mits dit geleidelijk te wijzigen; gaandeweg zal de massa trouwens begrijpen waar haar belang ligt. Dank zij het algemeen stemrecht zal zij uiteindelijk de socialisten de onverdeelde macht wel geven in parlement en regering. De linkervleugel van de B.W.P. deelt dit optimisme niet. Hij meent dat, mocht ooit de arbeidersklasse aan de macht dreigen te komen, binnen of buiten het systeem, via het parlement of de straat, de bezittende klasse nooit zonder strijd haar privileges zal opgeven. Uiteindelijk komt geen socialistische maatschappij tot stand zonder geweld; uiteindelijk groeit een nieuwe wereld niet geleidelijk uit de oude en valt het kapitalisme niet zonder slag of stoot, alleen maar omdat algemene verkiezingen het zo beslissen.

Deze twist is al een hele tijd aan gang in de B.W.P. en zal trouwens nu zijn hoogtepunt bereiken; enkele maanden later zal de meest radikale fraktie van de linkervleugel uit de partij worden gesloten en zal een nieuwe formatie, de Kommunistische Partij, worden geboren.

Het tweede oogmerk, dat de Belgische Werklieden Partij tijdens haar oppositie-periode wil bereiken, is de versteviging van de éénheid tussen linker- en rechtervleugel. Het is nauwelijks overdreven te zeggen dat de leiding van de B.W.P. zich hals over kop in een offensief in alle richtingen stort. Dank zij de regering wordt evenwel elke

oppositie (en niet alleen de socialistische) gepolariseerd door de buitenlandse politiek, door de bezetting van het Roer-gebied.

Deze vormt voor de B.W.P.-leiding een gedroomde gelegenheid. Het , anti-militarisme, dat van oudsher voortvloeide uit de haat tegen het kapitalistisch, imperialistisch bestel, en dat bovendien het zinnebeeld was van het anti-establishment, is inderdaad een welkome katalysator. Zo de B.W.P. zijn uiterste linkse vleugel verliest, wordt de éénheid van de partij na 1921 voor enkele jaren hersteld.

De bezetting van de Roer heeft evenwel voor België nog andere gevolgen dan alleen een versteviging van de socialistische partij. Andere frakties van de oppositie volgen op dit ogenblik dezelfde anti-militaristische weg en het duurt niet lang of er ontstaat een grote gevoelsgemeenschap tussen de socialisten en de anti-Franse, anti-militaristische Vlamingen.

Deze grote groep met verschillende, maar op enkele punten gelijkgerichte, belangen ageert steeds sterker tegen het internationaal beleid van het land; haar sukses houdt gelijke tred met de moeilijkheden, die de Roer-bezetting België zowel op het buitenlands als op het binnenlands vlak bezorgt.

De ekonomische toestand van het land is inderdaad sedert het einde van de oorlog nooit erg schitterend geweest. Wij hebben zelfs, in het begin van de jaren twintig, een reces gekend tijdens hetwelk fabrieken werden gesloten, de werkloosheid steeg en de minder begoede klassen weinig

of geen verbetering van hun lot kenden, niettegenstaande algemeen stemrecht, beloofde kulturele gelijkheid, enz.

De Roerpolitiek doet deze toestand niet verbeteren, wel integendeel. Ten eerste is zij voor een aantal buitenlandse financiers voldoende om het weinig vertrouwen, dat men nog opbracht voor de Belgische ekonomie, volledig te doen verdwijnen. Zij trekken dan ook heel wat kapitaal uit het land terug, waardoor de Belgische frank, die sedert 1918 steeds meer aan waarde was verminderd, zeer gevoelig begint te dalen.

Hierbij komt nog, dat de bezetting zelf zware en onvoorziene geldelijke offers vergt. In plaats van geld op te brengen via herstelbetalingen aan ons land, kost de Belgische aanwezigheid in de Roer ons belangrijke bedragen. In de konjunktuur van dat ogenblik weegt onze militaire politiek te zwaar op onze beperkte mogelijkheden. Zij weegt trouwens ook op de gezindheid van de hele bevolking. Het is geen geheim dat in België de legerdienst altijd als een volledig nutteloos kwaad is beschouwd geworden. Wanneer de Belgische regering, reeds enkele jaren na de oorlog, een agressieve militaire politiek gaat voeren en het parlement vraagt de legerdienst te verlengen, wordt de reeds drukkende atmosfeer explosief. Stakingen, betogingen, relletjes zijn aan de orde van de dag.

In het parlement interpelleren voortdurend vertegenwoordigers van de B.W.P., van de Frontpartij, alsmede de Vlaamse christen-democraten van de Katholieke Partij. Een nieuwe politieke konstellatie komt tot stand: deze van de progressieve elementen, op enkele belangrijke punten verenigd in hun strijd tegen de regering. Deze wordt trouwens begin 1924 door deze koalitie ten val gebracht. Een jaar later, in april 1925, vinden nieuwe parlementsverkiezingen plaats. Zij worden door dezelfde groepen gewonnen; een progressistische regering, de eerste die België sedert zijn bestaan kent, komt tot stand: het kabinet Poullet - Vandervelde.

6 / De ontspanning

De Franse regering van Poincaré geraakt wegens de bezetting van de Roer in even grote moeilijkheden als haar Belgische bondgenoot. Wanneer Poincaré ten val komt en het Franse volk tijdens nieuwe verkiezingen een veel linkser georiënteerd parlement verkiest, wordt de radikaal-socialist Edouard Herriot eerste-minister. De nieuwe regering trekt onmiddellijk de les uit de fouten van het verleden: de Franse bevolking had de Roer-politiek van Poincaré gewraakt maar ook de vroegere geallieerden van Frankrijk hadden openlijk het Frans-Belgisch optreden in de Roer gelaakt. Voorts zag men eindelijk in dat het probleem van de herstelbetalingen niet kon worden geregeld zonder het ekonomisch herstel van Duitsland.

Een kommissie komt samen onder het voorzitterschap van de Amerikaanse generaal Dawes om een afdoende regeling te vinden en werkt een plan uit, dat door alle betrokken partijen wordt aanvaard.

Het Dawes-plan behoudt weliswaar het principe van de Duitse herstelbetalingen en vermindert er het totale bedrag niet van, althans niet officieel. Het stelt evenwel jaarlijkse bedragen vast, die binnen de mogelijkheden van een herstelde Duitse ekonomie moeten liggen. Deze zal worden wederopgebouwd dank zij een

internationale lening van 40 miljoen pond, die de Duitse mark moet steunen en terugbrengen op een normaal peil. Deze internationale lening kent een ongelooflijk snel internationaal sukses. Wall Street schrijft in voor meer dan 50%, de City van Londen voor 25%. De andere rijke landen doen ook mee, zelfs België en Frankrijk, en de Duitse wederopbouw begint. Terloops mag hier aange-

stipt worden dat voortaan, zowel in Duitsland als in andere ontredderde landen zoals Oostenrijk, de ekonomie gaat steunen op het Amerikaans krediet. Het gevaar bestaat dat, mocht deze politiek falen, het ook met de Duitse of de Oostenrijkse ekonomie gedaan is. Maar met dat gevaar wordt, in de huidige omstandigheden, geen rekening gehouden. Integendeel, de stroom geld die Duitsland binnenvloeit helpt het land inderdaad van de grond; meer nog, brengt het tijdens de volgende jaren terug tot voorspoed.

Het Dawes-plan is evenwel niet denkbaar zonder een zekere toenadering tussen de vroegere vijanden. Eens aanvaard zet het plan trouwens een nieuwe Frans-Duitse politiek op de goede helling. Zowel in Duitsland als in Frankrijk zijn nieuwe mensen aan de leiding: Stresemann aan de éne kant, Herriot en zijn minister voor Buitenlandse Zaken, Aristide Briand, aan de andere kant. Samen zullen zij reeds in 1925 een reeks akkoorden sluiten die de geschiedenis zullen ingaan onder de verzamelnaam: Locarno. Onder deze akkoorden is er één dat ook voor ons land van enorm belang is: het Rijn-pakt.

7 / Het Rijn-pakt

Het Rijn-pakt wordt ondertekend door Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland, Italië en België. Het verwezenlijkt de droom van de Belgische diplomatie.

Het Rijn-pakt bevestigt de erkenning door alle ondertekenende mogendheden van de bestaande toestand; dus ook van de Belgische grens, de genaaste Oost-kantons inbegrepen. Mocht één van de ondertekenende landen worden aangevallen, dan zal het onmiddellijk door de anderen worden bijgestaan.

Wat kan België beter wensen? De vroegere vijand, Duitsland, erkent dat Eupen en Malmédy voorgoed Belgisch grondgebied zijn en belooft voor altijd de Belgische grens te eerbiedigen. De twee grote ex-verbondenen, Groot-Brittannië en Frankrijk, geven ons zonder voorbehoud wat wij sedert Versailles hebben gevraagd: hun waarborg voor onze veiligheid door de belofte ons bij te staan, mocht het Belgisch grondgebied worden geschonden.

Uiteindelijk wordt dus, over een omweg en zeer zeker niet door de intelligentie van onze diplomatie of de ‘good-will’, waarover België bij zijn grote buren beschikt, de ‘grote politiek’ tot een goed einde gebracht.

Er is evenwel meer en ook voor België beter nieuws. Het Rijn-pakt is de uiting van een tijdelijk evenwicht onder de mogendheden. Zolang dit evenwicht blijft bestaan is de vrede verzekerd, wat uiteindelijk voor ons land veel meer waarde heeft dan alle clausules of verdragen.

Locarno luidt bijgevolg een periode van internationale ontspanning in en tegelijkertijd, dank zij het Duits herstel, een tijd van buitengewone ekonomische voorspoed in alle ontwikkelde landen.

Tijdens de volgende jaren zullen alleen maar goede dingen gebeuren. Duitsland treedt toe tot de Volkenbond. In 1928 wordt het Briand-Kellogg-pakt ondertekend, dat de oorlog buiten de wet stelt, en waartoe bijna alle landen ter wereld, meer zelfs dan de leden van de Volkenbond, toetreden.

Ten slotte begint men werk te maken van een ander initiatief, wellicht het belangrijkste van alle: de Internationale Ontwapeningskonferentie. Een voorbereidende kommissie komt samen. Zij zal zeven jaar lang blijven vergaderen zonder resultaat, terwijl één voor één de luttele jaren van voorspoed en ontspanning voorbijgaan.

WETGEVENDE VERKIEZINGEN
VAN 1925
HANDELAARS
WERKLIEDEN
NIJVERAARS
Clericale Demagogie
Socialism
Activism
Separatism
Communism
MAAKT U LOS UIT DE KLEM DOOR TE STEMMEN VOOR DE LIBERALEN

19

WETGEVENDE VERKIEZINGEN
VAN 1925
OM DE EIERKOEK TE MAKEN
VAN DE STERKE REGEERING
— Het Fijne Recept —
Dát zijn hare eieren!!!
DIE NATIONALE EENHEID EN OPENBARE VREDE WIL, STEMT VOOR DE LIBERALEN!

20

EENVOUDIGE VASTSTELLING. OORDEELT!
BOULANG
BAKKERI
1921
1925
VIER SOCIALISTEN MINISTERS
Twee BROODEN VOOR 1.70
Een BROOD VOOR 1.70
STEMT VOOR DE SOCIALISTEN!

21

22

EINDE GOED, ALLES GOED?

Naar een uitgesproken progressieve regering?

De politiek van het konservalieve katholiek-liberale kabinet van G. Theunis had de oppositie veel veld doen winnen. Zij had evenwel ook twist gezaaid in de regeringspartijen zelf en voornamelijk de katholieke partij verdeeld. De verkiezingen van 1925 zullen dan ook in het teken staan van de mislukking van de Roer-politiek en de gevolgen ervan op het ekonomische en sociale vlak.

Achter de verkiezingsfolklore gaan vrees voor en wil tot verandering schuil.

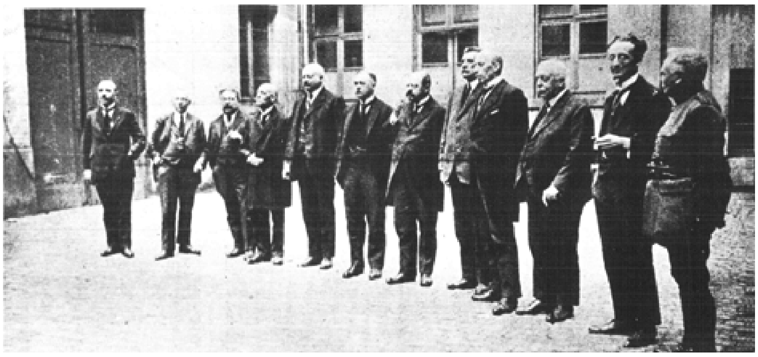

23

24

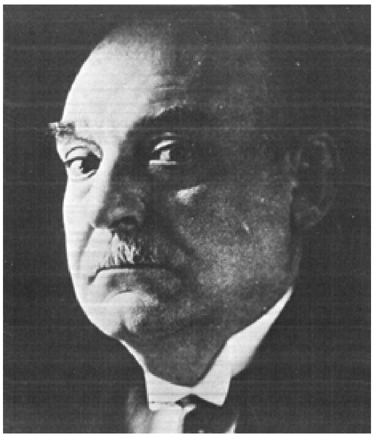

25
EINDE GOED, ALLES GOED?

De verkiezingen van 1925 werden gewonnen door de socialisten die toen het hoogtepunt bereikten van hun carrière: 78 zetels in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, 40% van het stemmenaantal.

De liberalen leden zware verliezen en de verdeeldheid in de katholieke partij was zeer groot geworden. Konservatieve katholieken en progressieve christen-democraten hadden, buiten hun geloof, weinig of niets meer gemeens met elkaar. De christen-democraten gingen dan met de socialisten de regering Poullet-Vandervelde vormen, het eerste travaillistische kabinet dat België ooit had gekend (23). Deze regering stuitte onmiddellijk op de tegenstand van de bezittende klasse en het kapitaal vluchtte naar het buitenland (24). De Belgische frank buitelde in 1926 tot minder dan de helft van zijn waarde in 1925. De regering Poullet-Vandervelde viel dan ook en werd opgevolgd door een ministerie van 'nationale unie' waarin H. Jaspar eerste-minister was. De centrale figuur van het nieuwe kabinet was evenwel Emile Francqui (25), de 'patron' van België's sterkste holding, de Société Générale. Francqui 'redde' de Belgische frank en hield, op het randje af, het failliet tegen van de Belgische Staat.

8 / Een progressieve Belgische regering

Wij hebben reeds gezien dat de Belgische verkiezingen van 1925 een gevoelige nederlaag aan de meerderheidspartijen hebben bezorgd. De grote overwinnaars van het ogenblik zijn de Belgische Werklieden Partij, de Kommunistische Partij, de Frontpartij. Vooral de B.W.P. kan van een overtuigende zegepraal spreken. Zij heeft 150.000 stemmen meer behaald dan bij de vorige verkiezingen en 10 nieuwe zetels veroverd. Met haar 78 vertegenwoordigers in de Kamer van Volksvertegenwoordigers is zij op gelijke hoogte geraakt met de Katholieke Partij. Maar zij staat in feite niet veel verder dan vroeger en kan, niettegenstaande haar overwinning, nog altijd niet alleen regeren, zelfs niet met de hulp van de andere oppositiepartijen. Maar de B.W.P. heeft de vorige regering ten val gebracht met een gedeelte van de Katholieke Partij: de christen-democraten. Het alternatief is duidelijk: men gaat een koalitie vormen over de traditionele partijverdeling heen en zo komt het tot een christen-democratisch-socialistisch kabinet.

Toch hapert van den beginne iets tussen beide vleugels van de nieuwe regering. De christen-democraten zijn geen afzonderlijke, onafhankelijke partij, maar blijven behoren tot de konservatieve Katholieke Partij. Dat de christen-democratische deelneming aan de regering door de konservatieve bourgeoisie minder gunstig onthaald wordt spreekt vanzelf. De tegenstand is zelfs zo groot dat de kombinatie maar kans op slagen heeft dank zij de zeer grote tegemoetkoming van de socialisten. Het ware normaal geweest dat de B.W.P. het kabinet zou leiden en dat België een socialistische eerste-minister zou krijgen, met name de ‘patron’ van de B.W.P., Emile Vandervelde. De socialisten zien echter van deze eis af. De christen-democraat Prosper Poullet wordt premier, Emile Vandervelde minister voor Buitenlandse Zaken.

Deze progressieve regering komt tot stand op een ogenblik, waarop de ekonomische toestand van België ver van rooskleurig is.

De diplomaten hebben België een uitstekend internationaal statuut bezorgd, maar er niet aan gedacht een speciaal Dawes-plan voor ons op te maken om ons uit het slop te helpen waarin wij sedert de oorlog zijn verzeild en, sedert de bezetting van de Roer, dreigen ten onder te gaan. Want België is ziek uit de oorlog gekomen en het gaat sedertdien steeds meer bergaf. Een voor iedereen duidelijk symptoom is de lijdensweg van de Belgische frank, die geleidelijk maar voortdurend daalt. Waarom?

Sedert het einde van de oorlog kent België een beperkte inflatie. De Belgische overheid heeft in verband met de in België in omloop zijnde Duitse bezettingsmarken geen omwisselingsvoorwaarden gesteld. Hieruit volgt dat elke Belg, die in het bezit is van deze bezettingsmanken, ze uitwisselt voor Belgisch geld tegen de vooroorlogse waarde van de mark. Maar, nog erger, ook buitenlandse bezettingsmarken worden aangetrokken en tegen deze bijzonder voordelige voorwaarden geruild. Het gevolg hiervan is een zeer snelle stijging van de hoeveelheid baar geld in België.

Bij dit verschijnsel komt een andere, niet minder ongunstige faktor. België heeft te Versailles prioriteit gekregen inzake de van Duitsland afgedwongen herstelbetalingen. De Belgische overheid rekent er natuurlijk op dat deze betalingen prompt en regelmatig geschieden. Daarom is zijzelf nogal gul geweest met het toekennen van oorlogsschade aan de Belgische burgers en nijverheid; de bedragen, die zij zodoende

heeft uitgegeven, komen onvermijdelijk de reeds te grote hoeveelheid geld op de Belgische markt vergroten.

Jammer genoeg is evenwel de Belgische ekonomie, die verre van hersteld is van de gevolgen van de oorlog, niet in staat deze grote hoeveelheid geld op te slorpen. Zij produceert nog te weinig opdat het koopgretige publiek op de markt waar kan vinden voor het geld, waarover het beschikt. Resultaat: de prijzen stijgen voortdurend of, naar men verkiest, de munt ontwaardt. België leeft sedert de oorlog in een toestand van latente inflatie. Zijn wankel evenwicht begint het in het buitenland een slechte reputatie te geven. Terwijl

de herstelbetalingen niet het verwachte manna blijken te zijn, moet het geld om België's staatsschuld te dekken ergens vandaan komen en de enige uitweg voor de elkaar opvolgende Belgische regeringen schijnt te liggen in buitenlandse leningen. Maar, gezien de weinig schitterende toestand van de Belgische ekonomie, verkrijgt de Belgische staat met steeds meer moeite leningen op lange termijn. Hij is derhalve verplicht op korte afstand te lenen; de financiële verplichtingen tegenover het buitenland worden, omstreeks de helft van de jaren twintig, een strop rond de hals van elke Belgische regering. Zij kan naar believen worden dichtgetrokken door de financiële kringen die dit wensen, zowel de Belgische als de buitenlandse. Dit betekent niet noodzakelijk, dat elke regering voor onoverkomelijke problemen moet staan; de kapitalisten maken niet nodeloos en willekeurig moeilijkheden voor hun schuldeisers, zolang zij behoorlijke intresten krijgen en vertrouwen hebben in hun solvabiliteit.

Wel, het is precies dit punt, dat voor de regering Poullet-Vandervelde, die de 17de juni 1925 tot stand komt, een kwestie van leven of dood wordt. Want zij heeft van het begin af aan het vertrouwen niet van het groot kapitaal. Niet dat zij revolutionaire ambities heeft, integendeel. In haar regeringsverklaring heeft zij er de nadruk op gelegd, dat zij een sociaal progressieve politiek wil voeren; maar zij heeft er onmiddellijk aan toegevoegd dat zij dat slechts zal doen in de mate van de mogelijkheden... die ontbreken. Zij heeft ook beloofd dat zij de Belgische frank zal verdedigen met dezelfde middelen als haar konservatieve voorgangers: bezuinigingen en belastingen. Helaas, bijna onmiddellijk komt de progressieve aard van de nieuwe regering tot uiting wanneer het erom gaat vast te stellen wie de verhoogde belastingen zal betalen. Poullet, Vandervelde en hun helemaal niet verdachte minister voor Financiën A.-E. Janssen willen de hoge inkomens meer belasten dan vroeger; zij willen bovendien de Belgische frank stabiliseren door een ruime internationale lening op lange termijn. Wat inderdaad zulke gunstige resultaten had gehad voor een volledig ontredderd Duitsland, zou ‘dapper, klein België’ zonder veel moeilijkheden op de goede helling moeten zetten. Men gaat dus onderhandelen met het buitenland, vnl. met de Amerikaanse bankier J.P. Morgan om 150 millioen dollar geleend te krijgen, terug te betalen over dertig jaar. Deze onderhandelingen mislukken, omdat Morgan, al dan niet opzettelijk, al dan niet in overeenstemming met zijn Belgische vrienden, voorwaarden stelt die zo buitensporig zijn dat geen enkele Belgische regering ze had kunnen aanvaarden, ook niet de meest konservatieve. Deze mislukking wordt vanzelfsprekend geïnterpreteerd als een blijk van wantrouwen ten opzichte van de Belgische solvabiliteit; door gewilde indiskreties van de Belgische financiële wereld wordt Morgan's weigering trouwens onmiddellijk in het publiek geslingerd. Bij de middelgrote en kleine kapitaalbezitters breekt een waarachtige paniek uit en iedereen meent dat het failliet van de Belgische staat voor de deur staat. Men zal zich dus met de meest bekwame spoed ontdoen van de nationale munt en trachten buitenlandse deviezen te kopen. Het gevolg: de Belgische frank daalt duizelingwekkend. Bij het begin van de regering Poullet-Vandervelde haalde hij nog de uitwisselingsvoet van 105 frank voor een pond sterling; in mei 1926 is hij gedaald tot 150 fr. en enkele maanden later, in juli 1926, zelfs tot 217 fr. Dit zal de progressieve regering evenwel niet meer beleven. Haar lot is immers beslecht sedert de Zwarte Maandag, de 15de maart 1926, wanneer het nieuws van de mislukte lening is uitgelekt. Zij heeft in mei ontslag genomen nadat zij niet eens een jaar heeft geregeerd; ook in België wordt

het bewijs geleverd dat het niet mogelijk is te regeren tegen de belangen in of zelfs zonder de medewerking van de ‘geldmuur’. Het is trouwens deze muur die de volgende regering, deze van Henri Jaspar, zal schragen; de sterke man in het nieuwe kabinet is immers Bmile Francqui, die aan het hoofd staat van de Société Générale, België's machtigste holding.

Hoe gaan beide vleugels van de verslagen koalitie nu reageren? Hoewel de christen-democraten jarenlang zullen blijven kankeren tegen het konservatieve overwicht in de Katholieke Partij, zullen zij het niet tot een afzonderlijke, onafhankelijke formatie brengen. De onenigheid en de spanningen in de Katholieke Partij betreffen de behartiging van het stoffelijk belang van het gedeelte der bevolking dat zij vertegenwoordigt. Andere faktoren werken de éénheid in de partij in de hand en zullen, zo nodig, op tijd en stond op de voorgrond worden gebracht; dat zullen wij later zien wanneer voor de verkiezingen van 1932, de schone ziel van het kind de katholieke, en ook

de christen-demokratische kiezers, de grote ekonomische crisis moet doen vergeten.

Wat de Belgische Werklieden Partij betreft ligt het voor de hand dat de reformisten ongelijk hebben gehad. De regering heeft de druk van de bezittende klasse niet kunnen weerstaan; wanneer fundamentele beslissingen moeten worden getroffen kan de ‘klassen-samenwerking’, de deelneming aan ‘bourgeois-regeringen’ slechts slagen wanneer het verkeer in enkele richting wordt geregeld; wanneer een regering werkelijk ‘progressief’ wordt, wordt zij onmiddellijk en zonder genade gekelderd.

Normaal kan derhalve ook een ruk naar links worden verwacht. Het tegenovergestelde gebeurt. Op gevaar af de B.W.P. te zien uiteenspatten en de onlangs zo moeilijk bereikte eenheid opnieuw te verliezen, gaat het Belgisch socialisme door op de ingeslagen weg.

In de nieuwe regering, deze van de konservatieve katholiek Henri Jaspar, zetelen naast (en men is bijna geneigd te zeggen in de schaduw van) Emile Francqui vier socialistische ministers: Emile Vandervelde, Camille Huysmans, Edward Anseele, Joseph Wauters.

De Belgische Werklieden Partij is meteen over haar hoogtepunt heen. Zij zal nooit meer de populariteit hebben, die zij in 1925 bereikte, nooit meer 40% halen van het totaal aantal stemmen. Zij krijgt nu het aangezicht, dat zij nog altijd heeft: deze van een parlementaire partij als de anderen, zij het met wat meer sociale allures. De droom van een revolutionaire doorbraak naar een nieuwe, socialistische samenleving vervaagt.

Tijdens haar karrière in het systeem, tijdens haar parlementaire loopbaan, zal de B.W.P., wanneer somtijds de kansen van de politiek de weegschaal in haar voordeel doen doorwegen, deelhebben aan de macht. De onverdeelde macht wordt haar blijvend ontzegd.

De weinig konsekwente houding van de B.W.P.-leiding wordt niet door iedereen met gelijkmoedigheid aanvaard; het imago van de partij wordt steeds minder aantrekkelijk voor de menigte. De B.W.P. haalt, bij de verkiezingen van 1929 nog maar 36% van het stemmenaantal, 37% in 1932, 32% in 1936, 30% in 1939. Derhalve ontstaat bij de jongere generatie reaktie. Paul-Henri Spaak gaat een uiterst linkse vleugel leiden en is verantwoordelijk voor heel wat agitatie. Deze linkse oppositie bereikt uiteindelijk weinig of niets. Zij behaalt geen resultaten, noch inzake de reoriëntering van de politiek der B.W.P., noch inzake een werkelijke weerklank in de brede lagen van de socialistische militanten, laat staan bij de bevolking.

Om de menigte warm te krijgen voor diepgaande hervormingen gaat het België op dit ogenblik, tussen 1926 en 1930, te goed. Wij leven in de enkele gouden jaren die ons scheiden van de Grote Krisis.

9 / Voorspoedig België

De meest dringende taak van de regering Henri Jaspar is de redding van de Belgische frank. Emile Francqui wordt met deze opdracht belast en komt zeer snel tot gunstige resultaten. Hoewel hij een tijd doorgaat als de redder van het vaderland, is het probleem niet zo hopeloos als het op het eerste gezicht lijkt. Wel heeft de Belgische

frank de 13de juli 1926 een dieptepunt bereikt en wordt een pond sterling uitgewisseld tegen de rekordsom van 217 fr.; maar de werkelijke, ekonomische toestand van het land is in feite gezond. De produktie heeft, niettegenstaande de zware verliezen die de oorlog heeft veroorzaakt inzake mensen en materiaal, het vroeger peil opnieuw bereikt en zelfs voorbijgestreefd. Waar de krisis hoofdzakelijk te wijten is geweest aan het gebrek aan vertrouwen van het kapitaal in een progressieve regering, is in feite een eerste stap

naar de redding gedaan, wanneer de regering valt. Wanneer zij dan nog wordt vervangen door figuren die naar het hart zijn van de financiële grootmachten zowel in binnen- als in buitenland, komt het vertrouwen en tegelijkertijd de gezondheid van de munt snel terug. In oktober 1926 wordt de Belgische frank gestabiliseerd op 175 fr. voor een pond. Verder worden enkele maatregelen getroffen om de staatsschuld op korte termijn weg te werken. Men verplicht de bezitters van kortlopende schatkistcertifikaten ertoe hun waarden in te wisselen tegen aandelen van de Nationale Maatschappij van Belgische Spoorwegen. Daarmede verdwijnt het budget van de Spoorwegen uit de begroting van de Staat en wordt een belangrijke verliespost uit de publieke boekhouding weggehaald. Het begint er dus wat beter uit te zien voor het land; het vertrouwen stijgt nog wanneer ook het Belgisch kapitaal terugkeert dat enkele maanden vroeger een uitstapje naar het buitenland heeft gedaan. De kapitaalbezitters hebben opnieuw het vooruitzicht voordelig in België te kunnen beleggen onder het welwillend toezicht van de Belgische regering en de Société Générale. België komt terug op de goede weg van de voorspoed en de zaken beginnen weer te floreren. Wij beleven een korte periode van zeer grote expansie.

In de enkele nu volgende jaren gaat de buitenlandse handel oplopen van 15 tot 30 miljard. Ook het produktie-apparaat wordt in hoge mate ontwikkeld en gemoderniseerd: men begint het Albert-kanaal te graven, te Antwerpen wordt de Kruissohans aangelegd, te Gent werkt men de haven af. Terloops weze gezegd dat men in deze periode voor het eerst duidelijk een zekere verschuiving kan waarnemen van de ekonomische aktiviteit ten voordele van het noorden van het land. In Vlaanderen worden talloze bedrijven uitgebreid en nieuwe opgericht: radium-installaties te Olen, Lommel en Hoboken, tin-, koper- en kobaltverwerkende nijverheid te Hoboken, scheikundige fabrieken te Boom en te Turnhout, textielbedrijven te Ronse, Roeselare, Eeklo, Kortrijk. In de Antwerpse nijverheidszone rond de haven ontstaan geweldige ondernemingen: General Motors, Mercantile, Refribel.

In deze tijd begint ook Belgisch-Kongo meer aanzien te krijgen. De kolonie levert een stijgend aandeel in de ekonomische ontwikkeling van het moederland en geeft daarom ook veel meer dan vroeger aanleiding tot nationale trots.

1926-1930: een gouden tijd inderdaad. Alle investeringen renderen onmiddellijk en geven hoge winsten. In sommige nijverheidstakken zijn de dividenden geweldig opgevoerd: 46% in de steenkolennijverheid, 40% in de textiel, 38% in de papierindustrie; de gemiddelde opbrengst van het kapitaal schommelt rond 20%.

Vanzelfsprekend wordt deze voorspoed niet uitgebreid tot de volledige Belgische bevolking; wellicht zelfs is deze er relatief niet veel beter aan toe dan vóór de oorlog. Maar de koek van het nationaal inkomen wordt steeds groter en daarom vallen van de rijkgedekte tafelen ook wat vettere kruimels. 1926-1930 is een periode van vrede. Dank zij het Dawes-plan, dank zij Locarno heerst vrede op het internationaal vlak. Dank zij Jaspar en Francqui heerst ook vrede in het binnenland. Althans sociale vrede. Want in België begint een ander vraagstuk te gisten, dat reeds lang had moeten opgelost zijn, waarvoor zowel koninklijke als ministeriële beloften zijn gedaan en dat slechts hier en daar een schuchter begin van regeling heeft gekend: de Vlaamse kwestie.

1

2

DE GOUDEN JAREN

Het einde van de jaren twintig was een rustpunt in de hele wereld. In België begon men de oorlog te vergeten. Sedert 1926 was de welvaart steeds maar gestegen en had het er alle schijn van dat de goede, oude vooroorlogse tijd was teruggekeerd. Wie het kon ging met vakantie (1), kleedde zich naar de mode uitbundiger dan ooit (2). Wie de middelen ontbraken, kon zich verheugen over de verkiezing van Miss Belgium tot Miss Universe (3), of meedoen aan de rijke en minder rijke stoeten die kleurige momenten waren in het rustige leven van elke dag. Zo organiseerde Lier in 1928 zijn 'Pallieterstoet' (4) en Oostende zijn 'bloemenkorsos' (5) waaraan het 'bloemenuurwerk' thans nog blijft herinneren.

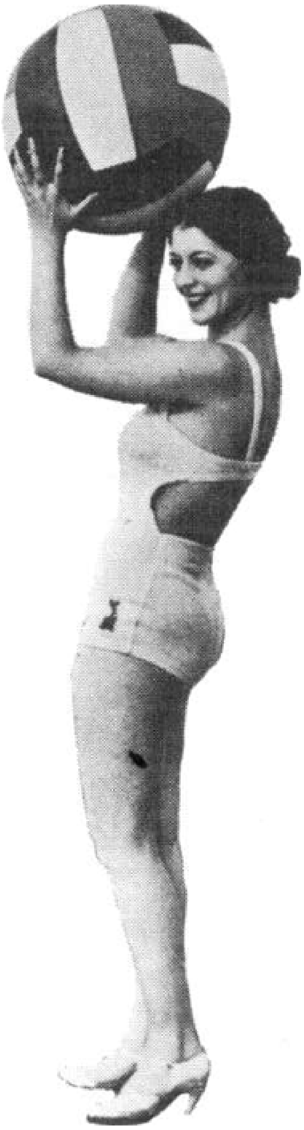

3

4

5

6

DE GOUDEN JAREN

De honderdste verjaardag van 's lands onafhankelsijkheid werd in 1930 met luister gevierd, niet het minst met de twee grote tentoonstellingen te Antwerpen en te Luik.

Te Antwerpen, waar burgemeester Van Cauwelaert het vorstelijk paar onthaalde (6), was het buitenland vertegenwoordigd met groots opgevatte paviljoenen (7), verspreid over kilometers lange lanen. Wie alles wilde zien... (8).

De tentoonstelling te Luik legde meer de nadruk op de industriële ontwikkeling van het land (9).

7

8

9

10

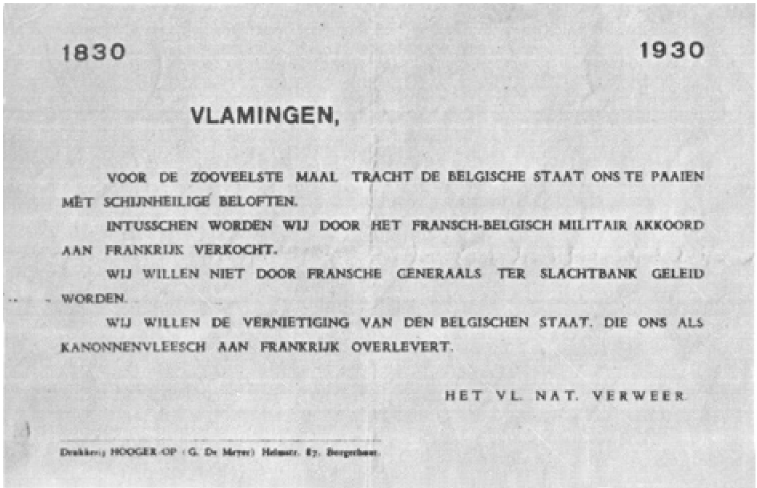

1830 1930

VLAMINGEN,

VOOR DE ZOOVEELSTE MAAL TRACHT DE BELGISCHE STAAT ONS TE PAAIEN MET SCHIJNHEILIGE BELOFTEN.

INTUSSCHEN WORDEN WIJ DOOR HET FRANSCH-BELGISCH MILITAIR AKKOORD AAN FRANKRIJK VERKOCHT.

WIJ WILLEN NIET DOOR FRANSCHE GENERAALS TER SLACHTBANK GELEID WORDEN.

WIJ WILLEN DE VERNIETIGING VAN DEN BELGISCHEN STAAT, DIE ONS ALS KANONNENVLEESCH AAN FRANKRIJK OVERLEVERT.

HET VL. NAT. VERWEER

Drukkerij HOOGER-OP (G. De Meyer) Helmstr. 87, Borgerhout.

11

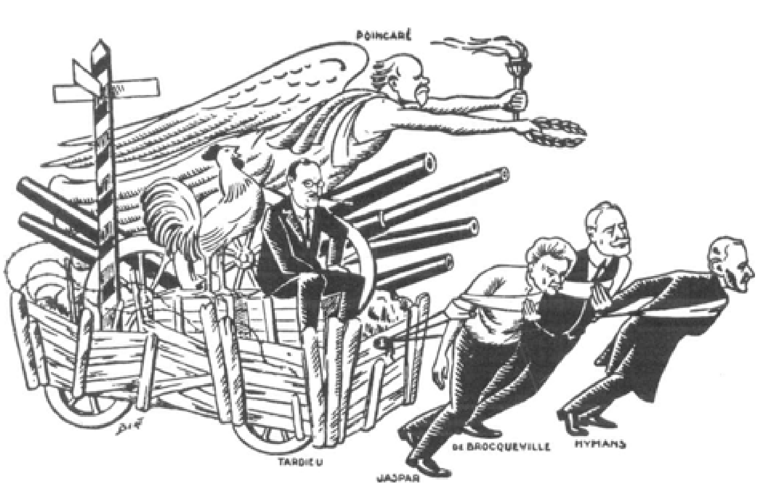

12

Wat verlangt gij?
De vernietiging der beschaving,
den terugkeer naar het barbarendom,
de uitroeiing van het menschdom?
wat het gevolg moet zijn van een nieuwen oorlog, waarop de bewape-
ningswedstrijd onvermijdelijk aanstuurt.
NEEN?
Verlangt gij den vrede?
Toont het dan!
Komt op voor Ontwapening!
Laat UW stem HOOREN!
Neemt deel aan het Volkspetitionnement voor ontwapening!
Teekent in, onverwijld!
Verzamelt zelf handteekeningen!

13

DRUK. EXCELSIOR BRUGGE
Wilt gij de Ontwapeningsconferentie doen lukken?
WILT GIJ "ONTWAPENING"?
Komaan dan, zegt het en teekent het Volkspetitionnement voor Ontwape-
ning, ingericht door de Vlaamsche dag- en weekbladen.
Tegen het munitiekapitaal en voor den VREDE!
Vrede, Vrede!
door ONTWAPENING!

14

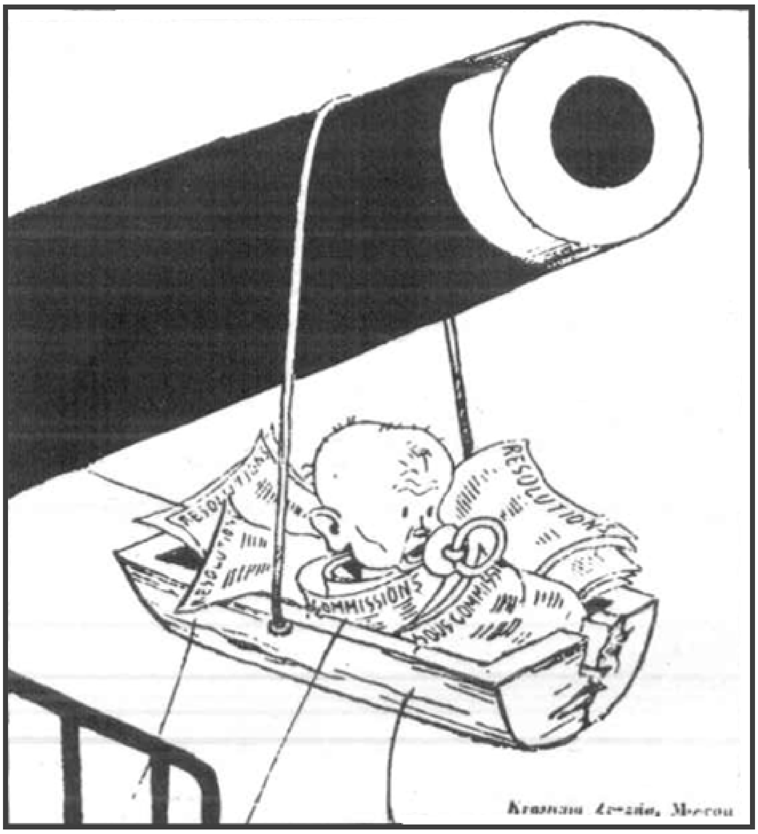

15

DE GOUDEN JAREN

Van het bondgenootschap dat de overwinning behaalde in 1918 bleef enkele jaren later, weinig of niets over. Engeland ging volledig afzijdig staan en de opeenvolgende Belgische regeringen zagen hun heil uitsluitend in een alliantie met Frankrijk (10). Waar deze niet mogelijk bleek werd toch, in 1921, een Frans-Belgisch militair akkoord afgesloten dat, van den beginne af, in Vlaamse kringen weinig populair was (11). Ook het anti-militarisme van de socialistische partij vond hier voedsel (12). Wanneer dan ook, na Locarno, een beweging ontstond ten voordele van de algemene ontwapening zou zij in Vlaamse als socialistische kringen vurige voorstanders vinden (13 en 14). De feitelijke resultaten kent men... (15).

16

WETGEVENDE VERKIEZINGEN VAN 27 NOVEMBER 1932.

UITDAGING
TOT DE LIBERALEN
EN SOCIALISTEN

6

Wilt gij werkelijk den Schooloorlog?
Men zou het zeggen als men sommige uwer jonge arrivisten en herbergpolitiekers hoort en als men sommige uwer bladen leest!

De Staatskatholieken maken er een ruim gebruik van!
Zij gelooven er niet aan, doch over anders spreken zij niet meer!
Anders niet dan over de « schoone ziel van 't kind »!

Achter dat spel willen zij verstoppen:
hun militarisme;
hun slecht beheer;

en willen zij doen vergeten:
de zware belastingen die zij stemden;
het vooruitzicht van het bankroet voor het Land;
hun verraad in zake den Vlaamschen rechtseisch;
hun loslaten van Brussel Vlaamsche grond!

Doch wij, Vlaamsche Nationalisten, zeggen tot U Liberalen en Socialisten:
Op ons programma staat vermeld sinds de stichting onzer partij:
1° Eerbiediging, vrijwaring en behartiging der godsdienstige belangen;
2° Gelijkstelling der vrije met de officieele school!

Komt nu maar eens af!
Gij zult ons op uwen weg vinden!
Geen Godsdienstoorlog!
Geen Schooloorlog!

Voor de VL. NAT. VOLKSPARTIJ:

18

DE GOUDEN JAREN

De goede tijd zou snel voorbijgaan. Van 1931 af begon het aantal werklozen te tijgen en ging de Belgische ekonomie achteruit. Nochtans scheen niemand te begrijpen dat de toestand ernstig was en drastisch ingrijpen geboden. De partijen wisten met de krisis geen blijf en meenden ze op te lossen door ze te ignoreren. Wanneer nieuwe Kamers moesten worden gekozen in 1932 stond de verkiezingscampagne van alle partijen in het teken van de schoolstrijd voor ‘de schone ziel van het kind’ (16, 17, 18).

10 / Borms vrij

In december 1928 hebben te Antwerpen tussentijdse verkiezingen plaats. Een liberaal volksvertegenwoordiger is overleden en een plaatsvervanger ontbreekt. Daarom worden nieuwe, plaatselijke verkiezingen uitgeschreven. In een dergelijk, vrij uitzonderlijk geval tracht men altijd de kerk in het midden te houden. De partij van het verdwenen parlementslid duidt een kandidaat aan en gewoonlijk raden de andere partijen hun kiezers aan blanco te stemmen zodat de enige kandidaat zonder veel moeite kan worden verkozen. Het is bijzonder symptomatisch voor de temperatuur van de Vlaamsgezinde opinie in het Antwerpse, dat in 1928 van deze regel wordt afgeweken. Terwijl de liberale partij de kandidatuur stelt van Baelde, benoemt de Frontpartij een tegenkandidaat, Dr. Borms. Borms is na de oorlog, wegens aktivisme ter dood veroordeeld; hij is wel niet terechtgesteld geworden maar blijft toch nog altijd in de gevangenis opgesloten. Zowel katholieken als socialisten raden hun kiezerskliënteel aan blanco te stemmen maar worden, weer even symptomatisch, niet gevolgd door een groot gedeelte van het publiek. Borms wordt verkozen met 83.000 stemmen. Baelde haalt er slechts 44.000, terwijl 53.000 kiezers blanco stemmen. Borms' verkiezing wordt geannuleerd en Baelde gaat wel naar het parlement, maar de weerklank van de Antwerpse gebeurtenis is enorm. Een Franstalige Brusselse krant titelt: 83.000 kaakslagen voor België...

Met één slag wordt de openbare opinie in het hele land gealarmeerd. De gevestigde overheid voelt eindelijk aan dat het ogenblik is aangebroken, dat de Vlaamse bevolking geen vrede meer neemt met eindeloos herhaalde, nooit voldane beloften. Het wordt hoog tijd een oplossing te vinden voor enkele dringende Vlaamse problemen.

Een eerste punt is het haast eeuwenoude, traditionele taalvraagstuk. Het Vlaams gedeelte van de Belgische bevolking is, tegen alle rechtvaardigheid en redelijkheid in, zeer stiefmoederlijk behandeld geworden door het onafhankelijk België. Er is geen werkelijke gelijkheid tussen het Frans en het Nederlands inzake administratie, onderwijs, leger en rechtspraak.

Wanneer koning Albert in 1918 zijn reeds hogervermelde troonrede hield, onmiddellijk bij zijn terugkeer in het bevrijde Brussel, had hij de volledige gelijkheid beloofd van beide landtalen; tegelijkertijd had hij de oprichting beloofd van een Nederlandstalige Rijksuniversiteit in Gent. Noch op het gebied van de gelijkheid, noch op dat van de Gentse hogeschool was er iets gedaan geworden, waarmee de Vlaamse bevolking tevreden kon zijn. Integendeel, wat Gent betreft had een initiatief bijzonder groot ongenoegen verwekt in het Vlaamse land.

Ten einde toch, zij het in zeer beperkte zin, een gedeelte van de koninklijke beloften in te lossen, had de Belgische regering, in 1923, het statuut van de bestaande, uitsluitend Franstalige, Gentse universiteit aangepast. De tegenstand van zowel Franstalige als van franskiljonse kringen tegen een vernederlandsing van de universiteit was evenwel zo groot, dat de regering uiteindelijk een tussen-oplossing voorstond en doorvoerde. De ruggegraatloosheid ervan tartte alle verbeelding en

nam de meest groteske proporties aan. De universiteit werd niet vernederlandst, maar zij bleef ook niet uitsluitend Franstalig: zij werd verdubbeld. Deze splitsing deed wel twee afzonderlijke afdelingen ontstaan, maar niet twee ééntalige. De Nederlandstalige (!) afdeling zou twee derden van de kursussen geven in het Nederlands, één derde in het Frans. De Franstalige sektie zou het tegenovergestelde doen: twee derden in het Frans, één derde in het Nederlands. Natuurlijk was niemand met dit kunst- en vliegwerk tevreden. De tegenstanders van de Vlaamse universiteit konden de aanslag niet vergeven op het Frans kultuurcentrum, dat de Gentse universiteit ongetwijfeld was. Eén van hun meest begaafde woordvoerders, kardinaal Mercier, stelde het. duidelijk: 'De studenten zullen er een min of meer belangrijk aantal Franse woorden leren; zij zullen niet deelnemen aan de Franse kultuur.' De Vlamingen wilden van de Gentse universiteit niet alleen een centrum van

Nederlandse kultuur maken; zij wilden tegelijkertijd de verfransende invloed, die ervan uitging, fnuiken. Terwijl kennelijk in het laatst vermeld opzicht geen voldoening werd gegeven, noemde heel Vlaanderen de nieuwe instelling, naar de naam van de toenmalige minister voor Onderwijs, de ‘Nolf-barak’. De agitatie, die zowel rond het projekt als rond zijn uitvoering werd gevoerd, was enorm. De vlaamsgezinden in alle partijen waren het er volledig over eens, dat de oplossing van minister Nolf slechts tijdelijk kon zijn; zij zouden niet ophouden voor de wijziging ervan te blijven ijveren.

Een andere bron van ontevredenheid was het Belgisch bondgenootschap met Frankrijk. Het Frans-Belgisch militair akkoord bleef een steen des aanstoots voor anti-Frans en anti-militaristisch Vlaanderen. Geen enkele manifestatie, geen enkele redevoering van vlaamsgezinden of het akkoord kwam ter sprake, dat als het ware een symbool was van de overheersende Franse invloed in ons land.

Ook wat de repressie van het aktivisme betrof was men het in Vlaanderen met de door de regering gevolgde politiek zelden eens. Onmiddellijk na de oorlog had men weinig tedere gevoelens gekoesterd voor de aktivisten. Velen onder hen hadden evenwel, tijdens de processen, van hun verdediging gebruik gemaakt om hun landgenoten meer en beter dan tijdens de oorlog, de redenen te verklaren van hun medewerking met de Duitse bezetter. Het idealisme van vele veroordeelden, alsmede de in de optiek van deze tijd veel te strenge straffen, verklaarden dat bij een belangrijk gedeelte van het Vlaams publiek de vraag voor amnestie een gunstige weerklank vond.

De Vlaamse taal-ontevredenheid, de ‘los-van-Frankrijk’-drang, de amnestiebeweging vulden elkaar aan, werkten op elkaar in en stelden de hele Vlaamse kwestie in steeds hardere en, bij het uitblijven van afdoende en voldoeninggevende oplossingen, uiteindelijk in anti-Belgische termen. De gevestigde machten voelen inderdaad aan dat de 83.000 Borms-stemmen zowel vóór de aktivistische leider als tegen het hele Belgische bestel werden uitgebracht. Zij zullen dan ook niet alleen Borms vrijlaten, maar eindelijk aan het werk gaan om de gevraagde gelijkheid tot stand te brengen. Toch zal de geleidelijke oplossing, die voor vele problemen wordt gevonden, niet even geleidelijk de Vlaamse animositeit tegen de Belgische staat doen verdwijnen. Men is zelfs geneigd het tegendeel te aanvaarden; sedert 1928 stijgt de golf van het Vlaams nationalisme voortdurend. Het zal alle Belgische regeringen voortaan zorgen baren en vele onder hen ten val brengen.

Wat er ook van zij, de parlementsverkiezingen die zes maanden later op het Borms-incident volgen, brengen voor de Frontpartij een verdubbeling van haar aantal gekozenen: 11 volksvertegenwoordigers. Het Vlaams nationalisme wordt voor het eerst een macht in het parlement, hoe betrekkelijk ook. Zij zal wel geen beslissingsmacht hebben maar de invloed die zij op de Vlaamse frakties van de andere partijen uitoefent, vooral de katholieke, is groot. Voortdurend aangepord door hun Vlaamse vleugels, om niet te spreken van de oppositie, zullen de meerderheidspartijen de regeringen ertoe bewegen het initiatief in handen te nemen.

Vrij snel wordt na 1928 een aanzienlijk programma verwezenlijkt. De 5de april 1930 wordt het regime van de Rijksuniversiteit te Gent eindelijk ééntalig Nederlands. Het nieuw akademisch jaar wordt ingezet met August Vermeylen als eerste rektor.

In 1932 komen de wetten op het taalgebruik in onderwijs en administratie.

Het invoeren van deze wetgeving is mogelijk geworden omdat in deze aangelegenheden een zekere overeenstemming tot stand is gekomen tussen de opvattingen van enkele grote groepen. De flaminganten in de Katholieke Partij en de hele B.W.P. zijn het inderdaad eens over enkele belangrijke punten: het ministerie dat het onderwijs onder zijn bevoegdheid heeft, zal worden verdubbeld en naast de Franstalige Akademies zullen ook gelijkaardige Nederlandstalige instellingen worden opgericht. De taalgrens zal ééns en voor altijd worden vastgelegd en het principe vooropgesteld dat richting zal geven aan alle maatregelen inzake taalgebruik: de streektaal is de taal van onderwijs en bestuur.

Na heel wat moeilijkheden, die de val hebben veroorzaakt van het ministerie Jaspar, dat vervangen wordt door het kabinet van Jules Renkin, komt het dan, op basis van deze opvattingen, tot de wetten betreffende het taalgebruik in de administratie (28 juni 1932) en in het lager- en middelbaar onderwijs (14 juli 1932).

1

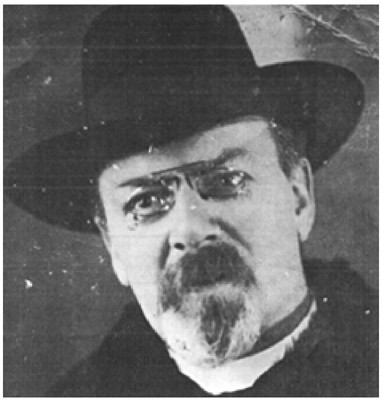

2

3

4

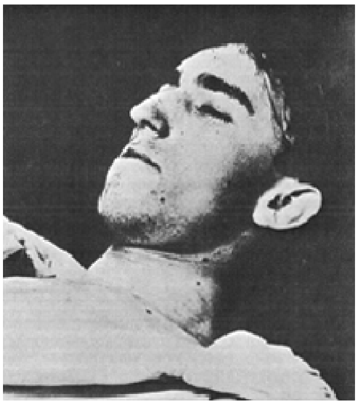

5

DE LEEUWEN DANSEN

Het onbegrip van de Belgische staat en van de leidende standen voor de Vlaamse eisen had, tijdens de oorlog, geleid tot het aktivisme. In 1916 werd de Gentse universiteit vernederlandst, in 1917 de bestuurlijke scheiding tussen Vlaanderen en Wallonië afgekondigd. In januari 1918 werd zelfs de zelfstandigheid van Vlaanderen uitgeroepen (1).

Na de Duitse nederlaag werden talrijke aktivisten wegens landverraad veroordeeld. Eén van de leiders, Dr. August Borms (2), werd ter dood veroordeeld, evenwel niet terechtgesteld maar in de gevangenis opgesloten.

De strijd voor de Vlaamse ontvoogding werd nu overgenomen door de Frontpartij die elk verzet tegen misbruiken steunde en propageerde.

In deze periode wilden Vlaamse miliciens geen franstalige bevelen meer uitvoeren (Joris De Leeuw en Lode Bonte - foto 3), weigerden pacifistische flaminganten legerdienst (4) en volgde de éne manifestatie op de andere. Tijdens de betoging van 11 juli 1920 te Antwerpen zou de student Herman Van den Reeck worden neergeschoten (5).

DE NOLFSCHE HOOGESCHOOL EN DE STUDENTEN

Het ALGEMEEN VLAAMSCH HOOGSTUDENTENVERBOND in vergadering van Woensdag 29 Augustus 1923, te Gent, bijeengekomen,
Na kennisname van de wet Nolf op het gebruik der talen aan de Universiteit te Gent;
Gezien, de oplossing ons door deze wet geschonken NIET IS DE ZUIVERE ONGEREPTE NEDERLANDSCHE UNIVERSITEIT DIE WIJ HEBBEN geëischt,
gezien ons besluit genomen op 18 December 1922,
WAARIN WIJ VERKLAARDEN : geen vrede te nemen met elk ontwerp " dat eenige verminking van het Vlaamsche recht zou insluiten, als daar zijn : geheele of gedeeltelijke splitsing, verplichte fransche leergangen en examina " ;
EN WAARIN WJ BESLOTEN : elke in strijd met onze verklaring ingerichte Vlaamsche Universiteit ongenadig te boycotten,
gezien, de wet Nolf ons deze ANTI-NATIONALE en ANTI-VOLKSCHE dwangmaatregelen ruimschoots opdringt

besluit

den BOYCOT met uiterste kracht toe te passen

op al de lessen en leergangen, die tot de zoogenaamde Vlaamsche afdeelingen te Gent behooren ; en daarom, aan de Vlaamsche Studenten het wachtwoord te geven :

NIEMAND naar het Vlaamsche ? Gent van Nolf.

DOET EEN BEROEP op de zelfgewilde tucht in de Vlaamsche strijdmacht der studenten, opdat ze het ordewoord stipt naleven, en hoegenaamd geen steun verleenen tot het in leven houden van zulk een misbaksel.

De Wet Nolf moet dood, en wij Vlamingen zullen er voor zorgen.

STELT NOG EENS VAST,

dat de wet Nolf bestaansrecht erkent aan de verbasterde en anti-nationale kaste in Vlaanderen, en de zich zelf gebleven Vlamingen tot tweede rang-burgers in eigen land verlaagt,
erger nog, dat zij, **DOOR HAAR TWEE STELSELS-REGIEM**, een voorkeur-premie schenkt aan de verfranschte bastaards en hun volgelingen, en zoo de houders van zoogezegde Vlaamsche diploma's van Gent, in hun toekomst zal treffen.

VERKLAART dat wij, Vlaamsche studenten, als **een aanslag op de Vlaamsch-nationale eer** aanschouwen, dat ons als leeraars worden opgedrongen menschen die op 28 Januari ll. te Brussel in den stoet liepen om te betoogen tegen het Vlaamsche Volksrecht, en zoo bewezen voor onze vlaamsche toekomst niets dan misprijzen over te hebben.

Zulke HUICHELSCHOOL DULDEN wij NOOIT.

BESLUIT DAAROM NOGMAALS,

dat de Vlaamsche Studenten aan het tot stand brengen dezer krijgsmachine tegen het ongerepte Vlaamsche Volksbestaan niet mogen meewerken.

LIEVER nu NIETS, dan de ONTKENNING VAN ONS RECHT.

De tijd komt spoedig Studenten, dat wij zelf er voor zullen zorgen dat ons worde gegeven wat Vlaamsche durfloosheid ons onthield.

Studenten, gedenkt! Het wachtwoord is : BOYCOT.

Het Algemeen Vlaamsch Hoogstudenten-Verbond

6

PROFESSEURS FLAMANDISÉS!

LOLLEKENS-SPEL TE GENT

Vlamingen, gij hebt ze zien defileeren te Gent en te Brussel, al zwerende den heiligen eed: " **GAND FRANÇAIS, GAND FRANÇAIS** ".

Fransch alleen was de redding! Over hun gekultureerde lippen zou nooit een vlaamsch woord komen. **JAMAIS**!

En nu is de wet Nolf er tusschen gekomen. En ziet.

Een heele boel van die vlaamsch-onwillige, en vlaamsch-onkundige mijnheeren zijn bereid ook lessen in het Vlaamsch (?) te geven.

Als opvoeders van Vlaanderens intellectueele jeugd worden dus menschen aangesteld die tot hiertoe niets dan misprijzen voor alle uitgesproken Vlaamsch leven over hadden.

Maar er is erger,

ook Heeren die tot hiertoe geen woord vlaamsch kenden, zullen worden benoemd. **Ze gaan hun zes maand uitstel geven** om wat vlaamsch te leeren, zoodat ze hun les dan min of meer kunnen aflezen.

Een bekwaamheidsdiploma voor vlaamsch Hoogleeraar in 6 maand!

O bitternis! O spot!
Welk volk houdt men hier voor den zot!
Vlamingen, Ouders, zult ge zulks dulden? Is zulk een instelling ons vertrouwen waard?
NEEN, NOOIT, NIETWAAR?

BOYCOT het dan onvoorwaardelijk met ons.

Wij vragen met u, een **VLAAMSCHE HOOGESCHOOL** met

Hoogleeraars, VLAAMSCH NAAR TAAL EN GEEST.

Wij kunnen niets aanvangen met
eene **tweetalige afdeeling** in een verfranscht midden,
en **geflamandiseerde Professors**, die hun taal leeren in zes maanden, en hun anti-vlaamschen geest bewaren.

Wij vragen zuivere toestanden.
Dan eerst kan er spraak zijn van vertrouwen.

Het Algemeen Vlaamsch Hoogstudenten Verbond

7

8

9

DE LEEUWEN DANSEN

Reeds op 22 november 1918 had koning Albert in zijn troonrede een vóór de oorlog gedane belofte bevestigd: een Vlaamse universiteit te Gent.

Na enkele jaren kwam het, door de heftige tegenstand van Fransgezinde kringen, tot een potsierlijk kompromis. Gent zou een half-Vlaamse, half Franstalige universiteit worden. Naar de toenmalige minister werd de instelling de 'Nolf-barak' genoemd en geboycotteerd (6 en 7).

De agitatie zou, alle mogelijke vormen aannemend (8), aanhouden tot 1930 wanneer eindelijk een volledig vernederlandste hogeschool tot stand kwam met, als eerste rektor, August Vermeylen (9).

10

NIET VOOR BAELDE
HET VLAAMSCH LIBERALISME IS DOOD.
Een van de grafmakers van de demokratische vrijzinnigheid in het Vlaamsche Antwerpen is Mijnheer BAELDE.
Geen ANTWERPENAAR zal stemmen voor Baelde, den hoofdman van de Antwerpsche BROODROOVERIJ
BORMS IS DE MAN
BORMS is de kandidaat van ALLE VLAMINGEN.
Alle Vlamingen stemmen voor BORMS.
TIEN GEBROODROOFDEN EN HUN VRIENDEN,
gewezen Vlaamsche Liberalen.

11

12

13

14

DE LEEUWEN DANSEN

Intussen werd het Vlaams ongeduld, op de spits gedreven door het uitblijven van een regeling der Vlaamse problemen. Het vond in Dr. Borms een 'martelaar voor de goede zaak' (10, 11).
In 1928, wanneer Borms reeds 10 jaar in de gevangenis zat, moesten te Antwerpen tussentijdse verkiezingen plaatsvinden. De Frontpartij stelde Borms kandidaat, werd hierin onrechtstreeks gesteund door de socialistische en de katholieke partij, en begon een hevige kampagne die met geweldig succes werd bekroond (12, 13). Borms behaalde inderdaad 83.000 stemmen; zijn tegenstrever, de liberaal Baelde, nauwelijks de helft, 44.000. Meteen werd opnieuw, en ditmaal met de meeste klem, het Vlaamse vraagstuk gesteld. België had, volgens de 'Libre Belgique', 83.000 'kaakslagen' gekregen en deze ook gevoeld: Dr. Borms zou wel niet zetelen als volksvertegenwoordiger, maar worden vrijgelaten. Zijn terugkeer gaf aanleiding tot een geweldig huldebetoon (14).

15

Aan de Vlamingen !

Een groep Vlaamsche oudstrijders houdt er van U vandaag toe te roepen op uwe hoede te zijn tegen de booze herders die onder voorwendsel eener godsdienstige bedevaart, haat en verdeeling zaaien en een open strijd aangaan tegen de burgerlijke en geestelijke overheden.

Gij, die te goeder trouw naar hier gekomen zijt om het aandenken te vereeren van onze glorierijke wapenbroeders gesneuveld om onze onafhankelijkheid te vrijwaren, laat niet toe dat er redevoeringen gehouden worden waarin aan onze heldens gevoelens toegeschreven worden welke zij nooit gehad hebben

Konden zij hen hooren die hun Belgisch vaderland honen, zij zouden opstaan uit hun graf om het zinnebeeld van verdeeldheid om te werpen en zij zouden die verdevaalden toeroepen :

« Wij die alles verloren en opgeoffend hebben op dat België vrij en onverdeelbaar zou blijven, wij verbieden U een vlek te werpen op die herinneringen van eenheid en broederlijkheid die alle Belgen verbonden in de stande van het gewaar. Wij weigeren U het recht in onzen naam te spreken aan de Bormsen die met den vijand feest hielden terwijl brave werklieden met hun hulp weggevoerd de Brabançonne zongen in hunne beestenwagens

Wij weigeren het recht te spreken in onzen naam aan deserteurs die naar der vijand overliepen nadat zij de lafste aller daden gepleegd hadden met de plaats aan te duiden waar hunne kameraden het best konden getroffen worden.

Achteruit verraders en deserteurs !

Gij hebt ons in den rug geschoten en nu betreurt en bevuilt gij onze zegepraal.

Gij hebt dus het recht niet te spreken in naam van het vlaamsche volk

Hier is enkel plaats voor hen die verstaan en gevoelen dat wij met onzen laatstes adem uitriepen !

« Leve België ! » « Leve Koning Albert ! »

Aldus zouden onze roemrijke dooden spreken.

Wij die aan hun zijde streden en leden gedurende de jaren van glorie en ellende, wij din getuigen waren van hun heldendood wij kunnen bevestigen dat zij vandaag vooral U die woorden toeroepen uit hun graf !

Leve België !

Leve onze heldhaftige Koning Albert I !

16

17

18

DE LEEUWEN DANSEN...

De Belgische overheid vertoonde niet alleen weinig begrip voor de Vlaamse grieven, zij provoceerde ze ook. Zo werden de huldezerkjes van de Vlaamse gesneuvelden (15) verbrij zeld en gebruikt bij de aanleg van een betonweg.

Daarom werd het model van het zerkje op schaal vergroot en bouwde flamingant Vlaanderen de IJzertoren in de vlakte van Diksmuide. Voortaan zouden daar de IJzerbedevaarten plaatsvinden. Tijdens één dezer manifestaties, deze van 1930, werden uit een vliegtuig anti-bedevaartstrooibiljetten (16) geworpen wat na de plechtigheid, aanleiding gaf tot zware rellen. De rijkswacht onderscheidde zich andermaal (17), wat de liefde tot het Belgisch vaderland uiteraard in Vlaamsgezinde kringen niet in de hand werkte (18). De resoluut anti-Belgische tendens begon in de Vlaamse beweging inderdaad steeds scherpere vormen aan te nemen.

Wat de administratie van het land betreft wordt elk landgedeelte ééntalig; de Vlaamse aangelegenheden worden in het Nederlands, de Waalse in het Frans behandeld. Te Brussel en op de taalgrens wordt het beheer tweetalig, evenals in steden of gemeenten waar taalminderheden bestaan van ten minste 30% van de bevolking.

Het onderwijs wordt nu in beide landgedeelten verstrekt in de taal van de streek. Studenten en leerlingen die, in Vlaanderen of Wallonië, tot een taalminderheid behoren en die in hun taal willen onderwezen worden, kunnen dit niet in hun streek: in Vlaanderen Nederlands, in Wallonië Frans. Een tussenweg is er niet. Te Brussel en op de taalgrens wordt het onderwijs gegeven in de moedertaal.

Het is duidelijk dat deze wetgeving, zo zij orde schept en een rechtvaardiger toestand in het leven roept, enkele nieuwe problemen doet rijzen. De betrekkelijk grote franstalige minderheden in Vlaanderen zijn met dit begin van kultuurautonomie helemaal niet gelukkig. Zij hebben, niet ten onrechte, het gevoel dat zij door de Waalse vrienden in de steek werden gelaten. Vermits eindelijk alle Belgen gelijk werden voor de wet, had men, zo men iets wilde doen voor de Franstalige minderheid in Vlaanderen, hetzelfde moeten ondernemen voor de Nederlandstalige minderheid in Wallonië. Omdat de Walen dat nu juist persé wilden vermijden, werden de Franstalige Vlamingen prijsgegeven; zij zullen in grote mate en op korte tijd worden geassimileerd.

Te Brussel neemt de Franstalige bevolking (en een niet onaanzienlijk gedeelte van de geïmmigreerde Vlamingen) evenwel slechts vrede met de nieuwe wetten in zoverre zij niet of onvoldoende worden toegepast. De verhouding tussen beide taalgroepen wordt op een helling gezet, die niet zal leiden tot onvermengde sympathie, integendeel; een gekanker begint, dat veertig jaar later nog voortduurt.

Hoe belangrijk ook beide teksten zijn, er blijft verder nog heel wat te regelen: het taalgebruik in rechtsaangelegenheden, in het leger. Trouwens, wanneer wetten zijn goedgekeurd, moeten ze ook nog worden uitgevoerd. Dat gebeurt niet altijd noch overal in dezelfde mate of met de nodige ernst, zodat, tot de tweede wereldoorlog en in feite ook nog veel later, de Vlaamse frustratie blijft bestaan.

Bovendien heeft de regering wel enkele taalproblemen uit de wereld geholpen, maar het Vlaamse ongeduld wil meer, want het Frans-Belgisch militair akkoord blijft bestaan en het vraagstuk van de amnestie is nog steeds niet opgelost.

Hoewel de Vlaamse kwestie geen ogenblik meer op de achtergrond geraakt, eist intussen een ander verschijnsel de aandacht op: bij het begin van de jaren dertig wordt Europa door de Grote Krisis getroffen.

11 / Prosperity

De 24ste oktober 1929 ontstaat te New York een beurspaniek zo onverwacht als een donderslag bij blauwe hemel. Met haar begint een nationale katastrofe. Deze veroorzaakt op haar beurt de Grote Krisis, de werelddepressie met haar geweldige gevolgen.

Men is het vandaag, meer dan vier decennia later, nog altijd niet eens over de oorzaken van de Wall Street-krach van 1929. Toch schijnt de oorsprong ervan te liggen in het verschil tussen de Amerikaanse ekonomie zoals zij werkelijk was en de Amerikaanse ekonomie zoals zij door de beurs gezien werd. Deze laatste heeft, tijdens de jaren van de 'boom' en van de geweldigste ekonomische voorspoed die

men ooit had gekend, in 1925-1929 in een droomwereld geleefd. De financiële wereld verliest alle voeling met de werkelijkheid en ontwikkelt een omloop van waarden die zo sterk wordt opgeblazen dat hij uiteindelijk uiteenspat als een zeepbel.

Maar laten wij dat bekijken op het niveau van de gewone Amerikaan uit de middenstand. Hij verdient tijdens de goede jaren met zijn klein bedrijf of met zijn winkel flink wat geld. Als goede business-man wil hij dat geld niet nutteloos en vooral niet renteloos, in zijn brandkast leggen. Hij zoekt dus naar een goede gelegenheid om zijn kapitaal te beleggen. De aandelen, die hem interesseren, zijn natuurlijk deze welke hem jaarlijks een deel in de winst zullen geven van het bedrijf, waarin hij heeft geïnvesteerd; deze effekten zullen ook, precies omdat zij een aandeel zijn van een florerend bedrijf, op zichzelf na verloop van tijd meer waard zijn dan toen hij ze heeft gekocht.

U zal denken dat de man uitkijkt naar de zeldzame vogel. U vergist zich, of liever, U is eveneens getekend door het wantrouwen dat vele generaties sedert 1929 tegen de beurs en beurswaarden zijn blijven koesteren. In die tijd dachten de mensen er evenwel anders over, en zeker de doorsnee-Amerikaan. Want sedert 1914 zijn de Verenigde Staten er boven op geraakt. Zij zijn tot 1917, wanneer zij zelf aan de zijde van de geallieerden in de oorlog terechtkomen, het arsenaal van alle oorlogvoerende landen, aan beide kanten van de vuurlijn. Na 1917 blijven zij leveren aan de geallieerden en na 1918 zijn zij het, die het geteisterd, verwoest Europa weder opbouwen.

Dit verklaart waarom de Amerikaanse industrie na de oorlog niet alleen op volle toeren draait, maar ook dat zij niet meer kan volgen. Wil zij aan de grote vraag voldoen, moet zij haar produktiemogelijkheden uitbreiden. Zij doet dat en blijft het doen. Om dit te kunnen, om te blijven uitbreiden is natuurlijk veel geld nodig. Astronomische bedragen komen, via de banken, van de grote en kleine Amerikaanse kapitaalbezitters die hun spaargeld komen inruilen tegen aandelen, die in steeds grotere hoeveelheid op de beurs worden aangeboden.

De industrieel kan nu gaan uitbreiden en zal, gezien de schitterende konjunktuur en de schijnbaar niet te stillen vraag naar Amerikaanse produkten, nog meer winst maken dan het jaar tevoren. Deze winst wordt, in de vorm van dividenden, teruggespeeld naar de aandeelhouders. Wat is nu de toestand van een dergelijke winstgevende onderneming op de beurs? Vanzelfsprekend bijzonder gunstig. Het bedrijf maakt winst, keert dividenden uit en schijnt dus een goede belegging te zijn. Wie goede belegging zegt, weet meteen dat de aandelen van de onderneming gezocht worden en dat hun waarde veeleer zal stijgen dan dalen.

Daar komt nog bij dat, vermits de vraag naar produkten aanhoudt en men er nog steeds niet volledig kan aan voldoen, de waarde van de bestaande produktiemiddelen, van de bedrijven, en vanzelfsprekend van de aandelen, ook hierdoor stijgt.

De gewone Amerikaanse business-man, die zijn geld heeft belegd in aandelen, wint dus op twee borden tegelijk: hij krijgt jaarlijks, met zijn dividenden, een aandeel in de winst; de waarde van zijn aandelen stijgt en blijft steeds maar stijgen. Wat gaat deze man nu doen op het einde van het eerste jaar, wanneer hij de balans van zijn beleggingen opmaakt? Deze aandelen verkopen om terug geld in handen te hebben? Integendeel. Hij laat het aandeel waar het is, wetend dat het ook volgend jaar én winst zal opbrengen én nog meer in waarde zal stijgen. Hij zal bovendien, wanneer hij een ondernemend man is, nog meer aandelen kopen. Waar haalt hij het geld vandaan? Hij heeft, als eerste geldbron, de opbrengst van zijn aandelen, het deel van de winst dat hem bij het einde van het jaar als dividend werd gegeven. Een tweede geldbron is natuurlijk de winst die hijzelf tijdens het verstreken jaar in zijn eigen

bedrijf of winkel heeft gemaakt. Een derde mogelijkheid is bij zijn bank geld opnemen op krediet. Zijn eigen bankier geeft hem trouwens deze raad; en het is geen slechte raad. De aandelen die men vandaag koopt zijn uiteraard goedkoper dan deze die men volgend jaar zal kopen. Dat weet onze business-man ook; zijn aandelen zijn toch ook gestegen. Is het dan niet een uitstekende politiek vandaag schulden te maken? Mocht puntje bij paaltje komen, beschikt hij nog over de twee andere bronnen om vlot te blijven, mocht één of andere belegging tegenvallen.

Zo gebeurt het dat vele Amerikanen het geld dat zij krijgen uit drie bronnen, dividenden van aandelen, eigen winst en krediet tezelfdertijd aanwenden om altijd meer aandelen te kopen. De cijfers spreken boekdelen: in 1923 werden op de beurs te New York 236 millioen aandelen verhandeld; in 1929 1.123 millioen. De beurs, de banken, de business-man tot de gewone mens-in-de-straat: iedereen leeft in een roes van weelde.

De ‘prosperity’ is gekomen om te blijven.

Wij hebben nu gezien wat de Amerikaanse ekonomie was, bekeken door het prisma van de beurs. Maar hoe staat het nu met de werkelijkheid?

De oorlog is reeds een tiental jaren achter de rug en overal ter wereld beginnen de nationale nijverheden hun vooroorlogs produktiepeil terug te bereiken en zelfs te overschrijden. De vraag naar Amerikaanse produkten begint daarom te verflauwen en het is duidelijk dat, vroeg of laat, de wereldmarkt niet én de Amerikaanse én de Europese produkten zal kunnen opslorpen.

De toestand van de Amerikaanse ekonomie is, in 1929, minder gunstig dan de vorige jaren en er bestaat kans toe dat de winst bij het einde van het boekjaar niet meer zo hoog zal zijn en dat ook de waarde van de aandelen weinig of niets zal gestegen zijn. Kortom, de Amerikaanse ekonomie staat op een hoogtepunt en wel precies daar waar één van de cyclische krisissen van het kapitalistisch systeem schijnt te beginnen.

Er is nog meer. De Amerikaanse business-man voelt dat hij wat ambitieus is geweest, dat hij feitelijk wat boven zijn middelen heeft belegd. Hij heeft immers al zijn beschikbaar geld in aandelen gestoken en zelfs op krediet gekocht. Op dit ogenblik kan hij anders wel wat vers geld gebruiken, want hij moet alleszins intrest betalen op het geleende kapitaal. Wanneer hij ziet dat zijn aandelen niet meer stijgen en zelfs dat zij lichtjes dalen, meent hij dat het ogenblik gekomen is om wat papier te verkopen. Zijn beleggingen zijn minder lonend en vers geld zal hem in zijn bedrijf of in zijn privé-leven wat meer armslag geven.

Het drama is nu dat duizenden Amerikanen op ongeveer hetzelfde ogenblik op dezelfde wijze denken en handelen. En zo komt het dat men de 24ste oktober 1929 op de beurs te New York alleen maar aandelen wil verkopen en niemand ze wil of kan kopen. De gevolgen zijn katastrofaal: de aandelen dalen met een duizelingwekkende vaart. Zij blijven dit doen tot het einde van het jaar, tijdens de twee langste maanden van de hele Amerikaanse geschiedenis. In november-december 1929 daalt de waarde van alle aandelen in de Verenigde Staten gemiddeld met 50%. Bij het begin van het jaar blijft de koers even staan om van april tot juni 1930 terug te gaan dalen. Weer verminderen de aandelen met 25% Een nieuwe daling in september 1930 doet hen weer 35% verliezen. De beurs haalt nu de werkelijkheid in en steekt ze ver voorbij. Na twee jaar zijn de aandelen van de 50 grootste ondernemingen van de Verenigde Staten gedaald tot 10% van hun waarde in 1929.

Intussen wordt de éne na de andere onderneming gesloten. Tussen 1929 en 1932 gaan 100.000 bedrijven failliet en neemt de werkloosheid ongehoorde proporties aan. Van 1929 tot 1931 wordt 25% van de industrie-arbeiders ontslagen, is één werknemer op vier werkloos, dertien miljoen in totaal. Het hele politiek, ekonomisch en sociaal bestel van Amerika gaat aan het wankelen en voor velen schijnt de wereld te vergaan. De wereld, inderdaad. Want de Grote Krisis blijft niet beperkt tot de Verenigde Staten alleen.

DE GOUDEN JAREN

De grote depressie begon met een donderslag in de Verenigde Staten in oktober 1929. Duizenden aandelen vonden ineens geen kopers meer op de New-Yorkse beurs en met één slag begonnen alle waarden met duizelingwekkende vaart te dalen. Op twee jaar tijds viel de Amerikaanse industrie terug op 10% van haar waarde in 1929.

Bijgaande spotprent overdrijft nauwelijks de toestand.

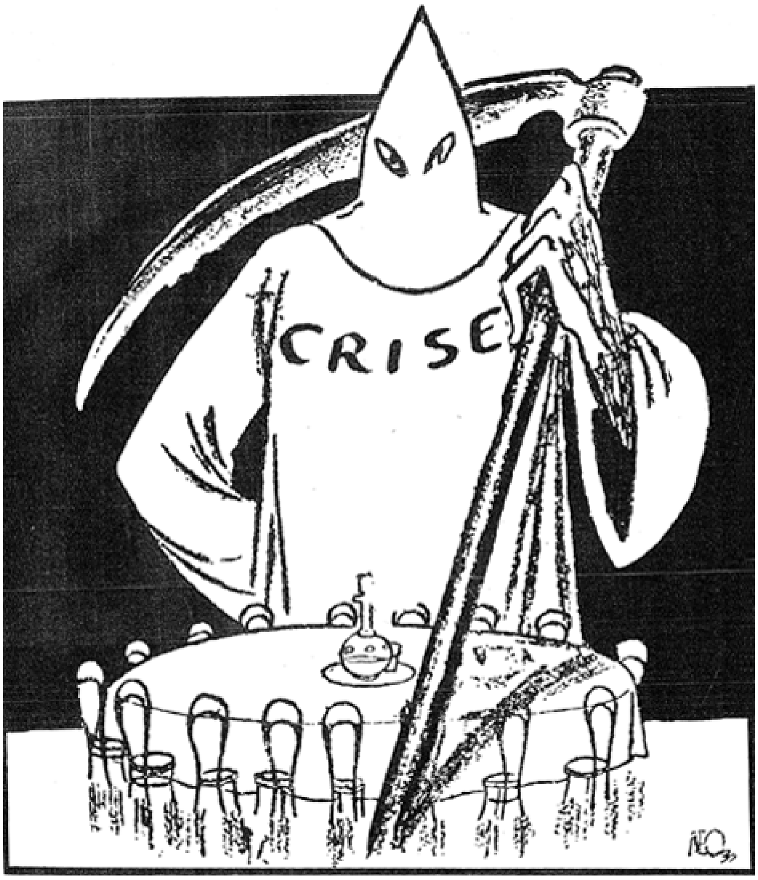

De Conferentie ging uiteen ....
maar deze bleef.

1

2

3

4

DE MAGERE JAREN

De grote depressie van de jaren '30 treft haast alle lagen van de bevolking, maar natuurlijk de armsten het eerste en het meest.
Zeer dikwijls moet het hele gezin, vrouwen en kinderen inbegrepen, worden ingezet voor het dagelijks brood, zoals hier bij de Vlaamse vissers op fotos 1 en 2.
Men is wel verplicht, gezien de voortdurende werkloosheid, te leven in onnoemelijke omstandigheden (3). Men vlucht soms in het avontuur, soms ook in de hoop op een beter leven hiernamaals. Nooit heeft de processie naar Scherpenheuvel een dergelijke bijval gekend (4).

DE MAGERE JAREN
Grafiek van de werkloosheid in België voor de jaren 1931-1934.

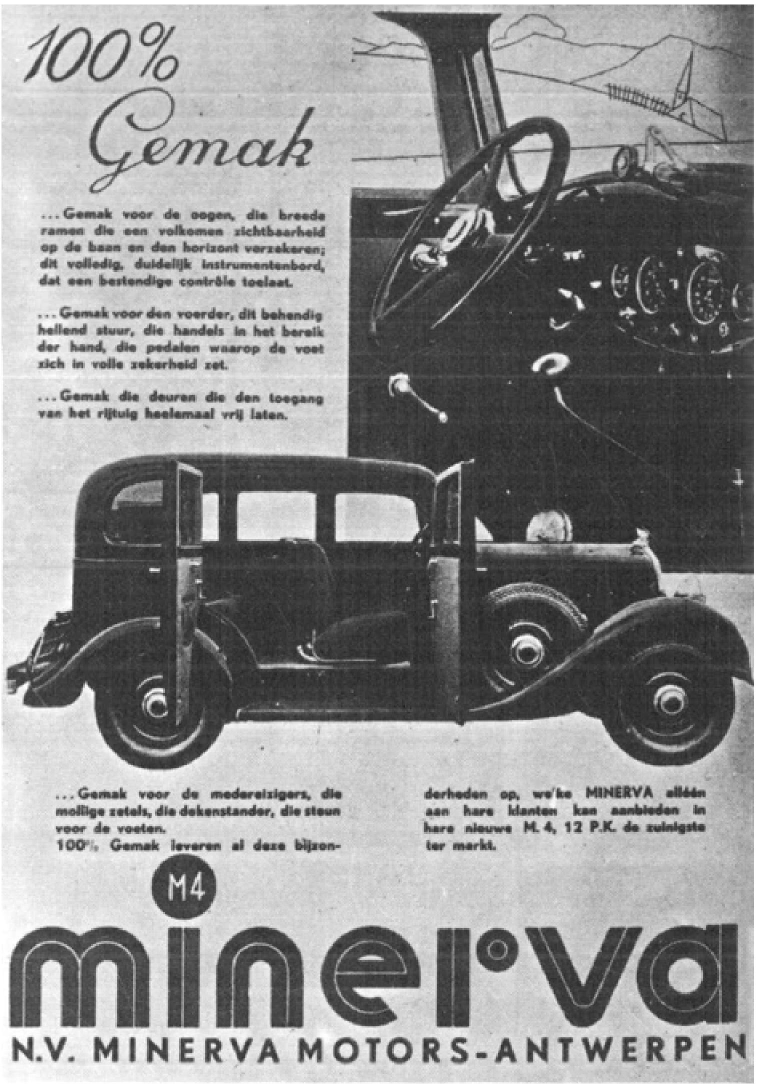
100% Gemak
...Gemak voor de oogen, die breede ramen die een volkomen zichtbaarheid op de baan en den horizont verzekeren; dit volledig, duidelijk instrumentenbord, dat een bestendige contrôle toelaat.
...Gemak voor den voerder, dit behendig hellend stuur, die handels in het bereik der hand, die pedalen waarop de voet zich in volle zekerheid zet.
...Gemak die deuren die den toegang van het rijtuig heelemaal vrij laten.
...Gemak voor de medereizigers, die mollige zetels, die dekenstander, die steun voor de voeten.
100% Gemak leveren al deze bijzonderheden op, welke MINERVA alléén aan hare klanten kan aanbieden in hare nieuwe M. 4, 12 P.K. de zuinigste ter markt.
M4
minerva
N.V. MINERVA MOTORS-ANTWERPEN

5

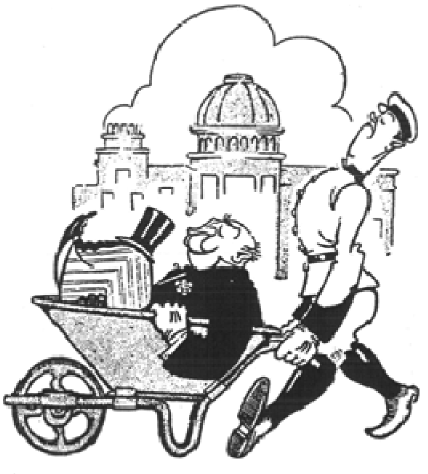

6

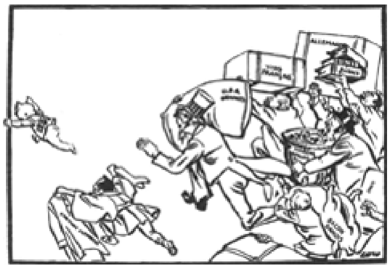

7

8

DE MAGERE JAREN

Eén van de spektakulaire slachtoffers van de depressie was de Antwerpse autofabriek Minerva (5). Zij werd, na schitterend carrière te hebben gemaakt, plots tot sluiten gedwongen.

Men lachte nu niet meer met de krisis en de spotprenten werden steeds bitterder. Zij hekelden de zeer zware inkrimping van de levensstandaard (6), de steeds scherpere konkurrentie tussen de landen (7), het ekonomisch nationalisme (8).

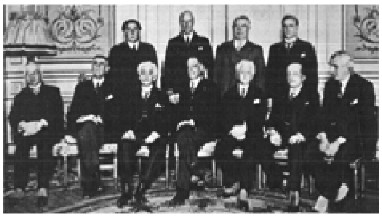

9

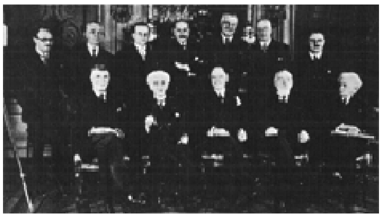

10

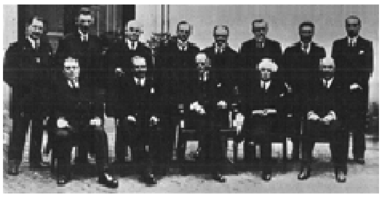

11

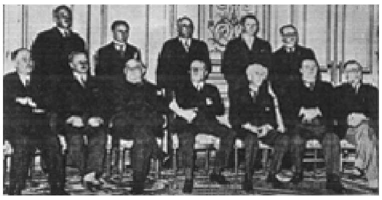

12

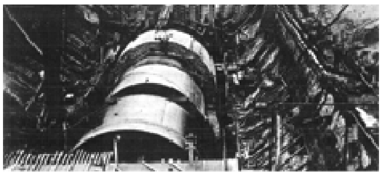

13

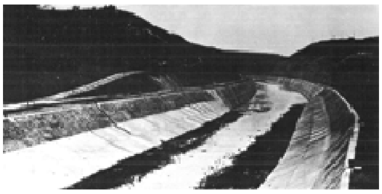

14

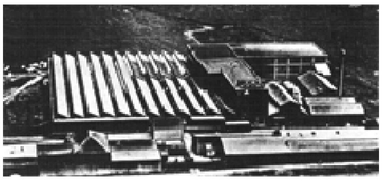

15

16

DE MAGERE JAREN

De regeringen de Broqueville en Theunis (9 tot 12) wisten geen blijf met de krisis en bleven een ‘deflatie-politiek’ voeren. De economie zou wel vanzelf herstellen; wij moesten geduld oefenen, onze tering naar de nering stellen, onze uitgaven inkrimpen en meer belastingen betalen. Men wilde, naar de woorden van Hendrik de Man, een reeds sterk vermagerd lichaam een vermageringskuur opleggen. Daarom werd de toestand altijd maar slechter, werden steeds meer werken en fabrieken stilgelegd (13, 14, 15). In het hele land ging het nu gisten... (16).

12 / De krisis in Europa

Wij hebben reeds eerder gezien dat de Amerikaanse banken, met het kapitaal dat hen werd toevertrouwd, niet alleen de Amerikaanse industrie hebben gefinancierd, maar ook enorm aan het buitenland hebben geleend. Men zal zich herinneren dat de internationale lening die, samen met het Dawes-plan Duitsland uit het slop moest helpen, voor 50% door Wall Street werd onderschreven. Dezelfde politiek werd ook in andere Europese landen gevolgd, zoals bijv. in Oostenrijk.

Wanneer de Amerikanen moeilijkheden krijgen in eigen land weigeren de Amerikaanse banken voortaan nog verder geld uit te lenen aan het buitenland. Integendeel, het geleend geld wordt teruggevraagd zodat het er slecht begint uit te zien voor de landen waarvan de welvaart sterk afhankelijk is van het Amerikaans kapitaal.

Zowel in Duitsland als in Oostenrijk begint de ekonomie te vertragen. In 1931 springt de grootste Oostenrijkste privé-bank, de Weense Kredit-Anstalt. Zij wordt kort daarop gevolgd door de grote Duitse Darmstädter und National-Bank. Zoals twee jaar voordien in de Verenigde Staten, ontstaat in beide landen paniek, die onmiddellijk overslaat op alle landen die geld hebben uitstaan in Duitsland en Oostenrijk. Op ongelooflijk korte tijd herhaalt zich het Amerikaans scenario: banken falen, bedrijven sluiten, de werkloosheid stijgt voortdurend. Wanneer Duitsland en Oostenrijk in volle krisis zijn, kan de rest van Centraal- en Zuidoost-Europa, uiterst afhankelijk van de twee centrale mogendheden, niet in voorspoed leven. De Grote Krisis grijpt steeds ruimer om zich heen en het duurt niet lang of ook Groot-Brittannië geraakt in de maalstroom. Het haalt immers een belangrijk gedeelte van zijn inkomen uit het financieren en het transport van de produktie van andere landen. Terwijl de aktiviteit van de klanten van Groot-Brittannië vermindert, daalt ook het Engels nationaal inkomen.

Daarbij komt een ander feit de Britse moeilijkheden nog vergroten. Bewogen door men weet niet welke droom, had Groot-Brittannië getracht terug te gaan naar de goudstandaard, die het door de oorlog had moeten verlaten. Het had daarom in 1925 het pond terug zijn vooroorlogse waarde gegeven met het gevolg dat de Britse produktie onmiddellijk duurder was geworden dan deze van haar konkurrenten.

Dit alles bracht met zich dat, naast Duitsland, Oostenrijk en hun ekonomische satellieten, Engeland in Europa één van de eerste slachtoffers van de krisis werd. Omdat het de spil is van een uitgebreid Rijk, vallen weldra ook in het hele Commonwealth slachtoffers. Kortom, in 1931 is de Amerikaanse depressie, die men eerst had beschouwd als een lokaal verschijnsel, uitgegroeid tot een wereldkrisis, die in elk land werkelijke rampen veroorzaakt en waarvoor klaarblijkelijk geen oplossing te vinden is.

Hoe staat het in deze tijd met België?

Tot het begin van de jaren dertig, en sedert in 1926 de Belgische frank was gered geworden, leeft België zonder veel zorgen. Zijn problemen zijn niet van overwegend sociaal-ekonomische aard, maar liggen op het politiek vlak; zij kunnen dan ook zonder bijzonder veel moeite door het systeem worden opgevangen.

Tevoren is reeds gezegd geworden dat de spanning rond de Vlaamse kwestie enigszins aan het luwen is; het volk heeft brood en het krijgt bovendien ook nog spelen: ter gelegenheid van België's honderdjarig onafhankelijk bestaan worden

luisterrijke feesten ingericht. Twee tentoonstellingen, één te Antwerpen en één te Luik, betrekken de provincies van beide landgedeelten bij het heuglijk gebeuren en verlenen het Belgisch eeuwfeest zelfs internationale allures.

Toch merkt men hier en daar, en voornamelijk in financiële kringen, dat de kolossale aktiviteit in het land begint te verzwakken. De beurs ondergaat vroeger dan de andere sektoren van het Belgisch ekonomisch leven, de gevolgen van de Amerikaanse depressie. Reeds einde 1929 wordt een algemene daling waargenomen van het beursindexcijfer. Deze daalt van 109 (januari 1929) tot 77 (december 1929). Deze tendens wordt voortgezet in 1930; zij veroorzaakt in beurs- en bankmiddens heel wat moeilijkheden en zelfs

bankroeten, maar geeft vooralsnog geen aanleiding tot paniek. Hoewel de bedrijvigheid in sommige sektoren vermindert, met een overeenstemmende stijging van de werkloosheid, neemt deze verzwakking nog niet de vorm van een nationale katastrofe aan. Deze krisis is immers niet de eerste die men meemaakt en men weet dat in het kapitalistisch bestel, de molen noodzakelijkerwijze nu eens snel en dan weer langzaam moet malen wil het systeem gezond blijven.

Men wacht dus met gerust gemoed de stijging af, die onvermijdelijk op de huidige daling van de ekonomische bedrijvigheid moet volgen. Men gelooft trouwens graag alle verklaringen die in deze zin worden afgelegd door de gezaghebbenden personen uit de politieke, ekonomische en financiële wereld.

Bij het begin van 1930 begint men zich nochtans zorgen te maken; de balans van het afgelopen jaar is slecht. Het aantal volledig werklozen is gestegen van 12.500 (einde 1929) tot 76.000 (einde 1930). De uitvoer, die in 1929 het rekordcijfer had behaald van 31 miljard, is in 1930 gedaald tot 26 miljard.

Deze vertraging wordt beschouwd als een jammerlijk gevolg van de Amerikaanse krisis die, naar men hoopt, van voorbijgaande aard is. Men ziet evenwel niet in dat alle Europese landen, en ook vele andere erbuiten, tegelijkertijd met dezelfde moeilijkheden hebben te kampen. De sneeuwbal is beginnen rollen en tijdens de nu volgende maanden krijgt de depressie ook in ons land een steeds grotere omvang. Wij voelen, in 1931, de gevolgen van Amerika's ‘slump’ zowel als deze van de krisis in Centraal-Europa en Engeland, landen die nauw met ons eigen ekonomisch leven verbonden zijn. De barometer van de beurs, het indexcijfer, begint naar de stormzone over te hellen: het staat in januari 1931 op 55, in december nog maar op 34. Het is duidelijk dat deze daling niet meer uitsluitend te wijten is aan de ineenstorting van de Amerikaanse waarden; nu is inderdaad de hele wereld aan het begeven, met inbegrip van ons land.

De Belgische uitvoer bedraagt in 1931 nog 23 miljard frank. Hij beloopt 15 miljard in 1932, 14 in 1933, 13 miljard in 1934. Het aantal bankroeten stijgt in verhouding: in 1930 falen 575 ondernemingen, in 1931 851, in 1932 1.153, in 1933 1.237. Hieruit vloeit natuurlijk een onweerstaanbare en weergaloze stijging van de werkloosheid voort. Diegenen die deze tijd hebben beleefd, zullen wellicht nooit de beelden vergeten van de ‘doppers’, die in alle steden en gemeenten van het land in lange rijen samendrumden voor de stempellokalen. Toen werd hun effektieve werkloosheid tot tweemaal per dag gekontroleerd, alvorens zij konden aanspraak maken op het steungeld, de ‘dop’. Hoeveel dit was en welke ellende de arbeidersbevolking in deze tijd kende, spreekt uit de cijfers: een werkloze kreeg toen per week, steungeld voor een bedrag van 109 fr.; het strikt minimum-budget voor een gezin van twee personen, zonder kinderen, was 244 fr.

Het aantal mensen dat het met dit minder-dan-het-minimum moest stellen steeg bovendien voortdurend. Einde 1931 bereikt het aantal werklozen 200.000. Einde 1934 zijn er 350.000.

Het lot van de arbeiders die nog aan het werk zijn, is evenmin benijdenswaardig. Om te beginnen mag worden gezegd, dat de Belgische werknemer, zelfs voor de krisis uitbrak, heel wat ten achter stond bij mensen van dezelfde kategorie in het buitenland.

Het gemiddeld loon van een Amerikaanse arbeider bedroeg in 1929 206 fr. per dag; dat van een Engelsman 105; dat van een Duitser 77; dat van een Belg 52 fr.

In dit bedrag waren niet alleen het uurloon begrepen, maar ook alle aanvullende vergoedingen zoals premies, overuren, enz. Welnu, tijdens de krisisjaren verdwijnen logischerwijze alle aanvullende bedragen en wordt het loon tot het minimum herleid. Maar zelfs deze minimumvergoeding behoudt de Belgische arbeider niet. De producenten willen meer produkten verkopen dan de kopers kunnen betalen; daarom verscherpt de konkurrentie. De ondernemingen onderbieden tegen elkaar op om hun waar aan de man te kunnen brengen: overal dalen de prijzen. Dikwijls blijven bedrijven zonder winst produceren om hun zaak op gang te houden; dikwijls ook wordt de produktie vernietigd. In een wereld vol ellende verbrandt men in deze jaren koffie en graan, wordt melk uitgegoten over het land...

De prijzen dalen dus. Om tot deze daling te kunnen overgaan, drukt men ook de lonen. En dit gaat zonder veel moeilijkheden; de toestand is zo dramatisch voor elke werknemer dat, mocht hij weigeren te werken voor minder loon, tientallen werklozen dit graag in zijn plaats willen doen.

Zo worden de lonen in ons land tot ongekende minima herleid. In de sektor van de machinebouw verdient men gemiddeld 16 % minder; in de textielnijverheid 17 %; in de hele metaalnijverheid 25 %. Het sterkst worden evenwel de mijnwerkers getroffen. Hun lonen worden een eerste keer in juli 1930 met 5 % verminderd. In oktober van hetzelfde jaar nogmaals met 4 %. Drie verminderingen volgen in 1931, telkens met 5 %. Weer 5 % in maart, nogmaals 5 % in juni 1932. Tijdens de krisisjaren daalt het gemiddeld weekloon van de Belgische arbeider tot 280 fr. Ook voor hem die werkt is de armoede latent en de onzekerheid eindeloos.

Het is daarom niet verwonderlijk dat de bevolking, die weinig of niets meer te verliezen heeft, rebelleert. Zij meent dat het bestel en niet zijzelf de schuld draagt voor de depressie en dat men haar offers vraagt die zij niet verschuldigd is. In België begint een opstandige beweging in Henegouwen, waar de arbeiders uit de kolenmijnen het ergst getroffen worden door de loonsverminderingen. Als een vuurtje neemt een stakingsbeweging uitbreiding; zij mondt uit op een algemene staking, die het leven van de hele streek lamlegt. Relletjes breken uit, barrikades worden opgericht, rijkswacht en leger ingezet: de Borinage is in volle revolutie.

En nu wordt plotseling voor het hele land een opmerkelijk feit duidelijk: de krisis van het Belgisch socialisme. Want alle socialistische organisaties: de partij, de vakvereniging, de mutualiteiten en koöperatieven zijn zo sterk in het systeem wortels gaan slaan, dat zij in hoge mate voeling hebben verloren met de menigte; wanneer zij de revolutionaire mijnwerkers tot voorzichtigheid aanzetten en de beweging noch leiden noch steunen, verliezen zij alle krediet. In Henegouwen bestormt de bevolking de Volkshuizen, wordt de socialistische krant 'Le Peuple' in het openbaar verbrand en verscheuren de leden van de B.W.P. hun lidmaatschapskaarten. Weinig of geen leidende socialistische figuren wagen zich tijdens deze dagen in de Borinage. In het hele land wordt de toestand trouwens gevaarlijk.

Deze wilde periode bloedt na enkele weken dood zonder dat zij onmiddellijke resultaten heeft opgeleverd. De lonen worden niet meer verminderd, maar zij waren reeds tot hun dieptepunt gedaald; het zal nog jaren duren alvorens de ellende van de streek enigermate zal worden gelenigd.

Toch is de opstand in de Borinage in 1932 voor België een keerpunt geweest. Om dat duidelijk te maken is het niet overbodig even na te gaan welke politiek het establishment voerde om de ekonomische krisis tekeer te gaan.

De konservatieve partijen hadden reeds in 1927 afscheid genomen van de B.W.P. en regeerden sedertdien zonder socialistische medewerking. Wanneer ook in België de krisis haar gevolgen doet voelen, staan de katholiek-liberale regeringen Jaspar (1927-1931), Renkin (1931-1932), de Broqueville (1932-1934) en Theunis (1934-1935) voor zeer grote moeilijkheden om niet te zeggen voor een hopeloze taak.

In deze tijd beschikken de meeste ekonomisten, wat het begrip van krisis-verschijnselen betreft, over geen andere doktrine dan deze van het klassiek ekonomisch liberalisme. Zij huldigen nog steeds het principe, dat men vrijelijk de wet van vraag en aanbod op haar beloop moet laten; zo men de menselijke natuur laat begaan en zich onthoudt van alle inmenging in het ekonomisch leven zal onvermijdelijk een ideaal evenwicht tot stand komen. De produktie zal worden afgestemd op het verbruik; de hoeveelheid geproduceerde goederen volgt de aangeboden prijs.

Dit principe geldt ook voor een produkt van bijzondere aard: de menselijke arbeidskracht. Wanneer er weinig vraag is naar arbeiders en deze in voldoend aantal hun diensten op de arbeidsmarkt aanbieden, dalen de lonen. Dan kan de werkgever zijn produkten ook tegen lagere prijzen op de markt brengen en verkeert hij onder gunstige konkurrentievoorwaarden tegenover het buitenland. Wanneer lage Belgische prijzen verhoogde Belgische uitvoer betekenen, vloeit hieruit automatisch ook voort dat er in België zelf meer werkgelegenheid ontstaat. Meer werkgelegenheid brengt ook hogere lonen met zich. Kortom, zelfs voor de arbeiders is de politiek van de lage lonen uiteindelijk de beste.

In de hele kapitalistische wereld wordt dezelfde politiek gevolgd. Alles wat men in krisismomenten moet doen om er terug boven op te komen is geduld te oefenen en te wachten tot de storm is overgewaaid. Dit doen de Belgische regeringen met bekwame spoed en ijver. Hun geduld wordt evenwel niet beloond: want zo lonen en prijzen in België dalen, vermindert tegelijkertijd ook ... de Belgische uitvoer. Niettegenstaande de buitengewoon gunstige voorwaarden van het Belgisch

aanbod vindt het steeds minder vraag op de wereldmarkt. Alle landen zijn uitgeput door de Grote Krisis en het beetje overblijvende koopkracht gaat schuil achter nationale grenzen die door steeds stijgende toltarieven worden beschermd.

Het ziet er overal zeer slecht uit en wanneer de jaren voorbijgaan zonder dat een oplossing wordt gevonden, wanneer het nationaal inkomen overal tot frakties wordt herleid van hetgeen het enkele jaren geleden was, heeft men de indruk het einde van het kapitalistisch bestel mee te maken.

De vreselijke sociale aspekten van de krisis treffen de bevolking van de meest geïndustrialiseerde landen zo erg dat overal haarden van onrust ontstaan en zelfs, zoals bij ons in de Borinage, van opstand. Ten einde de radeloosheid niet tot het uiterste te drijven, zijn alle regeringen, ook de Belgische, wel gedwongen iets te doen dat afwijkt van de hogervermelde beginselen; men moet de werklozen in leven houden.

Deze menslievende politiek kost evenwel grote bedragen die, bij de doorslechte ekonomische konjunktuur, niet voor het grijpen liggen. Daarom zoekt de regering haar heil in een eerste maatregel: zij vermindert de staatsuitgaven. Zij besnoeit op alle gebied, stopt openbare werken, vermindert de lonen van het rijkspersoneel, beperkt uiteindelijk haar uitgaven tot het allernoodzakelijkst minimum. Achteraf bekeken blijkt dat evenwel geen afdoende oplossing te zijn. De oorzaak van de werkloosheid ligt in het sluiten van bedrijven; maar gesloten bedrijven betalen geen belasting op winsten, die zij niet maken. De staat vermindert dus wel zijn uitgaven, maar ook zijn inkomsten verminderen in bijzonder gevoelige mate, juist wanneer hij meer geld nodig heeft om de geweldige massa werklozen enigermate te steunen. Er schijnt maar één mogelijkheid over te blijven: hogere belasting.

De gevolgen liggen voor de hand: een kleiner aantal bedrijven, heel wat minder personen dan vroeger, moeten in volle krisis meer belasting gaan betalen, wat ook hùn moeilijkheden nog vergroot.

Toch is het deze deflatie-politiek, zoals zij wordt genoemd, die de meeste regeringen overal ter wereld bij gebrek aan beters gaan volgen. De Belgische ministeries hopen dat de daling van de prijzen der Belgische goederen ons land terug aansluiting zal verlenen op de wereldmarkt, ons meer zal doen fabriceren, de fabrieken opnieuw zal openen, de werkloosheid zal doen verminderen, enz. In afwachting hiervan blijft men de uitgaven verminderen en de belasting verhogen. In feite drukt men de steeds meer verzwakkende ekonomie van het land nog meer naar beneden en legt men, met de woorden van Hendrik de Man, ‘een vermagerde bevolking een vermageringskuur’ op.

Is het nu niet mogelijk een oplossing te vinden in een andere richting? Kunnen wij niet, vermits wij op zoek zijn naar meer geld, naar betere konkurrentievoorwaarden met het buitenland, de vorige oplossing vergeten, temeer daar zij geen remedie voor de kwaal blijkt te zijn? Kunnen wij niet, zoals men dat al in 1931 met gunstig resultaat in Groot-Brittannië heeft gedaan, de waarde van onze munt verminderen, de Belgische frank devalueren?

Zulks zou de mogelijkheid bieden de werklozen te steunen zonder de belastingen te verhogen én tegelijk de Belgische produkten in het buitenland goedkoper te maken. Voorlopig is hiervan geen sprake. De regeringen van deze tijd willen niet weer opnieuw, zoals in 1926, de Belgische frank in waarde laten verminderen; iedereen die schuldvorderingen heeft op het buitenland, in Belgische franken, wil dit evenmin.

Het ziet er derhalve naar uit, dat de enige oplossing, die in overeenstemming is met de belangen van de leidende standen, deze is van de niet-interventie, van het wachten op zuster Anna, van een geduld zonder einde.

Ook de oppositie blijft de Belgische frank verdedigen, terwijl het land langzaam maar zeker doodbloedt. Het is immers duidelijk dat het Belgisch socialisme met de ekonomische krisis geen blijf weet en dat het geen alternatieve politiek heeft. De B.W.P. heeft zich de jongste jaren volledig ontplooid binnen het bestaand systeem en, wanneer dit zienderogen uiteenvalt, is zij in feite even radeloos als de andere partijen. Zij kent geen andere middelen om de depressie te bestrijden dan deze van het klassiek kapitalisme en de parlementaire demokratie en samen met hen ondergaat zij de krisis.

Vandaar dat de vele symptomen van het stijgend arbeidersongeduld de socialistische organisaties ontgaan of machteloos vinden; vandaar dat de B.W.P., die nochtans in de oppositie zit, de leiding niet neemt van de beweging van 1932 in

de Borinage, met het gevolg dat de revolte zich ook tegen haar richt. Er moet dus iets gebeuren, men kan er zich ogenschijnlijk niet toe beperken te wachten op de 'onzichtbare hand' van Adam Smith om alle moeilijkheden als van zelf te doen verdwijnen. De B.W.P. zoekt naar een mirakelman: zij denkt deze te vinden in Hendrik de Man.

Maar niet alleen de socialistische kringen trachten een uitweg te vinden; de Borinage heeft ook de meest luciede fraktie van de konservatieve opinie ervan overtuigd dat optreden is geboden. Ook zij neemt de lantaarn van Diogenes ter hand. De karrière van Paul van Zeeland begint.

Het zal evenwel nog een tijd duren eer het in beide kampen tot een koerswijziging komt. De ideeën van de Engelse ekonomist J.M. Keynes zijn nog niet voldoende doorgebroken, zijn 'Algemene Theorie', die de politiek ter bestrijding van de krisis zal reveleren, is nog niet gepubliceerd. Enkele jaren moeten nog voorbijgaan alvorens een nieuwe ekonomische politiek het kapitalisme ook in België nieuw leven zal inblazen. Intussen vallen links en rechts slachtoffers.

13 / De grote krachs in België

In 1934 zijn in België de meeste waarden gedaald tot ongeveer één vijfde van hun oorspronkelijke waarde. Een voorbeeld van deze toestand is het gebouw dat nu nog bestaat op het Poelaertplein te Brussel en waar het ministerie voor Justitie is ondergebracht, juist tegenover het gerechtshof. Dit zeer groot kantoorgebouw wordt in 1932 voltooid voor een grote maatschappij, die er haar maatschappelijke zetel wil vestigen. De maatschappij faalt evenwel en verkoopt haar bezit, dat 46 miljoen heeft gekost, aan de Belgische staat voor 8 miljoen, niet eens 20 % van de waarde.

De algemene toestand is nu zo hopeloos geworden dat niemand nog schijnt te geloven in een ekonomische wederopstanding, of het nu binnen of buiten het systeem gebeurt. De werkloosheid heeft in 1934 haar diepste peil bereikt en nooit hebben zoveel bedrijven hun werkzaamheden moeten stilleggen als tijdens dit jaar. Ook de banken verzwakken steeds meer. Sedert het begin van de krisis zijn er al heel wat verdwenen, en niet noodzakelijkerwijze de kleinste, maar 1934 ziet twee reuzen in moeilijkheden geraken. Wanneer zij falen zal, als nooit tevoren, om wraak worden geroepen. Want de twee instellingen die ten gronde gaan, zijn uitdrukkelijk opgericht geworden ter behartiging der belangen van grote bevolkingsgroepen: de Belgische Bank van de Arbeid voor de arbeiders, de Belgische Boerenbond voor de landbouwers.

De Belgische Bank van de Arbeid was het levenswerk geweest van één der populairste leiders van de B.W.P., Edward Anseele. Zij was bedoeld de kapitalistische maatschappij te bestrijden dank zij de vereniging van de arbeiders in verbruikers-, daarna in produktie-koöperatieven. Teneinde de financiering van de 'rode' fabrieken te vergemakkelijken, had Anseele in 1913 de Belgische Bank van de Arbeid opgericht. Deze onderneming ontsnapte evenwel aan de koöperatieve ideologie en nam de vorm van een naamloze vennootschap aan. De Bank had aandeelhouders, een raad van beheer, enz., was volledig op kapitalistische leest geschoeid en wilde het kapitalisme kloppen op zijn eigen terrein bij uitstek, het bankwezen.

Het is uiteraard steeds moeilijker geworden het socialisme in zijn leiders te herkennen; want wanneer in de B.W.P. stemmen beginnen op te gaan zowel tegen het bestaan van de Bank als tegen de misbruiken die men in het beheer ervan ontdekt,

worden zij niet gehoord. De Bank heeft sukses, het bedrijf loopt en het is wel typisch voor de partij dat deze maatstaven voldoende zijn: de oppositie wordt niet gevolgd. Zelfs wanneer uitlekt dat de bank aan de konserva-

De nationale clown, die denkt dat hij alles met een mop en een kwinkslag kan oplossen, de klaplooper van Moskou, de ekster van Rijsel, roode Burgemeester van Antwerpen, liet toe dat zijn rooden bondgenoot, schepen van financies, commissaris van de Bank van den Arbeid, 22 millioen stadsgelden in de reeds fa!!ete roode Bank stortte. Het geld is gaan vliegen. Antwerpen zit met een schuld van 40 millioen, vele werken kunnen niet uitgevoerd worden, maar de roode partijbonzen wonen in prachtige villa's en op luxueuse appartementen. Alles voor den armen werkman!..

17

EUWE
ATING

De ineenstorting der "socialistische" Bank van den Arbeid

De regeering helpt haar voornaamsten steunpilaar

TEGEN DE FRANCQUI'S WELKE DE VOLKSHUIZEN EN VAKBONDEN WILLEN INPALMEN!
TEGEN DE REFORMISTISCHE CHEFS WELKE HEN DIE GEVEN!

TEG
de Frater

18

M. Theunis bevestigt het reusachtig Tekort van den Boerenbond

Een klinkende Logenstraffing van de leugenachtige Terechtwijzing van het klerikaal Organisme

Delattre, Huysmans, de Katholiek Vouloir en de Liberaal M. H. Jaspar vallen het Kabinet der Bankiers vinnig aan

M. Poullet likt de Handen van degenen die hem in 1926 in het Gelaat spuwden

VERGADERING VAN WOENSDAG, 28 NOVEMBER

Voorzitter PONCELET opent de vergadering om 2 uur.

De Kamer zal trachten het debat uit te

Zal de staat gedekt zijn tegen weldadige verliezen?

De Boerenbond beweert nooit iets gevraagd te hebben. Waarom werd dan een nieuw fonds voorbereid volgens een verslag van

19

20

DE MAGERE JAREN

.... temeer daar het goede voorbeeld niet van boven kwam. In 1934 faalden de Belgische Bank van de Arbeid (17 en 18) en de Boerenbond (19 en 20).

1

2

3

4

5

HET MENSELIJK TEKORT

Deze jaren werden niet alleen getekend door werkloosheid en ellende. In 1934 leeft heel België de menselijke miserie mee van Pâturages, waar het grauwvuur een zware mijnramp had veroorzaakt. Bij de ingang van de mijnput wachten uitgeputte mannen en vrouwen (1), terwijl de reddingsploegen onophoudelijk hun levensgevaarlijk werk voortzetten (2). De werkelijkheid is in deze tijd zo grauw en zo hopeloos dat velen er voor vluchten en solaas zoeken in het bovennatuurlijke. In het begin van de jaren dertig verschijnt de Moeder Gods veel meer dan gewoonlijk in talrijke, verschillende oorden: Beauraing (3), Banneux, Onkerzele, Etikhove.... Een grote stroom gelovigen komt er bidden voor hulp, voor genezing (4). Elders, en zelfs in de grote steden, geven religieuze manifestaties van alle slag (hier het Brussels 'Montaigu' (5) de verzuchtingen weer van de bevolking naar een goddelijk ingrijpen waar ogenschijnlijk de mensen hopeloos hadden gefaald.

1

2

3

DE GROTE KRISIS

In alle agglomeraties van het land stonden de werkloze arbeiders voor de stempellokalen, waar zij zich dagelijks moesten aanmelden om in aanmerking te komen voor steungeld. Dit laatste werd ‘dop’ genoemd, de werklozen ‘doppers’ (1).

De boeren ging het niet veel beter (2 en 3). Waar zij hun produkten niet kwijt geraakten, en ze in vele gevallen hetzij niet oogstten, hetzij vernietigden, daalde ook hun levenspeil in ontzettende mate. ‘Verbrand koffie om er schepen en lokomotieven mee te stoken. Verbrand maïs om je te verwarmen... Stort aardappels in de rivieren en zet wachten uit langs de oevers om de hongerige mensen te houden, mochten ze deze er willen uitvissen... En de ogen der mensen weerspiegelen mislukking; en in de ogen van de hongerigen is een groeiende gramschap. In de ziel van de mensen zwellen de druiven der gramschap en worden rijp, worden rijp voor de komende oogst.’ (*John Steinbeck / ‘The Grapes of Wrath’*)

4

5

6

DE GROTE KRISIS

Overal begon de bevolking op te staan tegen de regimes die niet bij machte waren de depressie te overwinnen.

In de Verenigde Staten bezetten de arbeiders de Ford-fabrieken te Detroit (4). In de grootwarenhuizen protesteerden de verkoopstertjes tegen loonsvermindering en afdankingen. Zij weigerden de lokalen te verlaten en bleven erin overnachten (5).

In België vonden meer dan eens, bij het graf van de Onbekende Soldaat, dergelijke taferelen plaats (6), wanneer wanhopigen van de Kongreskolom te pletter sprongen...

7

8

9

DE GROTE KRISIS

De jaren '30 waren ook een tijd van betogingen. Men hoorde en zag evenwel geen algemene slogans meer, maat onmiddellijke eisen: vermindering van de huishuur en uitdeling van kolen (7), behoud van het reeds zo lage steungeld (8), geen loonsverlaging (9). Niet alleen de arbeiders betoogden, ook de bedienden, ook de middenstand.

10

DE GROTE KRISIS

In vele landen trokken de werklozen in hongermarsen naar de hoofdstad, naar Londen (10), naar Parijs (11), naar Washington....

Uit deze tijd dateren taferelen als dit op foto 12. Werklozen die hebben deelgenomen aan de hongermars op Parijs hebben onderdak gevonden in een bioscoop, na de laatste vertoning.

11

12

13

DE GROTE KRISIS

Te Brussel werd, in 1933, een hongermars verboden en werden de manifestanten opgeleid (13). In de Borinage groeiden stakingen uit tot een revolutionaire beweging die met geweld tekeer werd gegaan (14). Zo ernstig was de toestand dat de rijkswacht alle essentiële gebouwen of instellingen, als b.v. de electriciteitscentrale te Monceau a/d Samber (15), moest bewaken.

14

15

16

17

18

DE GROTE KRISIS

Ook de vrouwen kwamen steeds meer in massa op straat. Tijdens de opstandige dagen in de Borinage vond men hen steeds aan de zijde van de mannen (16). Maar niet alleen in de Borinage werd de bitterheid groter; het hele land eiste met steeds meer klem werk en brood (17 en 18). Het werd duidelijk dat er iets moest gebeuren, dat men voor definitieve dingen stond.

tieve katholiek-liberale regering koncessies heeft gevraagd in Belgisch-Kongo, dat dit verzoek werd ingewilligd en de socialistische instelling ook nog aan kolonialisme begint te doen, wordt het protest van de oppositie in de partij zonder meer opzij geschoven. Een speciale B.W.P.-kommissie, aangesteld om het probleem van de Bank van de Arbeid te onderzoeken, keurt op het principiële vlak het bestaan ervan goed en vindt het beleid korrekt. Juist daarna, de 28ste maart 1934, staakt de bank evenwel haar betalingen. Wat is er gebeurd?

De bank heeft zich, vanaf haar ontstaan, toegelegd op het financieren van de textielindustrie. Zij heeft, bij de hoge vlucht die deze nijverheid na de oorlog heeft genomen en vooral tijdens de voorspoedige jaren 1926-1930, uitstekende zaken gedaan. Zij is dan blijven voortvliegen op de vleugels van het sukses en heeft, zoals zovele banken in deze tijd, zwaar geïnvesteerd in bedrijven, die wel tijdelijk winstgevend maar daarom niet altijd gezond waren. Zij heeft evenwel geen noemenswaardige problemen gekend tot zij de financiering van een cellulosebedrijf in het Gentse op zich heeft genomen. De aandelen die de Bank van de Arbeid daartoe in omloop heeft gebracht worden op de markt aangeboden juist wanneer de ekonomische krisis voor goed in België is uitgebroken. Het sukses van de uitgifte is nul. De andere zowel binnen- als buitenlandse waarden, die in het bezit zijn van de bank, zijn intussen ook gedaald tot een fraktie van de waarde waartegen zij werden gekocht, zodat de mislukking van de cellulose-affaire wel op een zeer slecht moment komt.

Wanneer de bank een tekort aan vers geld vertoont om haar lopende zaken af te handelen, moet zij de hulp inroepen van de zeer konservatieve regering van Charles de Broqueville. Zij wordt natuurlijk niet met open armen ontvangen; de regering stelt strenge voorwaarden, die de bank niet kan vervullen. Zij staakt haar betalingen en moet sluiten. De weerklank van de krach is in alle kringen zeer groot, maar in de socialistische sfeer is de desillusie volledig. Niet alleen heeft de beweging zich ten zeerste vergaloppeerd door zo eng met het bestaand systeem samen te werken dat grote socialistische instellingen niet meer van gelijkaardige kapitalistische inrichtingen kunnen worden onderscheiden; niet alleen heeft zij het kapitalisme niet geklopt op eigen terrein, maar leidende, toonaangevende figuren zijn volledig in het kapitalistisch bestel verstrikt geraakt, hebben zich op onaanvaardbare wijze verrijkt en de beweging van haar oorspronkelijke finaliteit weggeleid.

De desillusie van de socialistische arbeidersbevolking vindt een rechtse repliek in deze van de katholieke landbouwers, wanneer bij het einde van hetzelfde jaar 1934, de Belgische Boerenbond faalt. De Boerenbond is, tijdens de goede jaren, dezelfde politiek gaan volgen als de Bank van de Arbeid. Hij is het geld, dat hem door de Belgische landbouwers werd toevertrouwd, gaan omzetten in nijverheidsaandelen. Toch is er een groot onderscheid met de Bank van de Arbeid. In tegenstelling tot de arbeiders, die wat geld in de bank hadden, maar die slechts de bedragen riskeerden die zij deponeerden, voorzag het statuut van de Boerenbond in de solidariteit van zijn leden met het beheer van de instelling. Mocht deze laatste in gebreke blijven dan zouden de landbouwers medeverantwoordelijk zijn voor de tekorten in dezelfde mate als zij in de goede jaren profiteerden van de winsten.

Wanneer de krisis komt, bevindt de Boerenbond zich in het bezit van een groot aantal industriële aandelen, waarvan de waarde in betrekkelijk korte tijd terugloopt tot één vierde of één vijfde van het oorspronkelijk bedrag. En dit zou al erg genoeg zijn op zichzelf, mocht niet een bijkomende faktor de toestand van de Boerenbond nog verslechteren. In feite heeft het beheer van de Boerenbond gespekuleerd; het heeft met het spaargeld van de landbouwers aandelen gekocht, mits vanzelfsprekend de verplichting aan de landbouwers intrest op de gedeponeerde bedragen te betalen. Dit blijkt, einde 1934, boven de kracht van de Boerenbond te liggen. Ook hier worden de betalingen gestaakt.

Men toont voor deze instelling meer begrip dan voor de Bank van de Arbeid; de regering vraagt het parlement een wet goed te keuren waardoor de met de Boerenbond solidaire landbouwers het bankroet wordt bespaard. Dat belet niet dat, na de arbeiders, een andere grote bevolkingsgroep wordt getroffen, niet alleen in zijn bezit maar ook in zijn geloof in instellingen die als vanzelfsprekend werden beschouwd en wier weinig glorievol einde uiteindelijk het establishment van links en van rechts in het gedrang brengt.

Het falen van beide grote ondernemingen wordt inderdaad als het ware een symbool van de teloorgang van het bestaand regime; want benevens beide bankroeten ontstaat rond het hele bestel een geur van schandalen, van weinig doorzichtige handelingen en belangen, van bindingen van politici met financiers; kortom, terwijl het systeem niet bij machte blijkt de problemen op te lossen, waarin de maatschappij is verzeild geraakt, wordt het ook nog synoniem met korruptie. Niemand gelooft nog dat het in zichzelf voldoende kracht zal vinden om hervormingen door te zetten.

Tijdens de Grote Krisis, die de generaties die haar hebben meegemaakt voor hun leven heeft getekend, wordt de bestaande orde gewogen en te licht bevonden. Wat dit ook voor ons zou kunnen betekenen ligt voor de hand. Want in die dagen heeft men enkele sprekende voorbeelden voor ogen: Italië en Duitsland.

14 / De rechtse 'revolutie'

Wanneer, onmiddellijk na de wapenstilstand, Italië een reeks eisen verdedigt waarop het, als mede-overwinnaar, meent recht te hebben, wordt het zeer snel teleurgesteld. De Verenigde Staten weigeren te Versailles rekening te houden met de beloften, die Engeland en Frankrijk tijdens de oorlog in het geheim aan Italië hebben gedaan om het land er toe aan te zetten partij te kiezen voor de geallieerden.

Meteen wordt Italië een wrokkig, ontevreden land waarvan de nationale trots is gefrustreerd geworden. Het zal dan ook een vlaag van hypernationalisme meemaken, die zal bijdragen tot het politiek fortuin van een socialistisch renegaat, Benito Mussolini. Wanneer hij een kampagne gaat voeren voor een sterk en vooral groter Italië, zal hij spreken naar het hart van een flink gedeelte van de Italiaanse bevolking, vnl. de middenstand.

Bovendien verslechtert, vlak na de oorlog, de ekonomische toestand gevoelig in Italië. Wanneer het sociaal klimaat aanleiding tot woelingen geeft, begint de middenstand te vrezen dat het systeem de moeilijkheden niet zal te boven komen en dat een 'rode' omwenteling voor de deur staat. Teleurgesteld door de bestaande traditionele politieke partijen, te zeer in het bestel vastgeroest, gaat de middenstand, reeds verleid door Mussolini's droom van nationale glorie, in steeds grotere mate tot het fascisme over. Achter de schermen trekken de bezittende klassen, de adel, het groot-grondbezit, de nijverheden, tot de Kerk en de monarchie toe, aan de touwtjes. Zij wijzen de richting aan, de middenstand levert de stoottroepen.

Het komt tot bloedige botsingen met de linkse groeperingen. Mussolini organiseert een terreurregime, tijdens hetwelk Italië een ongelooflijk aantal politieke moorden kent, aanslagen op lokalen van arbeidersorganisaties, brandstichtingen enz. In oktober 1922 neemt Mussolini zonder veel moeilijkheden de macht in handen. Een eerste bewijs is geleverd, dat de kombinatie van sociale en nationale frustraties kan leiden tot de gewelddadige opheffing van de demokratie; dat de leidende standen, wanneer de bestaande sociaal-ekonomische orde wordt bedreigd, liever hun privilegies dan het parlement behouden en zich massief gaan opstellen achter het fascisme. Tegelijkertijd wordt het ook duidelijk, dat de afweermogelijkheden van de arbeidersklasse overschat werden en kordaat optreden, zo nodig begeleid door terreur en bloedvergieten, de arbeidersorganisaties voor voldongen feiten stelt, zonder dat een tegenoffensief waarschijnlijk wordt.

Hetzelfde scenario wordt, in het begin van de jaren dertig, herhaald in een land dat nog veel meer dan Italië onder kompleksen gebukt gaat: Duitsland.

Wanneer de krisis in 1931 in Duitsland uitbreekt, vindt zij er een uiterst geschikte bodem voor de chaos die zij gaat veroorzaken.

Wel heeft het land sedert het Dawes-plan en Locarno een grote voorspoed gekend, maar het bevindt zich onmiddellijk, en haast op elk gebied, in zeer wankelbaar evenwicht.

In de eerste plaats is de Duitse ekonomie, in grote mate wederopgebouwd door een herhaald beroep op het Amerikaans kapitaal, zeer sterk op Wall Street ingesteld. Wanneer deze bron van kredieten, gezien de overweldigende Amerikaanse moeilijkheden, gaat opdrogen, is het duidelijk dat voor Duitsland sombere dagen aanbreken.

Ten tweede blijft het verdrag van Versailles voor de meeste Duitsers een zeer gevoelige plek. De oorlog is nu meer dan tien jaar voorbij en nog is het land niet vrij in zijn doen en laten: het Rijn-gebied is immers blijvend gedemilitariseerd, het Duits leger beperkt tot een minimum aantal vrijwilligers, de Duitse vloot tot symbolische cijfers herleid. Geen duikboten, geen vliegtuigen, geen zwaar geschut. De oorlogsindustrie werd vanzelfsprekend in dezelfde mate tot het uiterste begrensd.

Deze verplichtingen zouden Duitsland minder hard zijn gevallen mochten de geallieerden woord houden. Deze hebben, na Locarno, beloofd zelf te ontwapenen; maar de grote, Internationale Ontwapeningskonferentie wordt reeds sedert jaren voorbereid en zij komt niet bijeen precies omdat de geallieerden niet willen ontwapenen. Duitsland is wel terug opgenomen in het ‘koncertrs’ der naties, maar feitelijk wordt het nog altijd het statuut van een onafhankelijk land geweigerd.

Daarbij komt nog dat de kwestie van Duitsland's schuld aan de oorlog blijft voortetteren precies alsof er geen Locarno ware geweest. De geallieerden hebben te Versailles Duitsland de bekentenis ‘gedikteerd’ dat het alléén verantwoordelijk voor het konflikt was. Wij hebben gezien met welke gevolgen: herstelbetalingen, bezetting van de Roer, inflatie en de ruïne van de Duitse middenstand. Aan hun ‘schuld’ worden de Duitsers trouwens elk jaar weer herinnerd, wanneer de vervaldag van de herstelbetalingen terugkomt.

Het lijdt daaarvoor geen twijfel, dat heel Duitsland de herziening van het verdrag van Versailles niet alleen wenst, maar dat ook het leven van elke Duitse regering hoe langer hoe meer afhangt van de houding die het tegenover het ‘diktaat’ aanneemt. Het resultaat is uiteraard niet zeer gunstig voor het regime. De republiek, die in 1919 officieel werd uitgeroepen, heeft te Versailles moeten aanvaarden wat de geallieerden het wilden geven. Voor uiterst rechts is zij een kind van de nederlaag en zelfs van het verraad; voor uiterst links heeft zij een formele demokratie tot stand gebracht, maar de vroegere overheid aan het gezag gelaten. Zij vindt alleen gehoor bij de gematigden die evenwel, in een zo sterk verscheurd land als Duitsland na de nederlaag, niet alleen minder talrijk zijn dan normaal, maar ook niet bereid zijn de nodige offers te brengen om het zwak regime in leven te houden. De korte geschiedenis van de Duitse republiek is derhalve zeer bewogen geweest. Nog vóór zij officieel tot stand komt is het revolutie in Duitsland; begin 1919 wordt de Spartakus-opstand bloedig onderdrukt. In 1920 komt een poging van uiterst rechts: de Kapp-putsch; zij mislukt dank zij de algemene staking. 1921: weer een putsch, ditmaal van de kommunisten; weer een mislukking. In 1923, tijdens de bezetting van de Roer, mislukte pogingen zowel van rechts als van links. Daarna is een begin van vrede gekomen, met het Dawes-plan en met Locarno. Duitsland heeft, in de voorspoed van de jaren 25-30

zoniet zijn evenwicht dan toch de rust gevonden. De Duitse bevolking schijnt met de republiek vrede te nemen; deze zal alleszins, zolang het bestel in staat is het volk in leven te houden, geen bloedige incidenten van formaat meer meemaken.

Wanneer evenwel de grote Darmstädter und Nationalbank in 1931 faalt en ook in Duitsland de krisis uitbreekt, begint voor de republiek de doodsklok te luiden. Zij zal niet bestand zijn tegen de kombinatie van bestaande nationale frustraties met de gevolgen van de depressie.

Deze neemt inderdaad geweldige afmetingen aan. De ondernemingen sluiten bij duizenden, het aantal werklozen stijgt tot in de miljoenen. In Duitsland, net als elders, stort het kapitalistisch bestel in elkaar. Nochtans zal de toestand niet, zoals in de rijkere, zegevierende landen, aanslepen en langzaam verrotten; in Duitsland wordt hij, gezien de wankele grond waarop het land werd wederopgebouwd, onmiddellijk explosief.

De bezittende klassen zijn de mening toegedaan dat de revolutie, die in 1919 voor de deur stond, een nieuwe en grotere kans dan ooit te voren krijgt. In 1919 hadden zij nog een leger ter be-

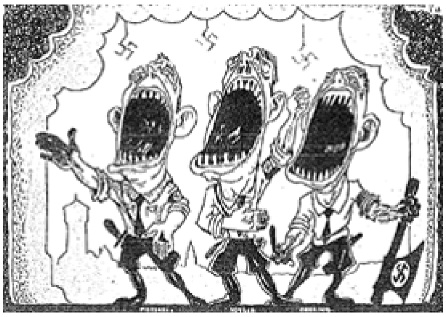

1

2

3

DE RUK NAAR RECHTS

Grotendeels geruïneerd, eerst door de inflatie van 1923, daarna door de depressie, werd een steeds belangrijker gedeelte van de Duitse bevolking, vnl. de middenstand, diep ontgoocheld door het Weimarregime.

Het zou daarom steeds meer de N.S.D.A.P. gaan volgen van Hitler, Goering en Goebbels (1) en deze uiteindelijk aan de macht brengen in 1933. Kort daarop maakte Hitler gebruik van de brand van het

Reichstaggebouw, toegeschreven aan een Nederlander, de kommunistische bouwarbeider Van der Lubbe (2). Hij ontketende tegen al zijn politieke tegenstrevers de ‘bruine’ terreur.
De buitenwereld wist hier weinig of niets van af en zag van het nieuwe Duitse regime alleen maar de grootscheepse monsterbetogingen en massameetings (3).

4

5

6

DE RUK NAAR RECHTS

Het fascisme, waarvan het nationaal-socialisme een variante was, kwam eerst in Italië aan de macht, dank zij een kombinatie van nationale frustraties en ekonomische ontreddering.
Het nieuwe regime in Duitsland zou onmiddellijk trachten steun te vinden bij de Italiaanse dictator, Benito Mussolini. Op foto 4 was het nog de nieuweling die door de Duce werd ontvangen; later, wanneer telkens Hitler's 'coups' bleven slagen en Duitsland zich opnieuw ontwikkelde tot een militaire macht van eerste grootte (5), werden de bordjes verhangen en was het Hitler die wereldnieuws maakte. Het kwam weldra tot een as Rome-Berlijn (6).

schikking om revolutionaire pogingen tekeer te gaan; het vredesverdrag van Versailles heeft het leger zo goed als uitgeschakeld. Bovendien is de arbeidersklasse veel sterker georganiseerd dan zij het na de wapenstilstand was, ook al blijft zij in socialistische en kommunistische frakties verdeeld. Mocht de krisis blijven duren met de intensiteit die zij in 1931 heeft, dan krijgt het bestel geen kans op veel langer leven. De bezittende klassen geloven in de komst van de sociale omwenteling. De middenstand, of wat ervan nog overblijft, wordt verder geruïneerd en, wat misschien het ergste van alles is, met proletarisatie bedreigd. Niettegenstaande de middenstanders de schuld van de krisis toeschrijven aan het heersend systeem, zien zij nog veel minder heil in een kollektivistisch regime. Ook zij geloven in een mogelijke sociale omwenteling.

De leidende standen, de banken, de grote industriële ondernemingen zullen bijgevolg een tegenoffensief gaan voorbereiden; de middenstand zal de troepen leveren.

Zo gebeurt in Duitsland hetzelfde als tien jaar geleden in Italië. Het establishment gaat zwaar investeren in een ‘sterke man’, in de Führer van een uiterst-rechtse Nationaal-Socialistische Duitse Arbeiderspartij, Adolf Hitler. Hitler's programma verleidt de middenstand; het vleit het Duits nationalisme, vindt voor alle Duitse kompleksen de geschikte zondebok: Versailles, de joden, de marxisten en - waarom niet? - het kapitalisme. De kapitalisten financieren Hitler's kampagnes met de hoop dat de Führer de kastanjes uit het vuur zal halen, en menen dat zij, zo de sociale omwenteling kan worden vermeden, aan de touwtjes zullen blijven trekken in de bewaarde bestaande orde.

Zo komt het dat de N.S.D.A.P., die in 1928 in de Reichstag 12 zetels bekleedt, snel begint vooruit te gaan. In 1930 verovert zij 107 zetels; in 1932 230. De 30ste januari 1933 wordt Hitler door de president van de republiek, de grootgrond-bezitter en veldmaarschalk Hindenburg, aangesteld tot rijkskanselier. Drie weken later wordt het Reichstaggebouw in brand gestoken en wordt een zwakzinnige Nederlandse kommunist, Van der Lubben, van het misdrijf beticht. Hitler exploiteert de Rijksdagbrand tot het uiterste en stelt de hele Duitse kommunistische partij verantwoordelijk. Wanneer onmiddellijk hierna, de 5de maart 1933, algemene verkiezingen plaats hebben, behaalt de N.S.D.A.P. 288 zetels. Het nieuw Duits parlement verleent Hitler de 24ste maart 1933 de exklusieve en volledige macht over Duitsland. Het is van meet af aan duidelijk in welke richting de macht voortaan zal worden uitgeoefend.

De enige oppositie van betekenis tegen het imposante konglomeraat van rechts, dat Hitler aan het bewind heeft gebracht, en die het desnoods met geweld had kunnen tekeer gaan, moet komen van de arbeidersbeweging. Deze is in Duitsland, net als in de meeste kapitalistische landen, hopeloos verdeeld. Sedert de oprichting van de kommunistische Derde Internationale, in 1919, zijn de socialistische en kommunistische groepen meestal een apart bestaan gaan leiden; elke groep verwijt de andere dat zij de oorzaak van de verdeeldheid is terwijl de kommunisten de socialisten bovendien verwijten in feite de medeplichtigen van de bourgeoisie te zijn.

Deze verdeeldheid zal beide vleugels van de arbeidersbeweging fataal zijn. Want pas is Hitler aan de macht of een terreurregime begint. De partijen worden ontbonden, evenals de syndikaten, de jeugdbewegingen, de mutualiteiten en koöperatieven. Hun bezit, dat zeer aanzienlijk is en honderden ondernemingen omvat zoals drukkerijen, warenhuizen, bioskopen, bibliotheken, scholen, enz., wordt in beslag genomen, terwijl hun leiders worden gevangen gezet.

Even later wordt alles, zelfs wat niet tot de arbeidersbeweging maar ook niet tot de nationaal-socialistische sfeer behoort, uitgeschakeld.

Diegenen die zich verzetten, worden buiten gevecht gesteld en, zo nodig, afgemaakt. Na enkele maanden is in Duitsland geen spoor meer te vinden van politieke aktiviteit buiten deze van de N.S.D.A.P.

Tegelijkertijd gaat Hitler's regering aan het werk om de Duitse ekonomie terug vlot te krijgen; hij vraagt aan de Rijksdag, die nu volledig in zijn handen is, ‘vier jaar tijd’ om planmatig de scherpste kanten van de krisis weg te krijgen en voornamelijk de werkloosheid te doen verminderen.

Dank zij een reeks ophefmakende maatregelen wordt de Duitse bevolking hoop op de toekomst gegeven. Hitler laat inderdaad de goudstandaard varen. Hij doet Duitsland de wereldekonomie verlaten, zondert het land af van andere ekonomieën en wil de wederopbouw van het land met uit-

sluitend Duitse produktiemogelijkheden tot stand brengen.

Voortaan bestaan voor Duitsland geen deviezenproblemen, geen buitenlandse konkurrentie, geen prijzen meer. Het land zal alles wat het nodig heeft zelf produceren en zal datgene, wat het niet zelf kan voortbrengen, slechts invoeren door ruilhandel of vervangen door kunstmatige 'Ersatz'-produkten.

Onmiddellijk wordt de kringloop, die het kapitalisme elders de ondergang nabij brengt, doorbroken. Want in Duitsland wordt kordaat de deflatiepolitiek, die de produktie steeds meer beperkt, opgegeven. Duitsland gaat integendeel terug aan het werk: openbare werken worden aangevat, de wapenindustrie wordt, eerst in het geheim en weldra in het openbaar, bedacht met zeer omvangrijke bestellingen. Eén voor één komen alle sektoren van het ekonomische leven terug in de omloop. Hitler krijgt daardoor voortdurend meer vat op de Duitse bevolking die de aanpak als de resultaten naar waarde schat.

Maar het zijn niet alleen de ekonomische suksessen van het nieuw regime die Hitler's steeds grotere bijval verklaren: het accent heeft immers in de N.S.D.A.P. steeds op het nationalisme gelegen en op de strijd tegen een regime, dat in de eerste plaats verantwoordelijk werd gesteld voor het verdrag van Versailles. Hitler aan de macht betekent een politiek om Versailles ongedaan te maken, iets waarvoor trouwens een groot deel van de Duitse oppositie niet ongevoelig is. Wat Hitler tijdens de jaren twintig in 'Mein Kampf' had geschreven wordt nu stuk voor stuk uitgevoerd en zo de middelen in 1933 nog ontbreken, is Hitler's doel noch in Duitsland noch in het buitenland onbekend. Van de machtsovername af wordt immers steeds sterker de nadruk gelegd op de noodzakelijke wederopstanding van Duitsland als wereldmacht.

15 / Het Plan van de Arbeid

Enkele bladzijden hiervoor hebben wij België verlaten op het ogenblik van zijn hoogste nood. In konservatieve kringen begon men toen uit te zien naar iemand, die een alternatief had voor de teleurstellende deflatiepolitiek en men meende hem gevonden te hebben in de persoon van Paul van Zeeland.

In socialistische kringen had men de mirakelman op dat ogenblik al bij de hand. Want, wanneer Hitler begin 1933 in Duitsland aan de macht komt, zijn de uren geteld van alle figuren wier aktiviteit het nieuw regime niet bevalt. Zo verdwijnt uit Duitsland een Belgische socialist, Hendrik de Man, hoogleraar in de sociale psychologie aan de universiteit te Frankfurt.

Hendrik de Man was in 1885 te Antwerpen geboren. Hij had vooraleer een universitaire karrière te beginnen, een loopbaan achter de rug in en rond de B.W.P. Hij had bovendien internationale bekendheid verworven als theoretikus van het socialisme en was de auteur van ophefmakende werken zoals 'De Psychologie van het Socialisme' en 'De Socialistische Idee'. Volgens hem was het marxisme op enkele belangrijke punten voorbijgestreefd en moest de arbeidersbeweging hieruit de besluiten halen.

De Man stelde het volgende voorop:

Marx heeft aangevoerd dat het kapitalisme het bezit van de produktiemiddelen zal koncentreren; hieruit volgt dat de wereld in twee kategorieën zal worden verdeeld. Aan de éne kant de bezitters van het kapitaal, een zeer kleine minderheid. Aan de andere kant het proletariaat met honderden miljoenen mensen. Volgens de wetten

van het kapitalisme zal deze geweldige menigte geen deel hebben aan de door haar geproduceerde rijkdommen. Integendeel, volgens de theorie van de ‘Verelendung’ wordt het proletariaat hoe langer

hoe armer. Uiteindelijk, omdat het niets anders kan verliezen dan zijn ketens, valt het de bestaande orde aan; het veegt de weinige kapitalisten weg en vestigt de nieuwe wereld van het socialisme.

Volgens de Man wordt dit tegengesproken door de feiten. Wanneer inderdaad het kapitalisme het bezit van de produktiemiddelen steeds meer koncentreert, vloeit hieruit niet noodzakelijkerwijze de voortschrijdende proletarisatie van de hele wereld voort. Sedert Marx's tijd heeft de landbouw immers opnieuw een zekere stabiliteit gevonden en is, uit het systeem zelf, een nieuwe middenstand opgekomen; hoewel deze tussenklasse slechts in geringe mate deelneemt aan het bezit van de produktiemiddelen en, zeer dikwijls, loondienst verricht, is het verkeerd haar op dezelfde leest te schoeien als het proletariaat, waarmee zij psychologisch geen banden heeft; de nieuwe middenstand voelt zich integendeel veeleer aangetrokken tot de bezittende klasse.

Een tweede argument van de Man betreft de ‘Verelendungstheorie’. Het is immers duidelijk dat de arbeidersklasse in de twintigste eeuw een beter leven lijdt dan in de negentiende. Deze verbeterde omstandigheden verminderen haast noodzakelijkerwijze het klasse-bewustzijn van de arbeiders. De onvermijdelijkheid van de klassenstrijd tussen bezittende en niet-bezittende lagen der bevolking kan bijgevolg niet zonder meer worden aanvaard.

Bovendien stelt de Man vast, dat de arbeidersklasse niet volledig wordt bepaald door het nietbezit, dat zij niet altijd anti-kapitalistische refleksen heeft, maar dat zij terdege gevoelig is voor niet-materiële waarden. Onder deze is de grootste het nationalisme. In momenten van groot belang voor de natie ontstaat, boven en zelfs tegen de klasse-solidariteit van de arbeiders over de gehele wereld, een andere solidariteit, nl. deze met de eigen bezittende klasse. Tijdens de jongste oorlog is dit wel degelijk bewezen geworden: wanneer de regerende klassen de arbeiders hebben opgeroepen de wapens op te nemen, hebben zij de algemene staking niet uitgeroepen, hebben zij niet verbroederd met de proletariërs aan de overzijde van de vuurlijn. Zij hebben vier jaar lang deelgenomen aan het konflikt, zo ijverig als landbouwers, middenstand en bourgeoisie de vijand van het vaderland bekampt en, na de oorlog, nauwelijks rekenschap gevraagd. Nee, de klassenstrijd schijnt niet de motor te zijn van de geschiedenis, die Marx erin had gevonden.

Laten wij, zegt de Man, ons derhalve niet langer meer gebonden voelen door de marxistische doktrine; laten wij ook de marxistische strategie, uiteindelijk gesteund op de onvermijdelijkheid van een gewelddadige revolutie, niet alleen feitelijk, maar ook op het gebied van de principes verlaten.

De B.W.P. is geen revolutionaire partij meer; dat zeggen de feiten. Maar in haar programma, in haar meetings, in de redevoeringen van haar leiders wordt het tegendeel gezegd. De B.W.P. legt nog altijd het aksent op de sociale omwenteling, op de klassenstrijd, op de onteigening van de bezittende klasse, op het kollektief beheer. Zij behoudt met dergelijke taal niet eens de arbeidersklasse, die in ons land ook wegens hun verschillende filosofische overtuiging in socialisten en katholieken uiteenvalt. Zij stoot onvermijdelijk een groot gedeelte van de bevolking van zich af: de oude en nieuwe middenstand, de landbouwers, de kleine burgerij, de vrije beroepen, de onafhankelijken, de hogere kaderleden van de bedrijven. Mocht de arbeidersklasse het toch tot een omwenteling brengen, dan zal zij deze klassen tegen zich zien opstaan; wil zij vreedzaam aan de macht komen binnen het kader van het parlementair systeem

dan moet zij met haar huidige doktrine ook niet rekenen op sympathie buiten haar eigen onmiddellijke sfeer. In beide gevallen blijft de uiteindelijke zege de B.W.P. ontzegd.

Nochtans is de antinomie tussen arbeiders en middenstand noch noodzakelijk, noch onvermijdelijk; beide hebben immers belangen die niet stroken met deze van het groot kapitaal, de banken, de trusts: met één woord, de geldmuur. Het moet dus mogelijk zijn een modus vivendi te vinden tussen beide klassen en een beweging tot stand te brengen die kans op slagen zal hebben, die de absolute meerderheid in het parlement zal veroveren en zodoende gewapend zal zijn om vreedzaam een nieuwe en rechtvaardige samenleving op te bouwen.

Hendrik de Man meent dat de B.W.P. haar strategie aan deze vaststellingen moet aanpassen; zij moet haar uitgesproken klasse-karakter opgeven, het internationalisme vaarwel zeggen en inzake het bezit minder radikale stellingen innemen. De socialistische partij moet, met één woord, een 'nationale' volkspartij worden; zo zij hierin slaagt,

LE FASCISME CRIMINEL EST UNE HONTE POUR L'HUMANITÉ
TRAVAILLEURS PRÉPAREZ-VOUS À LA LUTTE CONTRE CE FLÉAU
HET MOORDEND FASCISME IS EEN SCHANDE VOOR DE MENSCHHEID
ARBEIDERS MAAKT U GEREED TOT DE STRIJD TEGEN DEZE PLAAG

1

STRIJD ZONDER GENADE!

2

3

4

LEVE HET PLAN, GANSCH HET PLAN, NIETS DAN HET PLAN

In Duitsland had het Hitler-regime al zijn tegenstrevers uitgeschakeld en, in de eerste plaats, de arbeidersorganisaties.

In de demokratische landen werd men zich wel van het gevaar bewust (1 en 2) maar kwam het toch niet tot het vormen van één anti-fascistisch front over alle partijverschillen heen. Elke schakering van de openbare opinie bleef afzonderlijk manifesteren (3, 4).

5

6

7

LEVE HET PLAN, GANSCH HET PLAN, NIETS DAN HET PLAN

het generatie-konflikt in de socialistische partij.

De leiding van de Belgische Werklieden Partij was nog altijd, bij het begin van de jaren dertig, in handen van de oude generatie. Eén van de meest vooraanstaande figuren uit het Vlaamse socialisme was Eedje Anseele (5), maar de top-figuur was nog steeds de ‘Patron’, Emile Vandervelde (6).

Andere figuren kwamen evenwel op het voorplan, o.m. de jonge extremist Paul-Henri Spaak. Deze laat, in september 1930, een geweldige indruk na door zijn verdediging van de Italiaanse anarchist Fernando de Rosa, aangeklaagd wegens de ganslag te Brussel op de Italiaanse kroonprins Umberto (7).

8

9

10

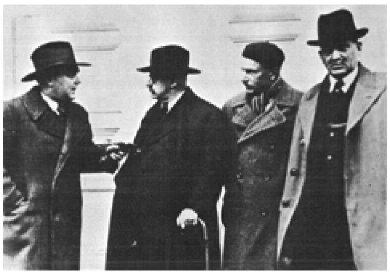

11

LEVE HET PLAN, GANSCH HET PLAN, NIETS DAN HET PLAN

In 1933, na Hitler's machtsovername, keerde de Antwerpse socialist Hendrik de Man, die doceerde aan de universiteit te Frankfurt, naar België terug (8).

Hendrik de Man had het orthodoxe marxisme de rug toegekeerd, opheffmakende werken geschreven als ‘Zur Psychologie des Sozialismus’ (De Psychologie van het Socialisme - Au déla du Marxisme) (9) en werd beschouwd als één der voornaamste socialistische denkers van het ogenblik.

Voor hem was de idee ‘proletariërs aller landen, verenigt U’ voorbijgestreefd. De toekomst lag niet meer uitsluitend bij de arbeidersklasse maar wel in de vereniging van alle lagen van de bevolking die van het kapitalisme te lijden hadden: zowel arbeiders als boeren en middenstanders.

Het internationalisme van Marx en het socialisme dat hij verdedigde werd verlaten voor een socialisme op nationaal vlak; Hendrik de Man pleitte voor een nationale planekonomie en het gebruik van nieuwe ekonomie-instrumenten, teneinde de krisis tegen te gaan (10).

Het Plan van de Arbeid kwam tot stand en werd met geestdrift aanvaard door het Kongres van de B.W.P. (Kerstmis 1933). Het stuitte echter overal elders op tegenstand, zelfs bij de Christen-Democraten. Ook de leidende kringen van de B.W.P., en vnl. de oude garde rond Emile Vandervelde (11), deelden de Man's denkbeelden weinig of niet.

12
LEVE HET PLAN, GANSCH HET PLAN, NIETS DAN HET PLAN
Het Plan wekte, bij de menigte in de socialistische sfeer, zeer grote hoop op verbetering.
Het wilde immers radikaal breken met de deflatiepolitiek van de bestaande regering, een reeks maatregelen doorvoeren die de uitgeputte Belgische ekonomie terug op de been zou helpen en de werkloosheid oplossen.
De manifestaties rond het Plan gaven dan ook aanleiding tot een ongelooflijk enthousiasme en maakten van Hendrik de Man, de vader van het Plan, de redder in de nood. Gedurende enkele tijd ontstond rond hem een mythe, een verering die zelden in socialistische kringen was geëvenaard geworden (12, 13 en 14).

13

DOOR DEFLATIE VERARMIN
MET HET PLAN MEER WELSTAND
HET PLAN VAN DEN ARBEID
HAALT U UIT DEN NOOD
en geeft aan elkeen zijn dagelijksch brood
!

14

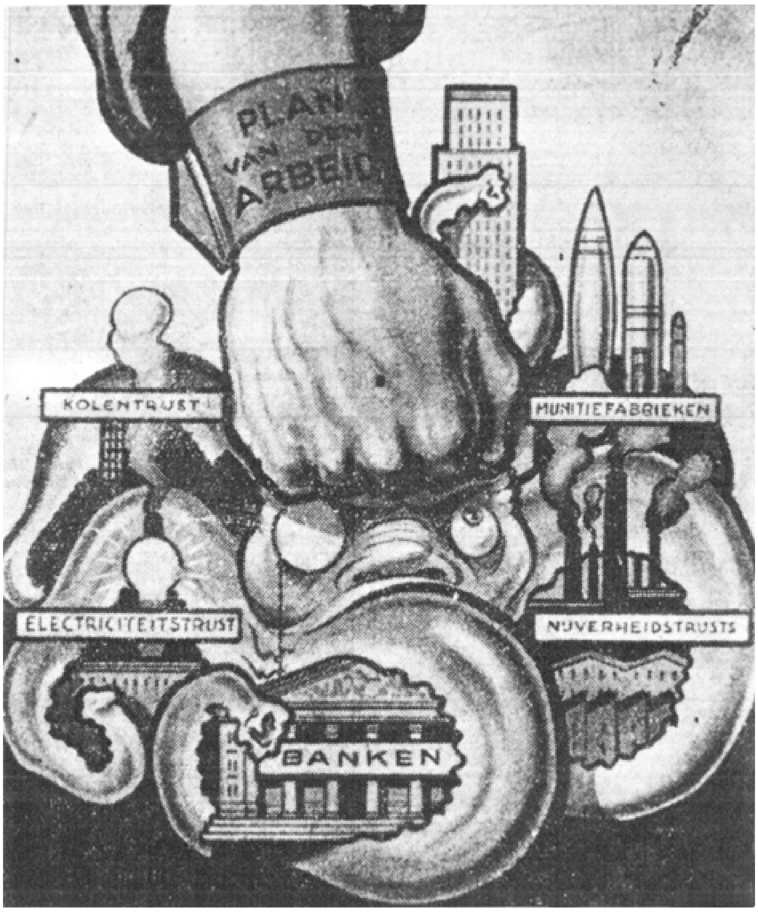
PLAN
VAN DEN
ARBEID
KOLENTRUST
MUNITIEFABRIEKEN
ELECTRICITEITSTRUST
NIJVERHEIDSTRUSTS
BANKEN

15

16

17

LEVE HET PLAN, GANSCH HET PLAN, NIETS DAN HET PLAN

De B.W.P. had, ten tijde van de kampagne voor het Plan van de Arbeid, de slogan vooropgesteld: Leve het Plan, gansch het Plan, niets dan het Plan. Zij stelde dit trouwens als voorwaarde tot deelneming aan een regering.

Wanneer evenwel in 1935 de socialistische partij was toegetreden tot het drieledige kabinet van Zeeland, was de vroegere eis vergeten. Wanneer hij evenwel terug opdook, ter gelegenheid van de verkiezingen van 1936 (15), herinnerden de tegenstrevers de B.W.P. al te graag aan haar vroeger voornemen. (16, 17)

zo zij alle standen en klassen tot zich kan trekken, ligt de toekomst voor haar open.

Het is duidelijk dat deze doktrine indruist tegen de officiële opvattingen van de B.W.P., ook al volgt deze reeds op vele punten een politiek, die haar in het bestaand systeem heeft vastgeankerd. De leiding van de partij, de 'bonzen', dragen de Man niet in het hart. Zij doen weinig moeite om hem te weerhouden, wanneer hij na de oorlog uit België verdwijnt en uitwijkt, eerst naar de Verenigde Staten, dan naar Duitsland. Wanneer evenwel de grote depressie ons land bereikt en blijkt dat de socialistische partij evenmin als de konservatieve groepen ertegen opgewassen is, denkt men terug aan de Man. Emile Vandervelde, die op het einde van zijn leven alle banden met hem zal breken, vraagt hem terug te keren, wanneer in 1932 de dijken het dreigen te begeven en de B.W.P. zelfs bij haar eigen partijleden in de Borinage geen gehoor meer vindt.

De Man krijgt de opdracht de middelen te vinden om de krisis te bestrijden en programma-voorstellen te doen die de B.W.P. opnieuw aansluiting moet geven met de arbeiders die zij verliest.

Wanneer Hitler de macht in Duitsland overneemt en de Man's boeken in het openbaar worden verbrand, komt hij terug naar België. Hij richt er het Bureau voor Sociaal Onderzoek op, 'en marge' van de partij; dit Bureau is het instrument waarmee het Plan van de Arbeid zal worden uitgewerkt.

In feite staat in het Plan het pessimisme van de Man centraal. Het geeft inderdaad de droom op ooit te komen tot een rechtvaardige wereld, waarin het socialistisch gelijkheidsideaal zal worden verwezenlijkt; met het Plan bereikt de B.W.P. wat men nu zou noemen een 'verbruiksleer'. Het Plan beoogt niet de arbeiders dat deel van het nationaal inkomen te geven waarop hun arbeid hen recht geeft; zelfs niet hun aandeel in het nationaal produkt relatief te vergroten. Waar het op aankomt, zegt de Man, is niet de arbeiders een groter stuk geven van de 'koek', maar een nieuwe grotere koek te bakken. Door de produktie, die wegens de krisis op een bijzonder laag peil staat, te verhogen bereikt men uiteindelijk ook een grotere welstand voor hen, die het laatst aan de beurt komen.

Deze optiek maakt het de B.W.P. mogelijk in het systeem te blijven. De traditionele socialistische eisen van onteigening, kollektivisering van alle produktiemiddelen worden door het Plan opgegeven.

Het beperkt zich inderdaad tot een bepaalde kontrole van de sleutelbedrijven en beoogt alleen de nationalisatie van de monopolies. Een gemengde ekonomie moet worden tot stand gebracht, waarin staatsinterventie en privé-initiatief zouden worden verzoend ten voordele van het belang van de gemeenschap.

Het moet mogelijk zijn binnen dit nieuw kader de arbeiders meer dan vroeger te geven zonder iets af te nemen van de andere grote bevolkingsgroepen. Zo zullen uiteindelijk arbeidersklasse en middenstand één grote nationale familie kunnen vormen; het zal de arbeiders beter gaan; de middenstand zal niet meer met proletarisatie noch met sociale revolutie worden bedreigd. Een groot front zal worden gevormd door de gehele bevolking, de kaste van het groot-kapitaal uitgezonderd.

Wat zal deze meerderheid doen wanneer zij, in het kader van de parlementaire demokratie, op vreedzame wijze aan de macht komt?

Zij zal vooral beletten dat het kapitalisme zijn eigen bestaan in het gedrang brengt. Het Plan volgt in grote lijnen de theorieën van de liberale ekonomist J.M. Keynes en schetst een neo-kapitalistische ekonomie, waarin alléén de monopolies worden

genationaliseerd, maar het bezit van de sleutelbedrijven niet aan hun eigenaars wordt ontnomen. Alleen de kontrole van de gemeenschap wordt ingesteld. Het Plan wil een gemengde ekonomie verwezenlijken, waarin de privé-sektor en het privé-bezit blijven bestaan. De staat zal evenwel in dergelijke mate kontroleren en tussenbeide komen, dat de terugkeer naar de anarchie van vóór de krisis onmogelijk wordt gemaakt.

Naast deze elementen voor een politiek op lange termijn stelt het Plan ook onmiddellijke maatregelen voor, eveneens door Keynes geïnspireerd, die de ergste gevolgen van de krisis op korte termijn moeten bestrijden en de Belgische konjunktuur verbeteren.

Het Plan van de arbeid komt tot stand tijdens de tweede helft van 1933; het wordt in de arbeidersbeweging onderzocht, geestdriftig goedgekeurd door de vakverenigingen, maar niet met onverdeelde vreugde door de partijleiding aanvaard. In de partij zelf is het enthoesiasme evenwel zeer groot en het Plan wordt, tijdens het

kerstkongres van de B.W.P. in 1933, eenparig goedgekeurd. De populariteit van Hendrik de Man is zo groot geworden, dat de B.W.P. voor hem de funktie in het leven roept van ondervoorzitter met dezelfde rechten als de ‘patron’, Emile Vandervelde.

Van nu af aan zal de kampagne voor het Plan starten; een vloed van geschriften, een reeks reusachtige betogingen, een geweldige publiciteitsslag begint. Zeer snel wordt het Plan vereenzelvigd met Hendrik de Man, wiens foto op alle muren van het land wordt aangetroffen. Hij is de redder in de nood geworden; dank zij het Plan zullen de Belgen uit de krisis worden bevrijd. Eens op het droge zullen zij dan wel in grote getallen de nieuwe partij, die de B.W.P. aan het worden is, steunen en aan de macht brengen.

Hoe spektakulair de kampagne voor het Plan ook moge gevoerd worden, toch is zij een mislukking. Noch de kristelijke arbeiders, noch de middenstand, oud of nieuw, laten zich overtuigen en het komt niet tot een ‘volkspartij’. Uiteindelijk bereikt het plan alleen diegenen, die er reeds voor gewonnen waren: de socialisten van de B.W.P.

16 / De eerste regering Paul van Zeeland

Reeds herhaalde malen werd verwezen naar de ideeën van de grote liberale Engelse ekonomist, J.M. Keynes, die baanbrekend werk verrichtte, o.m. op het gebied van de konjunktuurpolitiek. Hij is verantwoordelijk voor de instrumenten, waarmee de moderne staten hun delikaat evenwicht kontroleren en in stand houden. Keynes' werk wordt op de vuurproef gesteld tijdens deze jaren, vnl. door de New Deal politiek van Franklin Roosevelt. Terwijl Keynes' theorieën erin slagen de Verenigde Staten zienderogen uit het slop te halen, wordt hij, zij het soms schoorvoetend, in hoe langer hoe ruimer kringen gevolgd; hiertoe behoren ook, benevens Hendrik de Man, de schrandere konservatieve kringen waarvan Paul van Zeeland de spreekbuis is.

Wat wordt er voorgesteld om de krisis te bestrijden?

In de eerste plaats moet de Belgische kredietpolitiek worden herzien, d.w.z. dat de huur van het geld moet worden verminderd en kredietmogelijkheden moeten worden geboden tegen lage rentevoet. Tegelijkertijd moet de staat in werkgelegenheid voorzien door een groots opgevat programma van openbare werken. Ten slotte moet de Belgische uitvoerhandel zuurstof worden ingepompt door de Belgische produkten, zonder dat de Belgische ondernemingen offers worden gevraagd, goedkoper te maken: d.w.z. de Belgische frank moet devalueren. Alle maatregelen samen zullen de geblokkeerde ekonomie bevrijden, de werkhervatting vergemakkelijken, de werkloosheid doen verminderen. Zij zullen elkaar aanvullen en komen versterken.

Het duurt niet lang of het komt tot kontakten tussen van Zeeland en de Man. De socialistische voorman laat de op zichzelf reeds zo beperkte en door het Plan geponeerde struktuurhervormingen vallen. Over de konjunktuurmaatregelen zijn beide personaliteiten het eens. Het enige wat nog te doen blijft is de regering van het ogenblik ten val te brengen. Veel moeilijkheden biedt dit niet. Het kabinet van Georges Theunis, dat de regering van de bankiers wordt genoemd wegens de aanwezigheid in haar schoot van Francqui (Société Générale), Gutt (Groep Lambert) benevens Theunis zelf (Groep Empain), is één van de meest verwenste ministeries geweest die ons land ooit heeft gehad. Het blijft immers, hoe zwaar dit ook op de

bevolking moge wegen, vasthouden aan de deflatiepolitiek. Dit had tot in der eeuwigheid kunnen voortduren, zo precies de konser-

vatieve kringen, die aanvankelijk Theunis steunden, niet stilaan de overtuiging hadden opgedaan, dat van Zeeland's argumenten moesten aanvaard worden.

Een jonge Leuvense ekonomist, professor Baudhuin, wiens konservatieve inzichten een waarborg zijn voor de ernst en de juistheid van zijn diagnose, steekt het vuur aan de lont.

Hij houdt voor een goed uitgekozen echokamer, de Société d'Expansion et d'Etude te Luik, in maart 1935 een toespraak die veel opschudding verwekt. Professor Baudhuin betoogt inderdaad dat het beter gaat; het gaat beter in de Verenigde Staten, in Engeland, in Duitsland; het gaat haast overal beter, behalve in België. De redenen hiervan zijn duidelijk: in de Verenigde Staten en Engeland heeft men de gouddekking van de valuta verminderd en de dollar en het pond sterling zwaar gedevalueerd. Het resultaat hiervan is dat de betrokken landen in het buitenland hun produkten gemakkelijker kwijtgeraken, dat daarom hun uitvoer stijgt, de fabrieken weer openen, de werkloosheid vermindert. Kortom, professor Baudhuin resumeert de konjunktuurvoorstellen van het Plan en de ideeën van de konservatieve kringen waartoe zowel hijzelf als Paul van Zeeland behoren.

Voor België is zijn besluit duidelijk. Onze prijzen liggen gemiddeld 10 à 15 % hoger dan deze in andere landen. Willen wij uit het slop geraken dan moeten onze prijzen drastisch worden verminderd. En er zijn maar twee middelen: ofwel de deflatiepolitiek nog onverbiddelijker toepassen dan totnogtoe en de lonen zodanig verminderen, dat onze prijzen op internationaal konkurrentiepeil komen te liggen, ofwel de Belgische frank devalueren.

Hiermede valt voor het eerst, en bijna officieel, van konservatieve zijde het hoge woord. De toespraak van de Leuvense hoogleraar wordt onmiddellijk overal druk besproken en door de meeste kranten gekopletterd. Onmiddellijk begint, net als in 1926 maar nu tegen een ultra-konservatieve regering, het kapitaal het land te verlaten. De banken kunnen na enkele uren de bevelen van hun klanten niet meer uitvoeren wegens de ongehoorde hoeveelheid orders die in de kantoren toestromen. Wil de regering Theunis de reserves van de Nationale Bank niet volledig uitputten, dan moet zij de kontrole van het deviezenverkeer instellen. Zij heeft de verplichting op zich genomen de Belgische frank te verdedigen en zij wil bijgevolg de verantwoordelijkheid niet nemen van de devaluatie, die onvermijdelijk schijnt. De regering van de bankiers geeft de 19de maart 1935 haar ontslag. Zij wordt opgevolgd door een kabinet, geleid door een andere bankier, Paul van Zeeland, vice-goeverneur van de Nationale Bank. Zijn regering is er een van ‘nationale unie’, waarin ministers zitting hebben uit de drie ‘nationale’ partijen, de katholieke, de socialistische en de liberale. De eerste regering van Zeeland is evenwel geen gewoon kabinet van nationale eendracht, maar een soort ‘comité de salut public’.

Men mag immers niet vergeten, dat op dit ogenblik de nood in het land zo groot is dat kan worden gevreesd voor de instorting van het heel systeem; de extremisten zijn inderdaad sedert enkele tijd in beweging gekomen. De kommunisten gaan vooruit ten koste van de socialisten, terwijl de konservatieve partijen steeds meer de bedreiging gaan vrezen van de rechtse extremistische groepen als het Vlaams Nationaal Verbond en het Verdinaso (die in Vlaanderen de Frontpartij hebben vervangen) en een jonge beweging, Rex, die vooral aanhangers vindt in Wallonië en te Brussel. Willen de traditionele partijen niet plotseling worden gekonfronteerd

met een lawine zoals Duitsland heeft gekend, dan moeten zij snel handelen om op de kortst mogelijke tijd tastbare resultaten te behalen.

Daarom vertrekt de eerste regering van Zeeland met het nodige vuurwerk. Ten eerste wordt zij bijzonder snel gevormd, op nauwelijks een week tijd; ten tweede wordt een aantal nieuwe, jonge tenoren tot minister aangesteld. De gemiddelde leeftijd in het nieuw kabinet is veel lager dan men dit totnogtoe ooit in België heeft beleefd.

De eerste-minister is zich trouwens zo sterk van de zending van zijn kabinet bewust, dat hij de volledige inzet eist van alle meerderheidspartijen. Hij wil niet alleen steunen op een meerderheid in het parlement, hij wil ook de meerderheid hebben in elke van de drie partijen, die tot de regering zijn toegetreden.

De totnogtoe gevolgde ekonomische politiek wordt meteen opgegeven; de Belgische frank wordt met 28 % gedevalueerd. Verder wordt van staatswege een aantal initiatieven genomen, die het begin zijn van wat men later een gemengde ekonomie zal noemen, een kombinatie van privé-initiatief en staatsinterventie. Met de

TER BESTRIJDING DER WERKLOOSHEID
KOOPT
BELGISCHE
PRODUCTEN
NATIONAAL VERBOND DER HANDELS- EN NIJVERHEIDSKAMERS VAN BELGIE
69 HERTOGSTRAAT-BRUSSEL

1

Zaterdag 25 Januari
en volgende dagen
Week der
BELGISCHE
PRODUCTEN
Sinds 1928 zetten wij den strijd voort ten voordeele van de NATIONALE NIJVERHEID door ons in België het eerst op touw gezet,
Deze week bieden wij U in al onze afdeelingen NATIONALE ARTIKELEN aan tegen voordeelige prijzen.
KOOPT BELGISCH in A L'INNOVATION
OM DE WERKLOOSHEID TE BESTRIJDEN
Al de Belgische artikelen tentoongesteld in onze magazijnen en uitstallingen zijn aangeduid bij middel van bijzondere etiketten
Koopt belgisch

2

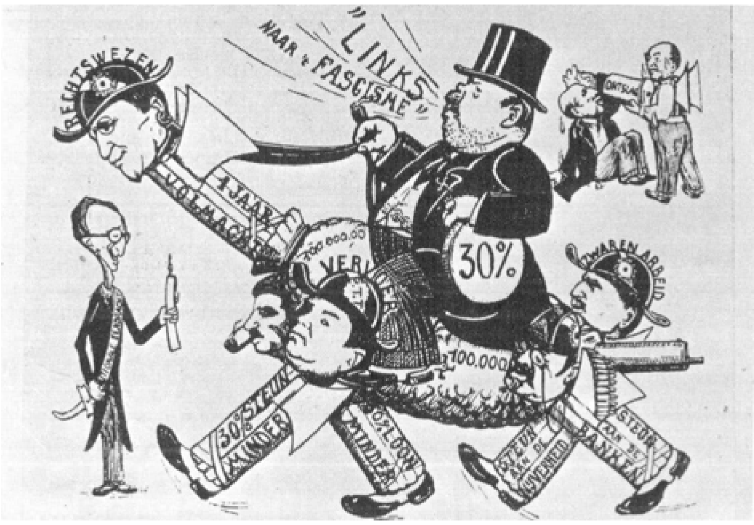

3

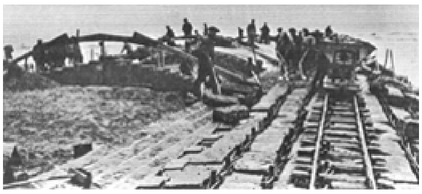

4

5

HET ROER OMGEGOOID

Tijdens de depressie vierde het ekonomisch nationalisme overal hoogtij. Men was immers over de hele wereld barrières gaan oprichten om de invoer van buitenlandse goederen tegen te gaan en de verkoop van nationale produkten te bevorderen.

Deze politiek werd ook in België gevolgd en gesteund door propagandakampagnes: Koopt Belgisch (1 en 2).

Niettegenstaande een scherpe oppositie-politiek van uiterst links (3) ging het steeds beter met de regering Van Zeeland. De werkloosheid liep zienderogen achteruit, mede dank zij een krachtige politiek van openbare werken. De uitrusting van de Belgische kust werd verbeterd (4), de Noord-Zuidverbinding te Brussel terug stevig aangepakt (5).

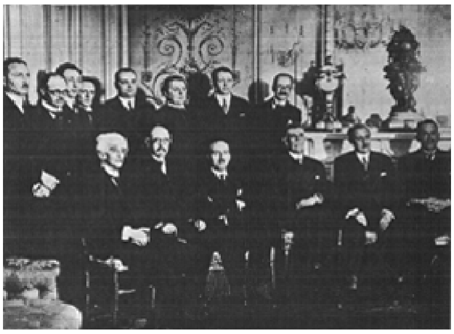

6

7

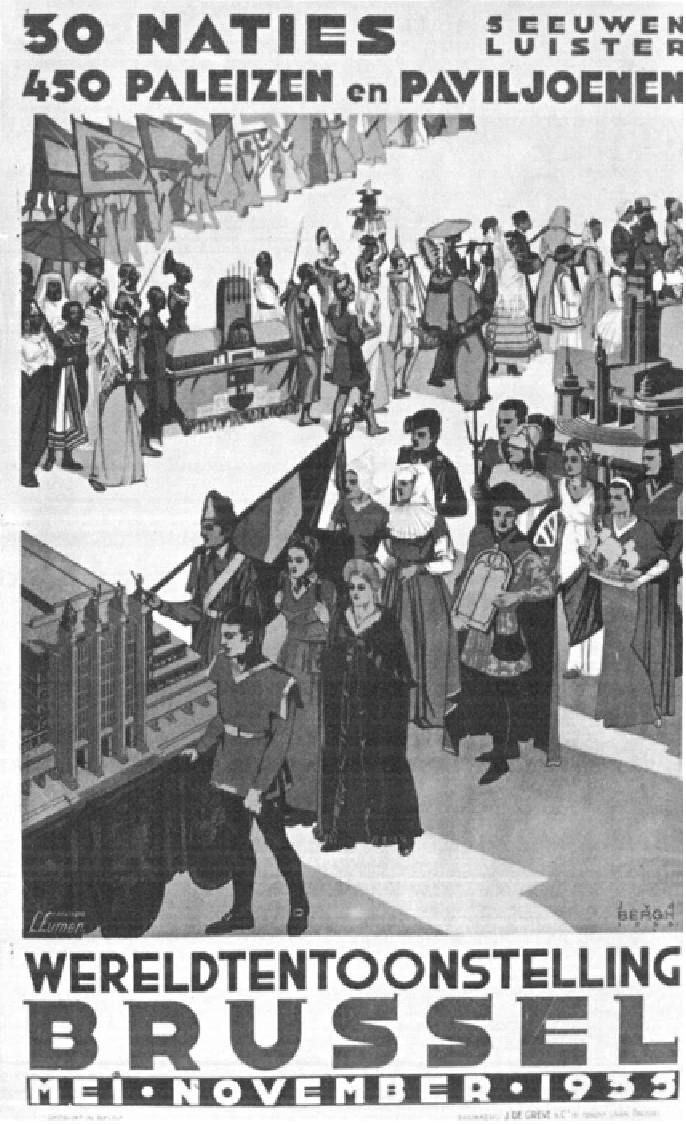

8

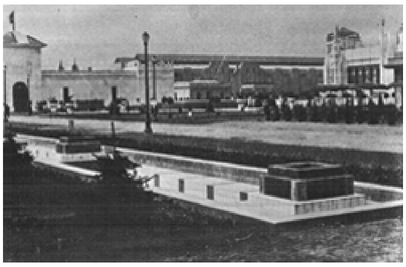

9

HET ROER OMGEGOOID

De Belgische ekonomie was uiteindelijk in dergelijke mate vastgelopen dat alleen uitzonderingsmaatregelen haar nog konden redden. Het werd in vele kringen steeds duidelijker dat men de klassieke ‘verdediging van de frank’ moest opgeven en devalueren.
Om deze operatie tot een goed einde te brengen werd beroep gedaan op de vice-goeverneur van de Nationale Bank, Paul van Zeeland, die op 25 maart 1935 een drieledig koalitie-kabinet samenstelde (6) en onmiddellijk de Belgische frank met 28% devalueerde (7).
De verminderde waarde van onze munt maakte de Belgische produkten aantrekkelijker in het buitenland, deed de export stijgen, lokte bijzonder veel buitenlandse toeristen naar de Wereldtentoonstelling te Brussel (8-9) en oefende onmiddellijk op de tewerkstelling een gunstige invloed uit. Het einde van de krisis was in het zicht.

1

2

3

4

NAAR DE VOORSPOED?

In 1935 wordt de Wereldtentoonstelling te Brussel (1) geopend voor miljoenen bezoekers van diverse pluimage (2). Heel lang zal men nog praten over de buitengewone praal die de meeste landen er hadden tentoongespreid, over het geweldige attraktie-park, over Oud-België, waar het maanden aan één stuk een permanente kermis was geweest...

Het land was vlot gekomen en de tijd scheen aangebroken om weer terug te gaan genieten van het leven (3). Men heeft het ook weer meer op met de mode, die grondig is gaan veranderen in de jaren dertig (4).

5

6

7

8

9

10

11

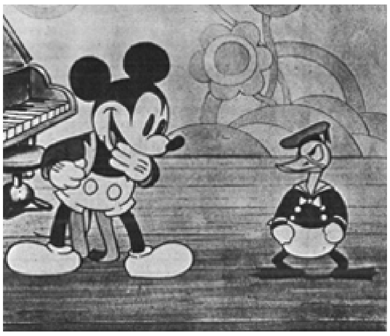
12

13

NAAR DE VOORSPOED?

Eén van de weinige industrieën die tijdens de krisis was blijven draaien was de filmnijverheid. In de jaren dertig bleef zij sterren fabriceren aan de lopende band en verkocht zij aan miljoenen mensen de illusie van een onbezorgd, prettig bestaan. Intussen was bij het filmbeeld ook klank gekomen en hoorde men zowel als men ze zag Marlene Dietrich (5), Constance Bennett (6), Fred Astaire en Ginger Rogers (7), Greta Garbo en Frederic March (8), Jeannette MacDonald en Nelson Eddy (9), Shirley Temple (10), Laurel en Hardy (11), Mickey Mouse en Donald Duck (12) En, ‘last but not least’, de bij ons zo populaire ‘Witte’, Jefke Bruyninckx (13).

14

15

16

17

18

19

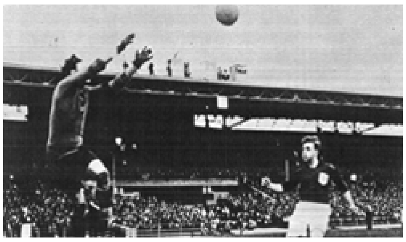

20

NAAR DE VOORSPOED?

Maar ook buiten de bioskoop was er gelegenheid te over van het leven te genieten. Immers, toen werd Karnaval nog gevierd zoals hier, te Genk (14), en was de Meiboomplanting te Brussel nog een feest van belang. Maar 'de' gebeurtenis van de dag was de Ronde van Frankrijk. Deze werd, van 1935 af en tijdens de enkele volgende jaren, bijna een Belgisch onderonsje. Romain Maes (16), Félicien Vervaecke, Sylvère Maes (15) gaven er de toon aan. Wij waren trouwens in deze tijd de wielernatie bij uitstek. 'Poeske' Scherens bleef meer dan 10 jaar lang wereldkampioen snelheid (17) terwijl Karel Kaers (18) en Georges Ronsse (19) op de weg als op de wielerbaan de plak zwaaiden.
Een ander populair feest was de 'derby' van de Lage Landen (20); de voetbalmatchen tussen Nederland en België werden, in ons land, gespeeld in de 'hel van Deurne', het Antwerpse Bosuil-stadion.

eerste regering van Zeeland wordt België eindelijk de twintigste eeuw binnengesleurd.

Aan de devaluatie zal een monetaire en fiskale politiek worden gekoppeld die de demarrage van het bedrijfsleven moet vergemakkelijken. Terwijl dit niet onmiddellijk de werkloosheid, die op dit ogenblik het cijfer van 350.000 heeft bereikt, kan opslorpen, zal de staat grote openbare werken doen uitvoeren.

De regering kent met deze maatregelen een verbluffend snel sukses. Reeds een maand na haar start begint de werkloosheid te dalen. Het is de eerste keer sedert 1931.

Na zes maanden is het duidelijk dat een uitweg gevonden is; het werklozencijfer is in november gedaald tot 143.000 en de Belgische uitvoer is beduidend gestegen. Op één jaar tijd wordt hij verdubbeld.

Bovendien heeft de regering van haar voorganger een verplichting meegekregen die, in de gewijzigde omstandigheden en voornamelijk dank zij de devaluatie van de Belgische frank, als een geschenk in haar schoot valt. De 27ste april 1935 wordt de wereldtentoonstelling te Brussel geopend. De goedkope Belgische frank trekt een onverwacht hoog aantal toeristen naar België. Deze toevloed van buitenlands geld komt, op het gepaste ogenblik, de Belgische ekonomie helpen Op het ekonomisch vlak kan Paul van Zeeland derhalve, na een jaar regering, op een batig saldo bogen. Dat belet niet dat de politieke toestand in het land nog altijd verslechtert.

17 / België naar een ‘rechtse revolutie’?

Het sukses van het experiment van Zeeland heeft uiteenlopende resultaten voor de drie partijen van de meerderheid.

De Liberale Partij, die in vergelijking met de vooroorlogse periode sterk is achteruitgegaan, is van 1919 af een kleine partij geworden. Zij bewaart evenwel een zeer groot evenwicht en behoudt tijdens de verkiezingen, doorheen alle wisselvalligheden, nagenoeg hetzelfde aantal kiezers. Zij schommelt regelmatig rond 15 % van de uitgebrachte stemmen. Zij is evenwel een konservatieve partij van de oude stempel en gaat zeer verdeeld de sprong in het onbekende in, die de regering van Zeeland voor haar betekent; zij zal deelnemen om de schade te beperken die de ‘planisten’ kunnen verrichten. Wij zullen later zien dat zij gelijk heeft gehads en dat zij haar elektorale belangen heeft gevrijwaard.

Sedert de Man mede aan de leiding van de B.W.P. staat gaat het ook de socialisten goed. Er is immers, sedert de mislukking van de ‘progressieve’ regering Poullet-Vandervelde, in de B.W.P.-linkervleugel nieuw leven ontstaan. De extremisten in de socialistische partij, die worden geleid door P.H. Spaak, verwijten de partijleiding, dat zij haar medewerking verleent aan diegenen, die het demokratisch kabinet ten val hebben gebracht en dat zij deelneemt aan het ultra-konservatieve ministerie Jaspar. Maar zelfs wanneer de socialistische ministers uit de regering verdwijnen, wordt de oppositie van de linkervleugel tegen de partijleiding voortgezet. De krisis, en de onmacht van de B.W.P. om een alternatieve politiek uit te werken, versterkt haar invloed nog, hoewel hij nooit zeer omvangrijk is geweest.

Wanneer Hendrik de Man terugkeert zal het Plan van de Arbeid niet alleen de geestdrift opwekken van de socialistische partijmilitanten; het zal ook de minderheid verzoenen met de leiding. Het symbool voor de herstelde eenheid van de B.W.P. is de toetreding van P.H. Spaak tot de regering van Zeeland. Hij wordt minister voor

Vervoer en P.T.T. en neemt zitting aan de zijde van zijn vroegere tegenstrevers in de schaduw van de man,

die hem tot de nieuwe politiek heeft bekeerd: Hendrik de Man.

Hiermede is het lot van de linkse oppositie in de B.W.P. bezegeld. Zij wordt alleen op haar linkervleugel bedreigd door de Kommunistische Partij, die net als zij dingt naar het vertrouwen van de arbeidersklasse. Bijzonder groot is het gevaar niet, want de kommunisten hebben nooit veel sukses gekend in België. Bij het ontstaan van de partij hebben zij geen leiders van formaat gevonden, die van de nieuwe formatie een konkurrent van betekenis hadden kunnen maken voor de B.W.P. Nadien, sedert Stalin aan de macht is gekomen in de Sovjet-Unie en alle kommunistische partijen in het buitenland werden gebruikt als instrumenten van de Russische buitenlandse politiek, snijdt dit haar in België de pas af om de grote massa te bereiken. Het begint de Belgische Kommunistische-Partij pas terug voor de wind te gaan, wanneer de krisis het kapitalistisch bestel in het gedrang brengt. Maar zij zal het leven van de B.W.P. niet werkelijk kunnen bedreigen. In het Belgisch parlement zetelen, in 1935, drie kommunistische volksvertegenwoordigers.

De Liberale Partij en de Belgische Werklieden Partij zitten dus betrekkelijk goed in het zadel en wachten met vertrouwen het oordeel af dat de bevolking straks, bij de wetgevende verkiezingen van de 24ste mei 1936, over hun beleid zal vellen.

De Katholieke Partij is niet zo gelukkig want zij wordt aan alle kanten bedreigd. Zij is immers nooit een partij met een werkelijke eenheid geweest. Teveel uiteenlopende belangen moeten worden verzoend door de gemeenschappelijke wijsgerige overtuiging, opdat niet herhaaldelijk spanningen ontstaan tussen de konservatieve en christen-democratische vleugels van de Katholieke Partij, tussen de Franstalige en Vlaamse frakties. De wil om de eenheid van de partij te bewaren legt de leiding de verplichting op een politiek van kompromissen te volgen, wat uiteraard een gedeelte van de katholieke bevolking weinig aantrekt.

Wanneer het regime niet in staat blijkt een oplossing te vinden voor belangrijke problemen, groeien in de katholieke kringen groeperingen, die de Katholieke Partij op haar rechterflank gaan bedreigen.

Het zijn de extremistische formaties van het Vlaams-Nationaal Verbond en het Verdinaso in Vlaanderen, Rex te Brussel en in Wallonië.

Het V.N.V. en het Verdinaso zijn gegroeid uit de Frontpartij die, na de oorlog, de radikaalste elementen in de Vlaamse Beweging groepeerde. Nochtans ontstaat in deze partij betrekkelijk snel onenigheid betreffende de strategie en zelfs de finaliteit van de Vlaamse strijd. Uiteindelijk staan, na de Bormsverkiezingen van 1928 en de wetgevende verkiezingen van 1929, twee groepen in de Frontpartij tegenover elkaar: de Unionisten, die de toekomst van Vlaanderen zien binnen het kader van de Belgische staat; de Jong-Vlamingen die geen heil verwachten van België, noch als eenheidsstaat, noch als federale staat.

De tegenstellingen in het Vlaams-Nationalistisch kamp blijven evenwel niet beperkt tot de houding die wordt aangenomen tegenover de Belgische staat. De beweging wordt ook verdeeld door twisten aangaande de godsdienst, de demokratie, het socialisme en het kapitalisme. Het is wel eigenaardig dat, wanneer het sukses groeit en de Vlaams-Nationalisten ook in het parlement sterker worden, het slecht begint te gaan met de partij en de diskussies uitgroeien tot verdeeldheid en zelfs vijandschap. Na 1930 komen inderdaad alle problemen naar voor die een rol zullen spelen in de latere organisatie van het Vlaams-Nationalisme.

Om te beginnen de godsdienst. De Frontpartij was geen uitgesproken konfessionele partij en had een betrekkelijk belangrijke niet-gelovige minderheid; na 1930 worden evenwel de tegenstellingen tussen gelovige en niet-gelovige nationalisten zo groot, dat de vrijdenkende minderheid de formatie verlaat. De meesten gaan de Vlaamsgezinde vleugel van de traditionele partijen versterken. Een symbool van deze evolutie is Herman Vos; deze oud-aktivist, een van de leiders van de Frontpartij en lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, verlaat de Frontpartij in 1932 en gaat over naar de Belgische Werklieden Partij.

Het radikaal Vlaams-Nationalisme kent evenwel nog andere twisten dan deze betreffende de godsdienst. Men woont de geleidelijke vorming bij van verscheidene kernen, die elk op hun manier het tijdsgebeuren interpreteren en aanleunen bij de politieke doktrines, die rechts in de mode zijn: korporatisme, maurassisme, enz. Het duurt niet lang of het komt tot verschillende formaties die, althans aanvankelijk, enkel een anti-Belgische ge-

zindheid gemeen hebben maar voor het overige ver uit elkaar zijn gegroeid.

Het Vlaams-Nationaal Verbond, dat in 1933 wordt opgericht op de ruïnes van de Frontpartij, wordt geleid door Staf De Clercq. De nieuwe partij beoogt de vereniging van Vlaanderen met Nederland maar bewandelt de wettelijke, parlementaire weg. Het V.N.V., dat zich op het filosofisch vlak in de katholieke sfeer beweegt, wordt in de loop van de jaren een geducht konkurrent voor de Katholieke Partij in het Vlaamse land. De kardinaal-aartsbisschop van Mechelen, het hoogst religieus gezag in het land, zal trouwens herhaalde malen moeten optreden bij de Vlaamse gelovigen tegen het V.N.V. en ten voordele van de Katholieke Partij. Dat dit niet altijd zal baten bewijzen de cijfers van de Vlaams-Nationalistische vooruitgang in het parlement: 1932, 8 volksvertegenwoordigers, 1936, 16, 1939, 17.

Op andere gebieden dan deze van de Vlaamse kwestie, en o.m. op het sociaal en ekonomisch vlak, heeft het V.N.V. geen scherp afgelijnde doktrine. Anti-Belgisch in essentie en wel wetend dat, in het Belgisch parlementair kader, geen oplossing kan gevonden worden voor veel maatschappelijke problemen, zoekt het zijn heil elders. Mettertijd, en vooral wanneer tijdens de krisis de parlementaire demokratie machteloos blijkt, wordt deze anti-parlementaire neiging sterker en dient het V.N.V. zich steeds meer aan als een rechtse formatie met autoritaire beginselen. Het V.N.V. heeft op haar rechtervleugel een sterke konkurrent in het Verdinaso. Deze formatie is eveneens ontstaan uit de Frontpartij en werd, in 1931, gesticht door Joris van Severen. De oprichting van het Verdinaso is trouwens typisch voor de tegenstellingen in de Vlaamse beweging van deze tijd. De vereniging 'over-alle-filosofische-verschillen-heen' in de Frontpartij beperkte teveel het aktieveld van de katholieke West-Vlaming van Severen. Hij verlaat uiteindelijk de Frontpartij en wil van het Verdinaso de motor maken van een katholieke, groot-Nederlandse beweging. Vlaanderen en Nederland moeten onder één gezag worden gebracht, dat zal worden uitgeoefend in de zin van de rooms-katholieke maatschappijleer. Joris van Severen negeert de klassenstrijd en ook de organisatie van de onderscheiden klassen in partijen. De staat, die zal worden gesticht door de eenheidspartij, zal de samenwerking van de klassen op korporatieve basis organiseren.

Het Verdinaso is konsekwenter met zichzelf dan het V.N.V.; sterk beïnvloed door Mussolini en Maurras houdt van Severen zijn beweging buiten het parlement en ziet de toekomst slechts verwezenlijkt door een gewelddadige machtsovername. Van het begin af geeft hij het Verdinaso een quasi-militair cachet: uit de Dietse Militanten Orde, de militie van het Verdinaso, zal een leger moeten groeien om Dietsland, gevormd uit Vlaanderen en Nederland, tot stand te brengen.

Joris van Severen is later gedeeltelijk op deze ideeën teruggekomen, door ook Wallonië en derhalve heel België, in de vereniging met Nederland te betrekken. Ook de invloed van het fascisme, zo het tot het einde toe is blijven doorwerken, heeft van Severen nooit geleid tot het nationaal-socialisme.

Het is moeilijk de invloed te schatten die het Verdinaso heeft uitgeoefend in Vlaanderen, vermits het weigerde deel te nemen aan de parlementaire verkiezingen. Het staat evenwel buiten kijf dat het een bedreiging is geweest op de rechterflank van het V.N.V. In principe meer gematigd werd het door het Verdinaso aangespoord en ging mettertijd in rechtse en autoritaire zin evolueren.

Beide formaties zullen gedijen tot de tweede wereldoorlog begint; hun groei hebben zij voor een goed gedeelte te danken aan de anti-Vlaamse tendenzen in België als aan de teloorgang van de Belgische parlementaire demokratie.

De tegenstand, die de Vlaamse universiteit te Gent en ook de taalwetgeving van 1932 in het parlement hebben ontmoet, ging uit van groepen die met de nieuwe toestand geen vrede nemen. Dit zal steeds duidelijker blijken wanneer de goedgekeurde wetten moeten worden uitgevoerd; waar het kan zullen zij gedeeltelijk worden toegepast, of slecht, of helemaal niet. Wanneer men andere taalgrieven in het parlement wil regelen, o.m. betreffende de rechtspleging of het leger, wordt alles door de anti-Vlaamse parlementairen in het werk gesteld om deze aangelegenheden te doen aanslepen. Wat de amnestie voor de aktivivisten betreft, zij is niet eens in het vooruitzicht gesteld. De Vlaamse opinie heeft redenen om niet tevreden te zijn met de parlementaire demokratie. Wanneer de grote depressie uitbreekt en ook op sociaal en ekonomisch gebied de parlementaire onmacht blijkt, wordt de anti-demokratische franje van de Vlaamse opinie versterkt. Dit zal spoe-

1

2

3

4

5

6

7

HET VLAAMS ONGEDULD

In 1932 bevorderen twee belangrijke wetten de taalgelijkheid in onderwijs en administratie. Maar de wetgeving wordt slecht toegepast. Daarom gaat Grammens (1) met zijn Raad van de Daad aan het schilderen. Waar de taalregeling niet wordt nageleefd komen verf en borstel te pas (2).
Een andere reden tot ontevredenheid is het geheim Frans-Belgisch Militair Akkoord (3). Men betoogt ook, en niet minder hevig, voor de amnestie van de aktivisten. Het begin is bescheiden, als hier op foto 4 te Mechelen; later komt het tot grandioze demonstraties zoals deze van 1937, wanneer meer dan 100.000 Vlamingen te Brussel betogen.
Het Vlaams ongeduld zal tijdens de tussenoorlogse periode in stijgende lijn gaan en steeds heftiger worden geformuleerd bij grote manifestaties als het Vlaams-Nationaal Zangfeest (5) en de IJzerbedevaarten (6), waar vele duizenden komen luisteren naar het 'Vlaams-Nationaal Geweten', prof. Fr. Daels (7).

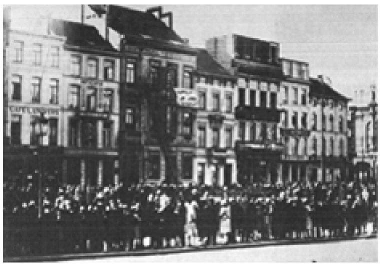

8

9

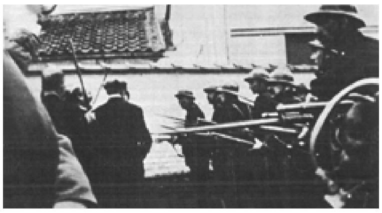

10

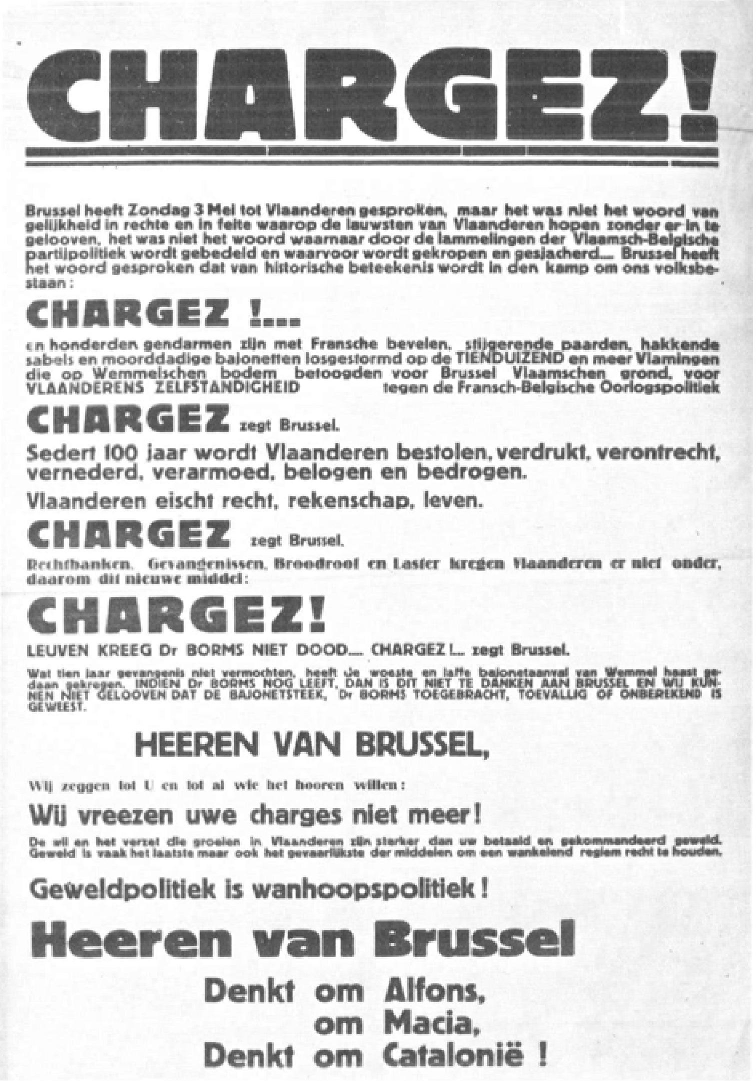

CHARGEZ!

Brussel heeft Zondag 3 Mei tot Vlaanderen gesproken, maar het was niet het woord van gelijkheid in rechte en in feite waarop de lauwsten van Vlaanderen hopen zonder er in te gelooven, het was niet het woord waarnaar door de lammelingen der Vlaamsch-Belgische partijpolitiek wordt gebedeld en waarvoor wordt gekropen en gesjacherd.... Brussel heeft het woord gesproken dat van historische beteekenis wordt in den kamp om ons volksbestaan:

CHARGEZ !....

en honderden gendarmen zijn met Fransche bevelen, stijgerende paarden, hakkende sabels en moorddadige bajonetten losgestormd op de TIENDUIZEND en meer Vlamingen die op Wemmelschen bodem betoogden voor Brussel Vlaamschen grond, voor VLAANDERENS ZELFSTANDIGHEID tegen de Fransch-Belgische Oorlogspolitiek

CHARGEZ zegt Brussel.

Sedert 100 jaar wordt Vlaanderen bestolen, verdrukt, verontrecht, vernederd, verarmoed, belogen en bedrogen.

Vlaanderen eischt recht, rekenschap, leven.

CHARGEZ zegt Brussel.

Rechtbanken, Gevangenissen, Broodroof en Laster kregen Vlaanderen er niet onder, daarom dit nieuwe middel:

CHARGEZ!

LEUVEN KREEG Dr BORMS NIET DOOD.... CHARGEZ !... zegt Brussel.

Wat tien jaar gevangenis niet vermochten, heeft de woeste en laffe bajonetaanval van Wemmel haast gedaan gekregen. INDIEN Dr BORMS NOG LEEFT, DAN IS DIT NIET TE DANKEN AAN BRUSSEL EN WIJ KUNNEN NIET GELOOVEN DAT DE BAJONETSTEEK, Dr BORMS TOEGEBRACHT, TOEVALLIG OF ONBEREKEND IS GEWEEST.

HEEREN VAN BRUSSEL,

Wij zeggen tot U en tot al wie het hooren willen:

Wij vreezen uwe charges niet meer!

De wil en het verzet die groeien in Vlaanderen zijn sterker dan uw betaald en gekommandeerd geweld. Geweld is vaak het laatste maar ook het gevaarlijkste der middelen om een wankelend regiem recht te houden.

Geweldpolitiek is wanhoopspolitiek!

Heeren van Brussel

Denkt om Alfons,
om Macia,
Denkt om Catalonië !

11

12

13

HET VLAAMS ONGEDULD

Ongeduldig Vlaanderen wordt sterk anti-Belgisch. Wanneer Koningin Elisabeth een vertoning bijwoont van de Antwerpse Opera, hangt in het Vlaams-Nationaal lokaal Malpertuis, een spandoek uit met het opschrift: 'geen Recht, geen Land, geen Vorst'. (8), Het komt evenwel tot ergere incidenten. Dikwijls worden Vlaams-Nationale bijeenkomsten door de Rijkswacht uit elkaar gesabeld (9). De landdag van het V.N.V. te Wemmel lokt charges uit met de bajonet op het geweer (10), waarbij Dr. Borms wordt gewond (11).
Wanneer de zeer Belgisch-voelende 'Fraternellen' van oudstrijders te Antwerpen komen betogen tegen de amnestie, worden zij uitgejouwd en met rotte eieren bekogeld. Meer wordt hen alleen door tussenkomst van de politie bespaard (12).
In deze tijd zingt de 'Kempische Bard', Gustje Peelaerts, op alle nationalistische manifestaties anti-Belgische liedjes en verkoopt hij zijn 'portret' (13).

14

15

16

HET VLAAMS ONGEDULD

Bij het begin van de jaren dertig ontstaat onenigheid in het Vlaams-Nationalistische kamp. Joris van Severen (15) verlaat de Frontpartij in 1931 en sticht, met de dichter Wies Moens (15), het Verbond der Dietse Nationaal-Solidaristen. Het Verdinaso is katholiek, groot-Nederlands en anti-parlementair. Het leunt aan bij het mussoliniaanse fascisme en wil esen korporatieve staat.

De Frontpartij zelf krijgt het aan de stok met de Kerk. Wanneer in 1932 de algemene verkiezingen worden gehouden worden alle katholieken aangemaand te stemmen voor de Katholieke Partij; het Front lijdt een zware nederlaag. De kloof die reeds vroeger was ontstaan tussen de gelovige en niet-gelovige Vlaams-Nationalisten verbreedt en de niet-gelovigen verlaten de partij. Wat overblijft wordt, in 1933, verenigd in het Vlaams-Nationaal Verbond (V.N.V.) met als leider Staf De Clercq (1). Het V.N.V. heeft geen duidelijke maatschappelijke doktrine en weinig inwendige eenheid; toch zal het blijven groeien. De Landdagen kennen steeds meer bijval (17); het brengt uiteindelijk ook een militie op de been (18). In 1939 is het V.N.V. sterker dan ooit en heeft het 17 vertegenwoordigers in

de Kamer. Borms (19), vrij sedert 1929, speelt geen grote rol in de beweging; hij is een symbool maar laat het beleid aan anderen over.

17

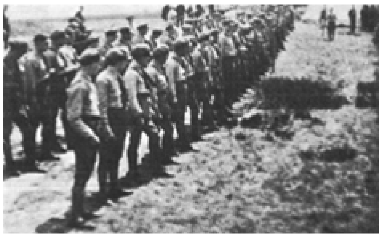

18

19

dig officieel worden bevestigd bij de wetgevende verkiezingen, die voor de deur staan, in mei 1936. Eerste-minister van Zeeland voelt wel, dat de Katholieke Partij voor verrassingen staat in het Vlaamse land; toch zijn het voornamelijk Brussel en Wallonië die hem zorgen baren. Het is inderdaad vooral in het Franstalige gedeelte van het land dat op zeer snelle wijze de invloed stijgt van een zeer recente beweging: Rex.

Rex is geboren uit de Katholieke Aktie, die in universitaire kringen zeer sterk in anti-demokratische richting evolueert. Vele katholieke universitairen zijn de oorlog niet vergeten; zij schrijven hem toe aan het kapitalistisch imperialisme van alle grote mogendheden, ook van de zgn. demokratische staten: Groot-Brittannië, Frankrijk, de Verenigde Staten. In België is de politieke expressie van hetzelfde kapitalisme de parlementaire demokratie; daarom wordt de universitaire katholieke jeugd in grote getale anti-parlementair.

Zij kan niet worden opgevangen door de socialistische beweging. Deze is in principe vrijzinnig en, gezien het filosofisch klimaat van het land, anti-klerikaal; zij is voorts deel gaan uitmaken van het bestel en trekt de katholieke studenten weinig of niet aan. Verder steunt zij nog altijd, zij het in woorden, op de doktrine van de klassenstrijd, wat een intieme verhouding met de begoede standen, waartoe de katholieke universitairen meestal behoren, uitsluit.

Hieruit volgt dat, voor zover het niet wordt gekanaliseerd door de Katholieke Partij, een gedeelte van de Franstalige studenten wordt bekoord door Mussolini en Maurras. Het is in dit geestelijk klimaat dat bij het begin der jaren dertig rond de Leuvense universiteit een beweging ontstaat, geleid door een jong publicist en redenaar: Léon Degrelle.

Rex, naar de naam van het uitgeversbedrijf van Degrelle, kent zeer snel sukses bij de middenstand te Brussel en in Wallonië; in Vlaanderen ook bij dat gedeelte van de middenstand, dat niet voor het Vlaams-Nationalisme was gewonnen. De redenen van dit sukses liggen voor de hand. Het systeem, dat de middenstand een zekere welstand heeft bezorgd, is niet in staat de huidige met de krisis gepaard gaande problemen op te lossen; zo op grote schaal sociale moeilijkheden ontstaan, zo de arbeidersklasse tegen het regime opstaat, zal dit systeem even onmachtig blijken. De middenstand, die met de dag voor grotere moeilijkheden staat, vreest de toekomst; zijn ekonomische onafhankelijkheid en de veiligheid van zijn bezit zijn in gevaar. Hij kijkt dan ook uit naar iets of iemand teneinde bescherming te vinden, mochten de sociale dijken breken.

Nochtans is de middenstand verre van ingenomen met het kapitalisme. De steeds voortschrijdende koncentratie van macht in de handen van de grote maatschappijen bedreigt evenzeer als het socialisme zijn ekonomische onafhankelijkheid. Hij staat of voelt zich dus tussen twee vuren en zoekt een andere mogelijkheid, een behoudsgezinde beweging, die hem tegelijk zal beschermen tegen het socialisme en tegen het kapitalisme.

Deze fundamentele houding wordt versterkt wanneer een hele reeks schandalen aan het licht komt, waarbij vooraanstaande figuren uit alle partijen betrokken zijn. De hele Belgische bevolking heeft reeds niet veel achting voor het zwak parlementair regime; wanneer blijkt dat bekende politici uit hun ambt in parlement en regering

grote persoonlijke voordelen hebben gehaald, dat zij hun invloed hebben aangewend ten voordele van maatschappijen, die hen daarvoor rijkelijk vergoeden, valt het beetje eerbied dat men nog opbracht voor 's lands instellingen helemaal weg. Tijdens deze jaren weet het publiek, dat het heel Belgisch parlementair systeem tot in de wortels korrupt is.

Deze toestand komt onvermijdelijk ten goede aan de oppositie. Ten slotte gaat de werkelijke invloed in het land uit van de regering en de meerderheidspartijen die haar steunen; het is dan ook in de rangen van deze laatsten dat men de meeste zwarte schapen aantreft.

De gewezen minister Paul Crockaert heeft reeds enkele politiek-financiële schandalen aan het licht gebracht. Maar het is Degrelles blad Rex dat van de zeer grote korruptie van de politieke wereld een kampagne-thema maakt en een heftige aktie ontketent tegen de ‘banksters’ en ‘les pourris’. Elke week publiceert hij, in 1935 en 1936, onder de gekopletterde slogan ‘J'accuse’ en over de hele frontpagina van Rex een vlammend hoofdartikel betreffende het schandaal van het ogenblik. Maar Degrelle gaat verder: wanneer de verkiezingen van mei 1936 in aantocht zijn, maakt hij van Rex een politieke partij. De perskampagne wordt verkiezingsstrijd, gevoerd met grote middelen en uitzonderlijk spektakel.

De nieuwe partij heeft evenwel weinig belangstelling voor de Vlaamse problemen; zij zal haar aanhangers derhalve hoofdzakelijk te Brussel en in Wallonië vinden.

Dat is slechts een magere troost voor Paul van Zeeland; de Katholieke Partij heeft nu over het hele land jonge, dynamische challengers gekregen: Rex aan de Franstalige, het V.N.V. aan de Vlaamse kant. Het is duidelijk dat zij, niettegenstaande de suksessen van de regering op het sociaal-ekonomisch vlak, bij de eerstvolgende verkiezingen met grote verliezen wordt bedreigd.

Een andere bron van zorgen, die niet kan nalaten ook het politiek leven in ons land te beïnvloeden, is de toestand in Frankrijk. Dit land staat aan de vooravond van belangrijke gebeurtenissen. Ook hier zijn verkiezingen uitgeschreven die einde april en begin mei 1936 zullen plaats hebben; het is niet uitgesloten dat het Volksfront, een verbond tussen socialisten, kommunisten en radikaal-socialisten, de overwinning behaalt. De omwenteling, die dit op het sociale plan kan meebrengen is niet te overzien en zal, mocht zij plaats hebben, ook onvermijdelijk ons land bereiken.

Men volgt dus in België, zoals trouwens in heel Europa, met bijzonder veel interesse en in vele kringen ook met angst, de evolutie van de Franse politieke toestand.

18 / Het Volksfront

Frankrijk leeft sedert jaren in een politieke chaos, die sedert het uitbreken van de ekonomische krisis er niet op verbeterd is.

De Franse tegenstellingen zijn inderdaad zo groot, en geven aanleiding tot dergelijke voortdurende herrie, hetzij op het politiek hetzij het sociaal vlak, dat niemand, ook niet de bezittende klassen, nog vrede neemt met het systeem.

De redenen van deze toestand zijn zo talrijk als verscheiden.

Laten wij beginnen met de sociale elementen. Het land wordt beheerst door een hoge burgerij, die de meest konservatieve is van de gehele kapitalistische wereld. Maar Frankrijk heeft de trein van de moderne industrialisatie gemist en krijgt steeds meer achterstand op de buurlanden, zelfs op het verslagen maar sterk en modern uitgerust Duitsland. De hoge bourgeoisie van Frankrijk zal het niet wagen de strijd met de andere industriële mogendheden te voeren en hoge risiko's te nemen in de vorm van uitgebreide investeringen; zij teert liever op de rijkdom, die zij in het verleden heeft verworven. Dit is niet onbegrijpelijk, want er liggen enorme goudvoorraden in de Banque de France; Frankrijk is, met de Verenigde Staten, de bankier van de hele wereld. In tijden van voorspoed, wanneer ieder land zijn produktie-apparaat uitbreidt, leent Frankrijk geld uit aan het buitenland; het Frans kapitalisme beperkt zich tot deze funktie en laat haar eigen industrie rusten en - hoeft het gezegd - met de dag achteruitgaan.

Deze weinig moedige houding vindt men ook terug op het fiskaal vlak. Een goed voorbeeld hiervan is het lot dat de regering Herriot in de jaren twintig is te beurt gevallen. Want Frankrijk heeft net als België, een ‘progressieve’ regering gekend en een ‘zwarte maandag’. Een jaar vóór het experiment Poullet-Vandervelde hebben de Franse geldmachten de ‘linkse’ Cartelregering van Edouard Herriot gekelderd. Dezelfde oorzaken, dezelfde gevolgen: verhoogde belastingen op de grote vermogens - kapitaalsvlucht - val van de frank - val van de regering.

Wanneer, wegens de ekonomisdhe krisis, ook in Frankrijk de zaken slechter beginnen te gaan, weet het Frans establishment dat grote moeilijkheden op til zijn; het is duidelijk dat de ellendige sociale toestand van de bezits-elite offers zal vergen, die zij niet bereid is te brengen. Zij verwacht

derhalve spanningen, sociale woelingen die alleen maar kunnen worden overwonnen door een sterk en kordaat regime; zij koestert betreffende de Derde Republiek weinig of geen illusies.

Trouwens, de weinige sympathie die de Franse leidende standen ooit voor de Republiek hebben opgebracht is, sedert Versailles, teloor gegaan. Zij zijn inderdaad de mening toegedaan dat, zo Frankrijk de oorlog heeft gewonnen, het de vrede nagenoeg volledig heeft verloren; zij verwijten het regime voornamelijk Duitsland, een geducht konkurrent op ekonomisch als op politiek gebied, er niet definitief onder te hebben gekregen. En vermits Duitsland nu zienderogen vooruitgaat, dat het op weg is terug een wereldmogendheid te worden, vinden zij de Derde Republiek veel te zwak opdat deze nog zou kunnen dienen als bolwerk ter verdediging van hun belangen, zowel op buitenlands als op binnenlands vlak.

Ook de Franse middenstand draagt het regime niet in zijn hart; hij stelt het verantwoordelijk voor de ogenschijnlijk onafwendbare erosie van de Franse frank en de teloorgang van de ‘rente’ die voor zovele kleine burgers bijna een reden van bestaan was geworden. Wanneer de krisis deze achteruitgang van het Frans ekonomisch leven nog gaat versnellen, begint het ook in deze lagen van de bevolking te gisten. Zij kunnen eventueel, net als in Duitsland en Italië is gebeurd, door de leidende klassen worden gebruikt als maneuvermassa tegen de arbeidersklasse, waarvan de klachten gaan stijgen naarmate de krisis voortschrijdt. Het ogenblik om in deze zin op te treden schijnt trouwens gunstiger dan ooit. Want als nooit tevoren zijn de Franse arbeiders zo verdeeld en zo zwak als nu bij het begin van de jaren dertig. Sedert de mislukte grote stakingen van 1920 is de macht van de Franse arbeidersbeweging zeer sterk gedaald. Ongeveer 90% van de arbeidersbevolking blijft buiten elke politieke of syndikale organisatie. Het resterend, georganiseerd gedeelte wordt uiteengereten door de vete die is gerezen tussen socialisten en kommunisten. Sedert het kongres van Tours einde 1920 is de vroegere socialistische partij van Jean Jaurès in twee kampen verdeeld, die elkaar haten en voortdurend bestrijden.

Socialisten en kommunisten dragen evenwel het parlementair regime, dat het meest reaktionair sociaal bestel in West-Europa dekt, ook niet in hun hart; het ogenblik schijnt dus goed gekozen om een aanval in regel te doen op de Franse instellingen en deze, zo mogelijk, omver te werpen en te vervangen door een ander regime.

Bovendien is Frankrijk het land bij uitstek geworden van financiële drijverijen die, wanneer het misloopt, onvermijdelijk worden verbonden met de namen van vooraanstaande politici. Zo wordt in 1928 de vroegere Franse minister voor Justitie, Klotz, die mede het verdrag van Versailles heeft ondertekend, wegens korruptie aangehouden. In 1930 wordt de vroegere minister voor Financiën door de senaat ter verantwoording geroepen voor financiële onregelmatigheden. De minister voor Handel en Financiën Flandin, wordt betrokken bij het failliet van de Aéropostale.

De Franse politieke kringen, waarop het regime steunt, zijn bijgevolg reeds ver van populair wanneer einde 1933 de zaak Stavisky dramatische allures krijgt.

In feite had de avonturier Stavisky reeds lang achter de tralies moeten zitten, want zijn financiële drijverijen waren reeds vele malen het voorwerp van klachten geweest. Nochtans was zijn proces reeds negentien maal uitgesteld, dank zij de nogal ongewone lankmoedigheid van het hoofd van het Parijs parket, tevens schoonbroer van de eerste minister Camille Chautemps. Eindelijk kan het proces niet meer worden

tegengehouden en wordt de 30ste december 1933 een aanhoudingsmandaat tegen Stavisky uitgevaardigd. De feiten lekken uit en niet alleen Chautemps en diens schoonbroer, maar ook de minister voor Koloniën geraakt in opspraak. Wanneer men voorts te weten komt dat Stavisky verdwenen is, dank zij een vals paspoort dat hem werd bezorgd door de Sûreté, wordt Frankrijk als het ware overspoeld door een golf van verontwaardiging en verachting. De politie is nu wel verplicht de voortvluchtige Stavisky te vinden, jammer genoeg te laat. De 8ste januari 1934 deelt de politie mede dat Stavisky, juist op het ogenblik dat men hem wilde aanhouden, zelfmoord heeft gepleegd. De hele Franse bevolking zette deze ‘zelfmoord’ tussen aanhalingstekens. Stavisky wist zoveel over zovelen dat men het veilig had geoordeeld het einde van de affaire te bespoedigen.

Tegelijkertijd lekt een nieuw schandaal uit. De minister voor Justitie van het kabinet Chautemps is betrokken bij het bankroet van de bank Sacazan. Eens te meer valt de Franse regering. Zij heeft op twee weken tijd reeds het ontslag moe-

ten aanvaarden van twee ministers wier korruptie bewezen is, terwijl ook de eerste-minister geen toonbeeld van onschuld kan worden genoemd.

Het moment is te schoon om het zonder handelen te laten voorbijgaan en uiterst rechts grijpt naar de macht.

De stormtroepen van de royalistische Action Francaise van Charles Maurras, die zichzelf de 'Camelots du Roi' noemen, de Vuurkruisen van kolonel de la Rocque, een aantal kleinere organisaties en een gedeelte van de oudstrijders uit de oorlog beginnen warm te lopen. Achter hen staan de financiële grootmachten, de zware industrie, brede lagen van het officierskorps van het Frans leger, drie maarschalken van Frankrijk: Pétain, Lyautey, Franchet d'Esperay.

De bedoeling is met man en macht op straat te komen, het parlement te bestormen, de parlementairen in hechtenis te nemen; het paleis van de president van de Republiek zal worden bezet evenals het ministerie voor Binnenlandse Zaken; de regering Daladier, die pas tot stand is gekomen, zal tot ontslag worden gedwongen. Dan zal een voorlopig bewind worden uitgeroepen, dat moet leiden tot de oprichting van een autoritair regime naar het Mussoliniaans voorbeeld.

Gezien de toestand in het land en het misprijzen van de bevolking voor regering, parlement en regime zijn de kansen op slagen van een 'coup' zeer groot. Daarom wordt de 6de februari 1936 te Parijs een menigte van 40.000 man op de been gebracht, die eindeloos manifesteert maar, buiten de agitatie, niets tot stand brengt. Men weet nog altijd niet waarom op bet beslissend ogenblik en vooral wanneer de betogers het parlement willen bestormen, de leiders van de manifesterende organisaties aarzelen en uiteindelijk besluiten niet door te zetten.

Toch laat de 6de februari een geweldige indruk na: bij de betogers zijn zestien doden gevallen en zeshonderd mensen gewond; bij de politie en de republikeinse garde één dode, zestienhonderd gekwetsten. Men voelt nu dat het menens wordt en dat, wat in Italië en Duitsland is gebeurd, ook kan worden herhaald in Frankrijk. Het politiek leven begint het parlement te verlaten voor de straat en wordt rechts gepolariseerd door de Vuurkruisen, links door de beweging voor het Volksfront.

Op een jaar tijd groeit de Vuurkruisen-organisatie van de la Roque geweldig aan en telt tot twee miljoen leden; drie linkse partijen, socialisten, kommunisten en radikaal-socialisten evolueren naar elkaar toe. Alvorens het evenwel tot een eenheidsfront kan komen, moet een hypotheek worden ingelost en moeten socialisten en kommunisten met elkaar worden verzoend. De binnenlandse toestand is dreigend genoeg opdat een verstandhouding mogelijk wordt, maar de laatste hinderpalen worden weggenomen door de evolutie van de buitenlandse gebeurtenissen.

19 / Naar een nieuw 'Europees evenwicht'

Sedert wij Hitler bij zijn machtsovername begin 1933 hebben verlaten, is het hem naar wens gegaan.

De geallieerden, die niet merken of niet willen merken dat de tijden veranderd zijn, geven hem de éne kans na de andere om het Duitse volk haast onvoorwaardelijk achter zich te krijgen.

Hitlers eerste zet betreft de ontwapeningskonferentie. Wij hebben gezien dat deze al sedert jaren wordt voorbereid; het komt immers niet tot een vergelijk tussen de vroegere verbondenen, Groot-Brittannië en Frankrijk om uit te maken op welke basis en in welke mate zij wederzijds zullen ontwapenen. Intussen blijft Duitsland, sedert Locar-

no toegelaten tot de Volkenbond en in principe een gelijkwaardige onafhankelijke mogendheid, ontwapend.

Hitler duldt deze feitelijke ongelijkheid niet lang en Duitsland verlaat reeds einde 1933 én de ontwapeningskonferentie én de Volkenbond. Het blijft evenwel niet bij dit spektakulair gebaar: Hitler begint in het geheim te bewapenen. Einde 1933 wordt de beslissing getroffen het Duitse leger, dat volgens Versailles 100.000 man sterk mocht zijn, op te voeren tot 300.000. Versailles had de sterkte van de Duitse vloot beperkt; in 1934 wordt, eveneens in het geheim, bevolen de vloot uit te bouwen zonder rekening te houden met het vredesverdrag. Intussen organiseert Hermann Goering de Luftwaffe. De fabrieken voor burgerlijke luchtvaart gaan, steeds in het geheim, oorlogsvliegtuigen produceren; de Liga voor Luchtsport traint de militaire piloten.

Begin 1934 worden trouwens de plannen goedgekeurd voor de mobilisatie van 240.000 bedrijven, die in de oorlogsproduktie worden ingeschakeld. Het spreekt vanzelf dat een dergelijke aktiviteit, hoe handig men in Duitsland ook te werk gaat om ze ondergronds te houden, niet kan ontsnappen aan de aandacht van de ex-geallieerden. Maar Hitler's politiek maakt gebruik van de steeds groeiende tegenstellingen tussen Groot-Brittannië en Frankrijk. Met de jaren is de verstandhouding tussen beide landen inderdaad steeds slechter geworden. Op het huidig ogenblik, in volle ekonomische krisis, in volledige onenigheid ook betreffende haast alle internationale vraagstukken waaronder deze van de ontwapening, zijn de Frans-Britse betrekkingen bijzonder koel geworden.

Ook de binnenlandse toestand in Frankrijk waar de mogelijkheid steeds groter wordt, dat een Volksfront tot stand zal komen, is niet van die aard dat de konservatieve Engelse regering dichter bij de vroegere bondgenoot wordt gebracht. Integendeel, zij zet de politiek, die zij reeds te Versailles tegenover Frankrijk begon te volgen, voort; het heeft nooit de belangen van Groot-Brittannië gediend Frankrijk de militaire alléénheerschappij te laten op het kontinent; zij blijft ook na Hitler's machtovername een evenwichtspolitiek voeren met Duitsland en Frankrijk aan beide kanten van de weegschaal. Men mag dus de mogelijkheid niet buiten beschouwing laten dat zij met een zekere sympathie het aan de macht komen begroet van een stabiel, sterk regime. Engeland wenst, tot op zekere hoogte, de Duitse herbewapening.

Frankrijk leeft, sedert begin 1934, in volle agitatie. Het zou wel willen optreden maar kan dit niet alléén. Voorlopig blijft derhalve alle daadwerkelijke reaktie tegen de Duitse herbewapening uit.

Hitler trekt van zijn kant de konklusies uit zijn eerste suksessen. Hij is in Duitsland steeds populairder; het land wordt uit de depressie getrokken en herademt; de spektakulaire buitenlandse politiek treft de gevoelige anti-Versailles-snaar van de hele Duitse bevolking.

Wanneer president Hindenburg in 1934 sterft kiest Duitsland Hitler met een overdonderende meerderheid als zijn opvolger: 38 miljoen stemmen vóór, 4 miljoen tegen. Het buitenland ziet in dit plebisciet het bewijs dat de Führer, die nu tegelijk president en rijkskanselier is, praktisch elke oppositie overwonnen heeft en de onbetwiste leider is van het hele Duitse volk. Hij is er trouwens in geslaagd op zeer korte tijd aan Duitsland het imago te geven van een land, dat weet wat het wil. Het is op eigen kracht uit de ekonomische krisis geraakt en terug op weg om een grote mogendheid te worden.

Het Duitse imago werkt aanstekelijk; hiervan is de Saar een sprekend voorbeeld. Na de oorlog hadden de verbondenen het Saargebied van Duitsland gescheiden en het beheer ervan toevertrouwd aan de Volkenbond. Na verloop van tijd evenwel zou de bevolking van dit sterk geïndustrialiseerd gebied haar eigen lot mogen bestemmen en kiezen tussen Volkenbond, Frankrijk of Duitsland.

Wanneer, in januari 1935, de volksraadpleging wordt gehouden beslist de Saar, met 477.000 tegen 48.000 stemmen, terug te keren naar het Duitse rijk.

Onmiddellijk daarna, en er op rekenend dat de verwijdering tussen Frankrijk en Groot-Brittannië weer elke werkelijke reaktie zal beletten, neemt Hitler zijn eerste groot internationaal risiko. In maart 1935 zegt hij de militaire klausules van het verdrag van Versailles unilateraal op. Duitsland stelt de algemene legerdienstplicht in en brengt officieel de sterkte van het Duitse leger op 550.000 man.

Voor Frankrijk en voor Groot-Brittannië zijn deze maatregelen een kaakslag; toch blijft elke tegenstand uit. Integendeel, Groot-Brittannië is al

flink de weg opgegaan om een Brits-Duitse verstandhouding in het leven te roepen. Reeds vóór Hitlers jongste zet heeft het Duitsland uitgenodigd, in het kader van Locarno, een luchtpakt af te sluiten. Hiermede erkent het vanzelfsprekend het bestaan van de Duitse Luftwaffe, die nochtans nog altijd door Versailles verboden is. Erger nog, onmiddellijk na de opzegging van de militaire klausules van Versailles en het officieel begin van de wederrechtelijke Duitse bewapening, sluit het met Hitler in juni 1935 het Anglo-Duits Zeeverdrag.

Krachtens dit verdrag stemt Groot-Brittannië erin toe, dat de Duitse vloot zal worden opgevoerd tot 35% van de sterkte der Britse. Het duikbotenverbod wordt opgeheven. Frankrijk wordt niet eens ertoe uitgenodigd aan dit verdrag deel te nemen.

Zo in 1935 nog heel wat klausules van het verdrag van Versailles blijven bestaan, is de alliantie die het heeft tot stand gebracht voorbij en het vredesverdrag zelf dood.

Voor Frankrijk is de Duitse wederopstanding een ramp; de erfvijand, die men te Versailles voorgoed als militaire macht had willen uitschakelen, staat weer overeind en is wellicht reeds voorbereidingen aan het treffen om op te ruimen wat nog van het verdrag overblijft.

De ramp is des te groter, omdat Frankrijk de steun van Groot-Brittannië verliest en het tegenover het nieuwe sterke Duitse rijk dreigt alléén te staan. Daarom zal het land op zijn beurt zijn verdragenpolitiek gaan herzien.

Wij hebben reeds vermeld, dat Frankrijk vlak na de wereldoorlog een reeks allianties heeft tot stand gebracht teneinde Duitsland te omringen met Fransgezinde bondgenoten. Het heeft in het oosten één uitzondering gemaakt: de Sovjet-Unie. De meeste beschaafde landen hebben inderdaad rond de bolsjewistische republiek een ‘cordon sanitaire’ opgetrokken. Ook Frankrijk heeft de Sovjet-Unie niet erkend; het regime is niet aanvaard, het heeft zijn schulden aan Frankrijk of aan Franse burgers niet betaald, het heeft Franse bezittingen genationaliseerd. Het vormt bovendien, in de jaren twintig, geen militaire macht waarop Frankrijk kan rekenen.

Begin 1935 is de toestand evenwel gewijzigd. Hoewel in vele Franse kringen de vijandigheid ten opzichte van de Sovjet-Unie niet vermindert, ziet men toch in dat dit land, gezien de kracht van het Rode Leger, een belangrijke bondgenoot zou kunnen zijn; de Franse diplomatie betreedt derhalve opnieuw de traditionele paden die het sedert 1917 had verlaten en neemt voeling met het Kremlin. Zij wordt meer dan halfweg tegemoetgekomen; want zo Hitler's machtovername voor Frankrijk een nederlaag betekent, wordt zij in de Sovjet-Unie beschouwd als een onmiddellijke bedreiging voor haar veiligheid. Eén van Hitler's hoofdthema's is altijd het anti-kommunisme geweest. Onmiddellijk na januari 1933 heeft hij alle kommunistische organisaties ontbonden en hun leiders gevangen gezet. Bovendien is ook de ‘Drang nach Osten’ een bestanddeel van zijn politiek. De Sovjet-Unie vreest dan ook het ergste en wordt hierin gesterkt wanneer Hitler, na zijn overwinning in het Saargebied, plechtig verzekert dat Duitsland geen territoriale ambities meer heeft in het *westen*.

Wanneer, onmiddellijk daarop Hitler een gedeelte van het verdrag van Versailles overboord werpt en herbewapent, zoek de Sovjet-Unie eveneens, zoals Frankrijk, een bondgenoot. Reeds de 2de mei 1935 wordt het Frans-Russisch verdrag gesloten.

Deze nieuwe alliantie wordt onmiddellijk door Duitsland heftig aangevallen. Zij wordt beschouwd als de voortzetting van de traditionele Franse omsingelingspolitiek, maar uitdagender dan ooit te voren; want Frankrijk heeft een ‘tegennatuurlijk’ verbond

aangegaan met Duitslands doodsvijand en de Sovjet-Unie sterker dan ooit opgesteld tegen het Duitse Rijk. Hitler roept nu op zijn beurt verdragen in: het Frans-Sovjet-pakt is in strijd met de letter en de geest van Locarno. Wanneer dan, begin 1936, het Frans parlement het verdrag ratificeert, doet Hitler opnieuw een gewaagde en spektakulaire zet. De 7de maart 1936 zegt hij het Verdrag van Locarno op en bezet hij het gedemilitariseerd Rijnland. Het Duits leger staat opnieuw aan de Frans-Belgische grenzen en Straatsburg ligt binnen het bereik van de Duitse artillerie.

Het ogenblik is ongelooflijk belangrijk: oorlog of vrede hangen af van één gebaar: het bevel van een Franse, militaire tegen-aktie. Het is niet gegeven geworden. Nochtans is het Duitse leger op dit ogenblik veel te zwak om welk tegenoffensief ook het hoofd te bieden; Frankrijk alléén is in 1936 sterker dan de Wehrmacht, die Hitler op de been heeft kunnen brengen; het heeft ook

DER ZOTTEN AANTAL IS EINDELOOS

In 1536, vier eeuwen geleden, overleed Erasmus te Basel. Hij was een wijs man wiens verdraagzaamheid zo groot was dat hij niet had kunnen kiezen tussen links en rechts, tussen protestant en katholiek, tussen nieuw en oud. Hij werd door beide kampen opgeëist en aangevallen tegelijk en stierf uiteindelijk door haast iedereen verlaten. Zijn viering geeft aanleiding tot heel wat akademische zittingen, tot redevoeringen en geleerde geschriften. Ook tot premonitorische karikaturen, als deze van Jordaan in ‘de Groene Amsterdammer’. Vier jaar later wordt Erasmus' geboortestad, Rotterdam, door luchtbombardementen met de grond gelijk gemaakt...

1

DE JONGSTE GREEP VAN DUITSCHLAND

Het afschudden van verdragen een hellend vlak dat op oorlog moet uitloopen. - Vandaag Locarno, morgen Polen, Opper - Silezië, Eupen en Malmedy.

2

3

WEG VAN VERSAILLES

Herr Hitler had herhaalde malen het Verdrag van Versailles geschonden en, in maart 1935, zelfs de militaire bepalingen ervan opgezegd. Derhalve deed Frankrijk een belangrijke tegenzet door, in mei 1935, een pakt te ondertekenen met Duitsland's bolsjevistische doodsvijand: de Sovjet-Unie.
Dit nieuwe bondgenootschap is voor Hitler olie op het vuur zowel als koren op zijn molen: zijn aanvallen tegen het Verdrag van Versailles als tegen Frankrijk worden steeds heviger en krijgen hun klimaks op 7 maart 1936. Adolf Hitler begeeft zich naar de Rijksdag (1), waar hij één van de meest ophefmakende redes uitspreekt van zijn carrière: Duitsland zegt het Verdrag van Locarno op en bezet de gedemilitariseerde zone van het Rijngebied.
Dit is niet alleen een nieuwe, geweldige schending van het Verdrag van Versailles maar tevens een zeer grote bedreiging voor Frankrijk. Want opnieuw ligt Straatsburg binnen het bereik van de Duitse

kanonnen, opnieuw ligt het Duitse leger aan de Franse grens. Een ogenblik denkt men trouwens dat de oorlog elk ogenblik zal uitbreken (2), maar Groot-Brittannië bemiddelt. De Locarno-machten vergaderen te Londen, waar premier van Zeeland (3), op dit ogenblik nog minister van Buitenlandse Zaken, ons land vertegenwoordigt. Te Londen blijkt het weldra dat Groot-Brittannië niet bereid is tot het uiterste te gaan en dat het tracht een modus-vivendi tot stand te brengen tussen de verscheidene partijen. Eens te meer heeft Hitler zijn slag thuisgehaald.

1

2

3

4

HET FRANSE VOLKSFRONT

Het was al jaren aan het gisten in de Derde Republiek: de politico-financiële schandalen volgden elkaar in steeds sneller ritme op en de korruptie bleek aan de orde van de dag. Een sprekend voorbeeld voor het hele regime was dat van de financiële avonturier Stavisky. De financiële drijverijen van deze man waren reeds lang aan het licht gekomen, maar dank zij de invloed van hooggeplaatste personen in het regime en o.m. van de toenmalige eerste-minister Chautemps, was zijn proces negentien maal uitgesteld. Wanneer dan toch uiteindelijk zijn zaak voorkomt, verdwijnt Stavisky, met een vals paspoort dat hem door de Franse Sûreté was bezorgd. Men vond hem niet levend terug: wanneer men hem zogezegd had opgespoord en wilde aanhouden, has Stavisky ‘zelfmoord’ gepleegd (1). De hele Franse bevolking zette deze zelfmoord tussen aanhalingstekens en radikale rechtse elementen, gesteund op de oudstrijders, poogden zelfs het rotte regime omver te werpen door een staatsgreep, die op 6 februari 1934 moest plaats hebben. Deze poging, hoewel zij mislukte, alsmede de steeds sterker dreigende toestand op internationaal gebied, werkte de éénheid in de hand tussen de Franse socialisten, kommunisten en radikaal-socialisten: zij bundelden hun krachten in één groot anti-fascistisch Volksfront. Geleid door Léon Blum (soc.), Maurice Thorez (komm.) en Daladier en Herriot (rad.-soc.) wonnen zij de verkiezingen van 1936. De Volksfrontregering, die zou worden geleid door Léon Blum, komt tot stand. Zij geeft aanleiding tot een explosie van vreugde in het hele land (2 en 3), maar ook tot stakingen, bezettingen van fabrieken en, van de kant van de Franse leidende standen, tot een aanval op de Franse frank. Van 1936 af daalt de Franse valuta ontstellend regelmatig (4).

bondgenoten, oude en nieuwe. Voorts staat Duitsland niet als één man achter het nieuw waagstuk van Hitler; de Duitse legerleiding heeft zich verzet en meent dat de roekeloosheid van de Führer de Duitse wederopstanding nutteloos in gevaar brengt. Nu, terwijl Hitler alles op één kaart zet, is het tijd om toe te slaan. Zo Frankrijk het haalt, wat onvermijdelijk is, kan het verdrag van Versailles terug in ere worden hersteld, zal het gedaan zijn met de Duitse overmoed en zal de karrière van Adolf Hitler vroegtijdig worden besloten.

Frankrijk zal niet ten strijde trekken. Sedert het weet dat Engeland het met Duitsland op een akkoord heeft gegooid, weet het ook dat het niet meer op zijn vroegere partner moet rekenen in geval van konflikt, zelfs niet wanneer het een zo grove schending betreft als het miskennen van het verdrag van Versailles om nog niet te gewagen van Frankrijks veiligheid. Anderdeels blijkt nu ook dat het Frans-Sovjet-pakt misschien meer kwaad dan goed doet; want een ontzettend groot gedeelte van de Franse legerleiding is anti-Sovjet. De ‘nationale’ kringen vrezen dat Frankrijk in geval van een oorlog met Duitsland, de Russische steun zal nodig hebben; met de dreiging van een Volksfront aan huis, kan de Sovjet-hulp de linkse stroming in het land alleen maar versterken. Het blijkt weldra dat de vrees voor het bolsjewisme groter is dan de vaderlandsliefde van deze nochtans in patriottisme gespecialiseerde kringen; het Frans defaitisme groeit met de dag aan. Om het te verklaren, om het te rechtvaardigen schept men de legende van het Duitse overwicht. Reeds in 1936 weet rechts Frankrijk, weet de Franse legerleiding dat de Wehrmacht te sterk is voor een door Frankrijk geleide kombinatie. Zo men optreedt tegen de Duitse eenheden in het Rijngebied, gaat men de katastrofe tegemoet.

De 7de maart 1936 herstelt Adolf Hitler het Europees evenwicht, maar het is het evenwicht van de angst. Van dit ogenblik af zal de politiek van de meeste Europese landen, de fascistische uitgezonderd, worden bepaald door de vrees. In hoeverre deze op haar beurt wordt geïnspireerd door de behoudsgezindheid van de leidende standen in het westen, is op dit ogenblik voor het groot publiek niet duidelijk.

20 / Het Volksfront (2)

Het Frans-Russisch verdrag doet de Franse binnenlandse politiek een volledig nieuwe richting uitgaan. De houding, die de Franse kommunistische partij van dit ogenblik af tegenover het heersend regime aanneemt, wordt met één slag en uiterst radikaal gewijzigd.

Tot 1934 wordt de kommunistische partij tot oppositie-door-dik-en-dun gedwongen; zij wordt overal gevonden waar zij het bestel in moeilijkheden kan brengen en men ontmoet zelfs kommunistisohe groepen aan de zijde van de ‘Camelots du Roi’, de 6de februari 1936. Aan de andere kant staat zij alléén in de oppositie. Want de kommunistische partij verstaat zich met geen enkele andere partij, zelfs niet met de socialistische, integendeel. Voor de kommunisten zijn de socialisten pijlers van het kapitalisme en de parlementaire demokratie geworden. Zij hebben trouwens de theorie ontwikkeld dat het kapitalisme in nood kan rekenen op hulp van twee kanten. Zolang het zijn moeilijkheden kan te boven komen in het kader van de parlementaire demokratie mag het rekenen op het socialisme; door de arbeiders te paaien met kleine hervormingen, door hen een revolutie voor ogen te houden met wettelijke middelen, langs de stembus om, verminderen de socialisten de revolutionaire drang van de

arbeidersklasse, die zij op de koop toe nog verdelen. De socialisten zijn verraders en verdienen maar één naam: ‘sociaux-traîtres’. Later komt

nog een andere term de kommunistische woordenschat verrijken: deze van het 'sociaal-fascisme'. Wanneer het kapitalisme zijn moeilijkheden niet kan oplossen binnen het parlementair systeem, dan zoekt het naar krachtiger methodes. Deze vindt zij in het fascisme. Vandaar, voor de kommunisten, de twee voornaamste handlangers van het kapitalisme: links de 'sociaal-fascisten', rechts de fascisten.

Na mei 1935 treedt ook op dit gebied verandering in.

De kommunistische partij die, althans buiten de Sovjet-Unie, een internationale partij is, die geen ander vaderland erkent dan dit van het proletariaat, wordt nu een nationale partij. Op haar feesten zingt men, benevens de Internationale, ook de Marseillaise en wordt de rode vlag geflankeerd door de Franse driekleur. Nog meer revelerend is het feit dat de Franse kommunistische partij, in 1935 nog altijd in de oppositie, de kredieten voor de landsverdediging goedkeurt. Pierre Laval brengt trouwens extra uit Moskou de zegen van Stalin mee voor de Franse militaire politiek. Tegelijkertijd onderneemt de kommunistische partij ook een toenaderingspoging tot de socialistische partij. Zij doet voorstellen voor een gezamenlijk programma en bereikt snel een overeenkomst met de vroegere tegenstrever. Zij gaat evenwel nog veel verder en dringt erop aan front te vormen niet alleen met de socialisten maar ook met de radikaal-socialisten van Herriot en Daladier.

Dit laatste is wel een bijzondere verrassing. Want de radikaal-socialisten zijn in Frankrijk helemaal geen arbeiderspartij; zij vertegenwoordigen de middenstand, de kleine burgerij, een gedeelte van de landbouwers. Gehecht aan het bezit hebben zij met socialisten en kommunisten buiten het anti-klerikalisme weinig gemeen; maar hun leiders zijn zich ervan bewust dat de stemming in het land naar links gaat om redenen van zowel binnenlandse als buitenlandse aard. Zo zij misschien weinig zullen winnen aan een verbond met de twee arbeiderspartijen, bestaat de mogelijkheid de verliezen te beperken.

Voor kommunisten en socialisten zijn de radikaal-socialisten onmisbaar, willen zij bij parlementsverkiezingen de meerderheid behalen.

Zo ontstaat onder de drie partijen een akkoord. De bijval die het bij de bevolking vindt, komt tot uiting op Frankrijk's nationale feestdag. De 14de juli 1935 manifesteren honderdduizenden mensen in het hele land om uiting te geven aan hun enthoesiasme voor het drieledig verbond en aan hun verlangen een Volksfrontregering tot stand te zien komen.

De Franse wetgevende verkiezingen zijn inderdaad in aantocht. De 26ste april en de 3de mei 1936 moet het Frans parlement worden hernieuwd; zo de drie partijen van het Volksfront de meerderheid halen, kan opnieuw een progressieve periode in de Franse geschiedenis beginnen en, wie weet, een beter regime tot stand komen. Want voor een groot gedeelte van Frankrijk gaat, met de eenheid onder de linkse partijen, de hoop ontstaan op een nieuwe Franse revolutie, die wellicht op wettelijke wijze de veroveringen van de 'grote' revolutie op sociaal gebied moet aanvullen.

De rechtse groeperingen voelen dat het nu menens wordt; erger, het gevoel begint te groeien dat zij voet beginnen te verliezen met het gevolg dat het geweld terug op straat komt. De leider van de socialistische partij, Léon Blum, wordt bijna vermoord tijdens de verkiezingskampagne. Daarop wordt de Action Frasnçaise ontbonden en Charles Maurras tot een gevangenisstraf veroordeeld.

De twee verkiezingsdagen geven de drie linkse partijen een duidelijke stemmenmeerderheid (5.600.000 tegen 4.200.000) maar vooral, dank zij hun

verstandhouding inzake elektorale taktiek, een geweldig overwicht in het parlement. Het ziet er naar uit dat het Franse volk zichzelf een nieuwe, sociale republiek heeft gegeven.

Léon Blum, die de nieuwe regering voorzit, is evenwel niet de geschikte man om deze droom in daden om te zetten. Zijn bewind begint trouwens zeer slecht; niettegenstaande de drukking van de bevolking, die onmiddellijk na de zegepraal begint te manifesteren voor aktie, niettegenstaande hij zelfs door de zeer konservatieve president van de Franse republiek tot handelen wordt aangespoord, wacht Léon Blum.

Het nieuw gekozen parlement kan, volgens de regels, niet onmiddellijk bijeenkomen; het kan zich dus ook niet onmiddellijk voor vertrouwen in de nieuwe regering uitspreken. Daarom treuzelt Léon Blum een maand lang, zo lang dat hij de hele Volksfrontregering in het gedrang brengt. Want de bevolking, die wat meer had verwacht van haar nieuwe premier dan de obsessie van

een konstitutioneel formalisme, wordt ongeduldig. Zij komt op straat, zij manifesteert en begint te staken. Tijdens de hele maand mei 1936 zwelt een stakingsgolf aan zoals Frankrijk er totdantoe nooit één heeft gekend. Bij het einde van de maand ligt het hele industriële Frankrijk lam; de arbeiders bezetten de fabrieken. Maar niet alleen is de staking algemeen, zij vertoont nog bijzonder ongewone kenmerken ook. Het lijkt wel of de hele arbeidersklasse in feest is; het is geweten dat revoluties altijd zo beginnen. Wanneer Léon Blum dan eindelijk, de 6de juni, zijn kabinet aan het parlement voorstelt, kan de toestand in het land niet wanordelijker zijn; de ekonomische bedrijvigheid is volledig stilgevallen, het kapitaal is op de vlucht, de schatkist in moeilijkheden, de bevolking in oproer. De bezittende klasse vreest voor haar voorrechten; de rest van de bevolking wil onmiddellijk betere, menswaardige werk- en levensvoorwaarden. Het komt snel tot een vergelijk, want de werkgevers doen onmiddellijk toegevingen, die voor deze tijd en voor Frankrijk ongehoord waren. De akkoorden van Matignon, zo genoemd naar de residentie van de eerste-minister, worden gesloten tussen patroons en syndikaten; het parlement geeft ze kracht van wet. Met één slag worden de lonen verhoogd, de veertig-uren-week toegestaan en twee weken betaald verlof gegeven. Het patronaat erkent de syndikaten als sociale partners en aanvaardt ook het principe van de kollektieve arbeidsovereenkomsten.

Frankrijk heeft ogenschijnlijk zijn sociale achterstand ingehaald en, wat het binnenland betreft, kent de regering van Léon Blum een zekere rust. Dit stelt haar in de mogelijkheid de wolken te bekijken, die zich overal in het buitenland aan het opstapelen zijn.

21 / De ‘As-mogendheden’

Het Frans-Sovjet-pakt, dat door Hitler wordt ingeroepen om het Rijngebied te bezetten, heeft nog een andere uitloper. Einde 1936 sluiten Duitsland en Japan het Anti-Komintern-pakt; beide landen beloven elkaar hulp en bijstand in de strijd tegen het kommunisme.

De Duitse redenen voor dit anti-Sovjet-Unie-verdrag zijn duidelijk. Maar ook Japan heeft zich de jongste jaren hoe langer hoe meer tegen Moskou opgesteld. De aanleiding hiertoe was de volgende.

Wanneer de grote ekonomische krisis de buitenlandse handel van Japan tot de helft heeft herleid, staat het land voor ernstige sociale moeilijkheden. Het Japanse establishment vindt evenwel een uitlaatklep. Het maakt gebruik van enkele incidenten op het Chinese vasteland om in september 1931, de Chinese provincie Mandsjoerije aan te vallen en deze begin 1932 volledig te bezetten. Voor het Japans militair gezag, voor de Japanse zware nijverheid begint een vruchtbare periode. China is evenwel, net als Japan, lid van de Volkenbond en doet een beroep op de internationale instelling. Deze heeft in bijna alle artikels van haar Handvast de verplichting ingeschreven, dat elk aangevallen lid door andere leden dient bijgestaan met alle, ook militaire middelen.

Het ogenblik is bijzonder dramatisch; want voor de eerste maal is er werkelijk oorlog uitgebroken en wordt het mechanisme van de Volkenbond, en voornamelijk de ‘kollektieve veiligheid’, op de proef gesteld. Het faalt jammerlijk. Zovele landen zijn wegens de ekonomische krisis zodanig met hun eigen moeilijkheden begaan, dat alle oppositie tegen het Japans optreden bij woorden blijft: de onmacht van de

Volkenbond wanneer het om belangrijke aangelegenheden en grote mogendheden gaat is duidelijk. Niet alleen verlaat Japan de Volkenbond in maart 1933; het blijft in het bezit van Mandsjoerije, voor de gelegenheid uitgeroepen tot de ‘onafhankelijke’ republiek

Mandsjoekwo, en het gaat tijdens de volgende jaren voort zijn bezittingen op het Chinese vasteland uit te breiden.

Met deze expansie zijn benevens China, twee andere mogendheden begaan. De Verenigde Staten van Amerika, flink op weg de Engelse heerschappij over de zee over te nemen, hebben teveel belangen in China en in de Stille Oceaan om de Japanse politiek veel sympathie te gunnen. Maar de mogendheid die zich het meest tegen Japan gaat opstellen, die het sterkst de bedreiging van Tokio begint te voelen, is de Sovjet-Unie.

Zij heeft met China en de nu door Japan genaaste gebieden, lange gemeenschappelijke grenzen. Zij geeft duidelijk te kennen, dat zij in gebieden, die niet officieel tot de Sovjet-Unie maar tot haar sfeer behoren, zoals Buiten-Mongolië en Sin-Kiang, geen Japans initiatief zal dulden.

Daarom de anti-Sovjet houding van Tokio en het tot stand komen van de as Tokio-Berlijn.

Op dit ogenblik zijn ook de betrekkingen tussen de twee grote fascistische landen in Europa, Duitsland en Italië, veel beter geworden. Want, in tegenstelling tot hetgeen men van regimes met gelijkaardige ideologische inslag, bovendien nog beide teleurgesteld met hun nationaal statuut, zou kunnen verwachten, is de verstandhouding tussen Hitler en Mussolini aanvankelijk slecht.

De oorzaak hiervan is Oostenrijk. De Duitse diktator, zelf van Oostenrijkse oorsprong, heeft steeds de vereniging vooropgesteld van alle Duitssprekende naties onder één gezag en wil graag beginnen met zijn vroeger vaderland. Nu is één van de weinige voordelen die Italië uit de wereldoorlog heeft gehaald, het Duitssprekende gebied van Zuid-Tirool, dat het van Oostenrijk heeft afgenomen. Hitler in Oostenrijk betekent noodzakelijkerwijze moeilijkheden betreffende Zuid-Ti-rool. Mussolini is dus weinig pro-Hitler of pro-Duits en leunt meer bij Frankrijk aan.

Dit schrikt Hitler trouwens niet af, want van de machtsovername af ontketent hij een offensief tegen Oostenrijk. Dit is intussen ook fascistisch geworden onder de leiding van kanselier-diktator Dolfuss. Wanneer Dolfuss door nationaal-socialisten wordt vermoord en Hitler zich nog te zwak voelt om alléén de losbrekende storm het hoofd te bieden, bindt hij in; hij sluit met Dolfuss' opvolger Schussnig een akkoord en onderhoudt voortaan vriendschappelijke betrekkingen met Oostenrijk. Italië's antipathie voor Duitsland heeft momenteel geen reden van bestaan meer. Intussen is de Frans-Italiaanse toenadering evenwel nog gegroeid. Frankrijk, dat sedert Hitler's bewind een offensief in alle richtingen voert, heeft ook getracht Italië nog meer dan vroeger aan zijn zijde te hebben; begin 1935 heeft het een aantal nog in bespreking zijnde twistpunten geregeld en aan Mussolini belangrijke toegevingen gedaan. De Franse eerste-minister Pierre Laval heeft anderdeels laten verstaan, dat Frankrijk Italië zou laten begaan bij gebeurlijke initiatieven tegenover Ethiopië in Oost-Afrika.

Wanneer evenwel, in oktober 1935, Italiaanse troepen het Ethiopische keizerrijk binnenvallen, staat Frankrijk voor zeer grote moeilijkheden, want ook Ethiopië is lid van de Volkenbond en derhalve beschermd door de kollektieve veiligheid. Niettegenstaande herhaalde diplomatieke interventies van Laval, waaruit duidelijk Frankrijk's bedoeling blijkt de Italiaanse bondgenoot te sparen, brengt de Volkenbond het toch zover dat ekonomische sankties tegen de aanvaller worden aanvaard. Hoe ongraag ook, Frankrijk is verplicht zoals de andere landen te stemmen; meteen is het met de Frans-Italiaanse vriendschap gedaan. De ekonomische sankties verhinderen

Italië niet Ethiopië geleidelijk helemaal te bezetten en het, in mei 1936, in te lijven en zichzelf uit te roepen tot keizerrijk. Kort daarop worden trouwens de sankties ingetrokken en heeft de Volkenbond een nieuwe, zware nederlaag geleden.

De politiek van Mussolini is nu evenwel definitief pro-Duits geworden. Want Frankrijk is Italië niet alleen tijdelijk ontrouw geweest; Pierre Laval is van het toneel verdwenen sedert het Volksfront in Frankrijk heeft gezegevierd. Voor Mussolini valt van een land, dat nu wordt beheerst door linkse, uitgesproken anti-fascistische krachten, weinig of niets meer te verwachten.

Hij wijzigt in gelijke mate zijn houding tegenover Duitsland. Dit land heeft een regime dat ideologisch met het Italiaans fascisme verwant is; aan de andere kant is Hitler beslist sympathieker geworden sedert hij zijn Oostenrijk-politiek heeft gewijzigd en Zuid-Tirool niet meer wordt bedreigd. Hij heeft trouwens, op zijn beurt, het bewijs geleverd dat hij Italië een goed hart toedraagt: waar het voor Duitsland mogelijk was heeft het de Ethiopische onderneming van Mussolini gesteund.

Zo komt, zij het nog niet officieel, de as Rome-

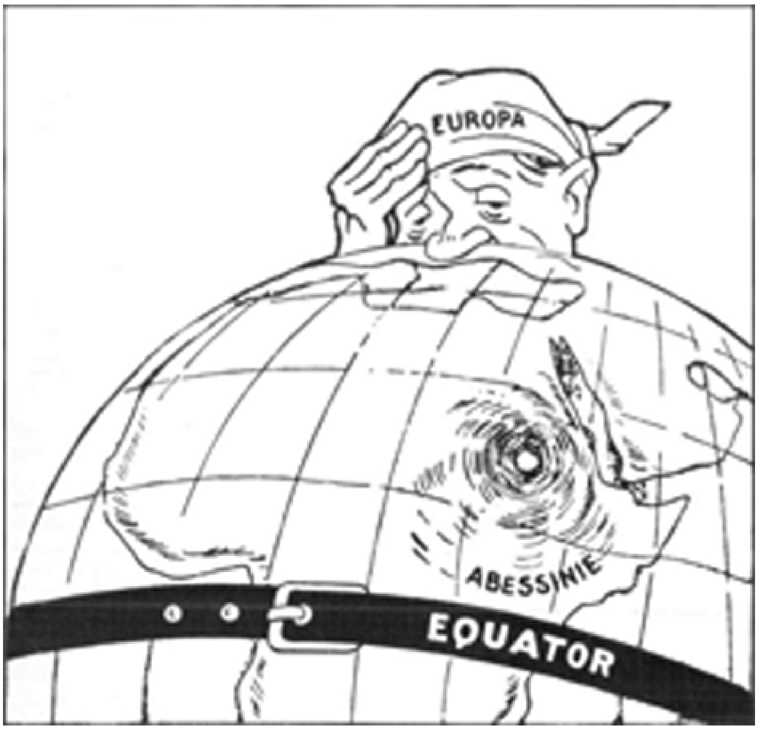

1

2

3

4

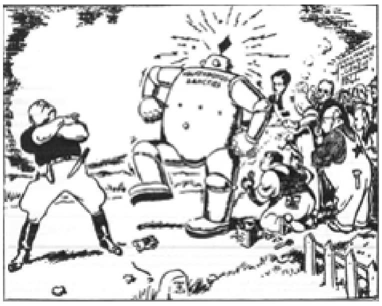

5

IMPERIUM ROMANUM

1935. In Italië heeft het fascisme er voor gezorgd dat de treinen op tijd vertrekken en aankomen. Het heeft evenwel geen andere problemen opgelost dan deze van de leidende standen en geen einde gesteld aan de sociale problemen waarmede het volk werd gekonfronteerd. De Duce Benito Mussolini kan een buitenlands succes dan ook goed gebruiken en stelt zijn hoop op de verovering van Ethiopië (Abyssinië). Jammer voor hem is Ethiopië een onafhankelijk keizerrijk, buitendien nog lid van de Volkenbond. Een hetze-kampagne begint, grens-incidenten ontstaan en gevechten rond waterputten in de woestijn; men voelt overal dat er iets op til is en dat, in de buurt van de Rode Zee, een storm begint te broeien (1).

Het konflikt breekt uit in de herfst van 1935 wanneer, op 2 oktober, Italiaanse troepen Ethiopië binnenvallen. Zij zijn vanzelfsprekend beter uitgerust dan het leger van de Ethiopische keizer Haile Selassie, en de tanks van Mussolini (2) halen het uiteindelijk op de met oude geweren gewapende Abyssijnse boeren (3). Toch zal het zes maand duren vooraleer de Ethiopische hoofdstad Addis-Abeba wordt bezet en de Italiaanse koning, Victor-Emmanuel III, keizer wordt (4).

Buiten Ethiopië is evenwel te Addis-Abeba een ander slachtoffer gevallen: de Volkenbond. De grote mogendheden konden het niet eens worden over een politiek die de aangevallene moest beschermen tegen de aanrander, wat uiteraard het einde betekende van de ‘kollektieve veiligheid’ op welke het bestaan van de Volkenbond steunde (5). Van 1935 af gaat het dan ook zienderogen bergaf met de internationale instelling die niets of niemand nog kan hinderen bij zijn veroveringsplannen. De droom van een internationale orde, gesteund op het recht, gaat teloor voor diegenen die er ooit in hadden geloofd.

ZOMERVREDE

De internationale toestand, midden 1936. Zomervrede inderdaad!
In de Sovjet-Unie brengt Stalin zijn laatste bolsjevistische tegenstanders om het leven en treft bijna dodelijk het Rode Leger. In Frankrijk vecht het Volksfront voor zijn bestaan; het heeft de weg willen openen voor een beter leven voor de bevolking, terwijl het Franse kapitaal naar het buitenland vlucht. In het Verre Oosten zijn de poppen ook aan het dansen en weegt Japan steeds zwaarder door op het Chinese vasteland. Het Abyssijns konflikt is pas achter de rug of de Spaanse burgeroorlog breekt uit. In beide gevallen is Groot-Brittannië afzijdig gebleven... Wij zijn nog niet in oorlog, maar wij zijn goed op weg. Het fascisme grijpt steeds breder om zich heen, de demokratieën schijnen zwakker dan ooit tevoren en hun kind, de Volkenbond, is een bejaarde dame geworden.

1

2

3

4

5

6

7

VOLKSFRONT IN SPANJE

Ook in Spanje was het de laatste jaren woelig geweest. De Spaanse koning, Alfonso XIII, deed afstand van zijn troon en de republiek werd uitgeroepen. In februari 1936 won het Spaanse Volksfront de parlementaire verkiezingen. De Spaanse leidende klassen voelden zich bedreigd en steunden alle pogingen die de val van het demokratische regime beoogden. Eén ervan werd met succes bekroond, deze van Generaal Franco (1) die in juli 1936 rebelleerde. De republiek bindt de strijd aan en jaren lang zal de anti-fascistische slogan ‘No Pasaran’ de gevoelens blijven mobiliseren van alle progressieve middens over de gehele wereld. ‘No Pasaran’: het fascisme wil Madrid veroveren; Madrid zal zijn graf zijn (2). Weldra treedt de Spaanse burgeroorlog buiten de grenzen. Groot-Brittannië vindt de niet-interventie politiek uit, waardoor de mogendheden er zich toe verbinden neutraal te blijven in het konflikt. Het resultaat is gekend: Franco wordt zeer sterk geholpen door Duitsland en Italië; de republiek enigermate door de Sovjet-Unie en Mexico, niet door de demokratieën (3). Intussen wordt

het hele land in puin gelegd (4), dwaalt de bevolking door een land waar zij nergens vrede vindt (5) en sneuvelen een miljoen mensen.
In België is de mening betreffende het Spaanse vraagstuk verdeeld. Evenwel niet alleen tussen rechts en links, ook binnen de progressieve partijen. In de B.W.P. is de oude garde haast unaniem pro-interventie (6); bij de jongere generatie, bij nationale socialisten als Hendrik de Man en Spaak wil men niet tot het uiterste gaan. Paul-Henri Spaak zal trouwens als eerste-minister van België voor het kongres van de socialistische partij in 1938 pleiten voor het aanknopen van handelsbetrekkingen met Franco-Spanje (7). Deze zgn. Burgos-politiek, naar de stad waarvan Franco zijn voorlopige hoofdstad had gemaakt, zou het ontslag met zich brengen van Emile Vandervelde als voorzitter van de B.W.P.

Berlijn tot stand. Een jaar daarna zal Italië toetreden tot het Anti-Komintern-pakt en zal het de Volkenbond verlaten.

Het duurt niet lang of deze gewijzigde verhouding komt op bijzonder dramatische wijze tot uiting. Want in juli 1936 breekt de Spaanse burgeroorlog uit.

De Spaanse republiek, die vóór enkele jaren de volledige gedegenereerde Bourbon-monarchie had opgevolgd, heeft sedert februari 1936 ook een Volksfrontregering. Alles wat in Spanje konservatief is, komt in beroering. De hoge burgerij, de Kerk, de adel, het groot grondbezit, het leger waren monarchist gebleven en hadden de republiek slechts geduld zolang zij niet raakte aan hun privilegies. Nu het Volksfront aan het bewind komt, beginnen de samenzweringen tot in juli 1936 een militaire opstand uitbreekt en de burgeroorlog begint.

De weerslag van de gebeurtenissen in Spanje is ook in het buitenland zo groot, dat een internationaal konflikt niet is uitgesloten.

Het Volksfront roept onmiddellijk de hulp in van Frankrijk, de Sovjet-Unie, de demokratische landen. De rebellerende generaals weten dat zij kunnen rekenen op Duitsland en Italië. Groot-Brittannië blijft evenwel neutraal en wil niet door één van beide partijen tot tussenkomst worden gedwongen. Teneinde trouwens incidenten te vermijden waarbij het zou kunnen worden betrokken, legt de Engelse regering het embargo op het voor Spanje bestemd oorlogsmateriaal.

Frankrijk doet hetzelfde. Léon Blum wil wel krachtiger optreden en de gelijkgerichte Spaanse regering metterdaad bijstaan; hij is kennelijk niet opgewassen tegen de weerstand die een politiek ten voordele van de Spaanse republiek uitlokt in de Franse rechtse kringen, vnl. bij de Franse legerleiding. Aangezien deze de mythe heeft verspreid van de Duitse superioriteit wanneer het erom ging vitale Franse stellingen te bewaren, moet men van haar niet verwachten dat zij zal wil sterven voor Madrid.

Blum volgt dus het Engels voorbeeld en zet de Spaanse republiek nu ook zonder Franse wapens. Opdat dit niet helemaal de weegschaal zou doen overhellen ten voordele van de rebellerende generaals, nodigen Frankrijk en Engeland alle Europese landen uit geen wapens te leveren voor beide Spaanse kampen. Het resultaat van deze interventie-komedie is bekend; de demokratische landen hebben zich met al te veel berusting gehouden aan de overeenkomst en zijn aan de zelfkant van de Spaanse burgeroorlog lijdzaam blijven toezien. Duitsland en Italië zijn de generaals massaal blijven steunen, terwijl de Sovjet-Unie de Spaanse republiek het weinige heeft geleverd dat zij met goud kan betalen. De Spaanse burgeroorlog zal drie jaar duren en één miljoen mensen het leven kosten; voor het buitenland is Spanje al die jaren de genster geweest, die het Europees kruitvat elk ogenblik kon doen springen.

22 / De tweede regering van Zeeland

In deze omstandigheden worden in België de 24ste mei 1936 de wetgevende verkiezingen gehouden.

De uitslagen geven duidelijk de krisis weer van het politiek bewustzijn van de Belgische bevolking. Diep onder de indruk van de dreigende internationale toestand en ten zeerste ontgoocheld door het bestaand regime, verlaat een onverwacht groot gedeelte van de menigte de ‘nationale’ partijen.

De Liberale Partij kan enigermate de schijn redden. Zij verliest maar één zetel en zendt nog 23 volksvertegenwoordigers naar de Kamer. De B.W.P. verliest evenwel meer dan honderdduizend stemmen en drie zetels; toch wordt zij, met 70 volksvertegenwoordigers, de grootste formatie in het parlement. De Katholieke Partij beleeft één van de zwaarste nederlagen sedert haar ontstaan: zij heeft meer dan 200.000 stemmen minder en verliest in de Kamer 16 zetels.

De oppositie is geweldig vooruitgegaan want één Belg op vier heeft tegen de regering gestemd. De Kommunistische Partij, die in het vorig parlement drie volksvertegenwoordigers had, krijgt er nu negen. Het V.N.V. verdubbelt zijn vertegenwoordiging in de Kamer en komt van 8 op 16 zetels. Maar de palm gaat ongetwijfeld naar Rex, want de verkiezingen zijn een ongelooflijke triomf voor de formatie van Degrelle; zij was in het vorige parlement niet vertegenwoordigd en geraakt nu met één slag bijna op de hoogte van de Liberale Partij. Rex haalt 21 zetels in de Kamer, 12 in de Senaat.

Het sukses van de oppositie is evenwel meer en erger dan de nederlaag van de meerderheidspartijen: het is een overduidelijke bevestiging van de krisis van het regime, van het diskrediet waarin de instellingen zijn geraakt, van het misprijzen dat een groot gedeelte van de bevolking voelt voor de gevestigde machten en, in bepaalde gevallen, van haar openlijke vijandschap voor de staatsvorm zelf.

Men heeft voorts het gevoel dat, zo de meerderheid van de bevolking het nog bij de traditionele partijen heeft gehouden, deze geen illusies moeten koesteren. Want het publiek dat de autoritaire groeperingen of de kommunisten niet heeft gevolgd, heeft slechts bij gebrek aan beters katholiek, socialist of liberaal gestemd. Of het dit nog zal doen bij een volgende gelegenheid hangt af van de oplossing, die de nationale partijen willen of kunnen geven aan de problemen van het ogenblik.

Het moment is dus bijzonder dramatisch wanneer de regering van Zeeland na de verkiezingen ontslag neemt en een krisis begint, die dreigt aan aan te slepen.

De oppositie heeft weliswaar de verkiezingen gewonnen, maar zij is geen alternatief voor het vorig bewind. Zij bestaat uit groepen die lijnrecht tegenover elkaar in linkse en rechtse formaties zijn opgesteld en die bovendien ook in hun geheel genomen numeriek niet sterk genoeg zijn om een bod te doen op de macht. Samenwerken met één of meer partijen van de vroegere regering wordt noch door de oppositie, noch door de ‘nationale’ partijen gewild.

Laatstvermelde zijn dan wel noodzakelijkerwijze op elkaar aangewezen om een nieuwe koalitie te vormen. Zij hebben evenwel uit de nederlaag een uitgesproken minderwaardigheidskompleks overgehouden, dat nog, tenminste voor liberalen en katholieken, wordt versterkt door de gewijzigde machtsverhouding onder de partijen.

Want de B.W.P. is nu de sterkste partij in het land geworden en eist de leiding op van de nieuwe regering van nationale unie. Zij stuit onmiddellijk op tegenstand. De liberalen, die een rem zijn geweest voor de sociale werking van de vorige regering, weten zeer goed dat hun konservatieve houding hun sukses heeft bezorgd bij hun gebruikelijk kiezerskliënteel en voelen weinig voor een kabinet onder het premierschap van Emile Vandervelde. De konservatieve katholieken, die reeds zoveel terrein aan Rex hebben moeten prijsgeven, vrezen dat een koalitie onder socialistische leiding hen nog meer op de slechte helling zal plaatsen. Beide kringen hebben trouwens de ogen gericht op Frankrijk, op de Volksfrontregering van Léon Blum, die deze dagen tot stand is gekomen, op de sociale woelingen: ook zij zijn resoluut gekant tegen elke deelneming aan een kabinet met Vandervelde als eerste-minister.

Het enig mogelijk alternatief schijnt dus, zo de socialisten hierin toestemmen, een nieuwe regering van Zeeland. Deze heeft, hoewel niet volledig, het vertrouwen van de konservatieven; hij blijft de gunst behouden van een gedeelte van de socialisten, wat in deze bewogen tijden onontbeerlijk is. Maar de socialisten willen niet zonder meer een niet-socialistisch eerste-minister aanvaarden; wanneer Vandervelde wordt

geweigerd door de énen en van Zeeland door de anderen, ontstaat kortsluiting. De onmacht van het systeem lijkt volkomen en de politieke afgrond bodemloos.

Intussen en terwijl te Brussel de partijleidingen exklusieven uitspreken, krijgt ook België een sociale springtij.

Het wordt inderdaad woelig wanneer een lid van de fascistische Antwerpse splinterpartij, de 'Realisten', vlak vóór de verkiezingen de twee socialistische militanten, Pot en Grijp, heeft neergeschoten. De dag waarop de slachtoffers worden begraven, gaat de Antwerpse haven 24 uur in staking. De beweging zal, onder invloed van de gebeurtenissen in Frankrijk, snel boven het lokale vlak uitstijgen en leiden tot een algemene staking over het gehele land.

De toestand wordt zo dreigend en de partijen schijnen op dergelijke wijze verstrikt te zijn geraakt in hun tegenstrijdige belangen, dat koning

Leopold III het ogenblik gekomen acht persoonlijk op te treden. Hij grijpt terug naar de bevoegdheden die de Belgische grondwet in 1831 aan de koning had gegeven maar die, sedert de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht, door de monarchie waren prijsgegeven. Hij aanvaardt van Zeeland's verzoek niet om van zijn taak als formateur te worden ontslagen en roept de 'bonzen' van de drie nationale partijen samen. Onder zijn stuwing, de eerste in een hele reeks, komt het nu zeer snel tot een tweede regering van Zeeland. De Man wordt minister voor Financiën. Tot ieders verwondering, de zijne inbegrepen, wordt Paul-Henri Spaak minister voor Buitenlandse Zaken.

Een jaar geleden was de eerste regering van Zeeland van wal gestoken met het vuurwerk van de devaluatie; ook de tweede regering van Zeeland vertrekt met grof geschut.

Onder de druk van de omstandigheden, en zelfs nog vóór de regering het vertrouwen van het parlement heeft gekregen, wordt het aksent op de sociale aangelegenheden gelegd. Een Nationale Konferentie van de Arbeid wordt samengeroepen; patroons en werknemers zullen een oplossing zoeken zoeken voor het hevig konflikt, dat het land lamgelegd. Het komt onmiddellijk tot een overeenkomst, die kan worden vergeleken met de akkoorden van Matignon die de Franse sociale partners zopas hebben ondertekend. Ook in België doet het patronaat belangrijke toegevingen: de lonen en gezinstoelagen worden verhoogd, de werknemers krijgen jaarlijks zes dagen betaald verlof; in sommige bedrijven (de haven en de mijnen, waar men het eerst en hevigst heeft gestaakt) wordt de 40-urenweek ingevoerd. Uiteindelijk besluit de Nationale Konferentie van de Arbeid ook de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit in te stellen.

Dank zij deze toegevingen wordt de algemene staking beëindigd en de rust in het land hersteld. In de leidende kringen van links en rechts herademt men wel, maar snel zal een les getrokken worden uit de gebeurtenissen om te vermijden dat deze zich opnieuw zouden voordoen.

Reeds de verkiezingen hebben immers bewezen dat de aanhang van de Kommunistische Partij in het land groter is geworden; de algemene staking heeft duidelijk aangetoond, dat de invloed van de B.W.P. en de syndikaten op de arbeidersbevolking nog steeds achteruitgaat. De beweging heeft weer een 'wild' begin gekend en is pas, door snelle toegevingen, geen tweede Borinage geworden.

De B.W.P. voelt zeer goed aan dat zij radikaler moet worden, wil zij terug terrein winnen. De partijleiding die, terwille van haar medewerking aan de eerste regering van Zeeland, haar slogan 'het Plan, gansch het Plan, niets dan het Plan' had begraven en haar eisen tot struktuurhervormingen had opgegeven, haalt ze nu terug uit de vergeethoek.

En het wonder gebeurt: de konservatieve vleugel van de nieuwe regering geeft toe. Want hoewel de Belgische arbeidersklasse bezadigder is geweest dan de Franse of de Spaanse, blijft, met het Volkfsront voor ogen, voorzichtigheid geboden. Wanneer het gevaar zal geweken zijn en het moment dus gunstiger, kan men trouwens altijd weer regeren onder vrienden, zonder socialisten.

Het komt daarom tot een regeringsprogramma dat progressiever is dan dat van de vorige regering. Van Zeeland kondigt staatskontrole aan over de wapenindustrie, de elektriciteits- en verzekeringsmaatschappijen, de banken.

Tegelijkertijd wil hij ook de staat voor de toekomst beter uitrusten en België steviger instellingen bezorgen: een hervorming van de Grondwet moet de uitvoerende macht, de koning en de regering, versterken.

De premier laat het niet bij woorden; bijna onmiddellijk wordt, weliswaar bijna uitsluitend op het politieke vlak van de staatsinstellingen, begonnen met de studie van een aantal hervormingen. Men zal lang blijven studeren, zelfs wanneer het tweede kabinet van Zeeland reeds zal afgetreden zijn, om niet te zeggen vergeten...

Zo het binnenland rustig blijft, althans rustig genoeg om niet verder te moeten ingrijpen in het Belgisch bestel, blijft evenwel de buitenlandse toestand voortdurend verslechteren. Wij hebben de voornaamste momenten reeds besproken: de bezetting van de Rijn, Ethiopië, het Volksfront in Frankrijk en Spanje, de burgeroorlog, interventie en niet-interventie.

De toestand is ook voor België zorgwekkend, want het internationaal statuut van het land staat opnieuw op de helling.

KIEST

1

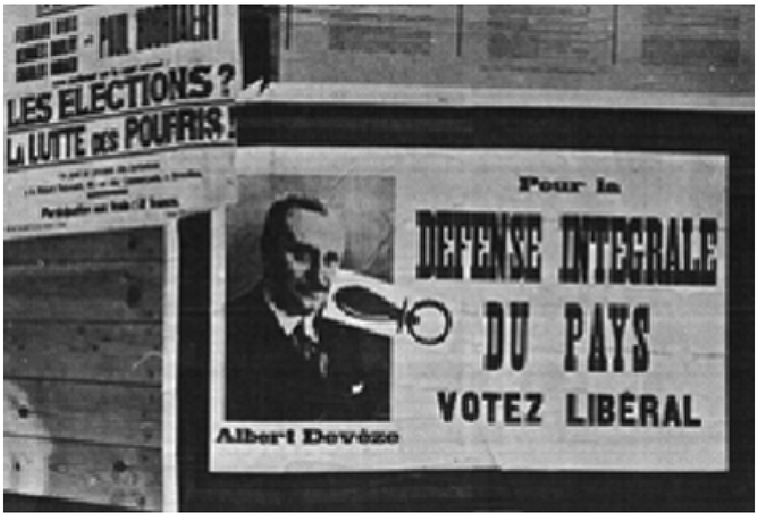
LES ELECTIONS?
Pour la
DEFENSE INTEGRALE
DU PAYS
VOTEZ LIBÉRAL
Albert Devèze

2

3

Aan de Antwerpsche Bevolking

DINSDAGNAMIDDAG, te 2 UUR, worden de laffelijk vermoorde arbeiders Grijp en Pot begraven. De Antwerpsche arbeidersbeweging noodigt gansch de bevolking uit, de slachtoffers van de geweldpolitiek naar hun laatste rustplaats te vergezellen. Bijeenkomst te *2 uur* aan het *Volksgebouw, Breydelstraat.*

WOENSDAGAVOND, te 8 UUR : GROOTE ANTIFASCISTISCHE MEETING, in het *Hippodroompaleis, Leopold de Waelplaats.*

Huysmans, Eekelers en andere redenaars zullen er het woord voeren.

4

5

EEN POLITIEKE VERSCHUIVING

De verkiezingen van mei 1936 zullen de meest ophefmakende zijn die men sedert vele jaren in België heeft gekend. De grote krisis leeft nog na: er is nog altijd werkloosheid in het land.

April-mei 1936 kent dan ook een zeer geanimeerde verkiezingsstrijd (1 en 2), waaruit alvast blijkt dat publiciteitszin en humor niet helemaal zijn teloorgegaan in het land van Ulenspiegel. Er zijn evenwel andere groepen opgekomen, o.m. een splinterpartij die niet meer is dan een ééndagsvlieg maar die een tragedie zal veroorzaken: de Realisten (3). Eén van de propagandisten dezer partij doodt, op het einde van de verkiezingskampagne, twee militanten van de socialistische partij, Pot en Grijp (4 en 5); hun dood geeft onmiddellijk aanleiding tot stakingen die zullen uitgroeien tot een algemene staking; de twee brandpunten ervan liggen te Antwerpen en in de Borinage.

6

EEN POLITIEKE VERSCHUIVING

Op 24 mei 1936 vonden de algemene wetgevende verkiezingen plaats. De nederlaag van de regeringspartijen nam voor de katholieke partij dramatische verhoudingen aan, hoewel ook socialisten en liberalen heel wat verloren. De kommunisten, die in de vorige Kamer van Volksvertegenwoordigers 3 leden hadden, kregen er nu 9; de Vlaamse-Nationalisten kwamen van 8 op 16. Maar de grote triomfator van het ogenblik was Léon Degrelle (6) wiens Rex-beweging, die slechts enkele maanden geleden als politieke partij tot stand was gekomen en dus geen enkel vertegenwoordiger had in het vorige Parlement, 21 zetels kreeg in de nieuwe Kamer, bijna zoveel als de 'nationale' liberale partij. Meteen werd uiterst rechts een faktor van betekenis in het land en Degrelle, die men eigenlijk nooit ernstig had opgenomen, een personage van belang. Toch was de oppositie, die nu over een vierde beschikte van de stemmen in het parlement, te verdeeld om een alternatief te zijn voor het experiment van Zeeland. Daarom wordt de vroegere eerste-minister opnieuw premier (7).

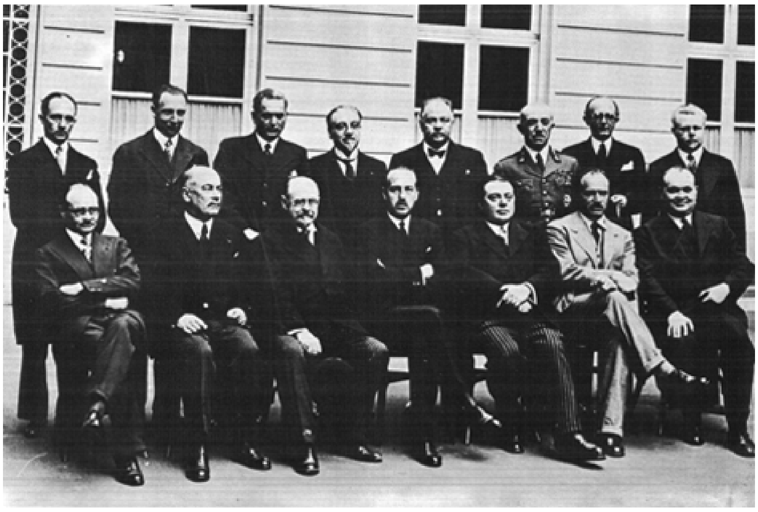

7

1

2

3

4

5

WOELIG BELGIË

Intussen is de stakingsgolf, begonnen na de moord op Pot en Grijp, onder de stimulans van de gebeurtenissen in Frankrijk, uitgegroeid tot een algemene staking. Evenals de Franse arbeiders eist men in België een gevoelige verbetering van het lot van de werknemers, die sterk gehavend uit de krisis waren gekomen. Men wil hogere lonen, sociale zekerheid, de 40-urenweek, zes dagen (!) betaald verlof. De beweging vertrok in de Antwerpse haven, die snel volledig werd stilgelegd (1). Zij gaf aanleiding tot heel wat incidenten, vnl. wanneer stakingbrekers werden ingezet (2), en sloeg haast onmiddellijk over op alle sektoren van nijverheid en handel. De sterk georganiseerde diamantbewerkers verlieten als één man de slijperijen en troepten samen op het nog beboomde, groene Sint-Jansplein (3). De bedienden in de kantorenwijk rond de Beurs namen eveneens deel aan de beweging en verlieten in blok hun kantoren (4), terwijl de arbeiders van de Antwerpse Trammaatschappij de lelijke gele gevaarten uit de circulatie namen (5). België begon Volksfrontallures te krijgen...

6

WOELIG BELGIË

Te Brussel kwamen, naar het voorbeeld van de Franse ‘midinettes’, de naaistertjes op straat om de Internationale te zingen (6). Tegelijkertijd staakt men ook in de Waalse steenkolenmijnen en metaalnijverheid en legt de hele Borinage het werk neer (7). Ook Luik volgt (8) terwijl te Gent het proletariaat bij duizenden samenloopt op de Kouter (9).
In België zal het fascisme niet doorbreken. Het zal ook niet komen tot een Volksfront. Integendeel, het Belgisch patronaat was zo sterk onder de indruk van wat gebeurde in Frankrijk en in Spanje, dat het toegevingen deed: er kwam een embryo van sociale wetgeving tot stand, er kwam betaald verlof. De bedrijven die het meest en het hardst hadden gestaakt ontvingen zelfs een premie: zij werden ‘gevaarlijk’ geheten en kregen de 40-urenweek...
Inmiddels was er bloed gevloeid en werd te Quaregnon een vrouw gedood door een ‘verloren’ kogel. Fundamenteel was niets opgelost, noch op het sociale vlak, noch op welk ander vlak ook. Het land zal woelig blijven...

7

8

9

1a

1b

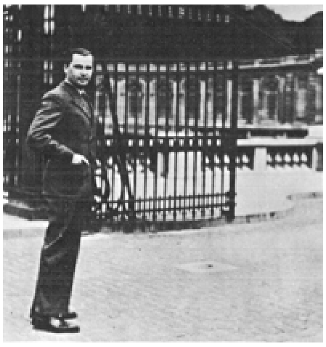

1c

REX VAINCRA...

Uit de ‘Action Catholique’ ontstaat in België, aan Franstalige zijde, een andere fascistische beweging, Rex. Zij wordt geleid door een surrogaat-Mussolini, de ‘Chef’ van Rex: Léon Degrelle (1a, b, c). Wanneer Rex deelneemt aan de verkiezingen van 1936, haalt het zoveel zetels als de ‘nationale’ Liberale Partij, 21 in de Kamer, 12 in de Senaat.

Het is een gunstig moment voor Rex; de Belgen zijn ontevreden met het regime en niet te spreken over hun vertegenwoordigers in regering en parlement. Het systeem is erg gekompromitteerd door schandalen van alle slag en Degrelle beschuldigt... (2); zijn partij kiest een bezem als embleem en zal alle ‘pourris’ uit de Tempel verjagen (3).

Het blijft niet bij woorden alleen. Rex betoogt aanhoudend en de rellen zijn niet van de lucht (4). Degrelle zelf leidt zijn manifestanten tot in de verboden ‘neutrale’ zone bij het Parlement. Zijn aanhouding (5) verbetert zijn ‘imago’ nog bij het publiek.

Nr 1
Uitgave reeks "Ik-beschuldig..
1 Fr.
IK BESCHULDIG
M. SEGERS
Ik beschuldig Minister SEGERS
een kumulard, een bankster,
een plunderaar van kleine
spaarders en een lafaard te zijn
door Leon DEGRELLE

2

3

4

5

1

2

Mechelen heeft gesproken

Rex en heer Degrelle nogmaals veroordeeld

Zijne Eminentie Kardinaal Van Roey vraagt ons deze mededeeling af te kondigen :

Volgens een Brusselsch dagblad en volgens geloofwaardige getuigenissen, heeft heer Degrelle in een rede over « Rex en Mechelen » door hem, verleden Woensdagavond, in het Sportpaleis gehouden, verklaard :

« Eén gezag, één enkel, kan zeggen of Rex den goeden weg volgt : Mechelen. Heeft Mechelen gesproken ? Neen. Zal Mechelen spreken ? Neen, omdat het gerust is aangaande Rex en omdat het de katholieke kiezers vrij naar hun meening zal laten stemmen. Had de minste twijfel bestaan over onze zaak, zou de Aartsbisschop gesproken hebben. Omdat ons geval duidelijk is, laat hij alle vrijheid aan de katholieken. »

In dezelfde rede heeft heer Degrelle bovendien nog verklaard : **« dat er geen geschil geweest is tusschen Mechelen en Rex, en dat Rex niet veroordeeld is geweest door den brief der bisschoppen van het Kerstfeest ll., die Rex niet vernoemd hebben ».**

Wij hadden gehoopt dat wij niet in het openbaar zouden moeten hebben tusschenkomen inzake de verkiezing van 11 April, omdat de plicht van den katholieken kiezer klaar voortvloeit uit den Herderlijken Brief van Kerstmis.

Maar vermits wij rechtstreeks in de zaak betrokken worden, en dat ons stilzwijgen als een goedkeuring wordt uitgelegd, is het ons onmogelijk niet te spreken.

Wij verklaren dus : 1° **dat de Collectieve Brief van het Belgisch Episcopaat, op verschillende plaatsen, Rex uitdrukkelijk bedoelt en dat hij de methoden en de hoofdprinciepen van Rex veroordeelt ;**

2° dat wij op verre na geen geruststelling bezitten aangaande Rex, maar dat wij daarentegen er van overtuigd zijn dat Rex een gevaar daarstelt voor het land en voor de Kerk.

BIJGEVOLG IS DE PLICHT VAN IEDER RECHTSCHAPEN KATHOLIEK TEGENOVER DE VERKIEZING VAN 11 APRIL DUIDELIJK

en moet alle onthouding afgekeurd worden

Mechelen, 9 April 1937. J. E. Kardinaal VAN ROEY,
Aartsb. van Mechelen.

3

REX CRÈVERA...

Nochtans is voor Rex, na de verkiezingen van 1936, het hoogtepunt voorbij.
Toch wil Degrelle het aanleggen op een krachtproef; hij lokt begin 1937 te Brussel een tussentijdse verkiezing uit en stelt zich kandidaat. De regeringspartijen nemen de handschoen op en steunen één tegenkandidatuur, deze van de premier Paul van Zeeland. De verkiezing zal op 11 april 1937 plaatsvinden; de kampagne is kort maar hevig en wordt met de meest verscheidene, soms zelfs grappige, middelen gevoerd (1). Alle partijen staan achter van Zeeland; Degrelle heeft alleen het V.N.V. op zijn hand, wat extra door de tegenpartij wordt gehekeld (2).
Juist voor de verkiezing komt ook de Kerk tussen. Kardinaal van Roey maant de gelovigen aan te stemmen voor de eerste-minister (3). Niettegenstaande Degrelle's knieval (4) is dit voor hem de genadeslag. Hij krijgt 19% van de stemmen; van Zeeland haalt 76% en beleeft een kolossale, zij het kortstondige, triomf (5).

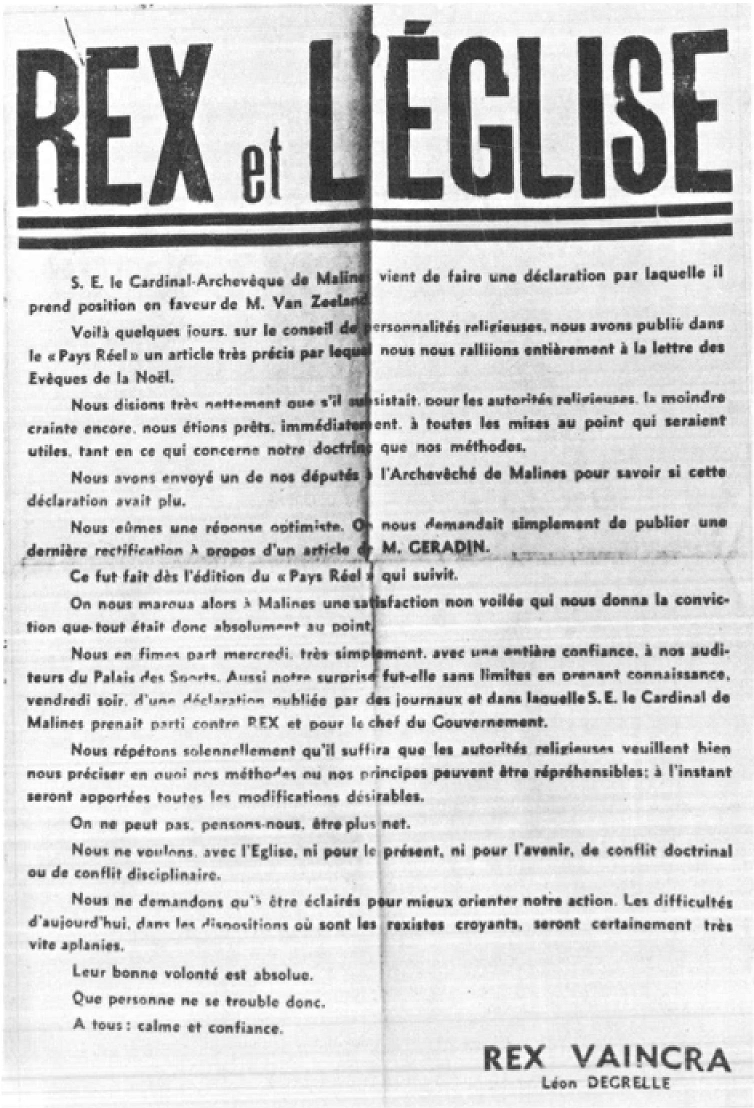

REX et L'ÉGLISE

S. E. le Cardinal-Archevêque de Malines vient de faire une déclaration par laquelle il prend position en faveur de M. Van Zeeland.

Voilà quelques jours, sur le conseil de personnalités religieuses, nous avons publié dans le « Pays Réel » un article très précis par lequel nous nous ralliions entièrement à la lettre des Evêques de la Noël.

Nous disions très nettement que s'il subsistait, pour les autorités religieuses, la moindre crainte encore, nous étions prêts, immédiatement, à toutes les mises au point qui seraient utiles, tant en ce qui concerne notre doctrine que nos méthodes.

Nous avons envoyé un de nos députés à l'Archevêché de Malines pour savoir si cette déclaration avait plu.

Nous eûmes une réponse optimiste. On nous demandait simplement de publier une dernière rectification à propos d'un article de M. GERADIN.

Ce fut fait dès l'édition du « Pays Réel » qui suivit.

On nous marqua alors à Malines une satisfaction non voilée qui nous donna la conviction que tout était donc absolument au point.

Nous en fîmes part mercredi, très simplement, avec une entière confiance, à nos auditeurs du Palais des Sports. Aussi notre surprise fut-elle sans limites en prenant connaissance, vendredi soir, d'une déclaration publiée par des journaux et dans laquelle S. E. le Cardinal de Malines prenait parti contre REX et pour le chef du Gouvernement.

Nous répétons solennellement qu'il suffira que les autorités religieuses veuillent bien nous préciser en quoi nos méthodes ou nos principes peuvent être répréhensibles; à l'instant seront apportées toutes les modifications désirables.

On ne peut pas, pensons-nous, être plus net.

Nous ne voulons, avec l'Eglise, ni pour le présent, ni pour l'avenir, de conflit doctrinal ou de conflit disciplinaire.

Nous ne demandons qu'à être éclairés pour mieux orienter notre action. Les difficultés d'aujourd'hui, dans les dispositions où sont les rexistes croyants, seront certainement très vite aplanies.

Leur bonne volonté est absolue.

Que personne ne se trouble donc.

A tous : calme et confiance.

REX VAINCRA
Léon DEGRELLE

4

5

23 / De Belgische ‘zelfstandigheidspolitiek’

De buitenlandse politiek van België is steeds het zorgenkind van Paul van Zeeland geweest. In zijn eerste regering had hij trouwens, naast het premierschap, ook het ministerie voor Buitenlandse Zaken tot zich getrokken.

Deze bezorgdheid wordt natuurlijk bepaald door de steeds slechter wordende internationale toestand in het algemeen, en de gevaren die hieruit voor ons land voortvloeien in het bijzonder.

De eerste regering van Zeeland start in maart 1935, juist nadat Hitler de militaire klausules van Versailles opzegt en de Duitse herbewapening officieel begint, juist vóór het Frans-Russisch verdrag. Het is van meet af aan duidelijk, dat voor België essentiële dingen aan het gebeuren zijn.

Tot 1935 gaat het land schuil achter enkele ogenschijnlijk stevige barrières; maar alle worden door de stijgende internationale spanning aan het wankelen gebracht.

Om te beginnen de Volkenbond. In vele artikels van het Handvest dat door België en al zijn buurlanden werd ondertekend, wordt in de ‘kollektieve veiligheid’ voorzien. Wanneer één lid van de Volkenbond wordt aangevallen, dan dienen alle andere leden onmiddellijk bij te springen met de nodige middelen, militaire maatregelen inbegrepen.

Men weet wat van deze regels is terechtgekomen. De vredelievende wereld laat China in de steek wanneer het door Japan wordt aangevallen. Later wordt Ethiopië door Italië onder de voet gelopen. De betrokken landen hebben één gemeenschappelijk kenmerk: zij zijn alle vier lid van de Volkenbond.

Het is duidelijk dat België, mocht het ooit door één van zijn buurlanden worden aangevallen, niet moet rekenen op daadwerkelijke hulp uit Genève. Deze vaststelling, die trouwens voor iedereen geldt, is voor de Belgische diplomatie geen kwestie van leven of dood; wat haar het meest interesseert is de waarborg van de onschendbaarheid van onze grenzen, zoals die in 1925 te Locarno door de grote mogendheden, vnl. Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland werd verleend.

Jammer genoeg is de wereld sedert 1925 niet blijven stilstaan, en is het evenwicht in West-Europa, waarvan het Locarno-Rijnpakt de diplomatieke expressie was, teloorgegaan. Sedert Hitler aan de macht is gekomen en het steeds duidelijker blijkt, dat Duitsland de vrede van Versailles wil ongedaan maken, verslechteren de Frans-Duitse betrekkingen.

Wanneer Hitler in 1935 herbewapent en Frankrijk een verdrag sluit met de Sovjet-Unie, wordt een volledig nieuwe toestand geschapen. Het is nog geen oorlog tussen Frankrijk en Duitsland, maar de vrede is voorbij; Locarno behoort reeds volledig tot het verleden, ook al zal het tot 1936 duren alvorens het verdrag door Duitsland wordt opgezegd.

Meteen is het gedaan met de waarborgen, die België door het Locarno-Rijnpakt heeft verkregen. Er is nog erger.

Want wanneer het tot een konflikt tussen beide grote mogendheden mocht komen, ligt België op de frontlijn en bovendien in een gezelschap, dat niet iedereen in ons land even lief is. De enige werkelijke bondgenoot, die wij nog hebben en waarop wij kunnen rekenen is inderdaad Frankrijk.

Wij hadden als Locarno-partners Duitsland, Italië, Groot-Brittannië en Frankrijk. Het laat geen twijfel over dat Italië Duitsland zal volgen, terwijl Engeland afstand heeft genomen en blijkbaar dichter bij Duitsland dan bij Frankrijk staat. Blijft als

enige steun onze vroegere oorlogsbondgenoot, met wie wij trouwens het Frans-Belgisch militair akkoord hebben gesloten.

Het is evenwel daar dat de schoen hoe langer hoe meer begint te knijpen. Wij hebben vroeger gezien dat het ‘geheim’ akkoord door een groot gedeelte van de bevolking wordt aangevochten, in principe door de anti-Franse Vlamingen, door de anti-militaristische socialisten.

Zo de socialisten, en zeker deze van de Waalse vleugel van de B.W.P., hun antipathie tegen het akkoord zijn gaan opgeven naarmate Duitsland zich aggressiever opstelt, worden de anti-Franse Vlamingen nu steeds meer bijgetreden door de

meeste konservatieve kringen. Deze zijn wat huiverig geworden voor Frankrijk sedert het Frans-Russisch verdrag; zij zijn ook niet blind voor het stijgend sukses van de Volksfrontbeweging. Deze kan wellicht, bij de eerstvolgende Franse verkiezingen, leiden tot een ‘rode’ regering, tot sociaal-ekonomische hervormingen in Frankrijk; de beweging kan overwaaien naar ons land.

Het Belgisch establishment gaat daarom, wellicht voor de eerste maal sedert 's lands onafhankelijkheid, achter de anti-Franse Vlamingen staan. Het wil nu ook ‘los van Frankrijk’ en het heeft daarvoor het meeste nobele van alle excuses gevonden: de eenheid van het land.

Vermits de socialistische Walen tegen Duitsland zijn, vermits de Vlamingen tegen Frankrijk zijn, kan de verstandhouding tussen beide volksgroepen slechts worden gevrijwaard door de banden met Frankrijk te verbreken. De steen des aanstoots, het Frans-Belgisch militair akkoord, moet worden verwijderd.

Een eerste poging wordt ondernomen, die begin 1936 leidt tot een gedeeltelijke opzegging van het akkoord. De 6de maart 1936 aanvaarden beide regeringen, dat de ‘geheime’ en grotendeels voorbijgestreefde technische klausules zullen worden opgegeven. In ruil voor deze toegeving blijft Frankrijk het essentiële behouden: de Franse en Belgische generale staf blijven geregeld met elkaar in kontakt ten einde de aktie van beide legers te koördineren.

Het feit wordt evenwel volledig in de schaduw gesteld door Hitler's spektakulaire zet de volgende dag, de 7de maart: het verdrag van Locarno wordt opgezegd en het Duitse leger marcheert het gedemilitariseerd Rijnland binnen. Een ogenblik meent men dat de oorlog gaat uitbreken; de paniekstemming luwt daarna wel, maar de spanning zal niet meer verdwijnen, integendeel. Het hele jaar 1936 door verslechteren de betrekkingen tussen Duitsland en Frankrijk al maar meer.

In juni komt in Frankrijk het uitgesproken anti-fascistische Volksfront aan de macht.

In juli breekt de Spaanse burgeroorlog uit.

Wel aanvaardt Frankrijk, met de andere demokratieën, de komedie van de niet-interventie en kijkt het lijdzaam toe hoe Duitsland en Italië de Spaanse republiek om het leven brengen. Maar iedereen weet naar welke zijde de sympathie van de Franse Volksregering gaat. Bovendien is in Spanje Frankrijk's bondgenoot, de Sovjet-Unie, aktief. Op dit ogenblik wordt op Spaans grondgebied de oorlog nog uitgevochten door ‘vrijwilligers’ aan beide zijden; wie zal zeggen of het konflikt morgen niet tot een internationale oorlog tussen de ‘Asmogendheden’ en de Sovjet-Unie zal uitgroeien. Dan kan Frankrijk, gebonden door het Frans-Russisch verdrag, niet meer neutraal blijven en wordt onvermijdelijk ook België bij het konflikt betrokken.

Daarom zal nu alles in het werk worden gesteld om afstand te nemen van een kompromitterende bondgenoot. Nauwelijks heeft de tweede regering van Zeeland de handen vrij gekregen, na de regeling van de sociale krisis in juni 1936, of de pas benoemde minister voor Buitenlandse Zaken, Paul-Henri Spaak, laat het nieuw geluid horen. Hij houdt reeds de 20ste juli 1936 een betoog voor de buitenlandse pers waarin hij de krachtlijnen bepaalt van de internationale politiek die het land wil voeren. Hij poneert drie stellingen. Ten eerste ligt België op het kruispunt van drie grote mogendheden. Wanneer het met één of twee van deze mogendheden allianties aangaat,

waarbij de derde niet is betrokken, wordt België onvermijdelijk in elk konflikt verwikkeld, dat tussen de mogendheden ontstaat.

Ten tweede heeft ons land niet de middelen om een alliantie-politiek te voeren, zoals Locarno dit wil. Want zo het Rijnpakt België verdedigt wanneer het wordt aangevallen, vergt het evenwel offers van ons land, zelfs wanneer wij niet rechtstreeks bij een konflikt betrokken zijn. Mocht Frankrijk Duitsland aanvallen, zonder België te raken, dan is ons land verplicht de aangevallene bij te staan en dus Frankrijk de oorlog te verklaren; in het omgekeerd geval, bij een Duitse aanval op Frankrijk, zijn wij voor dezelfde verplichting gesteld. Welnu, het kleine België heeft de mogelijkheden niet om deze verplichtingen het hoofd te bieden.

Ten slotte moet de Belgische buitenlandse politiek ook rekening houden met de Belgische toestand, en vnl. met het feit dat de volksgroepen aan beide zijden van de taalgrens verschillend reageren op de banden die met het buitenland worden gelegd: zo de Walen pro-Frans zijn, zijn de Vlamingen anti.

De besluiten die men uit deze stellingen moet trekken, liggen zó voor de hand: 's lands welzijn kan slechts worden gediend door een politiek van

‘zelfstandigheid’, m.a.w. door afzijdigheid in alle richtingen.

De rede van Spaak verwekt wel enig opzien in België zelf, al was het maar omdat men van de vroegere leider van de linkervleugel van de B.W.P. een andere, minder bezadigde taal had verwacht. Het buitenland reageert weinig of niet, zelfs niet Frankrijk.

Enkele maanden later wordt echter met nog meer Idem en bovendien omgeven met ongemeen veel publiciteit, dezelfde taal door koning Leopold III gesproken.

De koning, die bijzonder begaan is met de militaire en internationale politiek van ons land, zit de 14de oktober 1936 een ministerraad voor, die aan deze problemen gewijd is. Hij spreekt bij deze gelegenheid een redevoering uit, die zo sterk schijnt in te slaan bij de ministers, dat Emile Vandervelde, die op dit ogenblik enkel minister voor Openbare Gezondheid is maar nog altijd ‘patron’ van de B.W.P., voorstelt de woorden van de koning openbaar te maken.

Deze uitzonderlijke handelwijze is op zichzelf al voldoende om de aandacht van het publiek te trekken. Wat de koning zegt is het niet minder.

Koning Leopold poneert, dat de internationale spanning in Europa sedert de Duitse herbewapening en het Spaans probleem zo groot is geworden, dat nieuwe konflikten niet zijn uitgesloten. De Volkenbond faalt wanneer het erom gaat aangevallen landen afdoende te beschermen. Een alliantie-politiek leidt, voor ons land, niet tot vrede maar tot oorlog. Een politiek van zelfstandigheid is derhalve voor ons levensnoodzakalijk. Dit wil zeggen dat België de akkoorden, die het heeft gesloten met andere landen, moet opzeggen; het mag geen nieuwe, zelfs geen louter defensieve bindingen meer aanvaarden; het moet zowel zijn internationale als zijn militaire politiek aan deze vaststellingen aanpassen, wil het buiten de konflikten onder de grote mogendheden blijven.

De gevolgen van deze redevoering, die op de volledige instemming van de ministers mag rekenen, zijn duidelijk: het Frans-Belgisch militair akkoord wordt nu in zijn geheel ongedaan gemaakt, de kontakten tussen de generale staf van het Belgisch en van het Frans leger worden verboden. Het Belgisch leger zal voortaan volledig afzijdig van het buitenland staan en zich in verdediging opstellen naar alle windstreken, naar het zuiden niet minder dan het oosten.

Nu zijn de reakties in het buitenland ongemeen levendig en, wat Frankrijk betreft, zeer scherp. Want België trekt zich niet alleen terug uit het Frans-Belgisch militair akkoord, maar ook uit hetgeen nog overbleef van het verdrag van Locarno. Toch zal Frankrijk van de nood een deugd moeten maken. België kan niet van zijn koerswijziging worden afgebracht, althans niet officieel; Frankrijk zal mogen rekenen op de sympathie van de Waalse bevolking alsmede, niettegenstaande kontakt nu uit den boze is, op de verstandhouding met een gedeelte van de Belgische legerleiding. Later zal dit, in België, heel wat problemen met zich brengen.

Intussen wordt de nieuwe Belgische politiek door alle buurlanden, evenals door Italië, dat het Rijnpakt in 1925 eveneens had ondertekend, officieel erkend. Zij beloven België bij te staan mocht het, zonder dit te hebben geprovoceerd, worden aangevallen; zij zien af van de Belgische hulp mochten zij zelf worden aangevallen; zij bevestigen de grenzen van ons land te zullen eerbiedigen.

België belooft van zijn kant ook: het zal zijn grondgebied met eigen middelen verdedigen; het zal zijn landsverdediging versterken.

Met deze toestand neemt iedereen vrede, terwijl men in België bepaald enthoesiast is. In feite gaat het land terug naar zijn internationaal statuut van vóór de eerste wereldoorlog; het blijft, net als toen, volledig afhankelijk van de vrede onder de grote mogendheden. Hoewel niets minder zeker is dan de internationale vrede in 1936, en de volgende jaren de geschiedenis steeds brutaler accelereert, zal de Belgische diplomatie onwrikbaar de ingeslagen koers blijven volgen. België zal de luttele jaren, die nog overblijven van de wankele vrede, doorbrengen achter de papieren barrière van zijn ‘zelfstandigheidspolitiek’.

1

2

3

4

5

6

DE KONING IS DOOD. LEVE DE KONING

De 17de februari 1934 kwam koning Albert bij een tragisch bergongeval te Marche-les-Dames om het leven (1). Vijf dagen later bracht men zijn stoffelijk overschot naar de koninklijke crypte te Laken (2). Zijn oudste zoon, Leopold, volgde zijn vader op en legde, op 23 februari 1934, de grondwettelijke eed af voor het Parlement (3).

Koning Leopold III was bij zijn troonsbestijging 32 jaar oud (4). Hij was in 1926 getrouwd met de Zweedse prinses Astrid (5). Het koninklijk paar had drie kinderen: Joséphine-Charlotte, Boudewijn en Albert (6).

7

8

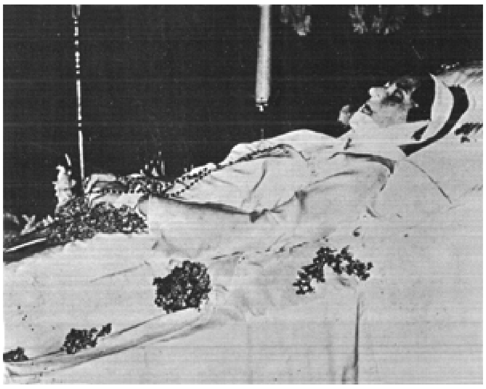

9

10

DE KONING IS DOOD. LEVE DE KONING

Het jonge, vorstelijke paar werd overal met ongemeen enthousiasme onthaald (7), niet het minst vanwege de sympathie die men koningin Astrid toedroeg. Immers, de bevolking apprecieerde in haar houding een eenvoud, een beminnelijkheid, een familiariteit die men van koninginnen niet gewoon was (8).

Zelden werd dan ook een vorstin zo betreurd als zij, wanneer zij door een ongeval te Küssnacht in Zwitserland, in augustus 1935, om het leven kwam (9). Het hele land rouwde met koning Leopold (10).

24 / De krisis van het Belgisch parlementair regime

Nadat de Nationale Konferentie van de Arbeid en de tweede regering van Zeeland de sociale moeilijkheden uit de weg hebben geruimd en ons land grotendeels verenigd achter de nieuwe buitenlandse politiek staat, is het betrekkelijk rustig geworden in België.

Op het binnenlands vlak gaat de wederopbouw voort. De werkloosheid blijft dalen en de pas bereikte sociale vrede krijgt met de dag meer vaste grond onder de voeten.

Op het eerste gezicht schijnen de regeringspartijen er ook op vooruit te gaan; zij trachten alleszins de bressen te vullen die de oppositie bij de jongste verkiezingen heeft geslagen; zij doen dit niet zonder sukses.

Van Zeeland zal het Vlaams nationalisme enkele sterke argumenten ontnemen. Hij zal voornamelijk de amnestiewet voor de Kamers brengen en ze, niettegenstaande geweldige oppositie in het parlement en rumoerige manifestaties van de 'fraternellen' van oudstrijders op straat, doen aanvaarden. Eindelijk is dit twistpunt, dat België bijna twintig jaar lang heeft verscheurd, uit de weg geruimd. Althans in principe.

Wat van Zeeland's moeilijkste probleem, Rex, betreft, mag hij naarmate de tijd vordert, ook optimistischer worden. Sedert de sociale vrede in het land is hersteld, is de vrees van de middenstand voor een volkfront in België geweken; bovendien heeft de algemene verbetering van de ekonomisohe toestand ook deze laag van de bevolking bereikt. Zij zal derhalve minder radikaal gaan reageren en in veel mindere mate door Rex worden aangetrokken.

Degrelle, die wel voelt dat zijn beweging niet meer op volle toeren draait, wil door een reeks elkaar snel opvolgende 'coups' de aandacht van het publiek gaande houden en vergaloppeert zich fataal.

In oktober 1936 wil hij een monsterbetoging organiseren en is zo zeker van zijn aantrekkingskracht op de menigte, dat hij een opkomst voorspelt van tweehonderdduizend manifestanten. Zijn overmoed wordt gestraft door een ware zondvloed; het regent de 25ste oktober zo hevig dat heel wat Rexisten zijn thuisgebleven en de 'chef' amper vijfduizend man achter zich krijgt.

Wanneer hij geen toelating ontvangt om voor de Belgische radio te spreken, meent hij een 'stunt' te hebben gevonden door via Radio Turijn de Belgische bevolking toe te spreken en België zelf, langs een grote, fascistische omweg, over de hekel te halen. Zelfs bij het weinig chauvinistisch Belgisch publiek wordt pijnlijk een nationale snaar geraakt op een wijze die men van een middenstands-nationalist als Degrelle niet zou hebben verwacht.

Het ergste komt evenwel nog.

Want een goede gelegenheid voor een spektakulaire kampagne schijnt te ontstaan wanneer de eerste-minister persoonlijk in opspraak wordt gebracht. Van Zeeland was tot 1935 vice-goeverneur van de Nationale Bank geweest, maar om premier te kunnen worden had hij ontslag moeten nemen. In maart 1937 wordt hij door oudminister Sap, de invloedrijke eigenaar van 'De Standaard', ervan beschuldigd op wederrechtelijke wijze te genieten van bepaalde 'tegemoetkomingen' vanwege de Nationale Bank. Hoewel deze beschuldiging met klem door van Zeeland wordt tegengesproken en zelfs weerlegd, schijnt het ogenblik bijzonder gunstig voor Degrelle om een nieuwe aanval op het regime te doen.

Hij geeft een rexistische volksvertegenwoordiger voor Brussel, evenals alle Rexistische plaatsvervangers, bevel ontslag te nemen uit het parlement en provoceert zodoende een plaatselijke tussentijdse verkiezing. De bedoeling is het tot een krachtproef te doen komen en met cijfers in de hand te bewijzen dat Rex nog steeds vooruitgaat.

De regering neemt evenwel de handschoen op en vraagt van Zeeland, die wel premier maar geen parlementair is, zijn kandidatuur te stellen. Een zeer hevige verkiezingskampagne begint: van Zeeland kan rekenen op de steun van alle 'nationale' partijen; Degrelle heeft als enige bondgenoot de te Brussel weinig populaire Vlaams-Nationalisten. Wanneer bovendien, juist vóór de verkiezingen, kardinaal Van Roey de gelovigen aanmaant

voor van Zeeland te kiezen, is Degrelle's lot bezegeld.

De 5de april stemt 76% van de Brusselse bevolking voor van Zeeland, slechts 19% voor Degrelle.

Het is ogenschijnlijk gedaan met het Rexisme, dat zichzelf nog wat zal overleven, maar als politieke macht volledig teloorgaat. Bij de verkiezingen van 1939 verliest de partij in de Kamer 17 van de 21 zetels.

Het heeft er dus alle schijn van dat het regime, een ogenblik tot in zijn grondvesten geschokt, zich gaat herstellen. Ook de ‘nationale’ partijen, die zo werden gehavend door de jongste verkiezingen, schijnen begrepen te hebben dat een nieuwe aanpak nodig is.

Het is opvallend hoe jongere elementen in deze periode steeds meer op de voorgrond treden en definitief de leiding van de grote formaties gaan overnemen. De doktrines worden vernieuwd, de partijen gereorganiseerd, nieuwe methodes worden ingevoerd.

Het is het moment van glorie van Paul van Zeeland die nooit zo sterk in het zadel heeft gezeten als nu, na zijn geweldig persoonlijk sukses tegen Degrelle; het is het ogenblik waarop het katholiek blok zich beter bewust wordt van de grote tegenstellingen in haar schoot en haar logge lichaam verjongt: voortaan komen Waalse en Vlaamse vleugels apart op ten einde beter te kunnen reageren op de nationalismen in beide landsgedeelten. Bovendien wordt de doktrine opnieuw geformuleerd: de Katholieke Partij wil een soort Mussoliniaans korporatisme, dat vele jonge katholieken aanspreekt, maar behoudt essentiële elementen uit het parlementair bestel: algemeen stemrecht, parlement.

Naast van Zeeland komen nieuwe sterren op. De Schrijver, die in 1935 al één van de jongste ministers van Georges Theunis was en bijzonder invloedrijk wordt in de Vlaamse vleugel van de partij, Gaston Eyskens, Albert De Vleeschauwer, noem maar op: de toekomstige tenoren van de Christelijke Volkspartij duiken in deze periode op.

In de B.W.P. straalt van Hendrik de Man de vernieuwingsdrang uit; het is ook voor hem een periode van glorie. Niet alleen hebben de konjunktuurmaatregelen van het plan de werkloosheid herleid, maar de door het plan voorgestane struktuurhervormingen zijn gedeeltelijk opgenomen in de regeringsverklaring.

Bovendien wil de Man schoon schip maken in de partij en ageren tegen het affairisme, het samenvoegen van vele winstgevende baantjes in parlement, socialistische organisaties, pers en welke andere instellingen meer, binnen of buiten de B.W.P.

Kortom, er schijnt nieuw leven te komen in het bestel. Het is evenwel maar schijn. Langzamerhand zal het regime terug in verval geraken, wanneer de onmiddellijke aanleiding tot aktie verdwenen is, wanneer het Rexistisoh gevaar is geweken.

Na Degrelle's geweldige nederlaag in april 1937 komen de tegenstellingen tussen de meerderheidspartijen terug op de voorgrond; binnen de partijen zelf wordt de kloof tussen de verscheidene vleugels trouwens groter. Deze inzinking is een uitstekende voedingsbodem voor de schandalen, die het regime nu als zijn schaduw volgen en in ieders ogen het zinnebeeld worden van zijn volledige dekadentie.

Het wordt na enkele maanden sociale vrede ook duidelijk dat de konservatieve katholieke en liberale kringen zich steeds weigerachtiger gaan opstellen tegen de

sociaal-ekonomische aspekten van het regeringsprogramma en dat zij alle mogelijke drukking uitoefenen om de uitvoering ervan te blokkeren.

Eens te meer staan in de Katholieke Partij konservatieven en christen-democraten tegenover elkaar.

Een andere moeilijikheid is de amnestie. Hier zijn de Vlaamse en Waalse katholieken het met elkaar niet eens, evenmin als de liberalen in beide landsgedeelten.

Op beide punten bewaart alléén de B.W.P. ogenschijnlijk een zekere eenheid. Maar in de socialistische kringen heeft men ook problemen.

Sedert Hendrik de Man een steeds grotere plaats inneemt in de B.W.P., zijn inderdaad konflikten van zowel doktrinaire als van praktische aard ontstaan. Wij hebben reeds tevoren vermeld dat de 'oude garde' het niet eens is met zijn opvattingen inzake de klassenstrijd en zijn bedoeling om van de B.W.P. niet meer een arbeiderspartij maar een volkspartij te maken; ook het verlaten van het internationaal voor het nationaal socialisme is niet naar de zin van Vandervelde, Louis de Brouokère en zovele andere B.W.P.-'marxisten'.

Maar ook praktische redenen als de reeds geciteerde 'kumul'-aangelegenheden, of pure personenrivaliteit verwijden de kloof tussen de onderscheiden frakties in de partij.

Hoewel de wrijvingen in de B.W.P. moeilijk kunnen worden toegeschreven aan een kwestie van leeftijd alleen, verscherpt het 'generatie-konflikt', zoals het gewoonlijk wordt genoemd, de onenigheid in de partij over alle problemen die zich voordoen.

Dit blijkt op de meest spektakulaire wijze naar aanleiding van het Spaans vraagstuk.

In 1937 wordt het steeds duidelijker, dat de niet-interventiepolitiek van de demokratieën uitsluitend de Spaanse republiek treft; Duitsland en Italië helpen Franco openlijk en storen zich niet in het minst aan welk protest ook. De republikeinse regering verliest zienderogen veld en zal, zo de huidige toestand voortduurt, onvermijdelijk bezwijken. Daarom dringen Vandervelde en de Brouckère sterk aan opdat België zijn internationale politiek zou wijzigen en de Spaanse republiek bijstaan. In de schoot van de B.W.P. wordt deze mening sterk aangevochten door de 'nationale' socialisten de Man en Spaak. Maar de ruzie wordt voortgezet in de ministerraad; daar wordt Vandervelde op dergelijke wijze in verband met het Spaans vraagstuk door zijn twee socialistische kollega's-ministers aangevallen, dat hij zijn ontslag neemt als minister.

Dezelfde betwisting zal trouwens in 1938 leiden tot Vandervelde's ontslag als voorzitter van de B.W.P.

De onenigheid onder de partijen en de konflikten binnen de onderscheiden groepen vormen tot het uitbreken van de tweede wereldoorlog de achtergrond van het politiek leven in België; intussen stijgt de internationale spanning voortdurend en gaat ook de binnenlandse toestand weer verslechteren.

De glorietijd van Paul van Zeeland duurt inderdaad niet lang. Wij hebben reeds gezien dat, zelfs binnen de Katholieke Partij, de eerste-minister onregelmatigheden werden aangewreven inzake zijn betrekkingen met de Nationale Bank. De premier had de hem ten laste gelegde feiten met een dergelijke verontwaardiging en een zulkdanige welbespraaktheid gelogenstraft, dat het parlement in overgrote meerderheid zijn vertrouwen in de regering betuigde.

In juli 1937 start evenwel een nieuw offensief tegen van Zeeland. Men beticht hem ervan, dat in de Nationale Bank een 'zwarte kas' bestaat, een zgn. 'cagnotte', die de behoorlijke wedden van de hoge ambtenaren op niet minder behoorlijke wijze afrondt.

Ook de eerste-minister heeft, wanneer hij nog vice-goeverneur van de Nationale Bank was, zijn deel van deze zwarte voordelen gehad. Wat evenwel veel erger is, hij heeft van de 'cagnotte' nog belangrijke sommen aanvaard, nadat hij de Bank heeft verlaten en premier is geworden. Het nieuws ontploft als een bom; het bedrag is te aanzienlijk: 330.000 frank in 1937; de eerste-minister heeft eerst gelogenstraft en daarna weinig overtuigende inlichtingen verstrekt. Wanneer het incident toch gesloten lijkt, begint het schandaal pas voorgoed. De prokureur-generaal Hayoit de Thermicourt deelt inderdaad in oktober 1937 de regering mede, dat het parket dergelijke onregelmatigheden in het beleid van de Nationale Bank heeft ontdekt, dat een rechtszaak onvermijdelijk is. De 25ste oktober 1937 neemt Paul van Zeeland, en met hem de regering, ontslag.

Met dit ontslag begint één van de zwaarste kabinetskrisissen die ons land tijdens de tussenoorlogse periode heeft gekend. Het tweede kabinet van Zeeland was slechts tot stand gekomen door de drukking van het Hof. Het had een vergelijk kunnen tot stand brengen tussen konservatieven en progressieven dank zij de bijzonder dramatische omstandigheden en de aanzienlijke gaven van Paul van Zeeland.

Beide, omstandigheden en premier, zijn verdwenen. De tendens naar verdeeldheid, die sedert juni 1936 ondergronds is gaan groeien, komt nu duidelijker dan ooit op de voorgrond; men is het onder de partijen, men is het in de partijen over omzeggens niets meer eens. Het vormen van een regering is daarom bijna onbegonnen werk; het in stand houden van een kabinet is voortaan een bovenmenselijke taak die trouwens door niemand meer dan een paar maanden zal kunnen volgehouden worden.

Na van Zeeland's ontslag volgen zeven formateurs elkaar op in één maand tijd; zij falen allemaal tot koning Leopold weer optreedt en de achtste, de liberaal Paul-Emile Janson, eindelijk een regering van nationale unie aan het parlement voorstelt. Zij houdt het nauwelijks vijf maanden vol en brengt niets tot stand. Nochtans ontbreekt het niet aan problemen; want de konjunktuur is

1

2

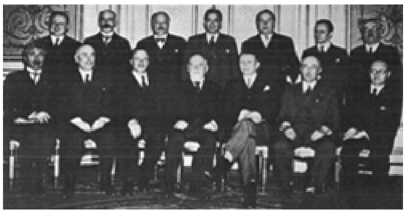

3a

3b

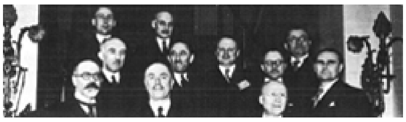

3c

3d

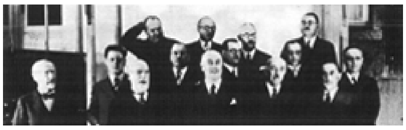

3e

HET REGIME IN OPSPRAAK

Sedert 1932 is oud-minister Crockaert politico-financiële schandalen beginnen aanklagen; Degrelle zet deze kampagne voort. Maar ook een ander oud-minister, Gustaaf Sap, eigenaar van ‘De Standaard’, begint te beschuldigen. Hij onthult eigenaardige praktijken op de Nationale Bank (1) waar Premier van Zeeland, vóór zijn benoeming tot eerste-minister, vice-goeverneur was. Sap brengt aan het licht dat de hoge ambtenaren van deze instelling niet alleen bijzonder mooie salarissen kregen maar ook zeer behoorlijke ‘tegemoetkomingen’ ontvingen uit een ‘zwarte’ kas, de ‘cagnotte’. De goeverneur van de Bank, Louis Franck, ook al een oud-minister, geeft dit toe (2). Paul van Zeeland loochent echter sedert zijn ambtsaanvaarding nog geld uit de ‘cagnotte’ te hebben gekregen, maar moet dan weinig overtuigende verklaringen geven voor de 330.000 fr. die de ‘zwarte’ kas hem toch had uitbetaald. Toch behoudt hij het vertrouwen van het Parlement. Wanneer wat later uitlekt dat onregelmatigheden werden aangetroffen in het beheer zelf van de Nationale Bank en een proces onvermijdelijk wordt, neemt van Zeeland, en met hern de regering, ontslag. Meteen begint een regime-krisis van belang; de regeringen volgen elkaar op, hebben een gemiddelde levensduur van nauwelijks zes maand en brengen weinig of niets tot stand. Deze toestand zal duren tot de oorlog uitbreekt... (foto's 3a, b, c, d, e)

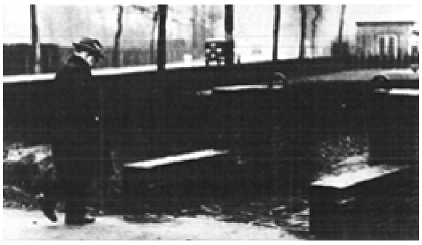

4

Maar van alle hervormingen die zich opdringen, is de meest dringende diegene welke de fundamenteele instellingen van ons regime, welke onze bewindvoerders sinds den oorlog hebben laten ontaarden, opnieuw te herstellen in den waren geest van onze Grondwet.

De grondwettelijke monarchie is gebouwd op het beginsel van een strenge scheiding der machten. Zij veronderstelt, naast het Parlement dat wetten maakt en toezicht oefent, een uitvoerende macht die regeert. De uitvoerende macht behoort den Koning (art. 29 der Grondwet), *die zijn Ministers benoemt en ontslaat* (art. 65), *welke alleen verantwoordelijk zijn tegenover het Parlement* (art. 63).

Al werd onze Grondwet niet gewijzigd, toch heeft de uitvoerende macht feitelijk opgehouden onderscheiden te zijn van de wetgevende macht. In werkelijkheid behoort zij aan de politieke partijen, waarvan de Ministers in den loop van de laatste zittijden nog slechts de mandatarissen geweest zijn.

Daar gedurende de laatste jaren de toestand de formule van de regeeringen van nationale unie heeft opgelegd, vloeit hieruit voort *dat, bij gebrek aan eensgezindheid tusschen de partijen, de Ministers onbekwaam geweest zijn het hoofd te bieden aan de vraagstukken die zich aan het Land opdringen en dat, sinds 1931, de regeeringen zijn gevallen, niet ten gevolge van stemmingen in het Parlement, maar wegens de meeningsverschillen tusschen de partijen.*

Welnu, naarmate de uitvoerende macht verzwakte, breidde de rol van den Staat zich steeds meer uit. Aldus, door een paradoxale tegenstelling, hoe meer de Staat verplicht is te handelen, hoe minder hij daartoe in staat is.

De eerste voorwaarde die zich opdringt, die waarvan het lot zelf van ons regime afhangt – ik aarzel niet dit te bevestigen – *is het herstel, in haar volle onafhankelijkheid en in haar volle actiemogelijkheid, van een werkelijk verantwoordelijke uitvoerende macht, t.t.z. een uitvoerende macht samengesteld uit mannen die, zoo mogelijk, gedurende een heelen zittijd het land kunnen regeeren, zonder in hun werkzaamheid gebinderd te worden door wachtwoorden van een partij, door beslissingen van groepen en ondergroepen of door kiesbekommernissen.*

5

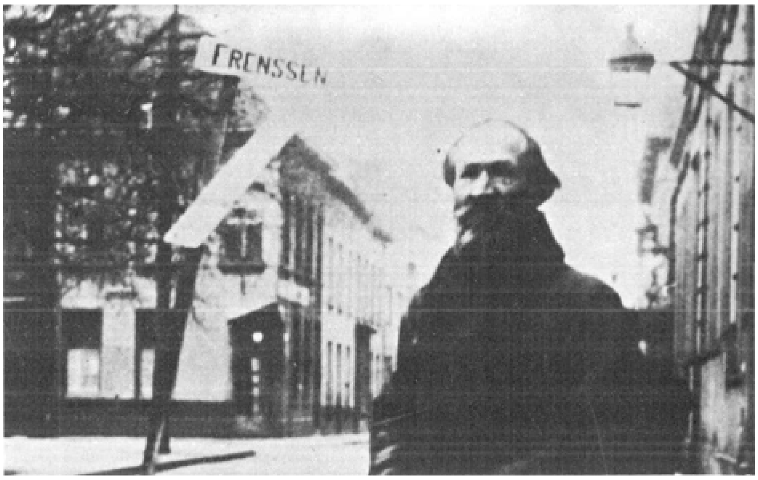

6

7

HET REGIME IN OPSPRAAK

Na van Zeeland zijn de konservatieve vleugels van de regeringen van nationale unie de medewerking met de socialisten beu. Zij vinden een mooie gelegenheid hun 'unie' met de B.W.P. te verbreken naar aanleiding van de zaak Dr. Martens. Deze oud-aktivist (4) was door de amnestie in al zijn rechten hersteld en, in 1938, benoemd tot lid van de Vlaamse Akademie voor Geneeskunde. Het 'patriottisme' van de konservatieve middens komt in opstand en brengt de regering Spaak in het gedrang.

De tussenkomst van koning Leopold, op 2 februari 1939, belet niet dat Spaak tot ontslag wordt gedwongen (5).
Het publiek is het parlementaire bestel beu en heeft voor zijn vertegenwoordigers slechts wantrouwen en minachting. Het reageert door tegen het regime te stemmen of fluit het aan door fantaisistische kandidaten als Leo Frenssen (6) naar de Kamer te zenden in 1939 (7).

einde 1937 bepaald niet meer zo goed als een jaar geleden. Aan de ene kant stijgt de werkloosheid weer; aan de andere kant steigeren de werkgevers (en met hen de konservatieve krachten in het parlement) tegenover de last van de sociale maatregelen, die een jaar geleden werden getroffen.

Wanneer het kabinet Janson op zijn programma tot ekonomisch herstel valt, wordt het opgevolgd door de regering van Paul-Henri Spaak.

Spaak's regeringsverklaring is als het ware een katalogus van de problemen, waarover men het in en onder de partijen niet eens kan worden: Spanje, de sociaal-ekonomische politiek, de Vlaamse kwestie. Het is trouwens een bewijs van de handigheid van de nieuwe eerste-minister, dat hij het langer heeft volgehouden met het schipperen tussen de vele frakties dan wie ook na hem, tot de oorlog zal uitbreken.

Wat Spanje betreft, is het in 1938 klaar, dat Franco het in de nabije toekomst zal halen; men dringt er daarom van katholieke en van liberale zijde op aan handelsbetrekkingen met het voorlopig te Burgos gevestigd nationalistisch regime aan te knopen. De B.W.P., op dit ogenblik nog altijd voorgezeten door Vandervelde, is niet geheel gewonnen voor het nationaal socialisme van de Man en Spaak en stemt niet in met de gewenste toenaderingspolitiek. Het zijn daarom de socialisten die de regering van Spaak meer dan eens het leven zuur maken; toch zullen zij ook inzake het Spaans vraagstuk toegeven, uit vrees een regeringskrisis uit te lokken precies op een ogenblik waarop bet ekonomisch leven sterk achteruit loopt en de B.W.P. aanvoelt dat men van konservatieve zijde ongeduldig wordt over de socialistische regeringspartners.

De spanningen in de koalitie zijn evenwel zo groot, dat haast elke zaak de aanleiding kan zijn tot een uiteindelijke konfrontatie. Het einde van de eerste regering Spaak is de aangelegenheid van dokter Martens geweest.

Volgens de amnestie, die tijdens de tweede regering van Zeeland was goedgekeurd, had men de straffen voor aktivisme niet alleen opgeheven, maar ook volledig uitgewist. De veroordeelden hebben dus weer een volledig schone lei en niets belet meer hun benoeming in openbare ambten of hun eervolle onderscheiding. De regering Spaak heeft nu de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Geneeskunde opgericht en een oud-aktivist, dokter Martens, benoemd tot lid van het genootschap.

De gelegenheid is te schoon om ze zonder meer te laten voorbijgaan; de ultra-patriottische fraktie van de openbare mening wordt opgezweept, de oudstrijders manifesteren opnieuw voor het graf van de Onbekende Soldaat, de konservatieve parlementsleden trekken weer ten strijde.

De regering haalt in de zaak Martens nipt de meerderheid in de Kamer, maar zij heeft dit te danken aan de steun van het V.N.V.; een sterke fraktie van de liberale en katholieke meerderheidspartijen heeft tegengestemd. Daarop verlaten de liberale ministers de regering en dient Spaak niettegenstaande een nieuwe tussenkomst van koning Leopold, zijn ontslag in.

De zaak Martens heeft het land geen goed gedaan. De amnestiewet had heel wat Vlaamse misnoegdheid opgeheven en, wat de bedoeling was, het V.N.V. een zeer sterk argument ontnomen. Nu blijkt het dat de wet niet voldoende is en dat de strijd blijft voortgaan. Want dokter Martens zal niet zetelen in de Akademie en ontslag nemen. Het geval van dokter Martens staat trouwens niet alleen; want benevens de amnestie blijft ook het taalprobleem nog altijd bestaan. De wetten van 1932 worden

slecht en soms helemaal niet toegepast. Gekleed in een witte kiel en uitgerust met een verfborstel gaan Grammens en zijn ‘Raad van de Daad’ alle overtredingen van de openbare besturen rechtzetten in Vlaanderen, te Brussel, op de taalgrens. Straatborden, opschriften op openbare gebouwen, wegwijzers, noem maar op, worden waar het hoort in de verf gezet.

Paul-Henri Spaak, Franstalig en Nederlands-onkundig, is op de hand van dokter Martens en staat ook niet vijandig tegen de aktie van Grammens. Dat hij, die het vertrouwen van zijn Waalse en Brusselse taalgenoten had moeten hebben, struikelt over Vlaamse aangelegenheden, spreekt boekdelen over de animositeit tussen beide landsgedeelten in deze periode.

Spaak wordt opgevolgd door een konservatief katholiek, Hubert Pierlot. Het eerste kabinet Pierlot houdt het slechts een week uit; de tweede regering Pierlot bestaat vier en een halve maand, wanneer de tweede wereldoorlog uitbreekt...

Het was in deze periode gebruikelijk de partijen verantwoordelijk te stellen voor de zeer grote instabiliteit van het gezag en telkens met verontwaardiging vast te stellen, dat de regeringen niet

vielen voor het parlement maar dat zij door de partijleidingen ten val werden gebracht.

Het ligt nochtans voor de hand dat de onenigheid onder de partijen en, meer nog, de wrijvingen binnen éénzelfde partij, de weerschijn waren van de zeer grote tegenstellingen in het land, van de verdeeldheid van de bevolking over essentiële aangelegenheden. Het is niet minder duidelijk dat deze tegenstellingen de onenigheid in en onder de partijen deden ontstaan en niet omgekeerd, dat de partijen verantwoordelijk waren voor de onenigheid.

Dat belet evenwel niet dat men de laatste jaren voor de oorlog, tijdens een periode waarin de versterking van het gezag erg in de mode kwam, de instabiliteit van de regeringen als een voorwendsel gebruikte. Niet de politieke en sociale tegenstellingen in het land waren de schuld van de wankelbaarheid der regeringen, maar de partijen; omdat hetgeen men in de spiegel ziet niet bevalt, wil men de spiegel stukslaan; uit vele hoeken komt inderdaad het verlangen kijken de macht van het parlement te beperken.

Dit gevoelen, dat niet alleen in konservatieve kringen tot uiting komt, maar ook christen-democratische als socialistische voorstanders heeft, steunt op spektakulaire argumenten: de schandalen, de onmacht van de wetgevende macht om in krisisperioden snel en doeltreffend op te treden. Het versterkt bij de menigte de afkeer, die zij al van het parlementair regime heeft gekregen en doet tussen de vertegenwoordiging van het volk en het volk zelf, tussen het wettelijk en het werkelijk land, tussen ‘le pays légal’ en ‘le pays réel’ zoals Degrelle het zegde, een kloof ontstaan, een zeer grote leemte.

Zoals alle politieke leemten, zal ook deze worden gevuld. Alle hervormers willen immers in deze periode hetzelfde: zij willen de bevoegdheden van de wetgevende macht beperkten ten voordele van de uitvoerende macht: de koning.

Koning Leopold verloochent deze neiging niet, wel integendeel. Hij maant herhaaldelijk instellingen en personen tot meer discipline aan, hij stelt openlijk de partijen verantwoordelijk voor het gebrek aan kontinuïteit van het gezag en spreekt duidelijk zijn mening uit volgens welke hun macht moet worden begrensd. Maar hij houdt het niet bij de partijen alléén. Hoewel voorzichtig geformuleerd, verklaart koning Leopold zich, in een redevoering die hij uitspreekt na de val van de eerste regering Pierlot en die men het ‘koninklijk sermoen’ van de 12de april 1939 heeft genoemd, voorstander van een sterk regime. De eerste voorwaarde voor een verbetering van het bestel ‘is het herstel, in haar volle onafhankelijkheid en in haar volle actiemogelijkheid, van een werkelijk verantwoordelijke uitvoerende macht, t.t.z. een uitvoerende macht, samengesteld uit mannen die, zoo mogelijk, gedurende een heelen zittijd het land kunnen regeeren, zonder in hun werkzaamheid gehinderd te worden door wachtwoorden van een partij, door beslissingen van groepen en ondergroepen of door kiesbekommernissen.’

Geholpen door het voortschrijdend diskrediet, waarin het regime vervalt, wordt koning Leopold hoe langer hoe meer het middelpunt van het politiek leven in het land, de vader van het volk, de inkarnatie van het vaderland. Zijn populariteit stijgt naarmate deze van de vertegenwoordigers van het volk, van het parlement, daalt. Bij het einde van de vooroorlogse periode bepaalt zijn persoonlijke invloed de binnenlandse politiek. Het Belgisch buitenlands beleid wordt in zijn diplomatieke en militaire expressie uitsluitend koninklijk domein.

Het moge hier worden herhaald, dat de koninklijke optiek door de leidende instanties van haast alle partijen wordt gedeeld; het moge volstaan te verwijzen naar het werk, dat tijdens de oorlog aan baide zijden van de Noordzee, te Brussel en te Londen zal worden verricht met het oog op de dan onvermijdelijk lijkende hervorming van onze instellingen. Zowel graaf Lippens in het door de Duitsers bezette België als Paul-Henri Spaak, na de breuk met de koning en tijdens zijn verblijf met de uitgeweken Belgische regering te Londen, stellen een sterk regime na de oorlog in het vooruitzicht; het zal worden geleid door de koning en in ruime mate onafhankelijk zijn van het parlement...

Het regime, dat reeds zo weinig echt demokratisch was, zoekt de oplossing voor zijn kwalen in nog minder demokratie; trouwens, in het tijdsgebeuren staat de demokratie overal op de slechte helling.

25 / Ein Volk, ein Reich, ein Führer

Op het einde van de jaren dertig viert het fascisme in Europa hoogtij. Duitsland, Oostenrijk, Spanje, Portugal, Italië, Roemenië, Hongarije, Griekenland, noem maar op: de autoritaire landen zijn bijna regel geworden, niet uitzondering.

Hitler is in 1938 helemaal niet meer geïsoleerd. Zelfs demokratische landen zoeken bij Duitsland in het gevlei te geraken en sluiten, zoals Engeland, overeenkomsten met het Derde Rijk. Andere landen, zoals België, trachten afzijdig te blijven. Duitsland's grootste tegenstrever op het vasteland, Frankrijk, aarzelt. Wanneer Hitler de krachtproef aangaat, en in 1936 de Rijnzone bezet, hebben we gezien dat het lijdzaam laat begaan. Meteen is alle tegenstand, die de traditioneel nationalistische kringen in Duitsland zelf, vnl. de legerleiding, Hitler konden bieden, overwonnen. Hitler heeft stoutmoedigheid, intuïtie, visie: hij zal de natie leiden naar een groot sterk Duitsland.

Begin 1938 wordt na een geweldige kampagne, waarbij alle massamedia tot de grenzen van hun mogelijkheden worden aangesproken, met kolossaal enthoesiasme van de Duitse zowel als van de Oostenrijkse bevolking, Oostenrijk bij Duitsland gevoegd. Deze naasting van een lid van de Volkenbond is tevens een schending door Duitsland van het verdrag van Versailles. Er komt nauwelijks een reaktie van de vroegere verbondenen, terwijl de Volkenbond niet eens over het voorval beraadslaagt.

Voor Hider is deze nieuwe overwinning een bevestiging van het defaitisme van Frankrijk en van Engeland's gunst. Hij kan gerust zijn expansie-politiek voortzetten en de doeleinden, die reeds in ‘Mein Kampf’ vastgelegd waren, rustig nastreven: alle Duitssprekende volkeren onder één gezag in het Duitse Rijk brengen; daarna grondgebied veroveren voor de vele miljoenen bestaande en toekomstige Duitsers. Wat dit laatste betreft neemt Hitler geen blad voor de mond: Duitsland's toekomst ligt in het oosten.

Een eerste stap na de Anschluss van Oostenrijk betreft Tsjechoslovakije, dat sedert Versailles een onafhankelijke staat is geworden met een betrekkelijk grote Duitssprekende minderheid, de zgn. Sudeten.

Een ogenblik schijnt het dat Hitler hetzij te vroeg is opgetreden, hetzij uiteindelijk te ver is gegaan. Want Tsjechoslovakije behoort tot de landen, die betrokken zijn bij de Franse ‘omsingelings’-politiek tegen Duitsland en nog altijd met Frankrijk door een verdrag zijn verbonden. Wordt het aangevallen, dan kan het altijd een beroep doen op zijn grote bondgenoot in het westen. Bovendien is Frankrijk niet de enige garant van Tsjechoslovakije's onschendbaarheid; de Tsjechen hebben een defensief verdrag met de Sovjet-Unie. Mocht Hitler het wagen Praag de oorlog te verklaren, dan loopt hij de kans op verscheidene fronten te moeten vechten. Op papier is Frankrijk nog altijd de sterkste militaire mogendheid van Europa; de Sovjet-Unie is er ook geweldig op vooruitgegaan, terwijl het sterk geïndustrialiseerde Tsjechoslovakije op zichzelf al geen gemakkelijke prooi is. Voorts is ten slotte ook Groot-Brittannië aan het bijdraaien en verklaart het met de nodige plechtigheid, en voor de eerste maal sedert vele jaren, dat het in geval van konflikt ‘verplicht’ zal zijn Frankrijk bij te staan.

Maar Hitler, wiens prestige verbonden is met de onophoudelijke expansie van Duitsland, bindt niet in; hij ondcetent integendeel een haatkampagne tegen de

Tsjechoslovaakse president, dr. Benesj, en eist met steeds meer klem de afstand van het Sudetengebied aan Duitsland.

De oorlog zou reeds in 1938 zijn uitgebroken, indien het hart van Frankrijk en Groot-Brittannië bij de zaak ware geweest. Maar Engeland was niet voldoende voorbereid op een konflikt. Frankrijk's legerleiding was nog altijd even weinig enthoesiast voor een aktie waarin zij als voornaamste partner de Sovjet-Unie zou hebben; zij had bovendien ook geen vertrouwen in haar eigen militaire middelen, noch in de Franse bevolking die, nauwelijks twee jaar geleden, overwegend ‘rood’ had gestemd.

Engeland zal daarom trachten en moet daarbij niet lang aandringen, om Frankrijk tot ‘soepelheid’ te bewegen. De Engelse premier, Neville Chamber-

lain, reist herhaaldelijk naar Duitsland. Hij krijgt wel geen noemenswaardige koncessies van Hitler maar hij ‘redt’ de vrede. Want Frankrijk laat zonder meer Tsjechoslovakije in de steek en sluit, samen met Groot-Brittannië, het akkoord van München met de As-mogendheden Duitsland en Italië. Tsjechoslovakije zelf wordt te München niet eens uitgenodigd. Het zou er trouwens alleen maar vijanden hebben gevonden: want de ‘Grote Vier’ verplichten Praag het Sudetengebied aan het Duitse Rijk prijs te geven.

Voor het klein land staat evenwel nog meer op het spel dan het verlies van een gedeelte van zijn grondgebied. Sedert Oostenrijk bij Duitsland werd ingelijfd en nu ook het Sudetengebied in Hitler's handen is gevallen, zijn meteen alle verdedigingswerken, die Tsjechoslovakije aan zijn grenzen had opgericht verloren gegaan en ligt het land wijdopen. Voor Hitler is de weg naar Praag vrij.

Het duurt niet lang alvorens hetgeen nog van Tsjechoslovakije overblijft door Hitler wordt uitgeschakeld zonder noemenswaardige tegenstand van Engeland en Frankrijk. De 15de maart 1939 marcheert de Wehrmacht het land binnen. Bohemen en Moravië worden bij Duitsland ingelijfd; Slovakije wordt ‘zelfstandig’, maar blijft bezet. De opruiming van Tsjechoslovakije is een keerpunt zonder weerga in de wereldgeschiedenis tussen beide wereldoorlogen. Want nu egint men eindelijk, zowel in Groot-Brittannië als in Frankrijk, in te zien, dat Hitler's ambities verder reiken dan hetgeen de Britse of Franse belangen toelaten; het gaat niet meer om de éénheid van de Duitssprekende volkeren, zelfs niet om Versailles, maar om de Duitse hegemonie over het Europees vasteland. Wanneer Duitse troepen Praag bezetten, weten Londen en Parijs dat het einde van de vrede in het zicht is. Men begint voorbereidselen te treffen voor de oorlog.

De Tsjechoslovaakse tragedie heeft evenwel nog een andere, wellicht even belangrijke ontwikkeling ten gevolge. Niettegenstaande de Sovjet-Unie Frankrijk had aangeboden samen het klein land tegen Hitler te verdedigen, was men op het aanbod niet ingegaan. Erger nog, de Sovjet-Unie, die verdragen met Frankrijk en Tsjechoslovakije had gesloten en ten zeerste belang hechtte aan de Tsjechoslovaakse onafhankelijkheid, werd niet eens te München uitgenodigd en bleef volledig buiten de besprekingen Hitler-Daladier-Chamberlain-Mussolini.

Men weet te Moskou zeer goed, dat de Sovjet-Unie de sympathie niet heeft van de konservatieve Engelse regering, noch van de Franse legerleiding.

Voor Stalin begint opnieuw de vrees te groeien, die de Sovjet-Unie tijdens de eerste jaren van haar bestaan heeft gekend: ofwel het tot stand komen van een konservatieve koalitie tegen Rusland, ofwel een akkoord van Engeland en Frankrijk met Duitsland, waarbij Hitler afziet van mogelijke Duitse eisen in het westen, maar de handen vrij krijgt in het oosten.

Deze vrees groeit nog wanneer Hitler, één week nadat Praag is bezet, het Memelgebied van Lithauen afneemt en onmiddellijk begint dit belangrijk strategisch punt op de kust van de Baltische zee te versterken. Wanneer aansluitend daarbij van de Poolse regering de terugkeer van Danzig naar Duitsland wordt geëist, alsmede een doorgang door de Poolse ‘corridor’ die Oost- en West-Pruisen van elkaar scheidt, kent de Sovjet-Unie het volgend Duits objektief. Want de Duitse hetze-kampagne tegen Polen begint...

1

2

3

4

EIN VOLK, EIN REICH, EIN FÜHRER

Het is Hitler's droom het hele Duitse ras onder één gezag te brengen. Reeds komt, in 1935, het Saargebied ‘heim ins Reich’. In maart 1938, na een geweldige hetze-kampagne, trekt het Duitse leger zonder slag of stoot over de Oostenrijkse grens (1). Hitler wordt te Wenen onthaald als een ‘bevrijder’ door de Oostenrijkse Nazi-leider, Seyss-Inquart (2). In de herfst van 1938 wil hij het Duitssprekend Sudetengebied, dat tot Tsjecho-Slovakije behoort, inlijven. Het heeft er een ogenblik de schijn van dat hij te ver is gegaan. Tsjecho-Slovakije wil weerstand bieden; het heeft immers sterke verbondenen: Frankrijk en de Sovjet-Unie. Engeland verklaart dat het Frankrijk zal bijstaan. Maar het hart van de Westerse mogendheden is niet bij de zaak. In september 1938 zullen Chamberlain en Daladier het te München met Hitler op een koopje gooien, zonder Tsjecho-Slovakije noch de Sovjet-Unie te raadplegen. Duitsland krijgt het Sudetengebied. Daarmede is de vrede ‘gered’ (3 en 4).

FOLIES
PAX

5

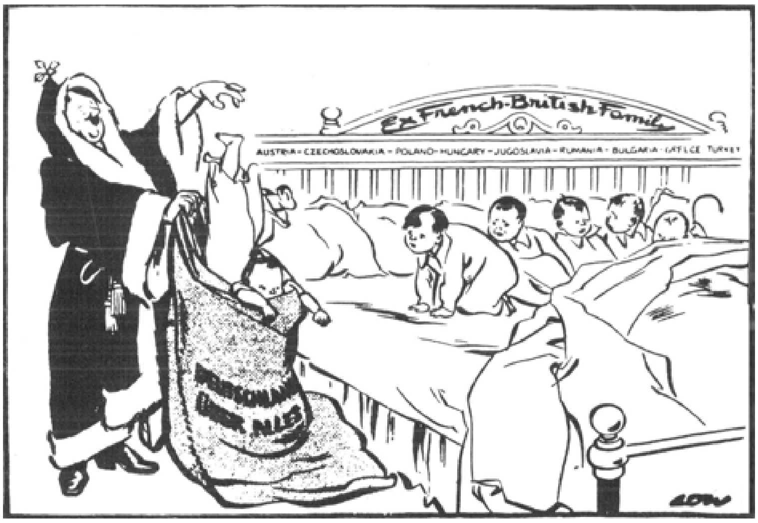
Ex French-British Family
AUSTRIA - CZECHOSLOVAKIA - POLAND - HUNGARY - JUGOSLAVIA - RUMANIA - BULGARIA - GREECE - TURKEY
LOW

6

7

8

EIN VOLK, EIN REICH, EIN FÜHRER

Hitler verzekert te München plechtig dat Duitsland in Europa geen territoriale eisen meer heeft. Maar het vertrouwen is weg, en men vraagt zich spoedig af hoe lang het zal duren vooraleer een nieuwe bedreiging komt (5), en wiens beurt het dan zal zijn (6).

Intussen zijn de Duitse troepen het Sudetengebied binnengetrokken en door de Duitssprekende bevolking als een bevrijdingsleger onthaald (7). De vele Tsjechen, die Engeland en Frankrijk aan

Hitler hebben uitgeleverd, wijken uit bij duizenden. Voor hen betekent ‘heim ins Reich’ het vluchtelingenkamp (8).

26 / België in egelstelling

Terwijl heel Europa nu bewapent en mobiliseert en de mogendheden elke dag de laatste noodlottige stap kunnen doen, trekt België zich volledig in zijn ‘zelfstandigheids’-schelp terug. Ons land kent noch vriend noch vijand meer en wil ook niet meer weten van de Volkenbond.

Wij zijn inderdaad nog altijd lid van de internationale instelling en hebben derhalve in principe verplichtingen, onder meer en voornamelijk deze in verband met de ‘kollektieve veiligheid’. Hoewel die nu door niemand meer ‘au sérieux’ wordt genomen, lijkt het de Belgische diplomatie toch voorzichtig de puntjes op de i te zetten. Zij verklaart officieel dat zij zelf de verplichtingen van het Handvest zal interpreteren; voor België is de Volkenbond een afgedane zaak.

Voorts behandelen wij elk land op dezelfde voet. Sedert de ophefmakende redevoering van koning Leopold en de opzegging van het Frans-Belgisch militair akkoord en het Locarno-Rijnpakt, wordt het Belgisch leger in dergelijke mate versterkt, dat het de grenzen van het land zou moeten kunnen verdedigen, uit welke richting een aanval ook moge komen. Uitgebreide verdedigingswerken worden uitgevoerd en het leger naar alle windstreken in egelstelling opgesteld. Opdat men in het buitenland niet zou vergeten dat het menens is met de ‘zelfstandigheidspolitiek’, krijgen deze maatregelen de nodige publiciteit. Tijdens de spannende dagen van de Anschluss neemt koning Leopold zelf de leiding van de maneuvers van het Belgisch leger op zich. De oefeningen hebben plaats tussen de Senne en de Dender en zijn gericht op het afweren van een aanval uit zuidelijke richting.

Tijdens de besprekingen onder de groten te München wordt het Belgisch leger op versterkte vredesvoet gebracht. Het is op dergelijke wijze over het Belgisch grondgebied verspreid, dat het geen twijfel laat, dat het aan elke aanval uit het oosten of het zuiden zal weerstand bieden.

Deze neutrale positie, die achteraf gezien te kortzichtig is gebleken maar ongetwijfeld door de overgrote meerderheid van de bevolking wordt goedgekeurd, biedt vele voordelen. Want benevens de kans buiten elk konflikt te blijven, kan het onzijdig België beter door alle partijen worden aanvaard, kan het als bemiddelaar onder de mogendheden optreden. Koning Leopold schijnt inderdaad de ambitie te koesteren van ons land een soort meetkundige plaats te maken, waar de belangen van heel Europa elkaar ontmoeten. Tezamen met koningin Wilhelmina van Nederland zal hij trachten op de vooravond van het konflikt en zelfs nadat de oorlog is uitgebroken, de oorlogvoerende naties de goede diensten van België en Nederland aan te bieden, ten einde een spoedige vrede te bewerkstelligen. België staat trouwens centraal in de zgn. ‘Oslo’-groep, waarvan benevens de skandinaafse landen en België ook Luxemburg en Nederland deel uitmaken. Koning Leopold zal de 23ste augustus 1939 namens deze groep en onmiddellijk vóór de Duitse inval in Polen, een laatste plechtige oproep tot de grote mogendheden richten.

De resultaten van deze bemoeiingen en deze politiek zijn bekend.

Sedert Hitler aanlegt op een oorlog met Polen, staat de Sovjet-Unie voor de keuze: Hitler of het westen. Want van beide kanten wordt nu te Moskou aangeklopt. Maar de westerse mogendheden, Frankrijk en Engeland, kloppen niet zo lang en zo hard als Duitsland; op dezelfde dag, waarop koning Leopold voor de radio ten voordele van de wereldvrede spreekt, wordt het Duits-Russisch niet-aanvalspakt ondertekend.

Meteen is het met de vrede gedaan. Stalin heeft zijn land bijna twee jaar uitstel bezorgd, ook al zal hij later een geweldige prijs betalen voor de uitbreiding die de Duitse macht tijdens de eerste oorlogsjaren neemt. Want intussen heeft Hitler de handen vrij. De 1ste september 1939 valt Duitsland Polen binnen; de 3de september verklaren Frankrijk en Engeland, die nog twee dagen lang zijn blijven aarzelen, Duitsland de oorlog.

De Tweede Wereldoorlog is begonnen.

De 1ste september 1939 wordt de Belgische zelfstandigheidspolitiek met één slag door de werkelijkheid achterhaald.

Nu de oorlog vóór onze deur is uitgebroken en de onschendbaarheid van de Belgische grenzen veel meer in funktie staat van de belangen van de oorlogvoerende landen dan van het Belgisch internationaal beleid, blijkt de zelfstandigheidspolitiek van het land veeleer een faktor van zwakte dan van kracht.

Bij stukjes en beetjes begint dan ook de éénheid weg te brokkelen achter het Belgisch beleid op internationaal vlak.

Na Tsjechoslovakije en Polen gaat de sympathie van de overgrote meerderheid van de bevolking, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, naar Frankrijk en Groot-Brittannië. In Wallonië speelt bovendien de taal- en kultuurgemeenschap met Frankrijk mede en weigert men dat Frankrijk over dezelfde kam als Duitsland zou worden geschoren. Men heeft, reeds vóór de oorlog uitbrak, incidenten in deze zin gehad; nu een strijd op leven en dood is begonnen, gaat de Waalse pers vraagtekens zetten achter de zelfstandigheidspolitiek. Intussen blijkt trouwens dat België, dat volgens Spaak niet de middelen had om een alliantie-politiek te voeren, ook niet de kracht heeft om het Belgisch grondgebied op zijn eentje en in alle richtingen tegelijk te verdedigen.

De Belgische legerleiding meent althans dat, om met enige kans op sukses een aanval af te slaan, een keuze moet gedaan worden; voor de generale staf is het duidelijk dat het gevaar niet van Frankrijk en evenmin van Engeland uitgaat. Hij wil daarom het leger tegen Duitsland opstellen en vraagt de toelating van de koning dit te doen; hij wenst ook opnieuw het permanent kontakt op te nemen met de Franse en Engelse legerleiding. Koning Leopold, de zelfstandigheidspolitiek getrouw, weigert herhaalde verzoeken in deze zin. Zo komt het uiteindelijk tot ernstige meningsverschillen tussen het staatshoofd en zijn militaire raadgever, generaal van Overstraeten, aan de éne en de generale staf aan de andere kant. Het duurt niet lang of de minister voor Landsverdediging wordt bij het konflikt betrokken en daarna ook de eerste-minister en de minister voor Buitenlandse Zaken.

Reeds tijdens de eerste maanden van 1940 vlot het niet volledig meer tussen de koning en zijn regering. Toch komt het niet tot een breuk, ook niet achter de schermen. Want in feite is het ogenblik van de keuze voorbij.

De zelfstandigheidspolitiek heeft ons totnogtoe buiten de oorlog gehouden; het alternatief, een alliantie met Frankrijk en Engeland, betekent onvermijdelijk oorlog met Duitsland.

Bovendien gaat de sympathie van de bevolking uitsluitend naar koning Leopold en heeft zij, voor generaals als politici, weinig of geen achting.

Want nog nooit, vooral niet na het nare spektakel dat regeringen en parlement sedert van Zeeland's val hebben gegeven en het diskrediet, waarin het bestel van het land is geraakt, is de populariteit van de koning zo groot geweest als tijdens de laatste maanden van de ‘drôle de guerre’. Het lijkt niet overdreven te zeggen, dat in deze bewogen tijd een werkelijke koningskultus is ontstaan en dat de bevolking alleen maar hoop en vertrouwen bewaart in koning Leopold.

In de mening die men heeft over het behoud of het verlaten van de zelfstandigheidspolitiek, in de onenigheid die hierover ontstaat in de leidende kringen, zit nochtans de kiem van het drama, dat de koning de 25ste mei 1940 te Wijnendale tegen zijn ministers opstelt.

Maar dan is ook voor België de oorlog uitgebroken en begint een andere geschiedenis...

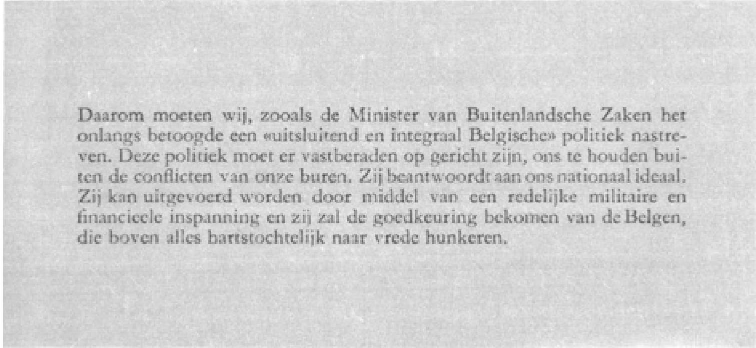
Daarom moeten wij, zooals de Minister van Buitenlandsche Zaken het onlangs betoogde een «uitsluitend en integraal Belgische» politiek nastreven. Deze politiek moet er vastberaden op gericht zijn, ons te houden buiten de conflicten van onze buren. Zij beantwoordt aan ons nationaal ideaal. Zij kan uitgevoerd worden door middel van een redelijke militaire en financieele inspanning en zij zal de goedkeuring bekomen van de Belgen, die boven alles hartstochtelijk naar vrede hunkeren.

1

2

3

4

BELGIË NEUTRAAL

Sedert koning Leopold's ophefmakende ‘neutraliteits’-redevoering van 1936, houdt België zich ‘buiten de konflikten van onze buren’ (1). Wanneer de internationale spanning stijgt en heel Europa mobiliseert,

brengt België zijn strijdkrachten op versterkte vredesvoet (2). Wanneer de tweede wereldoorlog uitbreekt bereikt de sterkte van het Belgische leger het voor ons land astronomische cijfer van 600.000 man. De koning volgt deze militaire krachtsinspanning van nabij en leidt herhaaldelijk zelf de grote maneuvers. Foto 3 toont hem in gesprek met het hoofd van de Generale Staf, Generaal Van den Bergen.
Menend invloed te kunnen uitoefenen op de snel verslechterende internationale toestand, tracht België ook bemiddelend op te treden. Ter gelegenheid van wederzijdse bezoeken aan Den Haag en Brussel bieden koningin Wilhelmina en koning Leopold herhaaldelijk en tevergeefs de 'goede diensten' van beide landen aan (4).

5

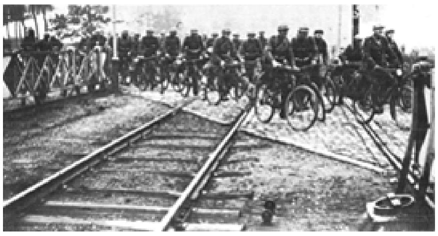

6

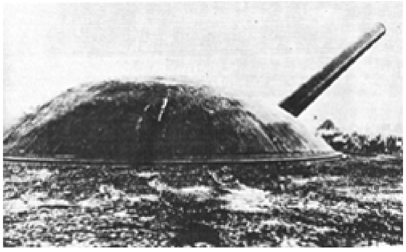

7

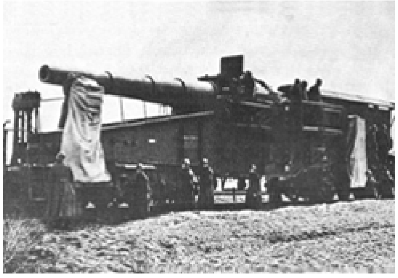

8

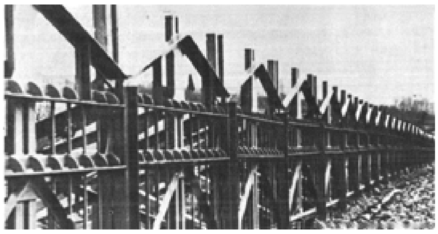

9

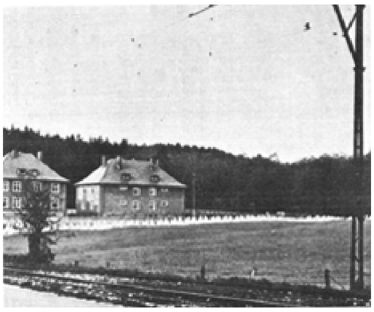

10

BELGIË NEUTRAAL

Tijdens deze periode draait alles rond het Belgische leger ‘ten velde’. Op bijna elke straathoek, achter elke boom of struik, vindt men gevechtsposten (5). Het hele land door wordt aanhoudend gepatrouilleerd (6) en de verdedigingswerken worden in gereedheid gebracht (7). Aan de kust monteert men zwaar, vérdragend geschut op rails om elke aanval uit zee te kunnen afweren (8).
België heeft zelfs een ‘ijzeren muur’, een anti-tankversperring die van Noord tot Zuid dwars doorheen het hele grondgebied loopt (9). In het Oosten wordt de Belgische grens, op enkele meters van de Siegfriedlijn, beschermd door fraaie, nieuwe kazernes van de Ardeense jagers... (10).

- 50 - centiem het nummer

GAZET VAN ANTWERPEN

Maandag 4 September 1939

Frankrijk en Engeland in staat van

OORLOG MET DUITSCHLAND

De Duitschers torpedeeren de Britsche paketboot

“Athenia„ met 1400 passagiers

Op initiatief van Koning Leopold.

Heer Pierlot vormt een Regeering van Nationale Unie

Vijf socialistische personaliteiten, waaronder heeren De Man en Spaak, in de Regeering. Dinsdag komen de Kamers bijeen.

De Koning opperbevelhebber van het leger

Britsche Paketboot getorpedeerd aan de Hebriden

1400 passagiers aan boord

Een Havasbericht uit Londen meldt dat de Britsche paketboot “ATHENIA„ met 1400 passagiers aan boord, getorpedeerd werd op 200 mijl van de Hebriden. De boot is gezonken.

DE TEERLING IS GEWORPEN

CHAMBERLAIN VERKLAART LANGS DE RADIO DEN OORLOG

DE RADIOREDE VAN DEN HEER CHAMBERLAIN

Duitschland voor de keuze gesteld

OM 11 URE NOG GEEN ANTWOORD

Alarmsignalen boven Londen

Een gedeelte van Fase D opgeroepen

Chamberlains verklaring in het Lagerhuis

DE LAATSTE POGING VAN ENGELAND

De Lagerhuisleden op hoogte gesteld der jongste diplomatieke stappen

De neutraliteit van België

EINDE VAN DE ‘DRÔLE DE PAIX’

Op 1 september 1939 valt Duitsland Polen binnen. Hitler heeft de waarschuwingen van Engeland en Frankrijk in de wind geslagen, in de overtuiging dat zij ook nu wel zullen toegeven.
Maar het ogenblik is gekomen dat beide mogendheden de hoop op een vergelijk met Duitsland hebben opgegeven en weten dat de oorlog onvermijdelijk is.
Nog aarzelt men twee dagen, vooral in Frankrijk.
Op 3 september 1939 wordt de oorlog verklaard: de ‘drôle de guerre’ begint...

27 / Bij wijze van besluit

Uit hetgeen voorafgaat blijkt hopelijk wel, dat België op de vooravond van de Tweede Wereldoorlog moreel slecht op de vuurproef is voorbereid.

Het kent alle tegenstellingen, inherent aan een moderne geïndustrialiseerde maatschappij; de konflikten inzake bezit, geloof, kultuur hebben het land niet gespaard, wel integendeel. Zij worden evenwel nog verscherpt door de bijzondere Belgische omstandigheden: sterk aangewezen op de uitvoer van zijn produkten, is het land gevoeliger dan vele andere voor de ekonomische konjunktuur en is het diep getekend geworden door de grote krisis; het is bovendien verdeeld over twee bevolkingsgroepen wier taal en wijsgerige overtuiging grondig van elkaar verschillen, wier demografie hetzelfde ritme niet volgt en wier ekonomische belangen soms lijnrecht tegenover elkaar staan.

Het is onvermijdelijk dat zovele tegenstellingen in een uiteraard zo weinig homogene bevolking, het land en het regime verdelen. De noden van de arbeiders, de boeren, de middenstand, de Vlamingen, de gelovigen en niet-gelovigen, de hoofdstad en de provincie, noem maar op, het zijn evenveel middelpuntvliedende krachten die het regime van binnen uithollen en het dermate verzwakken, dat het bij het uitbreken van de oorlog tot op de draad versleten is.

Het wordt verantwoordelijk gesteld voor alle teleurstellingen die het Belgisch volk sedert 1918 heeft gekend en deze zijn veelvuldig.

Het algemeen stemrecht moest op de puinen van de Eerste Wereldoorlog een rechtvaardiger maatschappij opbouwen; de Belgen hebben de Grote Krisis gekregen en de Tweede Wereldoorlog. Aan de Vlamingen werd de kulturele gelijkheid beloofd; zij hebben vele jaren gewacht op Gent, amnestie, de taalwetten. Zij hebben nog onlangs de zaak van dokter Martens gekend, terwijl Grammens in 1940 nog altijd voortschildert.

Aan de andere kant blijkt, dat het politiek personeel van het land zijn integriteit heeft verloren; sedert de schandalen wantrouwt de Belgische bevolking haar vertegenwoordigers in het openbaar ambt.

Het is daarom weinig verwonderlijk, dat de eerbied voor 's lands instellingen verdwijnt en de reeds geringe vaderlandsliefde van de doorsnee-Belg vervaagt.

Aan de vooravond van Wereldoorlog I zijn regime en vaderland in België zeer relatieve begrippen geworden. Men kan, met de oorlog voor de deur, wel pochen op een leger van 600.000 man; moreel is het land zo goed als ontwapend.

Bibliografie

Arango, E.R., *Leopold III and the Belgian Royal question*, Baltimore, 1963.
Baes, R., *Joris Van Severen, une âme, Zulte*, 1965.
Baudhuin, F., *La Belgique, 1900-1960. Explication économique de notre temps*, Leuven, 1961.
Baudhuin, F., *Histoire économique de la Belgique, 1914-1939*, 2 dln., Brussel, 1946.
Borms, A., *Tien jaar in den Belgischen kerker*, Antwerpen, 1930.
Bruyne, A. De, *Hendrik De Man - Cyriel Verschaeve*, De Panne, 1969.
Bruyne, A. De, *Joris Van Severen. Droom en daad*, Zulte, 1961.
Buset, M., Koulisher, G., *Le P.O.B. et l'affaire van Zeeland-Banque Nationale*, Brussel, 1937.
Cammaerts, E., *Albert Ier de Belgique*, Brussel, 1937.
Carr, E.H., *International Relations since the Peace Treaties*, London, 1945.
Chlepner, B.S., *Cent ans d'histoire sociale en Belgique*, Brussel, 1958.
Claeys-Van Haegendoren, M., *Hendrik de Man. Een biografie*, Antwerpen, 1972.
Claeys-Van Haegendoren, M., *25 jaar Belgisch socialisme. Evolutie van de verhouding van de Belgische Werklieden Partij tot de parlementaire democratie in België van 1914 tot 1940*, Antwerpen-Leuven-Brussel-Gent-Kortrijk, 1967.
Clercq, S. De, *Inzichten en standpunten 1936-1937*, Aalst, 1937.
Crockaert, P., *La réforme de l'Etat. Problèmes d'aujourd'hui et de demain*, Leuven, 1933.
Delvigne, I., *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België*, Antwerpen, 1960.
Dodge, P., *Beyond Marxism. The faith and works of Hendrik De Man*, Den Haag, 1966.
Dumont, G.-H., *Léopold III, Roi des Belges*, Brussel, 1945.
Dumont-Wilden, L., *Albert Ier, roi des Belges*, Brussel, 1934.
Elias, H.-J., *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, 4 dln., Antwerpen, 1963.
Elias, H.-J., *25 jaar Vlaamse Beweging, 1914-1934*, 4 dln., Antwerpen, 1969.
Elias, H.-J., *Het Vlaamsch Nationaal Verbond in de branding*, Aalst, 1936.
Etienne, J.-M., *Le mouvement Rexiste jusqu'en 1940*, Parijs, 1968.
Fenaux, R., *Paul Hymans, un homme, un temps (1865-1941)*, Brussel, 1946.
Fortrie, L., De La, *Joris Van Severen en de Nederlanden*, Zulte, 1963.
Franck, L., *La stabilisation monétaire en Belgique*, Parijs, 1927.
Gallo, M., *Cinquième colonne 1930-1940*, Parijs, 1970.
Ganshof van der Meersch, W.-J., *Le commandement de l'armée et la responsabilité ministérielle en droit constitutionnel belge*, in: *Revue de l'Université de Bruxelles*, mars-juin, 1949.
Gutt, C., *Pourquoi le franc belge est tombé*, Brussel, 1935.
Hermans, W., *Droit de réponse*, in: *Res Publica*, no 4, 1969.
Herremans, M.-P., *La question flamande*, Brussel, 1948.
Histoire de la Belgique contemporaine, 3 dln., Brussel, 1928-1930.

Höjer, C.-H., *Le régime parlementaire en Belgique de 1918 à 1940*, Brussel, 1969[2].
Hommel, L., *Paul van Zeeland, premier ministre en Belgique*, Parijs, 1937.
Hoyaux, G., *Les grèves dans le centre. Juilletaoût 1932*, Brussel, 1933.
Huizinga, J.H., *Paul-Henri Spaak. Een politieke biografie*, Utrecht, 1963.
Isacker, K. Van, *De Antwerpse dokwerker, 1830-1940*, Antwerpen, 1963.
Isacker, P. Van, *Tussen staat en volk. Nagelaten Mémoires*, Antwerpen, 1953.
Joye, P., Lewin, R., *L'Eglise et le mouvement ouvrier en Belgique*, Brussel, 1967.
Kalken, F. Van, *Entre deux guerres. Esquisse de la vie politique en Belgique de 1918 à 1940*, Brussel, 1944.
Langenhove, F. Van, *La Belgique en quête de sécurité 1920-1940*, Brussel, 1969.
Lichtervelde, L. De, *Le pouvoir royal*, Brussel, 1937.

Liebmann, M., *Origines et Signification de la Scission Communiste dans le Parti Ouvrier Belge (1921)*, Brussel, 1964.
Luykx, T., *Politieke geschiedenis van België van 1789 tot heden*, Brussel-Amsterdam, 1968[2].
Luykx, T., *De rol van August De Schrijver in het politieke leven tot en met de Tweede Wereldoorlog*, in: *Liber Amicorum August De Schrijver*, p. 121-211.
Man, H. de, *Au-delà du Marxisme*, Brussel, 1927.
Man, H. de, *Cavalier seul. Quarante-cinq Années de Socialisme Européen*, Genève, 1948.
Man, H. de, *L'exécution du Plan du Travail*, Antwerpen, 1935.
Man, H. de, *L'idée socialiste, suivie du Plan du Travail*, Parijs, 1935.
Melot, A., *Cinquante années de gouvernement parlementaire. 1884-1934*, Brussel, [1935].
Miller, J.K., *Belgian foreign policy between two wars (1919-1940)*, New York, 1951.
Moyersoen, L., *Prosper Poullet en de politiek van zijn tijd, 1868-1937*, Brugge, 1946.
Offel, H. Van, *Léopold III, roi des Belges*, Parijs, 1956.
Peski, A.M. Van, *Hendrik De Man*, Brugge-Utrecht, 1969.
Pfaff, A.A.J., *Hendrik De Man. Zijn wijsgerige fundering van het Moderne Socialisme*, Antwerpen-Amsterdam, 1956.
Pierson, M.A., *Histoire du socialisme en Belgique*, Brussel, 1952.
Provoost, G., *Het Frans-Belgisch militair accoord van 1920 en de zaak der Utrechtse documenten in 1929*, in: *Res Publica*, n° 2, 1969, p. 327-349.
Raeymaeker, O. De, *België's internationaal beleid, 1919-1939*, Antwerpen, 1945.
Les relations militaires franco-belges de mars 1936 au 10 mai 1940, Travaux d'un colloque d'historiens belges et français, Parijs, 1968.
Scholl, S.H., *De historiografie der arbeidersbeweging in België*, Brussel, 1959.
Scholl, S.H., *150 jaar katholieke arbeidersbeweging in België (1789-1939)*, Brussel, 1965.
Scholl, S.H., *Socialistische en Katholieke arbeidersbeweging in België voor 1939*, in: *De gids op Maatschappelijk Gebied*, september 1962.
Shepherd, H.L., *The monetary experience of Belgium, 1914-1936*, Princeton, 1936.
Simon, A., *Le cardinal Mercier*, Brussel, 1960.
Smet, R.E. De, Evalenko, R., Fraeys, W., *Atlas des élections belges 1919-1954*, Brussel, 1958.
Spaak, P.H., Man, H. de, *Pour un socialisme nouveau*, Parijs-Brussel, 1937.
Stengers, J., *La droite en Belgique avant 1940*, in: *CRISP, Courrier Hebdomadaire*, n° 468-469, Brussel, 1970.
Suetens, M., *Histoire de la politique commerciale de la Belgique depuis 1830 à nos jours*, Brussel, 1955.
Vandervelde, E., *Carnets, 1934-1938*, Parijs, 1966.
Willemsen, A.W., *Het Vlaams Nationalisme, 1914-1940*, Utrecht, 1969[2].

Willequet, J., *Regards sur la politique belge d'indépendance*, in: *Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale*, n° 31, 1958, p. 3-11.
Willequet, J., *Les fascismes belges*, in: *Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale*, n° 66, 1967, p. 85-109.
Woeste, G., *Mémoires pour servir à l'histoire contemporaine de la Belgique*, 3 dln., Brussel, 1927-1937.
Wullus-Rudiger, J., *La Belgique et la crise européenne, 1914-1945*, 2 dln., Parijs, 1945.
Wullus-Rudiger, J., *En marge de la politique belge, 1914-1956*, Parijs, 1957.
Ydewalle, C. D', *Le secret d'Albert Ier*, Brussel, 1937.

Belangrijkste gebeurtenissen in buitenland en Belgie (1918-1939)

1918	**BUITENLAND**		**BELGIE**
11.11	Wapenstilstand.	21.11	Delacroix vormt de ‘regering van Loppem’ (Kath.-Soc.-Lib.).
		22.11	Troonrede van koning Albert voor het parlement.
1919			
28.6	Ondertekening van het Vredesverdrag van Versailles.	16.11	Eerste verkiezingen op grond van het algemeen enkelvoudig stemrecht.
1920		**2.12**	**Tweede kabinet Delacroix (Kath.-Soc.-Lib.).**
10.1	Ontstaan van de Volkenbond.	10.9	Ontstaan van het Frans-Belgisch militair akkoord.
		20.11	Regering Carton de Wiart (Kath.-Soc.-Lib.).
1921			
		7.2	Wet algemeen enkelvoudig stemrecht.
		24.5	Afschaffing art. 310 Strafwetboek.
		14.6	8-urendag, 48-urenweek.
		25.6	Ontstaan van Belgisch-Luxemburgse Ekonomische Unie.
		4.9	Ontstaan Kommunistische Partij.
		16.10	Incident van ‘het gebroken geweer’.

		20.11	Algemene verkiezingen.
1923		**16.12**	**Eerste regering Theunis (Kath.-Lib.).**
11.11	Bezetting Roergebied. In Duitsland: passieve weerstand, inflatie.	april/mei	Algemene staking van Spoorwegen, Post, Telegraaf, Telefoon, Marine.
1924		**31.7**	**Oprichting van de 'Nolf-universiteit' te Gent.**
30.8	Het Dawes-plan wordt aanvaard.		
1925			
1.12	Ondertekening van de Verdragen van Locarno.	5.4	Algemene verkiezingen.
		17.6	Vorming van het kabinet Poullet-Vandervelde (Kath.-Soc.).
1926			**Eén Pond Sterling = 105 BF.**
10.9	Duitsland wordt toegelaten tot de Volkenbond.	15.3	De 'Zwarte Maandag'.
		mei	Eén Pond Sterling = 150 BF.
		20.5	Vorming eerste regering Jaspar (Kath.-Soc.-Lib.).
		juli	Eén Pond Sterling = 217 BF.
		oktober	De Belgische Frank gestabiliseerd:
1927			**Eén Pond Sterling = 175 BF.**
		22.1	Vorming tweede regering Jaspar (Kath.-Lib.).
1928			

27.8	Ondertekening van het pakt Briand-Kellogg.	december	‘Borms-verkiezingen’ te Antwerpen.
1929			
24.10	Beurspaniek te New York: begin van de Grote Krisis.	29.5	Algemene verkiezingen.
1930			
30.6	De geallieerde legers verlaten het Rijngebied. Dit blijft gedemilitariseerd.		Belgisch eeuwfeestjaar. Internationale tentoonstelling te Antwerpen en te Luik.
1931		**5.4**	**De Vlaamse universiteit Gent wordt opgericht.**
19.9	Japanse inval in Mandsjoerije.	5.6	Vorming van de regering Renkin (Kath.-Lib.)
21.9	Groot-Brittannië verlaat de goudstandaard.	6.10	Joris van Severen en Wies Moens stichten het Verdinaso.
1932			
2.2	Opening van de Internationale	28.6	Wet op taalgebruik in bestuursaangelegenheden.
	Ontwapeningskonferentie.	14.6	Wet op taalgebruik in lager- en middelbaar onderwijs.
		juli/sept.	Algemene staking in Borinage.
		22.10	Regering de Broqueville (Kath.-Lib.).
		27.11	Algemene verkiezingen. Thema: het schoolvraagstuk en ‘de schone ziel van het kind’.

1933			
30.1	Hitler wordt Duits rijkskanselier.	1.10	Stichting van het Vlaams-Nationaal Verbond (V.N.V.).
24.2	Japan verlaat de Volkenbond.	Kerstmis	Belgische Werklieden Partij aanvaardt het Plan van de Arbeid.
14.10	Duitsland verlaat de Ontwapeningskonferentie en de Volkenbond.		
1934			
6.2	Anti-republikeinse betogingen te Parijs.	17.2	Dood van koning Albert I te Marche-les-Dames.
18.9	Sovjet-Unie toegelaten tot de Volkenbond.	23.2	Troonsbestijging van Leopold III.
		28.3	Krach Bank van de Arbeid.
		20.11	Tweede regering Theunis (Kath.-Lib.).
1935		**december**	**Krach Boerenbond.**
16.3	Duitsland zegt de militaire verplichtingen van het verdrag van Versailles op.	25.3	Eerste regering van Zeeland (Kath.-Soc.-Lib.).
		31.3	Devaluatie Belgische Frank.
	De Duitse herbewapening begint.	27.4	Opening Wereldtentoonstelling Brussel.
2.5	Ondertekening van het Frans-Sovjet verdrag.	15.6	Wet op het taalgebruik in rechtsaangelegenheden.
		29.8	Dood koning Astrid te Küssnacht in Zwitserland.

2.10	Italiaanse inval in Ethiopië.		
1936			
7.3	Duitsland bezet de gedemilitariseerde Rijnstreek. Zegt het verdrag van Locarno op.	6.3	Gedeeltelijke opzegging van het Frans-Belgisch militair akkoord.
		24.5	Algemene verkiezingen.
		13.6	Tweede regering van Zeeland (Kath.-Soc.-Lib.).
9.5	Italië naast Ethiopië.	15.6	Algemene staking.
6.6	Volksfrontregering in Frankrijk.	17.6	Nationale Konferentie van de Arbeid.
18.7	Begin van de Burgeroorlog in Spanje.	20.7	'Neutraliteitsredevoering' van Spaak voor de buitenlandse pers.
		14.10	'Neutraliteitsredevoering' koning Leopold. Volledige opzegging van Frans-Belgisch militair akkoord en verdrag van Locarno.
		25.10	'Betoging van de 200.000' van Rex mislukt.
		13.11	Spaak voor de Volkenbond. België zal de 'kollektieve veiligheid' uitsluitend naar eigen inzicht 'interpreteren'.
1937		**2.12**	**Verlenging militaire dienstplicht.**
8.7	Japan begint de oorlog met China.	begin jan.	de Borchgraeve, ambassade-attaché

			te Madrid, vermoord.
		maart	Begin van het offensief van gewezen minister Sap tegen van Zeeland.
		11.4	Tussentijdse verkiezing van Zeeland - Degrelle te Brussel.
		23.5	Amnestiebetoging te Brussel.
		13.6	Uitvaardiging amnestiewet.
		juli	Nieuwe aanval van Sap op van Zeeland.
		2.10	Gerechtelijk onderzoek ingesteld betreffende het beleid van de Nationale Bank.
1938		**23.11**	**Regering Janson (Kath.-Soc.-Lib.).**
12.3	‘Anschluss’ van Oostenrijk bij Duitsland.	15.5	Regering Spaak (Kath.-Soc.-Lib.).
		27.9	Belgisch leger op versterkte vredesvoet.
29.9	Akkoorden van München.		
1939			
15.3	Duitsland bezet Tsjechoslowakije.	13.1	Handelsbetrekkingen met Franco-Spanje.
1.4	Einde Burgeroorlog in Spanje.	februari	Zaak dr. Martens.
7.4	Italië bezet Albanië.	21.2	Eerste regering Pierlot (Kath.-Soc.).
23.8	Duits-Sovjet-pakt	2.4	Algemene verkiezingen.

1.9	Duitse inval in Polen.	12.4	Openlijke kritiek van Leopold III op partijen en parlement.
3.9	Groot-Brittannië en Frankrijk verklaren	18.4	Tweede regering Pierlot (Kath.-Lib.).
	Duitsland de oorlog.	23.8	Konferentie van de 'Oslo-landen' te Brussel.
			Neutraliteits-radiorede van koning Leopold.
		25.8	Begin algemene mobilisatie.
		28.8	Koningin Wilhelmina van Nederland en koning Leopold bieden de grote mogendheden hun goede diensten ter bemiddeling aan.
		3.9	Derde regering Pierlot (Kath.-Soc.-Lib.).

Regeringen in de periode 1918-1940

21.11.1918 / 17.11.1919	L. Delacroix (I)	Kath.-Lib.-Soc.
2.12.1919 / 3.11.1920	L. Delacroix (II)	Kath.-Lib.-Soc.
20.11.1920 / 21.11.1921	H. Carton de Wiart	Kath.-Lib.-Soc.
16.12.1921 / 5.4.1925	G. Theunis (I)	Kath.-Lib.
13.5.1925	A. Vande Vyvere	Kath.
17.6.1925 / 19.5.1926	P. Poullet / Vandervelde	Kath.-Soc.
20.5.1926 / 21.11.1927	H. Jaspar (I)	Kath.-Lib.-Soc.
22.11.1927 / 21.5.1931	H. Jaspar (II)	Kath.-Lib.
5.6.1931 / 18.10.1932	J. Renkin	Kath.-Lib.
22.10.1932 / 13.11.1934	C. de Broqueville	Kath.-Lib.
20.11.1934 / 19.3.1935	G. Theunis (II)	Kath.-Lib.
25.3.1935 / 26.5.1936	P. van Zeeland (I)	Kath.-Lib.-Soc.
13.6.1936 / 25.10.1937	P. van Zeeland (II)	Kath.-Lib.-Soc.
23.11.1937 / 13.5.1938	P.E. Janson	Kath.-Lib.-Soc.
15.5.1938 / 9.2.1939	P.H. Spaak	Kath.-Lib.-Soc.
21.2.1939 / 27.2.1939	H. Pierlot (I)	Kath.-Soc.
18.4.1939 / 3.9.1939	H. Pierlot (II)	Kath.-Lib.
3.9.1939 / 10.5.1940	H. Pierlot (III)	Kath.-Lib.-Soc.

Verklaring bij enkele foto's

Bladzijde 16, foto 9:
Regering Theunis (16.12.1921): v.l.n.r. (staand) Moeyersoen, Hubert, Vande Vyvere, Neujean, Franck, Jaspar, Devèse, (zittend) Ruzette, Masson, Theunis, Berryer.

Bladzijde 24, foto 23:
Regering Poullet-Vandervelde (17.6.1925); v.l.n.r. Carton de Wiart, Anseele, Wauters, Laboulle, Vande Vyvere, Janssen, Vandervelde, Poullet, Tschoffen, Rolin-Jacquemijns, Huysmans, Kestens.

Bladzijde 47, foto 9:
Regering de Broqueville I (22.10.1932): v.l.n.r. (zittend) Heyman, Poullet, Hymans, de Broqueville, Jaspar, Theunis, Lippens, (staand) Bovesse, Tschoffen, Forthomme, Sap.

Bladziijde 47, foto 9:
Regering de Broqueville II (17.12.1932): v.l.n.r. (zittend) Poullet, Hymans, de Broqueville, Janson, Jaspar, (staand) Van Isacker, Forthomme, Sap, Carton de Wiart, Lippens, Tschoffen.

Bladzijde 47, foto 11:
Regering de Broqueville III (12.6.1934): v.l.n.r. (zittend) Bovesse, Devèse, de Broqueville, Jaspar, Pierlot, (staand) Ingelbeek, Maistriau, Forthomme, Sap, Van Isacker, Van Cauwelaert, Dierckx, van Zeeland.

Bladzijde 47, foto 12:
Regering Theunis II (20.11.1934): v.l.n.r. (zittend) Pierlot, Devèse, Francqui, Theunis, Hymans, Bovesse, Van Cauwelaert, (staand) Charles, Rubbens, Du Bus de Warnaffe, Hiernaux, Van Isacker.

Bladzijde 78, foto 1: Regering van Zeeland I (25.3.1935): v.l.n.r. (zittend) Hymans, Vandervelde, van Zeeland, Poullet, Devèse, Delattre, (staand) de Man, Van Isacker, De Schryver, Rubbens, Spaak, Bovesse, Du Bus de Warnaffe.

Bladzijde 108, foto 7:
Regering van Zeeland II (13.6.1936): v.l.n.r. (zittend) Van Isacker, Pierlot, Vandervelde, van Zeeland, Bovesse, de Man, Spaak, (staand) Rubbens, De Schryver, Delattre, Hoste, Merlot, Denis, Jaspar, Bouchery.
Bladzijde 121, foto's 3:

a. Regering Janson (23.11.1937): v.l.n.r. (zittend) Dierckx, Pierlot, de Man, Janson, Du Bus de Warnaffe, Denis, Van Isacker, (staand) Wauters, Marck, Merlot, Delattre, Spaak, Rubbens, Hoste.
b. Regering Spaak (15.5.1938): v.l.n.r. (zittend) Van Dievoet, Marck, Spaak, Janson, Merlot, (staand) De Vleeschauwer, Dierckx, Denis,

Balthasar, D'Asprémont Lynden, Delattre, Janssen, Barnick, Jenissen.

c. Regering Pierlot I (21.2.1939): v.l.n.r. (1e rij) Marck, Pierlot, Soudan, (2e rij) Denis, Gutt, Wauters, Richard, Blanquaert, (3e rij) De Schryver, Heenen.
d. Regering Pierlot II (18.4.1939): v.l.n.r. (zittend) Denis, Janson. Pierlot, Devèze, Marck, (staand) De Vleeschauwer, Jaspar, Sap, D'Asprémont Lynden, Gutt, Vanderpoorten, Duesberg, Delfosse.
e. Regering Pierlot III (3.9.1939): (1e rij) Soudan, Janson, Pierlot, Denis, Gutt, (2e rij) De Vleeschauwer, Balthasar, Sap, Natagne, Vanderpoorten, (3e rij) Spaak, Jaspar, Delfosse, D'Asprémont Lynden.